Landslagen på finska

Handskrift HS B 96

Tillkomstår 1548?

Digitaliserad år 2016

KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

HS B 96

B. 96.
KONGL. BIBLIOTHEKETS SIGILL

Består af 196 blad, af hvilka
bl. 5 – 72 och 186 – 190 innehålla skrift.
18 9/1849. GEK.

Tillhör Kongliga Bibliotheket
i Stockholm.

Var utlånad till Helsingfors, Lagus, 1849 – 53.
Ånyo utlånad till Hfs 1863 – 66.

Lands-

HS B 96 - 1r

Landslagen på Finska.

HS B 96 - 1v

HS B 96 - 2r

HS B 96 - 2v

HS B 96 - 3r

HS B 96 - 3v

HS B 96 - 4r

HS B 96 - 4v

HS B 96 - 5r

Lex sacra Rex[2], Sponsans[3], hæres[4], ops[5], Structor[6], emit[7], placitatur[8].
Exulat[9], arduat[10], occisus[11] bis[12] Vulnera[13][14], furem[15].

Kirckio[1], Konungs[2], Giftas[3], Arff[4], iorda[5], Byggia[6] och köpa[7].
Tingxmål[8], Edzöre[9], Högmål[10], Drop wilia[11] och wådha[12].
Sårmål[13] med wilia, med wådha[14], Tiuffuer[15] j galga.

HS B 96 - 6r

Rotzin Valdacunda ombi paca:

naitten olemuxest yhten tullut. Swean maasta Ia Gotan. Swea 1. Cap.
Cuzuttin pohian puoli metzä, ia Gota Etälen puoli. Caxinaiset onat
Gotadh Rotzis, Itä Gotat ia länsi Gotat. Ei löytä Gotan nime muil:
da mailda wahuana seisonan, mutta Swean waldacunnas sillä
että nijstä wloshaiwitetan Gotan nimi muille maille, quin Ramat:
tu sanopi. Täsä waldacunnas on seitzemen pispan Hyppacunda,
ia yxi toistakymmendä lakimiescunda, heidhen maians iälken.
Ensimeinen on Archipispan hyppacunda Upsalos, iosa on yxi la:
kimiescunda, ylitzen caiken ylimaan. Toinen ombi Jenneköpingin
hyppacunda, iosa on caxi lakimiescunda; Itä Gotein maa ia Olan:
din maa. Colmas on Skaran hyppacunda iosa on caxi lakimies:
cunda, etelä Gotein maa ia Warmlandin maa. Neljes on Streng:
neisen hyppacunda, iosa on caxi lakimiescunda, Söderman maa
ia Närickän. Widhes ombi westeråsen hyppacunda, iosa on
caxi lakimiescunda, westmannan maa, ia dalan. Cudhes on
wexiön hyppacunda, ioca ombi Tihan kihlacunnan lakicunda.
Seitzemes on turun hyppacunda, iosa ombi caxi lakimiescunda,
pohia suomi ia Etelä suomi. Ylitzen caiken Rotzin ei pi: 2. cap.
dhe oleman muota quin yxi kuningalinen Cruunu, ia yxi kunin:
gas, ionga tule hallita ia wallita, linnat ia maakunnat,
Upsalon cornen ia Cruunun hyywydhen, ia caicki kuningaliset
oikendhett ia tulott, erinomaisest itzellens omista, Murhan
sakott, wierahatt perinniset ia caicken syidhen sakott ylitzen cai:
ken Rotzin, quin laki ia oikeus anda. Cuitengin nijn että ne
hengelliset ia mailmaliset wapamiehett, nautitzis heidhen Pri:
uilegiens ia wanhatt wapaudhet. Ei mitän näistä ennen
nimitetyist, quin nyt sanottu on, mahda kuningas wähetä,
toisen kuningan edhest. Ios iokun kuningas sen tekis nijn om:
bi sille kuningalle walda ioca iälkin tule sitä oikendella iäl:
lens otta, ia omista, ios hen woipi. Caicki ne quin henen wal:
dakunnasans rakendanat ia asunatt, tule cuulla hendä, ia
pitä hänelle nöyrett oleman, hänen käskyns pitämen, ia palue:
lust tekemen; erinomaisest, maan raioilla, maata wariele:
man, ia henen waldacundans lisämen, ios hen sihen woimalli:
nen ombi.

Nyt tule Rotzin waldacundahan kuningas wloswa: 3.
lita, ia ei peritä, ios he onat kuningan mistanet tällä tawalla.
Ios ei siselsyndynyen kuningan poikia ole. Sillon pitä laki:
miehet iocaitzen lakicunnastans caiken suosiost, quin heiden
lakicunnasans.

A. 1.

HS B 96 - 6v

lakicunnasans asuuaiset ouat, ottaman 12. miestä ne parhat ym:
merdhyxest ia tiedhost, ia nijdhen cansa päiwän edhel tiädhijstein
nimitäxelle tulla Moran käreiän, kuningast wloswalitzeman:
Ensimeisen änen pitä ylismaan, lakikunnan mehen pitämen, ia ne iotka
henen cansans ouat, nimitetyt kuningast wloswalitzeman.
Sitälähin iocainen lakicunnan mies, tomen toisens perast, Söder:
mannein, Länsi Götein, Ölandein, Tyhan kihlacunna, Etelä
Götein, warmlandin maan, Närikein, westmannein ia Suome
maan, neidhen tule händä kuningaxi walita ia duomita, maa:
ta hallitzemä, waldacunda wallitzeman, lakia wahuistaman,
ia rauha pitämen. Silloin duomitan hän wpsalon Cornes, ioca
yxi on sisäll waldacunnan syndynyest ia erittäin kuningan
poist, ios nytä täytynen on, quin ennein sanottu on. Caikein
nämme lakicundamiesten änellä, ia nijdhen qu nämä nimittä:
net ouat, pitä kuningan wloswalittama ia duomittama, ia sitte
caikilda wastan otettaman.

4. Nytt sama päiwän ia paikas tule kuningan caikille

Kuningan wala.

waldacunnan asuuaisille, colminaisen walans wannoa ia wah:
uista. Ensimäinen Articulus on, että henen pitä Rakastama
Jumala ia pyhä seuracunda, ia oikeudhella sitä wahuista,
caiken kuningallisen oikeudhen kohdallans pitä, krunulle ia
caikille Ruotzin cansalle. Tomen articulus on, että hänen
pitä caickia totutta ia hurskautta wahuistama, rakasta:
man ia tädhellä pitämen; ia caicki wäryttä, walhetosta
ia nurjutta sortaiseman eli alaspainama, sekä oikeudella
että henen kuningallisella woimallans. Colmas articulus
on että hänen pitä tomelisen ia wskolisen caikille cansal:
lens oleman, nijn ettei hänen pidhä yhtän köyhä eli ri:
kast turmeleman hengellä eli hywydhellä, iold eikä se ole
ennein lailla woitettu, eli sorttu oikeudella. Ei pidhä
henen millän moto iotakun hyvyttä, maata eli maanpä:
list keldäkän ottaman, taicka pois andaman, paitzi lakia eli
lainduomiota. Neljes on, että hänen Rotzin Radhimiesten
Cansa, pitä Ruotzin waldacunnan hallitzeman ia walli:
tzeman nijdhen cansa, iotca Ruotzin waldacunnast syndy:
nit ouat, ia ei wierasten, ia ettei hän wlko sukuista me:
stä hänen radhins ota, ia ei anna sen linnoia eli maata
hallita, mutoin ios nijn on, että kuningas taita kirjsata
totudhes, että nijn: wanha hyvyttä eli omistosta on wpsalon
Cornes taicka krunun hallus, ettei yxikän muista, eli wanha
tietoa

HS B 96 - 7r

tietoa ole, qůinga se ensin krůnůn ala tůli. Widhes articu=
lůs on, että kůningan tůle wariella linnat ia maacůnnat
heidhen ůlkotailasteus saalihins cansa, ia maan rajat wariel:
la wonnans iälkin nijn ettei yhten näist edhelmainitůist
wähenny, sen kůningan edhest, ioca iälkin tůlewainen ombi,
sillä että hän mahta oikeudhella ne iällens omista, ehkä se olis
kůningan waldacůnda, Greffincunda taicka wähembi. Audes
articulůs ombi, kůningan tůle elä wpsalon Cornes krůnůn hy:
wydhellä, ia aicastaikaisill wlostegoilla hänen maaldans, ia ei
yhtän otta weroa, eli lakia ia wastoin maansa pälle panna
eli laskea, motoin ios nijn tapachtů. Ensin ios wieras sota
iouko pakana eli christitty tahto hänen maatans turmella,
eli ioku maalla asůmainen asetta itzens kůningast wastan,
iäej woi kůningas motoin itzens wariella: Taicka tahto
~~naitta lapsens~~ poian eli tyttären. Eli kůningan pitä krů:
nattaman, eli Errikin retkeaia Taicka kůningas tarwitze
huonestans eli wpsalon corpia rakennutta. Senealdaisis
asiois taicka můisa senealdaisis, nijn pitä caiken Ruotzin
Cansan kůningallens cůůliaiset oleman, ia hänen tahdons
tekemän, caikis nijsä qůin hänen ia Ruotzin waldacůn:
nan tarpexi tůlewat eli sopiwat, ia ei mahda yxikän tohtia
sitä wastanseisoa eli neuwolla taicka woimalla, sen ran:
gastoxen pälle, qůin edhespäin corkeimman syidhen cares
selkiästi erotetan. Seitzemäs on, että kůningan tůle sitä
christillistä kirkoa wanhurskan opetůxen cansa, wahwista,
Riddareilla ia swenneille, ia ioxkatzens heidhen perhellens ia
bardanoillens, caicki wanhat wapaudhet, tilat ia privilegiat
pitä paitzi krůnůn oikeudhen wahinkot, ia Ruotzin lain, qn
yhteinen cansa hywäl melel ia suosiol wastan ottanet owat,
pitämen, wahwistaman ia warieleman, nijn ettei yxikän wä:
rä laki käy ylitzen oikeata laki. Ernomaisest nijn ettei io:
ca wieras oikeus wedhetä waldacůnnan cansan raskandexi,
ia ettei ioku wsi laki panna Cansan pälle, paitzi heidhän
tahtons ia mielisuosiotans. Hänen pitä mös caiken can:
sans rauhas ia wapaudhes pitämen, erottadhen ne siwätt
iotca siwesti ia laillisest suostůwatt elämän, nijn hywästi
nyldä omaisilda hillimattomilda qůin wierahilda kin.
Erittäin mielesens pitä, můista ia wahwista, kirkon rauhan,
käreiän rauhan, waimo rauhan, ia kotä rauhan. Rauha
lisätäis rauhatomidt meno wähendä, sen ielken qn kůningat on wonnar.

HS B 96 - 7v

Cuninga Kuninga tule wannoa.

5. Nyt tule kuningan walans wanno kirian ia pyhydhen
palle kädhens laske, ia näin sansa. Nijn rucoilen minä Ju:
malan denän minullen wscholisen sekä hengelle että sielulle
ia caicki pyhydhet ia pyhittänet, ioten minun pyhittänet että
minä caicki nimitetydh ia yleslwetut articuluxet, tahdon wah:
wista ia pitä minun parhan taiton ia mielen tiedhon iälkin.
Ia tule kuningan yles oiettun. kädhens cansa Jumalalle ia
caikelle cansallens colminaisen wschous luata ia walans pi:
tä caikelle cansalles sekä nuorille että wanhoille, nijn syndy:
neille qui syndymättömille, nijn rackahalle qui rakasta:
mattomille, nijn pois olewaisille qui tykön olewaisille, ia
kuningalliset walat ylistä ia ei yhtän rickoa, wan pare:
min lisätä caikella tawalla, ermonaista kuningallisella
ratkaudhellas, Jumalan rackaus olkan meidhen kuningan
cansa, ia caiken hänen cansansa cansa. Cosca hän on
nein lakiunda mielillä ia nimitös mielillä wlosnä:
littu ia kuningaxi duomittu, ia ombi walans käyny qn
nyt on sanottu, nijn on hän laillisest kuningas ylitzen co:
ko ruotzin wallan. Sijttä mahta hän lämit laitta, wal:
dacunnans hallitta ia caicki tehdä, qui ennen sanotut
onat. Ei mahda ysikän hänelda lämä tvinata eli
pytä, paitzi hänen hywä tahtoans, ia erittaiden, hä:
nen armoians nautidhen. Samallamoto mös waldacun:
nasans ylimaisen käskyn ia duomion omista, ylitzen cai:
ken mailmalisen duomaritten ia nijn mös cansan candeet
täydhen etikön ia totudhen iälkin cwlla, cosca hän tato,
qui lain oikeus tonnelisest andabi.

6. Nyt tule lakiunnan mesten ylimalda, ia io caiken
henen lakicunnastans ia caiken cansan tykön olles, cosca
kuningas otetan, nämä walat täydhä. Ensimäinen
articulus on, että caicki cansa qui Ruotzis asuwainen on,
pitä hänen kuningasna pitämen hänen waldansia caickia
hänen kuningallist oikeuttans wahwista. Toinen arti:
culus on, Että meidhän pitä hänellä cohtulisen cwlia:
sudhen osottaman, ia hänen käskynsä täyttämen caikisa
nijsä, qui hän cohtudhesa käskepi, sekä Jumalan että
Jnhimisten Edhes, hänen käskiä ia meidhen tehdä
caickein oikeuttein iälkin meidhän ia hänen. Colmas
on, että me tahdom, hänen wscoliset palwelus miehens olla,

ermonaiset

ermomaisest sota iồncois maan raioilla, waldacůnda ia maa:Cůnda hänen Cansans warieleman. Neljes on, että yteisen Cansan, ioca algusta on ollut ia wielä nyt on weronalainen tule ia pitä caiki waštaialiset wlos tegonsa Cůningan andania, ia edhestoimittaman hyvät tahdol ilmain yhtäkän treskeyttä itze sen wetämen ia saattaman Cůningan tahdon iälkin ia oikeudhen. Sytte pitä lakicůnman miesten ia caiken cansan heidhän walans wannoman kirian ia pyhitästen päälle. Sillom tule lakicůnman miehen kätens ylösnosta, käskedhen itziens ia caickia cansa nijn Jumalan autta, sekä hengelle että sielulle caiken mailmalisehen cůnnian ia caiken pyhytten ia pyhitox:en, iotca henen pyhittänätt, että he caiki ylesluetutt Articů:luxet ia ninnetytt tahtonat Cůningallens pitä ia wahwista ia parhan taidhons ia mielens tiedhon iälkin ylösnostetun:dhen kättein cansa Jumalalle ia Cůningallens, wapaan eli wahwan wscon luata, ia heidhän walans täyttä. Ia mös näinnein walan cansa, ia wscon lupausten, qůin lakicůn:nan mies ia yteinen cansa ouat lůwannet ia wannonet Cůningallens käskedhen sekä nuoville että wanhoille syndyneil:le ia syndymättömille rackaille ia rackamattomille, pois olewille ia tykön olewille, iotka walan wannoit ia wschon lupaisit luasti ia ilmain rickomatt pitämen. Nytt tule Cůningan hänen Eirikin retkens aia ia maan miehet pitä händä seuraman ia mutten paneman, ioidhen puolest hän wapaast ia keidhollans waelda: Ia ne walat wannonia, qůin ennein ouat ninnetytt: Ia tule Cůningas lakicůnnas maalle, luata ia toiuotta, että hän tacto heille caicki hänen walans pitä, qůin hän wannoi Moran kiuen tykönä Cosca hän ensin Cůningaxi otettin. Ia tule mös cansan hänellä luata qůin he hänelle wpsalos wannoit. Nijn tule hänen nyötäpäiwän maatans waelda ia aia. Nijn tule nyden iotka ylismaan lakicůnnalla asůwatt seurata händä heidhen lakicůmmans ylitzen, nijn Strengneisin. Synä pitä Södher:mannitt wastan ottama, ia händä muotteen ia walmisto:xen cansa seuraman Swintůnan. Synä pitä länsi Götitt Sichtůnan händä heidhen muttens cansa wastan tuleman, ia seura:man händä maansa läpitzen nijn Midian Skogh hälene:dhin pälle. Synä pitä Smålengitt (Smålenningit) wastan Ottamaan ia Smalandia seuraman händä Jmabeckin. Synä tule westgötitt händä wastan runeta Muutteen ia walmistoxen cansa, ia seurata händä maansa läpitzen Ramundabodaan, synä tule hän:dä

lä Närickein wastan rueta, ia seurata händä maansa läpitzen nijn vphoffnan Sildaan. Sijnä tule händä wastan otta, wesmanuein walmistoxen ia rauhan cansa, ia seurata händä nijn östansildaan. Sijnä pitä ylismäliset wastan tuleman, ia seuraman händä vpsalon. Jold ei kuningas taidha tulla Suomen maalle, nijn pitä Drottsätin taicka iongun toisen kuningan Radhist, pijspan cansa turust, sekä andaman että ottaman walatt kuningan puolest, niquin edhel kirioitettu on, ia pitä oleman nijn wahuan quin itze kuningas sen tekis. Nijn ons kuningas maalle ia waldacunnalle toimelisesti tullut, ia Eirikin retkens aiain ia ylosualittu laillisest, ia walains ia sanains cansa maallens ia maansa miehille tehnytt, caicki mitä hänen heille, ia heidhen hänelle tehdä tule.

7. Nijtt coska kuningas itze tactapi, pitä hänen vpsalos wihittämän ia Cruunattaman, taicka toises paicas waldacunnasans hänen oman tahdons ia tilansa iälkin.

8 Nijtt coska kuningas ylosualittu on, nijn tule hänen Radhins walita ia otta, erittäin ne iotka hänelle ia waldacunnalle taitauat tarpeliset olla ia paluellusrexi tulla. Caxitoistakymmendä tule kuningan Radhis olla Ridareita ia Swensi, ia ei enämbätä eli ysseamba nijnnen twle walansa wannoa kuningalle. Ensin tule heidhen wannoa Jumalan ia pyhitösten päälle, quin heitä pyhittänät ia caicken mailmalisen cunnian ylitzen, että he tachtonat kuningalle neuuo sitä equin Jumalan edhes, hänelle ia hänen waldacunnallens nautittapa ia tarpelinen olis ia ei sitä takaperin iättä woiman, sukucunnan, naimisen eli ystäuijdhen tähdhen. Toinen on että ehe tahtonat händä wahuista waldacunnan oikeutehen caiken heidhän woimans iälkin, että hän machta caicki ne walat pitä, quin hän waldacunnalles wannonutt on, ia että waldacunda machta hänelle pitä heidhän walans, ia sen saman pitä heidhen mios itze kuningalle toimottaman. Colmas että heidhen pitä caicki ne sala pitämän, quin kuningas tachto sala olla, ia ei mitäken ilmoittaman, iosta hänelle eli hänen waldacunnallens mahdais lotakin, wahingota tapactua.

9 Jos rakuen pää eve Kuningan eli hänen radhins päälle

Se quin pyhin kuningan eli hänen Radhins päälle yhden eli toisen päälle, sitä quin heidhän wirkans eli Cunnians päälle

HS B 96 - 9r

pälle käypi, ia ei woi sitä täyttä tunnustakan sen cuosi toimellista miestä, quin sen cuolit lebattakan sen canla. Ios hän sillä mitä pilka sanoia, quin ei saatu wingan eli cunnian pälle maxakan 40 marcka, eli maatkan kuningan fangiuxe culandhen, sodhen, wettä ia leipä.

Nyt tacto kuningas Naiman käydhä ia emändäns huomen lahiatt anda, ne huomen lahiatt pitä annettaman hänen Radhins suosiolla iotka hänen Radhisans owat ia ej muotoi, quinga pahion nijtä pitä oleman. Ei mahda kuningas huonetta eli linna anda, wan andakan maasta ia kartanoista. Ei tule sen huomen lahian edhemmä seisoman quin henen elaisans. Hänen elämens iälkin, pitä sen krunun ala käymän. Ios se nijn on: Että Drötningh tactopi naidha, taicka wieralle mölle mennä, ia ei waldacunnas olla istumisens cansa, nijn tule se kuningan iolla waldacunda ombi, hänen irdhalle laske Radhinsa suosion perästä quinga pahion sen oleman pitä. Ei pidhä yhdelläkän walda oleman, hänen huomen lahians poisotta, nijn cauwan, qu hän naimata on, ia moralle pisyypi: Mutom ios hän löytän wori töästä, että hän tachto idzens asetta waldacunda wastan, nijsä quin waldacunnan wahingoxi tapahdhuis, nijn on hän rickonutt huomenlahians irdhottamisens cansa ia ei muton 10

Tällä tawal tule wapaas miesten heidhen kuningastans pal- 11
uella. Ioca mies wapautta tacto hänen hyfwydhens, mikä hän on Riddari taicka Swenni, ei yckäken eroitkadhen, hänen pitä hyfwydherkens Crunun paluelixen kekemen, ia idze pitämen nijn hyfwen hewoisen, että hän maxa 40 marca Ruotzin penningeitä, pareman ia ei paheman, sihen mies täydhet odhatt se runnin että ialkam pällä, ei mitän eroitkadhen, sen iälkin, quin hyfwä mies machta idzens wariella. Ioca wuosi wijkon peräst Sant petarin päiwen, pitä kil: pein katzelmixen olemen. Upsalos caikest Upsalon pisyan hyppacunnast; wästeråxes, wästråxen hyppacunnast, Stregnäisis Södermannin maalda, Orebros, Närikäst, Jäncköpingis, Östergöthin maalda, kynd, Tiust, widbro, idra, Tueta, Wistgräna, Wisingsöö, kalmarisa, fogdi ia Ölandimaa, Ridbåholmis, Tyhan kiklaemnda, falckenbäris, molemist hållandeist, sekä pahia että Etelä, Skara wästergöthin maalda ia Dalast, Tingwallist, Wärmlandis; Turgusa caickilda Suomenmalda. Iös nijn taita tapahtui että iokn talonpoijst tacto killa wayadex nijn tule hän itzens walmista ennen kitä yäiwä sekä hewoisen että odhan canssa. Nijn että, zue quin kilyen cadzelmust pitä pitämen kuningan puolest, että he näkewet sekä henen michudens woiman

Qwinga wapaus miesten tule kuningastans paluella.

että hewoisen ia odhat ia ios hän woipi sen wapandhen ylös pitä hyf wydellä. Caicki pitä wapadhet miehet kilpein Catzelmuxella tuleman, ia ioka mies nijn Riddarit quin Swennikin heidhen harniskans päällis wetämen, ia idze Cikin oman hewoisens pälle istuman, walmistettuna he: woisen ia kilpein (causa) quin io edhellä on sanottu.

12 Kilpein catzelmus pitä oleman kuningan puolest iocaitzes (Kilpein catzelmuxest.) Laikas quin nimitetyt owatt, ia sillä aialla. Ne miehett iotca kuningas nemmon andaiadhens cansa sihen asettanutt ombi. Ios mös iocu nijstä tulepi, nijn pandakan toinen hänen aseme: hens, ne pitä catzoman että caicki ne cappalet pidhetän, quin ennein owat nimitetyt. Sen pitä heidhän nijn wisusti catzo: man ia teleman, että he saanatt sitä woiton kuningaldans ia heidhän Cunnians sitä rippu (eli änäne). Ia ei salliman yhdengen miehen itziens toisin pitä, quin nijtt ~~[illegible]~~ toimitettu corkean eli matalan, mutta paraman ei paheman, sekä he: woisen että miehen.

13 Nyt ios wapa mies wanha ombi ia woimatoin nijn (Jos wapa mies ombi vanha ia voimatoin.) ettei hän itze woi palwelust ylöspitä, nijn pitä hänen tu: leman kilpein catzelmuxelle, nijdhen etehen, iotka sen pitä: nätt kuningan puolest, hewoisens ia otans cansa, ia caike sen walmistoxen, quin ~~nijtä~~ (Siehen) tarwitan, ia sijnä ilmoittaman esteheens, ia tuokan yhden miehen cansans, ionga palwellu: xen pitä teke me hänen puolestans. Nijn pitä ne, iotca kilpein catzelmuxen edhes seisowatt catzoman hänen esteens ia ios mies, quin hänen edhestens palweleman pitä, ombi kel: wolinen kuningan palwelluxen taicka ei. Ios mös se mies quin hänen edhestäns palwele luopu hänest, nijn ottakan toisen hänen asemehens eli siaans, sillä samalla toimella. Taita mös se ningin olla, että iocu palwellus mies wanhudest eli taudhist ei itze woi, ia hänellä on poica XV eli enämbi taicka useambi, iotca palwelewatt toista miestä, ia ei ole ama: ssansa tyjonä, nijn machta isä nautita heidhän palwelu: stans, ios wielä (waan.) iakamatt on heidhän waihellans ei sinngan wnotoin. Quitengin pitä yhden heistä kilpein catzelmuxella tuleman, yhden kerdhan ioca wuosi isänsä puolest quin en: nen io on ewoitettu.

14 Nyt taita se nijn olla, että iocu wapa mies tachto wa: (Jos wapans mies tarhto pois wapaudhest.) paudhen alda wolosmennä, ei mahda hän sitä tehdä muualle, quin kilpein catzelmuxella, nijn pitä ne iotca kilpein catzel:

nuista

2

nůsta kurkistelenat kůningan prolest tietämän hänen
esteens, ia millä toimella hän taito wapaudest hopua,
ia ei mahda hän hopua paitzi heiden luwatans.

Ios enä on wapades miehiä, qůin yxi eroittamat qůin 15
ohs Isä poica eli weli, iotta hänen tyttärens on, nijn
machta yxi, ioca nijstä on säreliam, palueluxen ylespitä,
henoisen ia otain Cansa, qůin ennen on sanottu, ia wapadar:
kan caiki ia yhdes onat tiskill ia lijnall, nijn cochta qůin
he yhdest eranenat, ei mahda he sitte ychten tulla, sen pro:
test, että he enämbi yhden wapaudhen alla olisit, waan pal:
uelkan itzekukin edhestens, iotca yhdest onat erannett.

Ios se nijn tapachtu että iokin rohkepi itzens salata 16
krůnun palueluxest cosca se palle kästiän walda cůnnan warzy
ieluxexi, eli kilpein catzelmuxeld, ilma totista estettä, qůin
onat nämä, ia ei sůningan muita. # ~~taicka tauti wotees, ia~~
se pitä hijnäm miesten Cansa tutkiman, ios nijn on, ~~Iota~~
ei hän estettäns nijn woi täyttä, qůin nijtt on sanottu, ~~hä~~=
hänen tule mistat hänen wapaudhens, qůin hänellä on
ollut, ia ei sitä ikänäns iallens saaman mutoin qůin erin=
omaisest nautiten kůningan armoia, ia maxakan wielä
sitteckin 40 marcka.

[Margin: Jos iokin itzens sala kur nijn palueluxest]
[Margin: # Jos hän taita olla wekona waal: dakůmast kä: ska se kästiän]

Ios iocu pakene kůningan Banerin alda, sijhen aikaan, 17
qůin wihamiesten kanssa käydhän, eli kůningan kästy:
miehen tyköä, eli reisuilla iolle kůningas, taicka hänen
kästymiehensä woloslähättä. Se ioca nijn teke, hän on
hukuttanut hengens ia hyuydhens, mutom ios hän saa
nauttia eroittain kůningan armoia, että hän machta hen:
gensä huuasta. Ios hän nijn pakene ettei kůningan kästymies
saa händä fangita, ei mahda ikänens saadha rauha enämbi,
mutom nautti kůningan armo. Ios kůningan mies sorna iolle:
kulla tämän syyn, että hän nijn tehnijt ~~on~~, ia tomen
kieldä, maatkan se 12 miehen ~~alla~~ nimitoxen alla, qůin sille
reisuilla olit, ia ottakan prolen nimityist cumbikin.

Ios iocu mes fangitan crůnun palueluxes. Nijn tule 18
kůningan hänen iellens hunasta, henoisen ia odhatt hänen
iallens anda, ia hänen wahingons, ia hänen idhalle pitä.
Ios se nijn tapachtu, että iongun wapadhen miehen henoinen
eli hengist tule turmelluxi sillä wälill, qůin hän walda:
cůnnan palueluxes ulkona, ia hän tule iallens cotians, nijn tule
kůningan se hengistö eli henoinen iallens maxa, ia sen toisen
henoisen

A. 5.

HS B 96 - 10v

henoisen pitä Kuningan Marskalkille annettaman ios hän eläpi, eli täyttäken sen tunnustaxill, että hän on nijn hyvän nijn hyvän ansainnutt. Ios hen mös cuolepi toisen quin nyt on sanottu nijn ottakan toisen waldacunnan palweluxens tällens.

19. **Nytt tattavat palwelus miehet henoisens turmella**

Isännens palweluxes, nijn tule Isännän hänen palwelliallens iällens henoisen maxa, quin hän on ansainnut eli turmellut cosca hän lähättä hänen sotaan eli muille omalle asiallens ia ei muutom. Ei tule Isännän sitä henoista maxa, ionga palwelia eli hänen drängis omast wahotuxestans turmele. Ei mös nijtä iotca tawdhesist cuolewat, että kusa ne cuolisit; Taicka palwelia sen turmelisi wedhon kilwotuxes, eli muusa turhasa rännämises. Ia sen henoisen, ionga Isännän maxaman pitä, tule palwelian toimitta Isännäns tygö, ios henoinen eläwä on; ia wamocan itze, toisna toistakymmenen, ettei se turmeltu hänen omast wahotuxestans eli kilwotuxest.

20. **Ios nijn on että wapade miehen hengist cuole ennen kilpein** catzelmust, ia se löytän todhexi tunnustosten ia todhistosten casa iotka sen nähnett owat ia tyken olluet, että se hengist cuoli, nijn tule heidhän anda hänelle cahdexan wijkon aighan, ostaxens nijn hywän henoisen, quin ennen on sanottu. Ia sen päiwän pälle, quin hänelle on annettu eli nimitetty, tulkan saman nijdhen nimitettyin miesten eteen, ia olkan sitte wighatoin Kuningans Edhes, ios nijn tehdän, sillom tule hänen caicki kilpensä terwennä hänen pällens olla, ia nijtä ilmoitta cosca kilpein catzelmus pidhetän, ios hän wapaudens nauttia tachto.

Jos wapahmiehen henoisen kuolee ennen kilpien katzelmust.

21. **Ios Riddarilla eli swenill on poika iälkin, eli caxi taicka** useambi, hänen pitä omans wapadhen pitämän, sihen asti että hän tule XV. aigastaian wanhaxi; sijtte pitä hänen eli toisen hänen puolestans palweluxen waldacunnalle tekemen hänen hywydhestäns. Eli tekemen weron ia oikeuden nijn quin talonpoica, iold ei hän woi palwelsta cohdallans pitä. Ios Riddarilla eli swenil iäpi Tytär iälkin, nijn tulesen nauttia se wapadhus.

Quinga wapahmiehen lapsen tule wapauden nauttia.

22. **Ne lesket, ioille wapaat miehet miehinä olit heidhen elinaikans**, ia heidhen lapsens iotca ei ole oikealla ijällä tulluet, pitä wapaudett annettaman caiken Kuningallisen oikeuden causa, Quitengin nijn että nijn cauwain quin hän leskenä on eli istu, nijn pitä hänen wapadhen oleman caikest palweluxest, sihen päiwän asti quin hän wastudhest naipi.

Wapauden leskimaksta wapaudens nautia

Infra 30.
Naimisen. 3. ia 11.

Ios

HS B 96 - 11r

Ios hän saapi wapadhen miehen, nijn se wapaůtta wai:
monsa hywydhen omansa cansa. Ios hän otta Talon
poighan, nijn tekän weron ia oikeůdhen nijnqůin Ta:
lonpoika. Ios se iällens nijn tapachtů, että Leski eli Neitzy
makapi salawootes, nijn hän on rikkonůt wapaůdhens,
qůin io nijtt on sanottů.

Cůinga Kůningan Radhin tůle aia heiden Kůningans 23.

tijgö, ylitzen maan. Pispa 30. hewoisen cansa, ia ei vse:
amman. Kůningan wircamiehet 30. hewoisen cansa ia
ei vseamman. Riddarein ia Swenein Kůningan Radhis
12. hewoisen cansa, ia ei vseaman. Riddarit, qůin ei ole
Kůningan Radhis 8. hewoisella, ia ei vseamalla. Swen:
nitt Riddarein kaldaiset 6. hewoisen cansa, ia ei vseam:
man. Wähemet miehett itzecukin cohdastans 3. hewoi:
sella, motoin ios se tapachtů sota retkellä. Tällä muotoa tů:
le caicken Kůningan tijgö aia. Ioca sijs vseammal aia:
pi nijn maxakan 40 marcka, ia se olkan Kůningan o:
ma sijs.

Nijtt tule wieranholhoiat olla maan tiellä, läsnä 24.

Wierasten hol: homisest.

toinen toistans cahdella penicůlmat eli pwolel colmatt,
ia ei edhembänä, ia sworisa kylisä kijtin kukiatt, wisa ei
taidha wieranholhoiat olla Kihlacůnnan pämies ia
Kihlacůnnan colous pitä paneman ia satamän, sekä wie:
ranholhoiat että kijdhin nimittäiätt ioca kihlacůndaan.
Iold ei nijn tapachtů, qůin matka waeldawaiset miehett
walittawat sen ylitzen, maxakan sijtte kihlacůnnan pämies
6. marcka iocaitzen wieranholhoian tähden. Wieran:
holhoian pitä matkan waeldawaisen miehen, honetta
suoman, tůpa, kenäys kammiott, ia stallin sia wolko huo:
neis; Cuitengin nijn ettei hänen kariaus wolos aieta.
Raůindott ia iůhdan wilia nijnmän yhdhexi ööxi,
ia yhdexi Ateriaxi, täydhen naudhan nijtkän wierasten:
holhoiatt ia koriaiat, ios heille se ombi cahta äyriä
tyrembän, qůin se maxa maalla miesten kesken. Wan:
han lamban neliä penningiä tyrenbän; Marka hywä
woita ia fläskiä 3. penningiä Krotin. Yhden hewoi:
sen raůinnon yhdexi ööxi 4. penningiä Krotin edhest.
Spannin hewoisen ohria. 2 penningiä tyrembän, qůin
lähimäises caupungis mijdhän. Olůtta ia leipä, nii:
qůin ne mijdhän lähimäises Kaupungis oikea torghin
päinällä.

Nijt tulewat wierait nijn monda, ettei wieranhol: 25.

horan huonett nijtä wedhä, nijn lähättäkän wieranholhoia
ne

ne lähimäisen kylähän, ia kydhni kukia pankan sitte
nijn monda woi miehelle quin hän arna sitä saanan
ia raunidott heidhän penningeins ~~Ethest~~ nijnquin sanottu
on. Nyt ei tahdo wieranholhoia wirkans ylös pitä nijn
maxakan hän colme marcka colmen Iakohon, nijn wsein
quin hän sen wrhotta, ia hänen pällens cannetan.
Ios ei talonpoica nij ia hiunesens koria quin nyt on
sanottu, maxakan sytte iokainen heistä 3 marca col:
melle iakoon, Matkan miehille, kuningalle ia kihlacunnal.

26. Se quin gestäpi wäkinällal wieranholhoial papilla
eli Talonpoialla, ia samalla gestämiselle ottapi heildä
heidhän tahtons wastoin ia tätä meidhän lakian wastoin
ia wastoin koto rauha. Olutta, ruoka, Ohria, pähmi:
tös korsia, eli muta mitä se olla taita, tule se ilmei ia
tiettänäxi taicka todhistetan hänen pällens täydhellä
todhistoxella, nijn tule kuningan, ios hän saapuilla eli
saaman tiellä on, otta häneld heugen miekalla, nijn
korkeilda quin matalilda, ia cusa sencaldaista tapactu,
nijn tule se sytten kuningan foudhille ia ammatti
miehille tiedhyttä, nijdhen tule sencaldaiset wäkinäl:
lalliset fangita, ia kuningan fangeuteen kätkiä, quin:
tengin, ykteitzen cansan auun cansa, cosca ei itze heimah:
dha eli woi. Ia sillom on käriä sapuille, nijn pitä hä:
nen kärian wiätämen, ia oikendella duomittaman. Ios
ei käriä ole sapuilla, nijn leikackan, lakimies eli kihlacun:
nan mies merckj capulan, ia cootkan ykteitzen käreiän
cokon, kihlacunnan nimitöxen pitä sen syn kinsaman
heidhän todhistus walallans, ia ios syinä on todhistaiat,
wannokan ne nimitöxen edhes; Ios ne sortanuat häne
eli ne iotka sypäädh owat, Duomitkan sytte lakimies
eli kihlacunnan mies ne miekan ala, Ios se puolen
marcan osa on eli enämbi, ia ei mahda ne sakolla
päästä. Ios se on wähembi, quin puoli marca nijn
maxakan sytte caxinaisen rönjdhen sakon (: sen welkin
quin se maxa :) ninquin wala sackoin osas eroitetan
Cap. 40. :) ios ne wariellan, nijn olkan wariellut
ia se quin wigattoman fangitzi eli annoi fangita, maxa:
kan 40 marcka colmie Iakoon. Nyt taitanat he til:
la pakoon, ia ei saadha fangixi, quin nyt sanottu on,
nijn cainakan syyn sanoia, sen wäkinällan, pitäiän
eli

HS B 96 - 12r

eli käreiän kunman Edhes, qvin edhespäin eroitetan, eli nijdhän ioilla häne duomions on, cosca hän ensin taitan saadha. Nijn tule kuningan, eli sen iolla hänen duomions hallus on, sijtä asiast, maan käreiäs elickä, etzikö cokonxes, totudhen etziä, ia waiandoitzenalle täytön toimitta, qvin sanottu on. Caiki qvin ei malettu de cosca wieras kartanosta lächtä ia ulosaiapi, se om rönätty, ios sijnn sanoia sitä walitta, se maatkan kihlacunnan nimitoxell, ios hän sortaan, seisokan saman oikeuden, qvin ennen sanottu on Korkein. 11. Karkstotap. 19.

27 Nijtt taita tapachtua, että se qvin edes istu, taita itziens cotonans wariella, ia ne iotka walda gestingi tekenet, tappanatt, hanoittanatt lyönätt, werisexi eli sinisexi, hänen taicka iongun qvin hänen cansans on, taicka tullut hänen kartanons, ios ne fangitan työldä tuorehelda, käyköön hengi hengest, nijn monen qvin sitä cuollut loitt eli pistitt. Hanain edhest weristen eli sinisten, qvin wetä cuoleman, mistakan oikean kadhens, nijn monda qvin sen teitt, ia olkan maxamat caicki mitä walda gestärett saitt, nijldä qvin edhes olit, ehkä mikä se olis, mes tappo, hanatt, weriset eli siniset, ia se caicki caxinaisesti maxa, qvin ne sait, iotka edhes olit, Ei nahda he mös ikänäns, tulla maxohon, eli saadha rauha, ennen qvin sijnsanoia ricoile hänen edhestäns. Ios heitä ei kijnni saadha, nijn tulkan warasans kuningan tijgö, eli sen iolla hänen duomions on, ia onat wapadhett puolen cokandhen päinät. Nijtt aiapi wieras wihoisans ulos kartanost sen puolest ettei hän saanutt caickia tahtons tehdhä, ia tekepi toisella hanalla, sen saman edhest, hanott, tapon weristöxen eli sinisen, ios hän sijhen laillisest sortan, seisokan samän oikeudhen, qvin ennen on sanottu. Ia caikis asiois tule wieranholhoian, Isänmän, Emännän, lapsel, perhen, talonpoian rauhas ia lais olla, cosca ei heitä gestätä. Wealafärk. 25. ia 27.

28 Iola wäkinallal otta sildä ionga kadhes on, huonen, maan, wedhen eli wesi tokeen, metzän, eli turmele iotakin palle rakettust, toisen edhest, ia tachto omista itzellens, maxakan iällens wahingon, ia pälisexi 40. marcka colmie Ialoon. Maanpälisen rönäisest. Wälinal: last. Man. 18. ia 19.

HS B 96 - 12v

rönämisest, olcon ningquin eroitetan wala sackoin osas Cap. 40.

Ei tule yhdengän tehdä itzens Syyn: sanoiaxi toisen Syys.

29. Se quin Syynsanoian oikendhen itzeldäns hyliä, se on sorta: nutt oman oikendhens syynä asias. Ia se quin omas syysäns waickene, sitä ei wastat eikä lailla eikä rahalla. Ei pidhä yhdengän itzens tekemän Syynsanoiaxi toisen syyhyn, toisin quin laki anda, ioca sen teke maxacan colme marcka, colme iaghetta, ia oikean Syynsanoian caiken sen wahingon täyttämän, quin hän siitä saanut on. Ia ehkä bäsa ikänes se tahto eli mahta lailla canda ia etziä toistans, nijn tule hänen siken asiahan wastat ia oikendhen seiso. Nijstä quin hään menoist tekenätt käreiäs, ia sopimattomist sanoist, ia muista sencaldaisia asioista, ioisa mies eisi: dho itzens Syynsanoiaxi. Naimisen käreiän osas olti. Cap.

Ios iokü petoxella alansa hale krunon maata.

30. Nyytt ios wapa mies eli waimo teke maan wahedost, eli kauppa nijthen cansa, iotka weron alaisen maanpälle asunaiset ovat, ilman quin laki toimitta, eli sala heidhän waihellans, sen toinen cansa, että cumbikin tachto omans nauttia, wetäin petoxella kuningan oton alans. Se quin nijn teke, hän on täysi kuningan waras, cukin sen täl: kin quin sen tunda on. Se quin sencaldaisen asiahan ilmeisest lailla ia todhistoxilla fortahan, seisokan warkaan oikendhen, ia sen weron alainen maxakan kuningalle cai: ki kuningan aiastaikaiset otodh ioca wuodelda quin laki sanopi, ia maxakan 40 mkä kuningan oma sacko. Nijngu wapaa maa mahdetan perittä / (laskea) weron alaisexi ioldei ylespideträ palnelusta laillisesti, nijn mahta mös weron alainen maa perittä wapaxtehen, cosca wapa: de mies eli waimo on weron alaisen talonpoian perili: nen. Ia Talonpoika eli Talonpoighan poica mahta saadha wapadhexi, quin ennen on sanottu. Ei mahda yxikän Talonpoica osta werolista maata alansa, quin hän itze täydhellisesti kylwä ia woipi nauttia. Ioca sen te: kepi, nijn että krunun saalis siitä wähendy ia sen tun: nusta kihlacunnan niminäs, maxakan kuningan iellens wahingon, ia pälisexi 40 mkä kuningan oma sacko.

Iorga kuningas on ottanut rauhans.

31. Ioca sen pälle tekä wahingota iong kuningas on otta: nut rauhans, armonen kirians cansa, ios hän fangitan ia täydhellisillä toimituxella ia todhistailla tulewoite: tuxi, hän on cadhottanut sekä hengens että maanpäli: sens, ia ottakan oikea perilinen hänen maansa nijstä maan: pelisistä

HS B 96 - 13r

Päälistä ottakan syynsanoia colmanexet, ia kůningas caxi osa,
elise iolla kůningan důomio on. Ios hän ricko rauhan tä:
tä lakia wastoin, parattkan ia maxakan lain iälkin, ia ol:
kon mistanutt kůningan rauhan, syynä aiasa.

Ios iokůn ricko sen Důomion ionga kůningas elise iolla 32.

on kůningan důomio, Důomio kiriallä andanu, maxakan 40. Ios iolů ricko
m̃rka kůningan oma sacko, ia nämä 40 m̃rka, ioihinga kůningan
hän sakoitetan, pitä ulos mittamaan 12 miehen cans mylda Důomion.
iotca rickos päätt onatt, eusin hänen maansa päälistä, ioldei Käreiän
täytä, nijn arwatan hůonet iold ei hůonett täytä nin arwat: ne laaret 27.
takan maa. Quitengin nijn että suků ia perillisett nachta: et 20. ext.
nätt sen maan lunasta, öön ia aiastaighan sisälle, sillä rahal:
la qůin on arwattů. Ios ei wielä sytte täydhy kůningalle
Syynsanoialle, ia kihlacůnnalle, nijn prottukan caikilda, nijn
markast qůin maast mutta welgoista nijn mitatan eusin
Syynsanoian hänen täysi osansa, nijn sytte täysi kůningan
oikeus. Ia tůle kůningan nimitästen heidhän työnsä edhest
saadha, ia kůstinsa edhest, kůningan Důomio rikeist colmangexe.

Nÿtt tůle iokůn kůningan etehen, iolla on kiria toisen pälle 33.

welgasta. Nijn tůle kůningan sille ioka pälle landa, ios ei se Welgoist,
ole wastamas ionga pälle cannetan, yxte miehe eli caxi la: Canppa 14.
hettä sille mackůnnalle, iosa hän asů ionga pälle cannetan
ia hänen pitä ionga pälle cannetan yhdelle eli cahdelle;
pälle cannettanaisen oikeuden tekenxen, sen päiwän pälle,
qůin kůningas edhes määräsi kiriasans. Taicka hänen pitä
andaman qůittikirians wastan tůlla, ia tietämän masta:
nens maan lain iälkin. Ia hänen tůle sen kůningalle
tiedhyttä hänen kiriallens että nijn oli tehty.

Se qůin metzä diapi kůningan erimaalla, caika sen teke, hän 34.

on cadhottanůtt hendisens ia iontzens, ia pälle syhen 40 m̃rka,
maxatkan se kihlacůnnan nimitexell, ios hän ei ole löytty two:
reld työldä. Ia ottan se kůningan oma sÿ. Kůningan eri:
maatt onat, kůningan erimomaiset omistoxett, ninqůin Up:
salon korpi ia mudh sencaldaisett.

Nÿtt taitan iotak in vikotta kůningast wastan nÿsä 35.

qůin onatt kirioitetůt kůningan osas. Nijn tůle eroitetta
caxitoistakymmendä miestä ia ulos walitta iocaitzest lakicůn:
nast, ne tůle kůningan, ne tůle kůningan ia nimitös miesten
sälia. Ne pitä sůren ahkerudhen ia wireydhen cansa ylös: Wala ion:
etzimen ia ilmoittaman itzecukin maansa paikas, qůin heille ga maaůn
sälitän, ioista heidhän tůle wariotta, caicki ne iotca cansan käreiän pi:
rauhattomaxi tekenett, näitä oikeuxia wastoin. Ia pitä täwät tůle
tämän walan wannoman Jumalan ia pyhitösten ÿlitze, wannoa.

HS B 96 - 13v

ia heidhän mailmaisen Cuningans palle, neidhän sanodhen.
Me rukoilemma nijn Jumalan meitäm auttaman, ia ne
pyhitäxett, ioista me palion pidhämme. Ettei me tahdho yhtän
sitä sylisexi tehdä yhtän ioca syytöin ombi. Ei mös yh:
tän sitä syyttömäxi tehdä, ioca syyllinen ombi. Sen me:
len tiedhon ia ymmerdhyxen iälkin, quin Jumala meille
ombi lainnanu, Ja sitä ei takaperin iättä sughun som:
non tähden, waghyn sominnon, pelghon, ystäydhen, eli iongun
Rakennoxen woiman tähden, Ja tahdomma me itzecukin, caicki en:
kaares 27. nen nimitetyt Articuluxett, ia ne quin wielä seurawat täsä
Item käre: Caresa ilman rikomat täydelisesti pitä, sen saman emen ni:
iän asian
kaares 9.10. mitetyn oikeudhen alla. Nijn meitä Jumala auttakon ia py:
ia 41. hitöxett, ioista me palion pidhämmä. Jonga nämä 12 eli 7.
sortanat itze kuningan edhes, eli nijdhen edhes, ioilla kunin:
gan duomio ~~on~~ hallus. Rangastuxis eli maan käreis, nyngu
käräjäsyidhen kares eroitetan. Ne pitä sortut oleman, nista:
man kadheus, kaulans, hengens, kaluns, eli Rahans, kunin:
galle, syyrsanoialle, ia kihlacunnalle, sen iälken, quin rikoxet
andanat. Jongh he mös warielenatt, olkan se warieldu. Ei
mahda mös yxikän nijtä wastan wetoa laskea.

30\. Caiki wälinallan työdh, tule walitetta sen iälken quin
Wala far: ne tehdyt onatt, Ensimeisnä pyhänä päiwänä pitäiähän
kon kaa: miesten edhes ia nabureidhen, taicka ensimaises maan eli
res 22. kihlacunnan käreies, sijnä quin hän asupi. C: taicka ensi:
maisnä päiwänä costhena wijkona ~~pereft~~ J ~~ensimeisnä Co:~~
~~tena wijkona~~ itze kuningan edhes, eli nijdhen ioilla kunin:
gan duomio on, sen iälkin quin työ tehtin. Joca nijn ei
caiua, se ombi caiwauxens cadhottanu cuoliaxi ia tyhiäxi
tehnyt. Sillom on walda walitta itzecutakin tötä sen iäl:
ken, quin cukin rikonut on, maan lain iälkin: Ja se qu
päälle cametan, tulkan rauhan alla puoltans wastama
nijdhen 12. etehen, ia mös pois heiden tykoäns, ia pitä hä:
nelle oleman 14. öön aighan. Jold ei hän sen sisäll tule
puoltans wastaman, nijn hän sortuan rikoxens iälken, ia
käykän oikeus hänen ylitzens, sen iälken quin rikonut om:
bi. Nytt taita se, ionga palle cametan pelkätä iotakuta
nijstä 12. laki woiton itzellens tehtäwän, sughun suminnon,
wäinyn, raukaudhen, ystäwydhen, wihan, tappeluxen eli wai:
non tähden, ia taita sen tiettäwästi todhista ia täyttä,
yhdelle nijstä, cahdelle eli colmelle. Nijn tule ne pois panda,
ia ei muita, ia nijn monda muota heidhan sijahans panda
sillä hanalla, ia ei useamba eli edhemmä wijyttämän.

Naimisen kaari.

HS B 96 - 14r

Naimisen Kaari.

1. Cůinga miehen tůle itzellens waimoa anoa, ia kenengä waimon oikean naittaia miehen tůle olla.
2. Cůinga heidhän tůle kihlata ia wihittä. Ia sen syystä ioca waimon wloranda paitzi oikeatt syynsanoiat, Ia sen ioca cahdelle kihla yhden waimon, ia sen syystä ioca waimon maka kihlois; Ia lapsista, iotca syteta̋n kihlois eli sala wnöotees: Ia ios pÿsta erowta kihlaůxen.
3. Ios neyzky otta miehen Isän eli äitin tahto wastan, ia sen syystä qůin neitzen wiettele.
4. Ios mies tahto Rüoskeskutta raketa, kihlatůn morsiamens Cansa, ia ei se kieldä häneldä qůinga hänen tůle lailli: sesti se ominsta.
5. Minga caldaisilla sanoilla ia toimella Naittaia miehen pitä waimon wlosandaman, ia ios iocůn rönäpi miehen kihla: tůn morsiämen.
6. Ios morsiain Cůole, ennen qůin hän tůle yhiäns talohin eli Cůole ylkä ennen: ia qůin he ouat öön yhdes lewennett, nijn on mies enämmens syynsanoia.
7. Mitkä wiemiset wapadhett miehett pitä wiemän morsiamel: lens, ia hää waatteista.
8. Herras miesten hää kůstista; qůinga monda he machtawatt syöhen Cůtzůa, ia nijdhen syystä, qůin Cůtzůmat tůlewatt häihin, nijn mös perimisest, qůga nämä tůle lailla ekittä.
9. Cosca he ouatt ön yhdes lewännijett, nijn tůle hänen Emän: nellans hůomen lahiatt anda.
10. Cůinga palio Cůngin tůle anda hůomenlahiaia, qůin ennenmän anda, ia kenengä hůomenlahiatt ottaman pitä, ios Rüoslesky ovane. ia sen syystä,
11. Hůora waimo ricko hůomenlahiatt ia caicki minga hän oli naitettů.
12. Cotia wiedhjtt pitä se ioca saannůtt on ia Cannan qůin se elä ioca andoi, sijtte kayken ialcoon.
13. Nÿtt riitelewet miehett cansa lahioist,
14. Hända ios cansa lahioist rijta tůle, se qů andoi, ia se qůin otti.
15. Riti hallitkan lapsen hyvijdhen langoin cansa, senpälle ioca saannůtt on. nemoilla

sihen

HS B 96 - 14v

sihen asti, qwin hän toisen miehen ottapi.

16. Qwinga hyyys tule iaetta, cosca äiti käypi toisen naimi:sen, ia sen syystä, ioca naipi lasten Isän omani pälle, ennen qwin lastein oma eroitetan.

17. Qwinga Isännän lapset pitä eroittaman cosca hän käypi toi:sehen naimisehen.

18. Qwinga iaettaman pitä, ios miehinaiset lapset owat eroittamat Isännän eli Emännän iaghos ia ios huomenlahiat owat wseammat.

19. Qwinga Isändä machta Emännens maata pois wahetta taicka ei.

20. Kenengä lasten syynsaniam tule olla cosca Isä ia äiti cuollet owatt.

21. Ios ei se ole sihen sowelias olemä syynsaniax ioca lähimäisin on.

22. Ios Isändä cuole ia Emändä sano itzens olewan raskaan, qwinga pitä tawaran cansa tehtämään.

23. Häidhen kustitt, lastein, taicka weliesten, ia sisarten waihell.

1. Mies tacto ikellens emändät pytä, nijn pitä hänen naittaia miehen ia henen lähimäisen langons etziman ia ricoxens alcaman. Isän tule naitta tyttärens, iold ei se ole elämäs, nijn on hänen wanhin weliens; iold ei se elä taicka ei ole sapwilla; nijn on weli puoli Isästä, iold ei se ole sapwilla, nijn on weli puoli äiteistä, Iold ei se ole sapwilla nijn on Isän Isä, iold ei se ole nijn äitein Isä, iold ei se ole sapwilla, nijn on setä; iold ei se ole nijn on Enoi, iold ei hän elä, nijn on se sapwilla, ioca lähin lango on, Isän puolest eli äitein puolest. Ios ne owat molemmit tasan langott nijn on se qwin Isän puolinen on, ia ei äitein puolinen, mies ia ei waimo, ia sytteleinn äitein nennest ios hän elapi.

2. Nyt ios tahto mies waimo kihlat nijn pitä miehen ioca hänen naitta tykön oleman, ia neliä todhistaiat, caxi miehe puolest toiset caxi waimon; Ia se ombi laillinen kihlaus, ios iokin nyt mies kihla, mutta nori itze syynsanoia, qwin io en:nen sanottu on, nijn maxaban 40 mka, kuningalle, syyn:sanoialle ia kihlacumalle eli tietkän taicka pyttkän ilman hänen oikea naittaia miheldäns, 12. wahnain asumaisten miesten walalla. Taicka warieltkan samoilla mehille ettei ~~hän sitä~~ tehnyt. Se mies qwin kihla cahdelle miehelle yhden waimon, maxaban 40 mka. Ia se qwin hänen ial:ghistä kihlaisi, hänn maxaban pyspan 3 mka, eli hätti:kan 6 miehen walalle ettei hän tienny, että hän ennen kihlattu oli. Ia cumbi heistä mies eli waimo cahdelle naipi maxaban niqwin korkeimmus syyis eroitetan 5. Cap. 40. mka. Nyt sitte qwin hän laillisest kihlattu on, nijn pitä pitäian papin, iosa hän asu, cwuluttaman colmen Sun:nundaipäiwänä hänen naimisestans, ia sitte mahta hän hä:nen

Iosa cahdell yhden wai:mon kihla.

Deut. 22.

HS B 96 - 15r

nen ilman syytä eli estett wihkiä. Ios hänen kihlattů mies
pitäpi hänen ennen, qůin he wihitän, maxakan pyspan
3 mrka. Ios he sighittänätt lapsia ynne kihlauxes, nijn
ovat ne koto waimon lapset. Ios mies sighittä lapsia sala:
wůoteus, ia otta sitte sen waimon cotios waimoxens, nijn
ottavat ne lapset perimisen, qůin muutkin cotio waimon lap:
sett. sillä cosca parandi waimon, silloin parandi hän mös
lapset. Nyt eroitta pyspa kihlan, maxakan sembi heistä
pyspan 3 mrka, iombi sen wallitzi, ia olkan nistannůt wiemi:
nett puolen wienistäns cumbikin ia maxakan pyspan molem:
min 3. mrka.

Ioca neitzy miehen otta Isäns tachto wastan eli äitens cůn:

nalli hän otta hänen, cotios eli wärtä miehexens, hän on 3.
ricounůt perindöns, sekä Isän että äitin saamast, wan eijk:
ihestäkän muista perimisest. Ios Isä ia äiti andavat sen hä: Kuningan kaares 22.
nelle andexi, nijn ottakan täydhen perindöosan.
syytä, ios se oli andexi annettů taicka ei, nijn pitä sen 12. mie: Nyt ridhellen
stä tietämän, quinga se on. Se qůin houkuttele ia makapi
miehen tyttären, ia hän on neitzy ia cotios sängyst, maxakan Ios iolů
se qůin sen teki 40 mrka, colmie iakoon, Isän, Kuningan ia houkuttele
kihlacůnnan: Wan ios hän otta hänen cotioxens, olka sytte eli mala
hänen syyns puolda wähembi, colmie iakoon. Ios hän on miehen ty:
ialka naisen lapsi eli pyka, maxakan se qůin wietteli 20. mrka; tären.
ios hän otta hänen cotioxens, olkan ilman syytä. Mene mie: Deut. 2.
hen Emändä toisen sängyn, h. e. Nyt mene toisen miehen
waimo, tyvnijn ia pehmitöxen palle toisen miehen sengyn
tule se ilmei, ia syytä käsitetän, nijn pitä hänen käreiän wie:
tämän, ios 12 miestä henen sortanat, ioca sangittů on, nijn
sortaan hän 40 mrkan, colmie iakoon, ioldei hänellä ole pen: Infra 11.
ningeitä, nijn maxakan palmikons, cornans ia nenäns, ia Deut. 17
cutzuttakan huoraxi eli huori waimoxi. Ios waimo otta
toisen miehen sängyns miehensä cansa, ia ovat totiset todi:
stavatt, ia mies lyöpi waimons cůoliaxi, ia 12. miestä hä:
nen sortanat, nijn makapi hän maxamat. Nyt taita
mies otta toisen waimon sängyns oman Emändäns cansa:
han, ia hän lyöpi sen synnä cůoliaxi, eli heidhett molematt,
nijn pitä heitän molemat yhten sidhottaman coolleen ia elä:
vän, eli molemat coolleett, ia sytte käreiän wietämän, sen
pitä 12. miestä tietämän, mikä syy on totinůs, ios ne sortam,
qůin coolleet ovatt, maatkan maxamatt. Ios mös se sortaan
ioca tappoi eli taponnů teki, nijn sortaan murhan maxon. Korle:
Ios mies lyöpi hänen koto waimons, ia otta toisen siahan manni kä:
ia makapi sen cansa, ia römäpi Emännäns andamet ia res syyhen
lukutt. Ios waimo sitä landa ia hänen langons, että Cap. 4.
Mat. 5.
1. Cor. 17.

hän

HS B 96 - 15v

hän on ottanut waimon waimon pälle, ia röwäisi hänen
luckuns ia auaimens pois häneldä, se cutzutan hyliätty mie:
heldä, ia 40. mkan sacko colme iacoon.

4. Nyt on mies waimon kihlannut ia tahto änkeskesko
raketa, nijn pitä hänen naittaialle miehelle sanoma enne
6 wijckoa, sen päiwän iona hän tachto häitä pitä. Ios
hän kieldän yliäldäns, paitzi erinomaista syytä, nijn wal:
mistakan 40. mka se quin sen teke, ia täyttäkän hänelle
iälleens kustin sen iälken, quin hywät miehet sen arwanat
caxi kummangin puolest; Se on laillinen este, että hän ki:
piä on, eli iongun caltaisen waiwan tähden, ionga tädhen hän
ei mahda änkeskesko raketa, iumalan lunalla ia kirkon oi:
keudhella. Ios wielä sen iälken esteten, nijn mengän käreiän
ia ottakan duomion, cootaxens langons, ia vlos ottaxens kihla:
tun morsiamens, ia duomari nimitettäkän 4. miestä kä:
reiästä, iotca händä seuraman pitä ia tunnustamah mitä
siellä tehdhän. Ios ei he tadho händä seurata nijn maxa:
kan cukin 3 mka, colmen iakoon. Iold ei hän taidha saadha
morsiandans ilman owen särkemät, särkekän sen ilman syy:
tä. Ios myös tohtu eli kapina tule heidhen wälillens, sen:
tädhen että hän tachto morsiamens vlos otta, ia sijnä ta:
pactu tappo eli hawat, olkan ne caicki maxamat, quin ne
saanat, iotca warielewat. Ios myös ne, quin händä vlos:
pytäwät tapetan eli hawoitetan, nijn olkan se caicki caxi:
naises maxos, ia waimo cutzutan laillisesti otetuxi ia ei
wönätyxi.

5. Nyt äno ylkä morsiatans, nijn pitä naittaia miehen
hänen morsiamens hänelle andaman, ia käteen sonittaman
näillä sanoilla. Minä naitan minun Tyttären sinulle, cun:
niahan ia emännäxi ia puolelle sängyä, lukuille ia awai:
mille ia iocaitzelle colmannelle penningille, quin te saanet
oletta taicka saatte maanpäälisestä, ia caikelle sille oikeudel:
la, quin ylimaan laki pitäpi, ionga se pyhä Ericki an:
doi, Isän nimen ia poian ia pyhän hengen. Meidhän
lais ei naiteta mies waimon äwio maalle, ei huoneille,
eikä kala wedhen tokeille, ia ei myös waimo miehen nut:
ta maanpälisille. Rönäpi mies miehen laillisesti kihlatun
~~waimon~~ hän on rickonut walan sarkon, nijn pitä hänen talo:
ullens iaettaman. Ottakan yhden osan kihla mies, toisen ku:
ningas, colmannen kihlacunda, ia ei saa ilkänäns rauha ~~caue~~
quin kihla mies eli ylkä rucoile hänen edhestäns, eli hänen
perilisens ios ylkä cuollut on.

6. Nyt on ylkä morsiamensa saanut ia tahto hänen
kotiansa wiedhä. Ios hän cuole ennen quin hän tule yl:
iän

HS B 96 - 16r

iän cotohon, nijn pitä hänen rumihins Isänsä eli perikisten
cotohon wietämen, ia caicki mitä hänelle annettin Isänsä
kartanost taicka langoistans. Ia ylkä ottakan iällens lah=
ians quin hän wei morsiamellens. Ios myös ylkä cuole
nijn olkan sama laki, Mutta morsiam pitäkän lahian
eli kihlan, quin hän andanut on. Nytt on morsian cotia
eli cotihin tullut ternennä ia toimes, nijn pitä sängyn hä=
nen käymän miehensä cansa, nijnquin he owatt yön yhdes
lenännett, nijn (on) mies wannous oikia syynsanoia, ia tule mie=
hen selä etziä että wastata hänen edhestäns, nijn pitä
huomenlahiatt eroitettaman.

7\. Ei mahda ylkä enämbä lahioia wiedhä morsiamellens
waan yhden orhin, satulan, Smitzett, capun ia hatun. Ei
mahda myös yxikän enämbä wataa, taicka morsiamen
Isä, eli hänen naitto miehens ia hänen lähimmäiset lang=
gons; Ei mahda hän enämbä hänelle ysia watteit anda,
quin neliä, paitzi nijtä, quin ennen olit. Waan nijn monda,
quin hänellä ennen olit, ne mahdetan hänelle ilman syytä
suodha. Mutta watteita mahtawat he anda hänelle häi=
den woimansa ia tahdonsa perästt. Cadhexen mahta nijtä
olla cummaldakin puolelda iotca watteita tule anda, ia
yhdexennen pitä oleman yliän ia ey yhtän mwta. Ios mor=
sian tahto anda watteitans, nijn pitä hänen ne andaman
Clostareihin eli kirkoihin, ia ei leikaritten ia häpiällisten
wierasten, iotka iumala pilkawatt.

8\. Ej pidhä yhdengen miehen iolla wieraspito pitä ehlä
mitä pidhoia se olis, häädh, kirckon käymisett ruhla, peijai=
set, perindö pitä, eli papin wihkeys mahda enämbätä wie=
raita cutzua, quin tässä nimitetän. Ensin yxi pispa, ia
ne kanungit, iotca händä seurawat, caxi muota kanun=
gita. Cahdexan Riddaria, 40 kiriolistä, 20. Talonpoica, 10.
kircko herra. Ios iocum tule iongun tygö cutzumat näihin
edhelnimitettyin wieraspitohin. Ios se on Riddari kuningan
Radhist maxakan 40. marcka, Riddari paitzi kuningan Ra=
dhia maxakan 30 mrka. Riddarin Caltainen maxakan 20.
mrka. kiriollinen eli pappi 6 mrka, Talonpoica eli palcka
drengi maxakan 3. mrka. Ios palwelus drengi ei woi ma=
xa, se maxa rumillans, iollei lehmä ole, hänen pitä tötä
tekemän aighastaian cukin mrkan edhest, ensin syynsanoian
ia sitte kuningan. Ei mahda Pispa, Riddari eli Swenni,
taicka iokw nijstä ennen nimitetyist, iotca cutzuttun wieras=
piton aiawat, ei mahda aia wseammalla hewoisella, quin
sanottu kuningan kaares on, 23. cap. Ei mahda myös yxi=
kän

HS B 96 - 16v

hän lähettä leikarit tyköäns toisen työö palkan tähden,
perimises eli pejaisis, ei mahda yxikän ylitze käydhä sitä
quin nyt on sanottu. Eikengän mahta se wseamma pitä:
pi cutzu, iotca peiahit pitäuät, quin 10, ia köyhä cansa
itzecukin senpärest, quin hän tahto ia woipi ia ei muihin
wieras pitohin. Näistä pitä kuningan nimitös miehen wa:
rin ottaman, ia näinä sarko penningit ylös kandaman, ia ia:
kaman ne. Ei anneta näistä mitän andexi, eikä kunin:
gan puolest, eikä mös sen ioca kustin pitä. Nimitös mies
mahta wapadhest tulla näihin pitohin, ilman cutzumata ia
ylös etziä ne iotca rickouat näitä sytä wastom, nijn pitä
nimitös miehen nimittämän 12. wahwa talollista miestä,
sytä kihlacunnast, iosa hän asu, ia arwatkan ne rickos sabot
wlos sen maan pälisest, ioca rickonut on, ninquin muotkin
Duomio rickeett. Ios iokuin cutzu wseamman wieran quin
sanottu on, maxakan kuningan 40. mka. Ei anneta sijhen
armoa. Ios iollengin annetan syy että hän tuli kuwata, ia
sihen ouat colme tunnustosta pälle, maxakan quin sanottu
on, iold ei händä woiteta sijhyn, olkan wapadhe.

9. Nyt sitte quin ylkä ia emändä nainet ouat ia he
ouat öön yhdes lewännet, nijn on mies hänen oikea esimie:
hens ia miehen tule etziä hänen edhestens ia wastat.
Nijn pitä huomen lahiat annettaman.

10. Riddari andakan emändäns huomen lahiaxi 40. mka,
lödhik kuokin waghall, ia ei enämbä. Swennit anda:
uatt 20. mka lödik kuokin wagall, ia ei enämbä. yhteitzet
wapa miehett, andauat 10 mka sulattana. Talonpoika co:
dhollinen eli talolinen andapi 3 mka kuokin penningiä.
Irtaia mies 1. mkan penningiä. Huomenlahiatt mahdetan
anda nijsä mies tahto maasa eli maanpälisesä sen ehdon
cansa, ios sighittäuät lapsia, nijn tuleuat ne huomenlah:
iat lasten perimisexi, äitein puolest waan ei isän puolest.
Iold ei lasta tule heidhän waihellans, nijn pitäkän sembi
huomenlahiat heistä, iombi iälkimmä eläpi, ia ei ole cummä:
gan perilisille walda hemmendä. Se quin enämen andaqu
nijt on sanottu, nijn ei ole wahwa mutta duomittakan iäl:
lens perilisille, hänen cuolemans ielken, ia 40. mka cansa;
kuningan oma sarko. 12. miestä pitä huomenlahiat wahwi:
staman, ia colmas toista kymmenes, se quin edhestoimitta.
Ia huomen lahiatt pitä tehtämän cohtudhen ia tomien
cansa, ia wahwistettaman. Ei pidhä huomen lahiat annet:
taman, mutta oikeana määrättynä päiwänä.

11. Nyt tele waimo huoria ia woitetan sihen laillisesti,

nijn

HS B 96 - 17r

nijn on hän rickonutt huomenlahians ia caicki mingä hän oli sekä naitettu, että annettu, ia ne ottakan hänen mihens.

Ios mies naitta poians eli Tyttärens, ia anda lahiadheli 12
Cansa wiennisett heille, maata eli maan pälist, nijn pitäkän Koto lahioist
sen nijn cauwan, quin se elä, ioca sen hänen andoi, cosca se
cuole, nijn candakan se iellens wainotull walalla, ialoon
perilisten sekahan. Ios leski anda Cotia wiennisett lastensa
Cansa, olkan nijstä se sama laki.

Ios mihet riitelenät Koto lahioist, se quin ulos annoi ne, 13
ia se quin ylös cannoi, hän sano, että hän otti puhemihen Jos koto lahioist
Cansa, nijn tule se quin ulos annoi 12. mihen cansa, ia sano riidhellän
nijn palion minä annoin sinulle ia en enämbä, ia sen sinä
olet saanutt.

Nytt on ioca saanut naimisella ia sitä häiristellän hä: 14.
neldä ia sanotan, ettei hän ole sitä andimexi saanutt Jos häiritellän
nijn tule hänen tietä 12. mihen todhistoxen ia walan cansa andoa
Cansa, että se hänelle iaettu kihlaus coloxes, ia annettu
hää echtona, caxi nijstä 12. tule todhistoxen canda, ia wa:
lan edhes toimitta.

Nytt äsipi emändä isännäns cansa ia sighittä lapsia 15.
yhten, ia Isändä cuole, nijn ottakan äiti tunnustaiat olla Aiti hallitka
xens lastein tawaran haltia, lähimeisten langoin suosion lasten hyvy:
Cansa, nijn cauwan quin hän naimatt on. dhen

Ios waimo huolepi toiselle mihelle, ia hänen lastens 16.
Isänperä on wielä hänellä, nijn pitä lasten isänperän en: Aitin osa eroi:
sin eroitettaman. Nijn tule äitin päldä iaghon ensin otta, tetan
hänen parhan sängyns, caickein cappalein cansa, quin sihen
tarwitan, Tyny, wuodhelijnatt, päänalais tyny ia täkätt:
ia ne parhat kircko watteett, ihtler hame capu ia pää: Stänitzä kim
lijna. Ia sitte iaettakan colmia, lapsille caxi osa, ia äitille kell
colmas maan pälisist. Ei pidhä yhdelläkän oleman walda
huolla eli naidha lastein Isäin omain pälle, ennen quin
se on ulos eroitettu, mutoin ios hän walinsta 3. marcka.

Nytt annetan waimo mihen kotohon ia siällä onatt 17.
lapset edhes, nijn pitä heidhän äitin osan ensin eroitettama,
ia ei pidhä waimoa naitettaman lasten äitein oman pälle,
maxon pälle, quin ennen on sanottu. Nijn otta Isändä par:
han sängyns niinquin ennen sanottu on, parhan henoisens,
Satulans ia odhansa, ia watteett, quin hänelle on sätytt,
ia leikatutt. Sitte iaetan colmen osan, ottakan Isändä
caxi osa ia lapset colmannen. Nytt taita isändä naidha,
emändä huolla useamasti nijn olkan aina sama laki.

Taita tapachtua ettei lastein tawara ole ulos eroitettu, 18.

qu

HS B 96 - 17v

io ennen on sanottu. Jos useambi naiminen on miehen tyköna, quin yxi, ios ne owat caxi eli useambi, heille tule Caikille puoli Isännän cansa, ia nijn täydhen saapi yxi iacaia quin toinen, ia cukin otta yhden werdhan ia ioca äitins lapsi otta äiteins huomenlahiatt, ia Isän otkan mös täysi, quin ne annettin oikeana lahia pämänä, ios nijn täyty. Iold ei nijn täydhij caikille, quin annettin, ottakan sijtte caicki tasan nijn yxi quin toinen, ios huomenlahiat olit annetutt maan päälisestä. Ios maasta owat annetutt, nijn pitäkän cukin quin heille on annettu, hopian ia penningin luun perästä quen ennen on sanottu, ia ei enämbä. Nyt ios Emännän tykön on Enä, quin yxi naiminen, ios owat caxi, eli useambi nijn tule hänen Colmannes caicki heitä wastan, ottakan mös nijn perimisen, quin perilisett, quin ennen sanottu on. Caiki mitä isändä ia Emändä ostanat, nijn Caiman quhe yhdes owat ämosleskijs, mitä se on maa eli maan pääline sijtä tule Emännen Colmanes, ia isännän Caxi osa, Ios ne pitä nijmän, quin ostanatt, nijn käykän aina Emännän osast Colmanes, ia Isännen osast Caxi osa.

Sup: 5. Maan 9 Cap. baares.

19. Ei mahda isändä emännäns maata pois wahetta ios heille on lapsia wahellans taicka ei, muotoin quin emännän hyuäst tahdosta ia hänen perilistens, ia wahettacan sijttekin parammaxi ia ei pahemmaxi.

20. Nyt on Isä ia äiti cuollet, cuka sitte pitä lasten sijsanoia olemaan, nijn wallitkan se quin lähimäinen sucu on quin ennen on sanottu, Naimisest lastens edhest ia heidhän tawarans. Ia ionga hallus lasten hywys on paitzi isä ia äiti, hänen tule ioka wosi luku tehdä lähimäisten langoin edhes hänen 3. mikans pälle.

Lasten esimieshet pitä lugun tekemän lasten omast

Sup 16

21. Nyt taita se olla tyhmä wanha eli woimatoin taicka lasten osa weli, ionga lastein oma tule edhes seiso, nijn pitä heidhän langons käreiän menemän, ia ottaman duomio, ios se löytän todhexi nijn tule sen lastein oma hallita, ioca taita ia woipi, ia lapsille hywä suopi, lähimäisistä langoista, ia se seisokan lihlacumman niinitäxell.

22. Ios cuole isändä, ia ei ole lasta ulkeen, se tulepi kardanon ioca periä tahto, iala, ia wallita, nijn wastapi waimo, quin edhes seiso, minä olen minun miehestäni raskas, ia lapsen cansa, nijn tule se tawara catzotta ia toimelisten haldun annetta. Ia quitengin rådhattkan waimo hänen raumineus. Nijn tule hänelle cuudhen caskundhen aika annetta, ios sillom näky että hän oli raskas, nijn pitä hänelle sijhen wielä neliä cuocautta lisättämen; ios se lapsi syndy io wijkon.

peri: 5. ia 10.

4

lon sisällä ia christitään, nijn ottan se perimisen, ios se syndy iälken, nijn ei mahda se periä. Nijn macakan waimo, mitä hän on tuhlannu sijtä tauarast. Nÿtt taita hän sanoa itzens lapsen cansa olleen, ia se on ricandunutt, sen pitä hänen täyttämen cadhen waimon todhistoxella ia 12 miehen walalla, ios hän sortaan walalda macakan iällens sakon; ios hän woi walan täyttä, olkan wapade sakosta, ia eroitettu quitengin perimisest. Sup: 26 Waimon mah tauat todhiste

Nÿtt taita Isä ia äiti tehdä häitä poiallens eli Tyttärellens sitä sakkoa ei tule täytettä. Ios lapset asuuat ymmä yhdes talois, nijn naitetan nijstä yxi taicka caxi iacamattomast, sen sakko tule macolla täytettä. 23 Sä Kückst

Perimisen kaari

1. Eunga lasten ia lastein lasten tule periä cosca Isä ia äitei cuolleett ouatt.
2. Cunga edhespäin pitä perittämän äitein Ia Isän waihella yhden Isän ia äitin lapset, ia nijden lapset nijn cuolute ielken.
3. Cunga perittämän pitä edhemmä takaperimisen, ia kylkiperimisen ia ios perimisest perilliset erandunat Isän eli äitin polest.
4. Ios rijta on Kuidaperist ia iälkiperist, ia mikä Kuidaperixi ia iälkiperixi pitä cutzuttaman.
5. Sen lapsen perimisest, ionga langott sanouat cuollunna syndynen ia äiti-Elauän sano.
6. Ios waimo wallan wiedhän miehensä tykoä pois, ia saapi sytte lapsia.
7. Seitzemen Epätiedhon asiauin perimisest.
8. Se lapsen perimisest, ionga rauhatoin eli piltdås mies sytte woiralla maalla, ia hakopäast eli hyskoffde.
9. Ymmä ia Eriperilisistä lapsista ia heidhän perimisestans.
10. Ios mies cuole ennen quin Emändä tiesi itzens lapsen cansa olenan ia perilliset ottauat miehen asan pois, sitte puhutan että hän on raskas, ia miehen perilliset tappauat hänen.
11. Cunga perittämän pitä ios mies tappapi Emändäns eli Emändä miehens, tietens taicka tietämätt.
12. Cunga perimän pitä ios Isä taicka äiti rangaise lastans, nijn että se sijtä cuolepi; taicka ios äiti makaa lapsens cuoliaxi hanaitzemata.
13. Ios lapset asuuatt talosa iacamattomal tauarall, cunga heidhän waihellans tule iaetta.
14. Cunga lasten tule heidhän tauarans iaka.

 Nÿtt

HS B 96 - 18v

15. Nytt ei tydhy he ialcoons eli coska iættæ on, qvinga sitte pitä
tehtämän, ia ios tasan on sukun polvet qvin perinät.
16. Ios iolkun on lähimäisembi qvin se ioca perinytt on, ia pitkun
sen iälkin colmen aiastaigan sisällä.
17. Ios iongun annetan sy sala wnoteest.
18. Cuinga ialkanaisen lapsi pitä ylös casuatettaman, ia ios lapsi cuole
19. ennen sivosa lenengä sytä pitä paastoman.
Cuinga ialkanaisen lapsi pitä perimän ia perittämän.
20. Ei huoran lapset peri eli mödh senaltaiset.
21. Ios sytte haiwitan, qvin perittij ia iættu on.
22. Cuinga cuollen miehen welgatt pitä maxettaman.
23. Wierast perimiset, ia se oman waldacunnan miehen perimi:
set, ionga perilliset ei tule öön ia aiastaighan sisällä.

1. Nytt cuole mies eli waimo, ia lapset elänät iälken
poica eli tytär, perilän poica caxi osa, ia tytär colmanen,
ia ottakan poian lapsi perimises nyn palion qvin poikakin ia
nyn tyttären lapsi qvin tytärkin, kaiman widhenden polven
ia miheen. Ei mahdais widhes mies peria, ellä iolku eläis
taicka welist eli sisarist.

2. Nytt ei elä lapset taicka lastein lapset nyn on Isä ia äiti
ia weli ia sisar sen cuolleett. Ios weliei ia sisarit on enäm:
bi eli useambi, qvin yxi, nyn ottakan Isä ia äiti puolet pe:
riä, ia puolet ottanat weliet ia sisaret, Isä caxi osa, ia äiti
colmannen; iold ei elä useambi qvin toinen heitist, ottakanse
puolen welien ia sisarten cansa, ia toisen puolen ottakan ne
yhten, weli welien osan ia sisar sisaren osan. Ios Isä ia äi:
ti molemat elänätt ia ei useambi qn yxi weliejst ia sisarist,
nyn ottakan Isä ia äiti caxi osa sytten, ia weli eli sisar yhden
colmannen, muotoin ios welien lapsett ia sisaren lapset elänät,
nyn ottakan ne sytte sen yhden cansa welien ia sisaren peri:
misen puoleld, Isä ia äiti wastan. Sen werdhan welien lap:
set qvin welijkin, ia nyn palion sisaren lapsen qvin sisarkin.
Iold ei mös yxikän weliejst eli sisarist, nin eläpi lapsi toisen ielken
heistä, qvin monda nijtä on yxi eli useambi, ottakan colman:
nesken Isän ia äitin cansa. Ios lapsia elä muidhen cansa, la:
sten iälken, ottakan puolen Isän ia äitin cansa, qvin sanottu on.
Velien lapset, welien osan, ia sisaren lapset sisaren osan. Ios ei
ole cansa lapsia eli heidhän lapsians, nin elä Isä ia äiti, taic:
ka toinen heistä, ottakan caicki perät. Sama laki olkon Isäst
ia äitist cuollust, Ia ios cansa lapsist yxi eli useambi iälken
elänätt, eli heidhän lapsens, ottakan ne caicki perätt. Erio:
lastein ia cansa lastein perimiset ewitetan edhespäin. 9. cap.

3. Nytt ei ole Isä eli äiti, cansa lapsia eli heiden lapsians

elämäs

HS B 96 - 19r

elämäs, nijn on Isän Isä ia Isän äiti, ia äitin Isä eli äitin äiti ne ovat tasaperiliset, nijn ottakat caxi osa Isän puolelle sen cůolleen, ia colmannexen äitin puolelle, ia ottakan aina mies caxi osa, ia waimo colmannexen. Iold ei ne elä, nijn elä Isän welij ia Isän Sisar, äitin welij ia äitin Sisar, nämä on mös tasaperilisett, perikän ia iakakan quin ennen on sanottů. Iold ei ne ole, nijn on Isän welien lapset, eli Isän Sisaren lapset, taicka äitin welien eli äitin Sisaren lapset, nijtt cosca iaetan Isänän ia Emämän iälkin, ia löytän tasaperiliset miehistä eli waimoista, nijn ottakan aina miehen puoli caxi osa, ia waimon puoli colmannexen, ios toinen puoli ombi lähimäisembi, ottakan se caiken pois, ia älkän mitään andako toisen sůghun. Wan ios ne ovat sen cůolleen lastein lapset, eli hänen weliens taicka sisarens lapset perikän sitte ne qn sanottů on.

Ios Ninda eli Iälkiperimiset vidhellän taammaisin eli edhemäisin sůkůhun, quin nijtt sanottů on, ia ne ovat molemat tasaperilliset nijlle cůolleille, nijn ästůkan Nindaperilliset perimän, ia ne iälkiperillisett olkan tyhiällans. Ne ovat Ninda periliset iotca syndynätt toinen toisestans aina edhespäin yhdestä sůghůsta, Ia iälkiperillisett erianätt isästä lahkoon molemilla puolilla. 4.

Nijtt sanonat langot lastein lapsen denän coollůen syndynen, ia äiti sano lapsen Elänän syndynen ia christityxi, sijnä canda waimo, ioca tykönä oli cahden miehen todhistoxen, nijn tůle äiti lapsens perilisexi. 5 Näi: 22 waimo canda cahden miehen todistoxe

Nijtt taita waimo meheldä otetta wäkinallalla, ios hän synnyttä lapsen 40. wijkon sisällä, sittequin hän oli wnotes mihens cansa sen lapsen tůle periä. 6.

Ios caicki pannan hacten, mies, waimo ia heidhän lapsens ia ei tiedhä yxikän cůka ensin cůole, eli wimein, nin perikän miehen perillisett miehen, ia waimon perilliset waimon. Ios he caicki istůmat rekeen ia aianat sůlahan olkan sama laki. Ios he caicki palanat sisällä huones, mies, waimo ia lapset olkan se laki. Tůle sota maan yliczen [7] ei tiedhä yxikän, cůka iälkin elä nijstä iotca tapetan eli poltetan olkan sama laki. Cůolenat miehet sodhas, ei tiedhä yxikän cůka ensin cůoli, olexi, ei tiedhä yxikän cůka iälkin eli, olkan se laki. Miehet eranenat elänän ia cůildan cůolexi, ei tiedhä yxikän cůka iälkin eli, olkan se laki. 7. [7] Tappa eli polto

Makanat caxi Sairasna yhdes huones, he ovat toinen toisens perilisett, ia ne molemin ynnä cůolenat olkan se yxi laki. Eläpi toinen nin caiman toisen iälkin, että hän mahdais Iůmalan lihan otta, nijn olkan se toisen perillinen, ehkei hän saa pühua eli iůmalan lihan nautita, se olkan cahden miehen todhistoxella. iotka syyä sisall olit

Mies laskean Nanhottomaxi, ia hän pakene maalda ia hänen waimons hänen cansans, nijtt synnyttä hän lapsia 8.

 hänen

hänen cansans, nijn cauuan quin he owat wiêrona maalda, ei
tule sen lapsen periä. Ios he sijnnyttänät lapsia wieralla
maalla hän saapi rauhan ia se lapsi, ia se lapsi syndy omal-
la maalla, sen lapsen tule periä. Nytt oli lapsi syndynyt en-
en quin hän tuli rauhattomaxi, ehkä Cusa se lapsi tauta syndyä,
se lapsi peripi. Ios waimo pakene miehensä cansa, ei ole
se waimo rickonutt, eikä maatans, eikä maanpälistäns. Pake-
ne mies, ia waimo istu alallans, nijn wargasta mies itzens
waimons tygö cotians, ia sijnnyttä lapsen hänen cansans, se
lapsi ei mahda periä hänen Isäns iälken, ia se lapsi Cutzutan
Rijs höffdi: halopääxi. Nytt tauta Rauhattomalla miehelle eli hänen
lapsillens, iokun perimisen langeta, nijn cauuan quin hän wie-
ralla maalla on. Ios hän saapi rauhan elin aicanans perikän
itze ia hänen lapsens; Iold ei hän saa rauha nijn perikän
lähimäisett langott.

9. Nytt owat isä ia äiti cuollet, ia lapset elänät iälken mo-
lemat sekä eriperillisett että ynnäperilliset, nijn cuolepi yxi ynnä
perilisist, nijn periken sitte ynnä perilliset colme osa, ia eriperillisett
neliännexen mikä se on Sisar eli weli, eli quinga heitä ombi,
yxi eli useambi eriperillisiä, ei saa se enämbä, quin neliännexen,
ia sijttekin erimaasta, sen iälken quin se maxa kylen asuinises, ia
täysi tule täyttä wastan. Ios mös Isä ia äiti owatt cuollu-
et, ia owat cahdett lapset, iälkin, ios toinen nijstä cuole, eli
cuolenat caicki, nin perinät cukin omaisens ia ei yxikän mu
mies eli waimo.

Mat: 22 10. Nytt naitetan mies, ia hän on asima Emämäns tyköna eli
Cansa, ia synnyttä lapsia hänen cansans. Nytt tauta mies
cuolla, ennen quin waimo tiesi itzens olewan rascan. Nytt me-
ne miehen lähimmäinen perillinen ia otta pois perijsan, ia sa-
nopi ettei heille ole lapsia perimän, sentehdän etk mahdasä
mestäs periä. Nytt ei tiedhä että hän rascan on, ia anda
ulos perisan, nijn rumetkan hän putumna että hän on rascas,
ia se saapi sen tietä eli cuolla, ioca perisan ottanut on, ia me-
nepi ia murha waimon, sentähden ettei hän tahdois perisa
nijstat, eli turmele waimon cohdun murha töällä. Nyt hän-
dhatan se waimo, ia tule sitte tiettänäxi quin se handattu
on, että hän on murhamin hänen, ia löytän sihen totisett
tunnustaiat, nijn pitä hänen camettaman ylös maasta, ia
Kuollu peri ia eläwä wäl- hänen cohtuns ylös leikattaman, ia synä löytän lapsi eli
tä lapsen muoto, nijn peri se lapsi isäns, ia äiti peri lapsens,
Lapat: 11 ia sen waimon perilliset perinät hänen. Synä peri se paka-
na ia coollut, ia elänä ia christitty wältä pois. Sille ei mah-
dha yxikän tapolla pytä perisa.

Lapat: Ha 11. Nytt tauta mies rangaista Emändäns nijn könasti että
wär 14 hän saapi sytä cuoleman wastoin tahtoans, nijn pitä hä-
Lahl: Ha: 19 nen

HS B 96 - 20r

nen rangaistaman, sen iälkin quin edhespäin eroitetan Tapon edhest, ia ei hirsiin pälle pandaman, nijn on hän rickonutt caiki mitä hänen tuli ylös canda waimons hyuydest nijstä quin maanpäliset ovat ia caiken hänen colmannexens iongan hän naitettuin ottakan hänen perillisens, ia candakan ylös maxo Emännän iälken mnehen edhest, ia ei tule colmanes mnehen sil:ghuin iäkoon enämbi ikänäns, mutoin ios heille on ollu lapsia yhtän, nijn pitä waimo lapset perimän, ia ne pitä lapset heiden hallusans pitämän iotca lähimmäiset äitin suguhun ovat, ioldeikä lapset ole oikean ikään tulleett, nin heidhen pitä sen kätkemän lasten tarpexi, heidhen hallusans sihen asti quin lapset lailli:sen ikään tulevat. Ioldei heidhän molembaiden lapsens elä, nijn pitä sen äitin omaisten ala käymän, quin mnehentoli oma, sillä ei mahda yxikän sitä periä ionga hän tappa. Nijn taita mös se lapsi cuolla ia ei ole hänellä lasta perimän, nijn ei tule ikänäns sijtä sen lahgon periä iost tappaia on, mutta se lahko ioca lähimmäinen on, iä sai wahingon, se peripi lapsen. Nijn on se mös ios waimo tappa mnehens, nijn ei peri waimo sijtä mnehen hyuydest eikä cumma päiväns andamia, eikä mös yhtän sitä oikeutta nautikeman ioihinga hän naitettuin ia annettuin, mutoin ios heille lapsia yhtän on, nijn saapi lapsi Isäns periä ia lähimmäiset isän langott pitä lapsen pitämän heiden hal:lusans, sihen asti quin se laillisen ikään tule. Ioldei heiden yhteinen lapsens elä, nin perivät mnehen sucu, ia ottavatt sittengin caiken oikeuden ia maxon mnehen edhest. Nytt taita toinen heistens toisen tappa hänaitzemat, nijn pitä maxetta:man, niinquin hänänaitzettamuxen Caares eroitetan 14. cap. Ia ovat caiki cadhottanet, quin heidhän tuli toinen toiseldans saadha.

Jos mies tap(p)a waimon eli waimo miehen

Nytt taita lapsi vangastaxest cuolem saadha, nijn pitä 12.

sen edhest maxettaman, quin eroitetan maxois, ia ei henge edhest otettaman. Ia ei tulesen ikänäns periä ioca tappa, ehkä quinga hän tapais tieten eli tietämätt, mutoin ios äiti ma:ka lapsens cuoliaxi, nijn ei mahda hän mistat hengiänsä eli perinsäns. Ios Isän langott taitavat hänen pällens canda, että hän on maannut lapsens mielellens cuoliaxi nin warielkan waimon sucu waimon 12. mnehen walalla, ettei hän ikänens mielellens maannutt lastans cuoliaxi. Ios taas hänellä ovat nijn köyhät langott, ettei he woi wala täyttä, nin maatkan se kihlacunnan nimitöxell, quinga he tachtovat hänen sorta eli tuchtia. Ios se mös nijn on, että hän cuolepi toi:sel mnehel, nijn cartakan ettei hän pane lastans sängyn Isä puolens tygö. Ios se cuolepi hänen tykönäns sängys, nijn tule äitin mistat perinsäns. Nytt riitevät Isän sucu sijtan, että se cuoli heidhen molembaidhen sängyns, ia toiset kieldävät, nijn maatkan se asia kihlacunnan nimitöxell, colme wahua Talonpoika nimitetän custakin neliännescunnast. Ios ni:mitös heidhen sorta, maxakan 40. mka ia perinsä mös ulos.

Jos Ö(?) man dömmer van garsevar la(ga) (?) nin että (?) Cuol... ylim: 2 Tapo. Ba: 16

Cork 7(?)

Tappavat

HS B 96 - 20v

tappanuat he hanaitzenatt muctaban ninquin tapois hanaike:
mat eroitetan 16. cap. ia olkan cadhottanet caiki mitä sekä mies
että waimo perimän pitä. Ios sillä on cansalapsia, ioca tapettu,
nin ne ouat hänen perillisens, ia sen periosan pitä se ioca lä:
himmäinen sen cuolleen puolest haltuns ottaman ia tähdellä pi:
tämän ia ei sningan sen quin tapoi, euitengin ioldei cansalap:
sett ei ole tiedholle tullnet, ia ios Isä eli äiti ole elällä, ioka ei
tappanut eli murhannutt.

Maan saares 9 cap. 13. Nytt asuuat lapses yhdes talois, iakauat mitä he sanutt palueluxell eli muilla seppydhellä, nijn ottakan yxi weli nijn palio quin toinengi, ia nin palio yxi sisar quin toinengin. Nytt sitte quin saatu on iaettu, nijn käypi iakoon se quin he sait I: säldä ia äitildä, ia ei se quin he palueluxel eli seppydhellä sait ia woitit enämbi iaetta.

Cunnga lapset pitä periä iakaman 14. Nytt tachtouat lapset perintstäns iaka, nijn pitä heidhän sillens sijnä tyköna oleman, ia wimeistäkin casti arpa hel: man heittämän, ia sijtte aruat seisottaman. Nytt sano toinen oleuan aruattu ia toinen kieldä, nijn tule sentuoda todhisto: xen ioca sano aruatuxi täydhellä tasa walalla, lähimmäi: stein langoin cansa, että hen sen sai arwauxella ia laillisel: la iagholla welieus ia sisartans wastan, nijn wahwista aruan iakaia sen quin hän on saanutt. Nytt ios arwiol ia: ettu on kylän asumall, nijn on myös arwoitettu caiki quin sen kylän iako noudhatta.

Soldei se iaolle sowi 15. Nytt sano iokun osans pahemmaxi, ia käske osans tasa: ta, nijn pitä hänelle oleman todhistoxett, ioca oon ia wasta: ian sisällä iakoa tahto tasata, nijn pitä caikein iaghon iäl: leus candaman wannotul walalla, ia lähimmäiset langott pi: tä sihen tuleman wimeistäkin 12. Ottakan nijn monda Isän ia äitin sughust, quin he löytänätt 15. Arastaika wanha, ia täl: lä tauälla arwolla wahuistaman, mitä cukin saanut ombi. Se on nijn merkittäpä ia ymmärtettäpä, että cukin pitä kän sen, quin hän saanut on. Ia ios toinen arpa ombi pahembi, quin toinen, nijn sen pitä tasittaman ia parattaman, ia ei wasta: udhesta iaghettaman. Ios he wielä sitte rijtelenät, nijn pitä 12. lango iotca tykönä olit wannoman, ettei he taidha tasai: semmast iaka, quin he io iaghoit ia tytykän sijtte cukin aruallans ia osallans, ia ei sitte tarwitze enämbi tasaman heidhän waihettans, eli heidhän lastens wahella. Ios perilliset rij: telenät periosast, ia sanouat kumbikin heidhens oikeaxi perilisexi nijn on se laki ia oikeus, että se quin oikea sukku on, että hän lailli: sest sukuns peri. Ios myös sijnä on epäilys, ia ei ole tiettänä suku, nijn pitä lakimiehen käreiäs auttaman edhesens tukea

Lakimiehen kuls polust lukia heidhen lahkonsa ia polwilughun, ia periosan heille duomitze: man ninquin parhatt tietomiehett tykönä olenaiset, hänelle oikemmasti totudhen ilmoittanett ouat, eli ilmoittanat oleuan. Cuitengin nijn epälemisen tähden että se quin periosan saapi duomion iälken tietäpi hänen polwilughuns lähimmäisexi

12.

12. mihen walan cansa, ia neliä tulö nijstä todhistaxen auda, caxi Isänn puolelda ia toiset caxi äitin puolelda, cudhenů mihen polwen sisällä. — Etzikän cukin lahkons ia polwilughuns, ennen quin colmen aiastaighan ennistos pälle tule, eli pitäkän se periosan, quin kädhens ala saanut on.

Nytt on iocu lähimäisembi, quin se ioca periosan ottanut on 16.
ia puhu laillisesti sen pälle, ennen quin colme wuotta edhes iou: tunut ouatt, nijn ottakan perimisens omaxens laillisten tunnusta: iadhen ia duomion cansa. Wielä sittengin etzkä se edhespäin taidhais perimisexi langeta, sentedhen että se on iällens cutzuttava periosa ionga se wieras on ottanut, ios laillisesti pälle puhu: tan, quin ennen sanottu on. Nytt ei mahda mies toista soima: ta huoris maannen, nintoin ios hän sieldä otetan, eli lapsi todhista, nijtt ei ole cumbakan, ia se soimatan hänelle, nijn pitä hänen 12. mihen walalla wariteleman sekä lapsest että pitä: misest, nijn ettei pitänyt händä nijnä 40. wijckona, sen sisälle eli sillä aialla, quin hän sen lapsen synnyttä eli maxakan 3. mrka, ia sytte ei saa mies eli kuningas, se on, nainen mihen oma sacko.

Äitin tule ialkanaisen lasta ruokia, sihen asti että se tu: 17 Jalka=naisen lapsi.
le colmeaiastaisexi, sitte raitkan Isä, sihen asti, että se tu: le seitzemälle wuodelle. Sitte ottakan sytte molemmin waarin sihen asti että täyttä seitzemän wuotta. Nytt palkatan sille lapselle amma, ia se turmellan catzomuxen, nijn tule pis: pan etzitellä kenengä sen pitä iällens pastoman. (Jos amma turmele catto mattomudes)

Nytt taita äpäre lapselle penningi casua, ios se lapsi ole 18.
ia penningit iänätt iälkin, Ios Isä ia äiti elä, ottakan Isä caxi osa, ia äiti colmannexen, ios toinen on iälkin iänytt, ottakan caicki se. Idd ei ne elä, nij käykän ne perät, nijn caicki muut perimisett. Ialkanaisen lapset pitä perittämän, nijnquin caicki muut perimisett. Cuitengin ei mahda se itze enäm: bä periä, quin caxi mrka Isäns iälken, ia yhden mrkan äi: tins iälken. Cosca ämos waimon lapsi saapi 6. mrka, nijn otta: kan ialkanaisen lapsi täytten 3. mrka, ios heitä on enämbi eli wähembi. Ios periminen on wähembi, ei hän sytte mitäkän saa, ios mös perimist on enämbi, ei hän sittengän saa enämbä quin colme mrka. Ei mahda äpäre lapsi periä, cosca ei Isä ia äiti peri: mutta kunda perimisen hän pysty eli salua. (Cuinga äpä=ra peritän) (Cuinga äpä=ra peri)

Ios mies sigittä lapsia huorudhes, sughunsa cansa, äitemnsa 19.
cansa eli langonsa cansa, ne lapset, quin nijn sighitetän, ne ouatt erotetudh caikest perimisest.

Cuole mies ia welka iäpi iälken maxamat, nijn maxetan hä: 20.
nen welkans ialannattomast taloist, ia perilliset perinät sen

quin

quin iälken iäpi. Ioll ei ole tawara enämbi, quin welka on, nijn maxettakan welka sijtä samast. Ioll ei löytä tawarat, nijn on sitte paha maxoa otta, cusa ei mitän ole, ia perilliset owat wapadhett. Ia ei ole tellekän woima ennen iaka periä, quin caicki welghat owat maxetutt. Ioll ei kalua löytä täydhijn welkoia maxa, nijn wähetän caikist welghoist nijn palio yhdest markast quin toisestakin.

21. Nyt häwitän se quin io on peritty, ios sitä häwitän yhdheld, nijn se häwitän mös toiseld ia caikild ios heidhän pitä sen pitämän eli vlosandaman, nijn tule se heidhän wariella maan: lailla, taicka andakan vlos tyköäns.

22. Nyt cuole se mies ionga perilliset ei ole sisälle waldacun: nas, nijn tule perillinen öön ia diästaighun sisälle kirian ia täydhen todhistoxen cansa, että hän on hänen oikea perillisens nijn ottakan se hänen peränsä eli perimisens. Ioll ei hän sil: loin tule, nijn ottakan Cuningas hänen tawarans, milä se on maa eli maanpällinen, iota ei hän laillisesti pois andanutt

Dana arff Cwieran perin: dö

ole, se cutzutan wieran perimijs. Nyt ios maata on hänelle annettu, ottakan se maans iällens, quin hänelle sen andoi. Nyt taita mies olla waldacunnasta, ia ei tiedhä yxikän hä: nen perillisens, nijn pitä perätt seisoman sihen asti, quin se tule ionga pitä perimän. Nyt ios ei tiedhä yxikän hänen pe: rilistäns, ia ei tule sanomatt eli tietoa hänest, cusa hän on, eli itze hän tiedhä, öör ia diästaighan sisälle, nijn perikän Cuningas puolen, ia puoli annettakan hänen sieluns edhen. Ios se on papeist, iota nijn cuole ettei perilistä ole, nijn pispa saapi Cuningan puolest, edhes kirioitetun eli sanotun perimisen.

Maan kaari.

1. Wijsi on laillist maan saando, ia ios ei nimitet quga omistettu on.
2. Quinga laillinen perindö maa pitä laillisest myytämän ia ylescuulutettaman.
3. Quinga sughun tule perindö maata lunasta.
4. Ios tomi sano maan olena ylescuulutetun eli laillisest taritun ia tomi keldä.
5. Quinga mies machta Emämäns maata myydhä ia vlos tarita.
6. Cuka sughusta on lähimäisin maata lunastaman.
7. Quinga maata mahdetan pandixi panna, ia iällens lunastetta.
8. Millä kunnalla ia quga pantti maa tule iälleens lunastetta, ios si:
kü mies on wieralmaalla, eli on taitamatoin taicka neytzy, cosca
lunastettaman pitä.
9. Cuka perindö maa on, eli saando maa, ia että mies mahta saando
maast tehdä mitä ehän tahto.
10. Caikis maan Caupois ia waihetoxis pitä 12 wahmistaia olema
ia kihlacunnan pämies andaban syhen kirian palle, niquin
täsä vlostoimitetan, ia ios sitä maata sytte häwiten eli lannellan.
11. Ios maan kiria turmelluxi tule, ia että män Cauppa pitä lakimiehe
edhes tehtämän.
12. Ios ostettu maata häwitän eli vilhellän niin pitä sen iolda saatu
on edhestulemän ia todhistaman eli sakon maxaman.
13. Quinga sen, ioca myypi maan, pitä omistoxen sidhottaman.
14. Ios ostettu maa eli waihetettu tule vsean miehen käsihin, ios
sitä häwitän, ia se qn ensin myyntt on, ei taidha omista miläsen
palka on.
15. Ei pidhä yhdengen Ammatti eli muun miehen toisen maata myy:
män, nintoin ios hänelle on maan Isämen kiria sen palle.
Ei pidhä mös yhdengen duomiott lasskeman maan palle, ios ei
itze maan omistaia ole cutzuttu edhestäns wastaman.
16. Ios iotu myy Neitzen maata, eli pienen lapsen eli mieli puolen
maata, niin niyikän parannoxen; Einitengin mahtanat he
iälleens omansa otta ia omista, cosca he toipuuat ia casuanexi
tulenat.
17. Quinga sen män pitä lailla cakottaman, ienga mies tahto maal:
da Caupungin waihetta.
18. Colmen vuodhen omistamisesta maan ostosta ia waihetoxest,
ia hänen sakostans, ioca toisen maata pois myypi eli waihetta.
19. Kuningan weron pitä saaman ostetusta maasta eli waihetetu:
sta, taicka sytä maasta ioca lailla iälleens woitetan toiselda.
20. Ainon määräst ia wero päiwäst, quinga lamboan pitä tie:
tämän werons maxetun, ia että annettu käypi periosaxi.
21. Ios lamboa sano laillisesti maan Isännelle maansa iälleens.
22. Iold ei lamboa laillisesti sano iälleens, mitä hänen sitte tule tehdä.
23. Ios lamboa pakene eli anda itzens wietellä pois ennen määrä
päiwäns, quinga maan Isändä mahta hänen iälleens tuodha.
24. Lupa päiwistä miesten waihell, ia mitä lamboan keldän
vlos wiemäst taloist.

25. Cůinga lamboan tůle laillisesti kartanon iällens anda, ia laillisest valemoxest.

26. Ios lamboa pois mene ia on maan Isännelle welkapä, ia että lamboa machta wapadhesti pois mennä cosca hänen märä päiwäns on ulkona ia on laillisesti sanomitt.

27. Minga caldaisis syis, mies machta Emännäns maata myydhä, ia Emändä Isännäns maata.

28. Ios Isändä moxe emändäns tyköä, eli Emändä Isändäns työköä cůinga heidhän mänsä nyydhen nylle iälkin iämsill, lastein rawimmexeri.

29. Caikest saadhust tawarast tůle miehen caxi osa, ia Emännän colmannes ezkä nitä he nyjsitt eli ostaisitt.

30. Ios toinen rupea maan iaghos miehen ioldä hän on saamitt ia toinen rupea Isän perähän, cůin sen pitä nyjdhen waihella, ia Isän perän walalla; ia ios nytä on monda, ioilda saatu on, cůinga omistos miehen sytte pitä edhes tůleman, ia Duonmost ioca seisotettu on.

31. Cůinga lapset eli langott tůle wanhoia ia sairaita ylöspitä ia rawita, ia nitä heidhän pitä sen edest saama ia sen syjst ioca ei rawitze.

32. Ios caxi kylä rijtele yhtä mäta, ia iocu napůreista erottä itzens sijtä maan rijdhast.

33. Cůinga talon yhteys somitetan, pidhetän ia eroitetan.

1. Wijsinäinen on laillisesti saatu maa kůotzin lais, yxi on perindö maa, ios laillisesti perittij on; Toinen on Iakomaa, ios laillisesti iaettu on: Colmas on oston maa, ios laillisesti ostettu on: Neliäs on Andomaa, ios laillisesti annettu on; Widhes on panttimaa, ios laillisesti pandixi pandu on ia seisotettu. Neillä tawoilla saatu maa, on toimella saatu maa, nijn mös wedhett ia wedhen tokeett ia caicki nijtä nondhattawaisett; Sen iälkin cůin meidhän lais, kyllä laillisesti seiso kirioitettu, cůinga cůkin on laillinen eli laiton, lailliset tůle seiso, ia ne laittomat takaperin otetta. Sillä että caicki ne cůin laillisest owat saadhut ne owat toimella saadhut, ia caicki ne cůin laittomast owat saadhutt, ne owatt ningůin saamattomatt. Sihen asti että muistamattomůs omistos pälle tůle, ia kunga muistamattomůs omistos tůle pälle, se on laillisesti saatu, ei mahda sijtä yxikän häiritä eli walitta.

Muistamatos in omistus

2 Nyt tahto mies myjdhä maatans, ionga hän perimisellä omistanut on, nijn pitä hänen sen colmen kiltacůnnan käräjäsä sanghllans cůulůttaman, Isän maan, Isän sughulla, äitin maan, äitin sughulla, Sitte tůle pericůnnalle eli perinäisille öön ia wůrokauden aika annetta, sitä maata osta. Iold ei he osta öön ia wůorokauden sisälle, nijn mahta hän myjdhä sen maan kellengä hän itze tahto, ia ei saa pericůnda isännäns walda enämbä sen maan ielken puhua.

Cůinga maa ostetan myjdhen.

Nyt tahto sitten maata ikellens osta, nijn ostakan näin 5.
että colme nijnän puolest ia colme ostanan. puolest, ia osta- 3.
kan nijn, quin ne arwanatt sen maxanan, iöt, perikunnan tar-
ion iälken quin muinen oli tapa. Ios nijt ei mies sen pois Infra 10.
perikunnaldans, ia ei taritze sitä laillisesti ylös eli cwluta, Joldei maa ole
quin sanottu on, maxakan 3 mk, ia langott lunastakan laillisest tarittu.
peripuiden ikellens.

Nyt riitelewät he toinen sano sen maan laillisesti ylös: 4
tarituxi, toinen ia kieldä, nijn pitä sen 12. miestä tottistaman sitä Infra 12.
kihlacunnast ioista he molemmin tachtowat. Ios hän laillisest
ylös annettu ia seisatettu, nijn pitäkän se quin saanut on. Ios
häne ei tarittu nijn käykän iellens perikundan ia maxakan
se 3 mk, ioca nijnijtt on, ia maxon hän nijldä saa iellens
quin ostanet onatt.

Nyt tahto mies emännäns maata myydä, nijn pitä hänen 5.
se emännäns langoille ylös cwluttaman laillisesti, iosi sa- Naimisen
malla tailla quin omanskin, ia ei tule hänen sitä myydä, caares 19.
quin colmanneksen ia caxijosa maatans. Infra 27. 28.

Nyt riitelewät miehet cumbi lähimäisembi on perimään 6.
olkan sembi lähimmäisembi lunastaman peripuinett cumbi lä-
himmäisembi on perikunnan lughusa. Nyt ei tahdo se laillisesti
osta, quin lähimmäinen on, nijn olkan se lähimmäinen lunasta-
man ioca laillisest osta tahto, äiastaighan ia öön sisälle häne
langoistans. Ios molemmin owat tasan, nijn lunastakan ta-
san molemmin puolen cumbikin.

Nyt tarttuwat he ridhellä ia sano molemmin ikens lähi-
mäisexi, nijn tule heitin meinä käreiän, ia heidhen lahkonsa
nen wodhen tule 3. miestä minttä ia nijn-
himmäisembi on, ia sen iälken, quin ne 6. wannowat ia tun-
nustawatt, nijn pitä heitin perisan lunastaman.

Nyt tahto mies maatans pandixi panna sijnä pitä tykön
olemä nelia wahwa talousta miestä kihlacunnan pamnehen 7.
cansa, caxi cummangin heidhen puolestans, ia arwattama se Cuinga maa-
maa mitä hän mahta maxa, ia heidhän sanans iälken ta pandix pa-
panman se maa pandixi ia nijn mös iällens lunastetan, ia nan ia iälles
ei tyremällä. Iold ei se lunasta, quin pandixi pani emmen lunastetan.
quin märättynä päiwänä nijn olkan wielä hänelle aika
öön ia vöhsi lunasta ios hän woipi. Iold ei hän lunasta, Perimisen caa-
nijn mahtawat hänen perikundans lunasta wodhen wijkon res 15. cap.
sisälle, sen märätyn päiwän iälken. Iollei he lunasta, nijn
pitäkän se ioca saanut on: Ia ehkä cumbi maan saapi, se Käreiän caa-
quin perillinen on ia lunasta, eli se iolla pandixi pandu oli, res 27. kirckocaares 14.
nijn täyttäkän sen kunnan ottengin, quin sen arwattu käreiä Infra 22.
arwawxes

B. 6.

HS B 96 - 23v

wnänxes, ia pois hyötäkän sitä pää welka nijn palio qu
hän sen edhest on ylös kandanutt.

8. Nämä owat ne himat, qun mies mahta maata tyköns
lunasta, Culda, hopia, walmis penningi, sywä, nauta, fläski,
woi, lijna, kangas, rauta, Kupari, leikatut ia leickamatto:
matt waatett, nijn tyrist pitä maan iällens lunastetta:
man, qun se on pandixi pandu, ia ei sen iälken qun sii:
hu tarize, qun muuwen tehtin. Ia ne qun tykönä olit cosca
maa pandixi pandin, ne pitä mös tykönä oleman, cosca
hinda iällens maxetan ia arwaman hinnan pitä. Jollei
ne ole saapuilla, nijn nimittäkän kihlakunnan pämies toiset,
nijn monda hinnan, qun he molemmin puolin tachtowat.
Ios perillinen on ulkona waldacunnast. Ia siken qun ne tekewät pitä heidhän tytymän molemmin
puolin. Ios perillinen on wieralla maalla, nijn on hänellä
öö ia ajastaica, iällens lunasta sitä maata, sittequn hän ko:
Taitamatoin. tians tullutt on. Ios on se taitamatoin, nijn on hänelle aica
öö ia ajastaica, sitte qun hän on tullutt 15. ajastaighaxi. Ios
Neitzy. neitzy on perillinen, pitäkän hän sen saman aighan, sen iälkin
Infra 16. qun hän naitu on. Iola ei ota wari näistä aighoista, qun
nyt owat nimitetyt, olkan hän eroitetty sijtä samast maasta,
ia pitäkän se qun saanutt on.

9. Ios mies myypi isäns maan, yhten paican eli wahetta, ia osta:
pi toisenä paickan iällens, se on Isän maa ia ei saando maa.
Saatu maa. Saando maata ei tule sughulle tarita. Se qun maata saanut on
Naimisen caares 18. eli ostanut on, hänellä on walda tehdä sijtä mitä hän tacto,
Infra 14. anda eli myydä. Ia myytkän kelle hän tachto qun tyrem:
ben hän tarta. Mutoin ios mies on hänen peripindestens
ostanut oikealda perilliseldä, sen tule tarita oikealle perilli:
selle iällens, nijnqun ennen kirioitettu seiso.

10. Caikis paikois cussa mies tachto maatans pois panna
Supra 2. laillisesti, myydä eli wahetta, sijnä pitä 12. wahwa talon:
poica tykön oleman, sijtä samast kihlakunnast cussa maa
makapi, ia kihlakunnan pämiehen pitä eroittaman ia ni:
Cuinga mies maata laillisesti myy: mittämän sen miehen, ioca maansa tachto pois panna ia
näin sanoman. Tämä mies pois pane hänen maans lailli:
sesti taritun ia cuulutetun, nijn palion, ia sijnä kyläs, läsnä
kylä eli kaukana caiken cansa, qun sitä maata noudhat:
tanutt, kardanon sisälle eli ulcona, ia wanhast ollut on,
ia wielä nytt on, ei mitän eroittain, ia pois pane hänel:
däns ia hänen perillisildäns, sen ia sen perillisten ala, nijn
monen penningin edhest, ia siken owat nämä 12. miestä
wahwistaiat, ia me olema caicki tähän todhistaiat, että
tämä laillisesti käreiäs tehty on, ia tällä muoto anda
kihlakunnan pämies hänen kirjansa eli todhistuxens sen
pälle, ia ottakan caxi äyriä kirian edhest. Nijn palion
ottakan lakimies kirians edhest. Ios sitä maata sitte häi:
ritän

HS B 96 - 24r

ritän, nijn pitä sen ioldo maata häwitän, ninittämän häne
wahwistaians. Ne 12. pitä sen wannoman itzecungin
edhestäns, ia rucoileman tunnalata nijn itzellens waghan,
quin hän sen maan osti wachualla ia laillisesti, ia ne olema
sen caupan wahwistaiatt. Ios iocu cuollut on, nijstä wah:
wistos miehistä eli vlos maalda mennyt, eli on taankaltai:
nen oste, ninquin edhespäin eroitetan 18. cap: nijn ettei he
saa sihen tulla nijn ninitettäkän toiset, wahwat asundo mihet
heidhän sialens, ne quin sillom läsnä olit, cosca cauppa
tehtin, ia ne pitä samalla nuoto wannoman, quin wahwi:
stos miestän pitänyt olis tekemän, ios he olisit ollet sapmilla.
Ios hän woipi sen walan käydhä, nijn pitä kihlacunnan
pämiehen sen caupan wahwistaman ia duomitzeman. Ia
ei ole kellengän walda sitä maata vseammasti enämbä
hemmendä eli omista, ioca yhden kerdhan nijn on warieldu
ia wahwistettu. Sillä cosca laillisesti om warieldu yhdeldä,
sillom on myös warieldu caikilda nijldä quin sen pälle
edhespäin taitawat puhua.

Nytt taita kiriat turmeltu, quin kihlacunnan pämies 11.
vlosandoi, sen tule wahwistos miesten tietä, eli 12. miestä,
iotca läsnä olit, cosca ne vlos annettin, ios ne annettin taicka
ei. Ios se cauppa lakimiehen aicana eli edhes tehdän nijn
tule lakimiehen anda hänen kirians sen pälle, sen saman
esipuhen cansa, quin ennen on sanottu.

Osta mies maata mildä, warielkan se maan ioca nijn 12.
ia omista hinnan ioca osti, ios sitä cauppa estellän, nijn — Supra 4.
pitä maan myiän edhestuleman, ios se woi hänellens maan — Infra 14.
omistutta, nijn seisopi sen cauppa, ioca osti. Ios ei tule se edhes — Se maata
quin maan on myynyt, eli tule, ia ei woi maata omista, nijn — ioca wieraist
ottacan omansa cumbikin, ia se maxa colme mcka, ioca myi, — myy.
sitä iota ei hän walda eli woi omaxi saatta.

Osta mies maata mildä, mikä se on pappi eli muu mies nijn 13.
ottacan wahwistaiat oikea omistaia pälle, nijn ettei hän saa
sitä kieldä ettei hän omistaia ole, ios wahwistaiat owat päl:
le. Nytt teke mies molemmat sekä osta että wahetta, ios
wahetos on enämbi ia osto wähembi sijnä annetan wahetal:
le wahwistaian walda ia tunnustos miesten. Ia taas osto
on enämbi, ia waihetos wähembi, nijn duomitan maa pe:
ripmidehen, ia ostolle wahwistaian walda ia todhistaiani.
Ios ne molemat owat tasan, nijn käylän iellens pericundaan.

Nytt pane mies pois maans, myymisen eli wahedoxen cansa, 14.
ia saapi sitte toinen toiseldans, sen saman maan kaman col:
mandeen miehen asti, eli edhemmä, häwitän eli cannellan
se maa, nijn se häwitä sildä, ioca sen ensin pois pani, ioldei
hän woi sitä wapautta, nijn maxacan hän salon, ettei hän
woi omista, hän maxacan myös wahingon, ios wahinga maan:

pälle

pälle tullůt on. Ia ne nmodh onat wapadhott ia läyckänse
iällens penningitten iälken, ioca ne vlos andoi, ia se maal:
lens, ioca sen vlos andoi. Mutomi ios se häiritzemät on
sessonut ia hämmändämät colme vnotta, quin edhespäin
eroitetaan 18. Cap.

15. Ei mahda yxikän askare eli asiamies myydhä hänen maa:
tans, muttomi ios hän saapi herran eli isännän kirian ioca
maan osta, nijn että se maa on hänelle omistettu. Ei mah:
da yxikän duomita iongun miehen maata, eli hänë mo:
ta tauaratans, iollei hän itze ole tykönä ia laillisest cutzut:
tu edhestäns wastaman eli hänen wisoi eli wahua läkä:
tös sanans, iolla hänen täysi käskyns on, hänen ämioinen
kirians cansa ia nisiglin.

16. Ei mahda mös yxikän piemen lasten, neitzen eli mielettö:
Supra 8. män maata pois myydhä eli waihetta, muttoin ios hän sen
wahetta parannoxen; Ia wielä sittengin nijn, että cosca
lapsi tule oikean ikään, ia neitzy cosca hän naidhan, ia
mieletöin cosca hän mielellens tulla mahta pitä sen cau:
pan eli waihetoxen, ios he tachtonätt.

17. Nytt tahto mies maatans maald nijn caupungin wahetta,
nijn pitä sen maan lailla ekittämän kihlacunnan käreiäs
iossa se makapi ia perilisille pitä tarittaman, iollei ne lu:
nasta, quin ennen on sanottu nyykän sitte se maan eli
waihettakan kelle hän tachto caupungin eli maalle. Ia
tehkän sytte kuulin sarghansa cansa miquin laki pitä, cu:
sa ne makanätt, selä kiriani ette muinnen toimein cans.

18. Caicki ne maadh iotca mies pitä colme aiastaika häi:
ritzemätt, ia hämmändämät, etkä mikä se on, estando eli
wahedos mara, ia sen tummistanät 12. miestä, nijn ei mahda
yxikän sen maanpälle puhua ioca nin cauwan on hämmän:
dämät ollut, muttomi ios mies olkona maalla, eli hän on
sangittu, taicka piemi lapsi eli neitzy on, ne mahtanät wotta
maansa iällens colmen wuoden sisälle, sitte quin he onat tul:
leett laillisexi ia tonnellisexi, quin ennen sanottu on. Se
ioca ei iällens aia käreäs nijtä waihetoxia eli cauppoia col:
men aiastaighan sisälle, quin ennen on eroitettu, nijn pitä:
kän se maan ioca saanut on. Ia se quin sen maan myi
eli waihetti, ioca ei hänen omans ollut, täyttäkän sille
ioca mistanutt on, caiken wahingon iällens, ia maan nijn
hywän iällens ia nijn hywän paicahan, ia sitte päälisexi
maxacan 40. marka colme iakoon. Ios hän sen maan
wielä omistanutt on, mingu kuningas kaarec eroitetan 18
Cap. Ios se maa on myölla iollakin muodholla hänelle
tullut, ia ei taidha omista, oickan sytte ylös wahingonsa,
ia maan nijn hywänä, quin ottais, ia cansa 3 marka että
hän

hän wieras rupeisi, ia sen tietkän kihlacunnan nimitös.

Ioca maata osta unilda eli saapi wahetaella eli pandixi 19.

ennen wero päiwä, nijn pitäkän se weron, ioca weron ia mä-
rän tehnyt on. Ios mös calli rytelenett ÿhtä maata, ionga ei ron pitä
wäkinälda ole tehty pälle, nijn pitäkän se weron sinä wuonna maasta.
ioka maan woitta lailla, ios maa on kÿlwetty. Ios mös ioku
maa on pois otettu wäkinällalla, nijn tule sille wero wlosteko, qu
sen mistannut on, sildä ioca maan on wäellä ottanut, ia wetä-
kän wäkinällan edhest, niqun kuningan kaares erotetan 28.
Cap. ia sengin cansa caiken wahingon täyttä syyn sanoialle iällens.

Euisi wuotta on annon märä seikemämä wuonna pitä wlos annet: 20.

tamä, niqun molembaidhen sonehaihni on, sekä Isännen että lam-
boan nijn mös weron. Oikea weron ando päiwä on Sanct Tho-
man päiwä Ioulun edhellä. Ios ioku ennen anda wlos weron,
olkan ilman syytä; Iollei hän wlos anna weroa oikeana wero
päiwänä eli ennen, maxakan neliest enämmen sakost quin
wero on, ia etzikän wlos sekä weron että sakon, lähimmäises
kärias Ioulun iälken. Nÿt sano lamboa weron olewan malle-
tun, ia maan omistaia kieldä, nijn tietkän lamboa sen
Cuodhen kÿnän miehen walalla, sen iälkin quin weroa ombi
ios hen sortan walalla, nijn andakan wlos weron. Ei mah-
da maan Isändä lamboat ennen märä päiwä poisaia, mös
toin ios hän anda hänen caiken annon andexi, quin hän
häneldä ÿlös kannoi. Nÿt taita toinen cuolla, se qui an-
non andoi, eli se iola wastan otti, nijn peritän nijn kÿnästi
ando taloi, quin Isänperä, anna sihen asti quin, annon mä-
rä iontu wlos.

Nÿt sano lamboa maan Isänälle maan iällens, cosca annon 21.

märä on, wlos iontunutt ennen prödi pastoa, nijn hallitkoan
maan Isändä itze mansa eli pÿytkän itzellens lamboan eli
pälle asman.

Nÿt taita hän sanoa maan iällens, iälken ando märän ia 22.

ennen wero päiwä, anda sillom maan Isännälle kÿnnetÿn pellon:
Eli andakan hänelle kÿnnon palkan, sen iälken quin caxi mie-
stä sowittanutt, heidhän molembaidhen waikens molembaiden
prödestans, iold ei kÿnnetty ole. Ios mös on kÿnnetty, nijn hän
on pois sanonut twäns; Ios taas ei annon märä wlos iontu-
nutt, nijn on hän pois sanonutt hänen annons. Kÿndäkän
mös Ruis siemenen maan, ioldei maan Isändä sÿsärä hän-
dä pois talondhesta, ia sen pitä kihlacunnan nimitäxen tietä-
män. Ei mahda hän wero päinän perästi maata iällens sano,
muton ios saapi maan Isännelle toisen pälle asnamen, eli an-
dakan wlos weron, ia pitäkän ÿlös caiken sen raslandhen, quin
sildä maalda wlos tehdän sinä wuonna ehkei hän ensingen
kÿlwänÿt sildä wodelda.

Nÿtt pakene

23. Nyt pakene lamboa pois, eli anda itzensä pois wiedhä talon:
dhen sekotuxes ennen märä, nijn on maan Isämelle walda hä:
nen iällens tuodha hänen kariansa cansa. Tele lamboa wa:
staxen, ia hän saapi wahingon eli ne quin händä wariella
tahtowat, paitzi cuolemat, caiki se seiso sakota ilman maxamat.
Ios iocu heistä tapetan, se maxetan 20. mkall, Ios maan
Isändä ioca iälkin mene, eli ne quin hänen cansans owatt
saawat iongun wahingon, ios tapon eli hawat, se caicki maat:
Korkei: kan caxinaises maxos. Ia caicki ne quin sijnä cansa olit pois
kaares 10. sijrdämäs lamboan catua, hänen cansans, maxakan iocainē
3 mka, colme iakoon. Ia lamboa täyttäkän ylös maan I:
sämelle caiken wahingon, quin hän sijnä asias saanut on.
Ia wielä päälisexi 6. mka maan Isännän oma sacko.

24. Nyt on oikea märä päiwä miesten waihella, Torstaki quo:
li paston Summundakin edhell, nijn pitä lamboan puolet kuo:
nesta andaman tytiäxi laskea kyndelmesoina sen waraxi
ionga sielle pitä tuleman. Ei mahda yxikän lamboa karia
eli karian ruoka vlos kardanesta wiedhä, ennen märä päiwä,
hänen colmen markansa päälle, colme iakoon. Ios lamboa tahto
karian ruoka nijdhä nijn tule hänen maan Isämällens ensin
tarita. Ei mahda lamboa kirsiä, Tuohia, olkia, Riukuia,
eli Aita taloudhesta pois wiedhä, 3. mkans päälle, ia wahingon
iällens. Ia ei mitäkän sitä quin talon tarpexi on hakattu, ia
sen taloudhen iaian sisälle maka, mutoin ios hän saapi Isän:
nän suosion ia hywän tahdon. Nyt palcka mies miehelda talo:
utta, nijn hänelle walta nautthia caikia, quin hän on palkan:
nutt, ia mitä hän edhespäin taita palkata, ia lainata. Ia qui:
tengin pitä karian ruan kardanos nautittaman caiken, sakon
päälle quin ennen sanottu on, ia wahingon mös maxaman.

25. Lamboan tule maan Isämelle kardanon iällens anda param:
bana ia ei pahembana, ia teruembänä kuoneist ia aidhoist ia
rakettan wähimmäxikin ioca wuosi puolen markan edhest,
wastudhesta, ia pitäkän sen hywäxi katos, ionga hän haltuns
on ottanutt, mitä sijtä puuttu se pitä hänen eläimmilläns maxet:
taman, ennen quin hän pois menepi: pakene hän ennen, eli pois
mene, etzittäkän ylös maxo, quin sanottu on.

26. Nyt mene lamboa pois sittequin märä päiwä edhes iondunut on,
ilman Isännän tietämätä eli luwatt, ios hän on Isämelle wel:
kapä mitä se on wähä eli palio, nijn etzikän wekans lailla, ia
lamboa maxa 3. mka, colme iakoon. Ei mös mahda yxi:
kän lamboa edhemmä pidhettä märä päiwä, ia maan Isämäl:
le on oikein sanottu, mutoin ios lamboa tahto omalla tahdol:
lans itze olla alallans.

27. Ei mahda mies Emämäns maata pois myydhä, iollei naimä
Supra 5. sijydh adhista, ios wieras sota maalle laske Pakan eli christitty,
fangitze miehen eli waimon ia pois wiänätt, nijn tule sana iäl:
lens, ia käske miehen eli waimon iällens lunasta. Nijn ei
ole

ole heille muota silloin mahta mies waimons maata myydhä
ia lunasta Emändäns iällens. Samallamuoto mahta wai:
mo miehens maata myydhä, ia lunasta miehens iällens ios
hän saugittu on. Nyytt taita mös nällä heidhän pällens käy:
dä, ia tahtonat (Emändäns) myydhä rauinnaxens, nin tule heidhän mo:
lembaidhen maatans myydhä, isännän maata caxi osa, ia E:
männän colmannes. Nyytt ei ole miehellä maata eli maan:
pälist, nijn mahta hän myydhä Emännäns maata 6. mar:
kan edhest nudhes ia ei Enämbä. Tämän kaupan pitä käreiäs
laillisesti tehtämän, ia tiedhytettämän, millä tuska heidhän
pällens käypi, ia heitä sijhen adhista.

Ios mies maxe pois emännäns tyeloa, ia emändä miehens 28.

tyeloa, eli lähte pelagrimin retkel, nijn tarwitzeuat lapset ra:
uinnett, ia se quin Cotona istu, mahta myydhä mitä tahto
hän maanpällist lasten ruaxi. Seisokan se nijn wahuana
ia täydhellisest, quin waimo teke täsä syys, ninquin miesten,
ia käykän caxi osa miehen osast, ia colmannes waimon
osast, ia nijn Cauuan quin ämoskesku on, nijn pitä sani
gy osto yhtä mitä he ostauat eli myyuatt.

Caikist mitä mies ia waimo ostauat yhten selä maasta että 29.

manpellisest nijn cauuan, quin he ämoskesku ouat, on miehen caxi osa ia waimon colmannes nijstä Caupoista. Ia että mitä he ostaisitt eli myysitt, nijn käykän emännän osast col: mannes ia isännän osast caxi osa.

Naimisen kaares 5. et 18. Cap.

Nyytt ryytelenat caxi yhdest maasta, yxi ruueea Isän pe: 30.

rän puolest ia toinen ändomiehen, nijn pitä ändomiehen e:
dhestuleman, ios hän taita maan omista, nijn pitäkän se
maan ioca saanut on; Iollei nijn warielkan se maan ia omi:
stakan 12. miehen walalle Isän perän puolest, iolla maata
Isän perän cantta pytä. Nyytt taitanat molemmat Isän
perän Cantta pytä, nijn tehkän se tuumnstos walan, iolla
maa ombi, tällä tauälla: Minä lasken Iumalaun nijn
minullem olla armollisen, ia ne pyhitäxett, quin minua py:
hittänätt, quin tämä maa eli hyuys on minun oikea,
Isän ia äitin perinnast, ia en ole minä eli minun Esi:
nahkembani eli iolu meidhän puolestamme tämän edhestä,
linda eli maxo, ostolla eli waihetaxella ottanut, ia ei mös
pandixi pannut eli laillisesti pois andanutt, nijn auttakon
minua Iumala selä sielulle että rumille.

Nyytt taitanat andomiehet vseammat olla, quin ouat

toinen toiseldans saanett, nijn etzikän toinen toisen tyge
ia tuumnstakan itze cukin kinnan, quin cukin andanut on,
ia se maxakan 3. mka, ioca wierast nijpi. Ios andomies
on sisällä maan ia lakimiehen läänis nijn tule hänen
etehen tulla, colmen laki käreiän sisälle. Ios hän on sisäl:
le walda cunnan, ia olkona sildä maalda, ia lakimiehen lä:
nist,

Etzikän cukin an: domiehens ia tuumn: stakan kin: nan.

HS B 96 - 26v

nyst, nijn pitä hänen etehen tůleman 9. wijkon sisälle. Nyt taita olla, että hän on vlkos walda ainnast menijtt herran pahůllůxen, eli pelagrimin retkelle menijtt, eli caůpalla vlos pŭriechtinůtt, nijn pitä ne rijdhat alallans ratkaisemat olema, ia otot sildä maalda pitä wieran miehen tagha tahdelle pandaman, sihen asti että omistaia ialleens tůle, ia 9. wijkon sisälle sittequin hen on cotians tůllůt, nijn tůle hänen omistaman tůlla. Ios hänelda prottů omistaxen todhista: iat iola andanůt on, nijn maxakan hän wahingon, quin maanpälle on tůllůt, ia lainakan hinnan sildä, ioca hänen omistamattoman käsijn andoi. Nyt taita andomies sisällä waldacunnas olla, ia ei taidha tůlla etehen estensä tähden, quin emmen on sanottů, nijn tůle sen rijdhan ratkaisemata olla, sijhen asti että omistos mies iontapi tůlla, ia tali kä: veiän sisällä tůle hänen sen perast omistos oikeůdhens seiso,

Ei mahda yxikän maata duo: mita ennenta quin rijthannen ratkaisia e: thes tůle.

nijn pitä acki ennestä hänen estens tůnnůstaman hä: nen edhestäns, iotka hänen lains käijnätt ia wannonatt ettei hän saanůtt tůlla noidhen eli rijdhen estetten tähden eli edhest. Ia ei mahda yxikän maata eli maan osoia duomita, nijn cauuan, quin rijta seiso alallans ratkaisemat, ia nijn cauuan quin maa on sen hallůs, quin omista tahto, ia tůle oikeůdhen etehen edhestäns wastaman, ios se duomitan, ei mahda se seisoa.

31. Nyt taita mies eli wammo saivahaxi eli wanhaxi tulla nijn tůllastein nijtä ylös pitä, ia ranita cůolema päiwän asti, mitä heille on enambi eli wähembi. Ios hänellä on lapsia yxi cacki eli useambi, nijn tůle hänen käreiäs lapsillens maatansa tarita, ios lapset tahtonůt wastan otta, nijn tůle heidhän ruo: kia händä 3. markan edhest wůostaian, ios maanpällist ombi. Ioltei nijtä ole, nijn ottakon nijn palion maata, quin 3. marka penningiä maxanůt, ioca aiastaighan kůstů-edhest. Wanhimman lapsen tůle ensin ruockia ia ylöspitä, ia sitte iocaitzen sen iäl: kin quin cůkin on wahza. Iocaitzen lapsen tůle isäns ia äi: tins ylespitä sihen asti että caicki on loppůnůt mitä heillä oli ia mitä lasten tůli periä heidhän iälkens, sitte quin he cůol: leett olisit. Sisar sisaren osalda ia welij welien osalda. Ios ei yxi lapsi tahdo vastan otta, ia sihen onat käreiä todhistoxet, ia nijn ruockipi toinen lapsi hänen edhestäns, nijn ottakan se ensin täydhenni hänän kůstinsa edhestä, ehkei ensingen enä olisi. Ios enämbi täijtij, nijn ottakan iocainen täydhen kůstinsa edhest, sen cůolleen iälkeen. Sama laki on sůghůsta, iolla ei ole lapsia elämäs, quin nyt sanottů on. Sen tůle lähimmäisen otta vaaritzeman, ioca on lähimmäinen perimän, ios se cůollůt olis. Nyt sano toinen, minä taritzin minun kůstiani, niin quin si: nä sinůn, seisokan se 12. käreiä miehen todhistaxella, ottakan

pooleen

puolen nimitöst cumbikin. Perilliset pitä oleman wellapätt
raukeman, Isä ia äiti, ios he tulewat köyhäxi eli wanhaxi,
ios heillä on penningitt eli ei, taicka tawarat. Ia ios perilliset
woinut: Cuka, poica eli tytär hylkä Isäns eli äitins, maxa:
kan ioca wodhen edhest 3. mka, ne tulewat syyrsanoiam pitä.
Nytt taita se ennen cuolla ioka edhestäns lupaisi, quin se caicki
tule nautituxi, mitä hän lupaisi; nijn tule sen ioca kustin pi:
ti, nijn palio ylös otta quin thän on culuttanutt, ia se läylän ia:
koon mitä ylitzen iooxe sitte quin märätty oli. Ei mahda
yxikän maatans tarita eli anda kystrisa edhest, nuimen ge
oikeille perillisille.

Ei mahdeta maata muille quin perillisille myytä.

Nytt rijtele caxi kylä yhtä maata, ia yxi napuri eroitta 32.

itzens sijtä maan rijdhast, ioca quitengin on osa welij, sijnä kyläs
kylä sortuxi tule sijldä rijdhalda, olkan se wapadhett ioca itzens pois
eroitti. Ios mös se kylä woitta rijdhan, olkan sitte se sama ulos:
suljettu sela sarkost että maasta, ioca itzens ennen eroitti. We:
tä hän ensin wedhon, ia eroitta sitte itzens sijtä rijdhasta, en:
nen quin se lopetan, maxakan 3. mka, ia olkan eroitettu hei:
stä ios he woittawatt eli cadhottawatt sen rijdhan.

Ios mies tahto talom yhteist laskea eli valeta nimidhen cansa 33.

sijnä pitä 6. ashmaista miestä tykön oleman, colme cumman:
gin puolelda, ne pitä tietämän, quinga cauwan heidhän ta:
loms yhteydhen pitä seisoman; Ios heidhän hywydens parandu,
nijn parandu molembaidhen, taita mös wähendy, wähendy:
kän molembaidhen. Nytt iontu talom yhteydhen märä, ia
he tahtowat talostans iakaa, nijn tahto toinen enämmän
sijtä taloudhest omista, ia toiselle taritze wähembä, seisokan
se nijdhen cuodhen miehen todhistoxella, iotca läsnä olit cosca
he talom yhteydhen teitt, ia iaettakan sen iälkin, quin ne
todhistawatt. Nytt pidhättä se toinen wielä sittengin sildä
toiselda, ia ei tahdo ulosanda heidhen tunnustoxens iälkin
ia täydhen walan, nijn maxakan 3. mka pidhättämisen edhest.
Mies tahto talom yhdhyytöst rewäistä ennen märä päiwä,
nijn maxakan 3. mka, se quin rewäise hänen omasta osastans.
Ia rewäiskän sitte, ottakan sitte culkin omans, talom yhte:
yxest eli yhdhyytyxest, wainwain todhistaiain todhistoxen iäl:
len. Talon yhdyytös mies ei mahda lainnat eli palkalla
panna maastans, se ioca sen maan kylwä eli nijttä, paitzi
maan Isännän lupa, nijn omistakan maan Isändä caiken
mitä sen päldä saadhan.

Rakennoxen kaari.

HS B 96 - 27v

Rakennoxen kaari.

1. Cuinga talonpoiat mahtawat raketa wdhest kylän, eli wan:kan iaka, ia quinga kylän pitä tasatuxi tuleman, ia raiatt ia tiedh laskea.
2. Cuinga tule wdhet tiedh laskea, ia wanhat kijnni tukita.
3. Cuinga sillat pitä rakettaman ia tiedh perghattaman, ia wahingasta, ionga mies nijstä saapi, sildain catzelmuxest, ia nijdhen sakost, iotca ei rakenna.
4. Cuinga tomtitt tule rikotta, kylä tasaisexi iaetta ia asumasia ekittä.
5. Cuinga Cungin tule tomtins raketa, ia tomtinpalkeest, esteest, ia tomtintilast, raitin eli Curian puolel, ia ios iocu tahto raketa sillapitalla, ia quinga Cannan huone mahta seiso siallens, sitte qn kylä on tasaisexi tehty eli iaettu.
6. Pelloniaiston pitä rikottaman tomtin iälken, ia quinga pal:ion palkeen oleman pitä.

Cuinga

7. Cuinga ojatt ia tiedh pitä laskettaman peldoin ia nijttuin läpitze.
8. Pellon Ridhoist ia wariellukest, ia nijdhen catzelmus miehist, ia ahrotten catzomisest.
9. Ios Caria teke wahingota pellolle, quinga sen pitä maxettaman: Ia ios mies repi Ridhan eli poltta: Cosca Ridhat pitä ter:
uenä oleman keväin ia sygysen.
10. Cuinga mies eläimitt mahta laillisesti sisälle otta, nauttia ia ei turmella; ia quinga sijnä asias pitä tehtämän molemmin puolin, sekä maan että eläimmen omistaian.
11. Cuinga terho metzen iaettamä pitä sighoille, ioca miehe maan saaman peräst.
12. Ios sika maxe metzein wälille, eli metzest metzen, mikä laki sijtä sano.
13. Cosca Talonpoiat tahtouat Eloa eli heinä sisälle huonesen wetä nijn pitä pois edhestä nijtettämän tiekki, ia matka eli tiä wereiäst.
14. Turpen läckamisest, pyördänoist ia oijst, ia ios mies kijtnä toisen miehen carjiahan: Cuinga Cainan laillisen wariel:
luxen pitä pellon ia nitun ymbärille pidhettämän: ia sargast. Cuin wolkona mala.
15. Palcka perhest ia palkan määräst.
16. Ios mies teke toiselle wahingott pelloin eli nijtun pälle.
17. Ios mies aitapi toisen oman pälle eli ralenda.
18. Ios mies hackapi halkoia toisen miehen sämald, kisko tohta, nuorta lehti tälan, nijttä heinä kughon eli keghoisen: hacka sarapuuta eli nuorta tammea, taicka hedhelmäkeuäisen tam:
men eli Bökin, otta nijn, eli hacka omena puon, quinga sen:
Caldaisia tule estä.
19. Ei mahda yxikän luata yhteitzest metzest eli ialamattomast kenengän hakata, ia ei tamboa pois wiedhä eli nijdhä saa, isän:
nän metzä, paitzi Isännän luuata.
20. Sen sacko ioca wiritaxiä pane toisen metzälle.
21. Cuinga sutten aiannisett pitä ylös pidhettämän, ia lailla etzittä:
män, ia iotteine ylöspidhetä.
22. Cuinga suttein Ridhatt pitä ylös pidhettämän.
23. Hirueist ia metzä wuolist Cuka nijtä mahta otta, ia hir:
uein otimest, Cuinga ne pitä wiritettämän, ia ios mies saapi nijstä Cuoleman.
24. Cosca mies mahta mennä orauä metzän Näätäin eli Tuhkurein ia kärppäin iälken, Emein pyhä miesten päiuä.
25. Ios mies teke toisell wedhel wahingott, merdhoilla, werkoilla, eli nuotalla, Cudhuin aikana eli myllon, quinga ne pitä estettämän. Taicka quinga pitä Cala wedhett iaettaman. Ia quinga Haunatt, peraxemett ia koskett pitä kylän wai:
kella iaettaman ia rakettaman, ia ioca toisen kalan pyj:
dyxen turmele. Koskett lege wir: dat.
26. Raioist, märist ia ahrmaidhen merkeist kylän waikel ia

Cariani

HS B 96 - 28v

farian laitumest, ia nijdhen katzelmuxest.

27. Mikä raiacki eli mairacki pitä cutzuttaman ia cuka ne ylös heittä paiki huomiott, ia rodhett pitä alospandaman.

28. Ios saricka eli halkoiro metzä, kylälä waihel makapi, taicka rauhan cuulutettu metzä.

29. Ios kylacunda riitele tasa metzä, qumga se tule iaetta, ia ios ioku nautitze ia ralenda ilman luata, ia cosca wlos teghett pitä vlos iaettaman ia vlos annettamä, ia malmein wuorista, custa ne löytän.

30. Yhteisten maidhen nijttö päiwä, on ensimäinen arkio päiwä S. Petarin päiwäst.

31. Ios ne quin yhteitzillä mailla asuwatt, ei woi oikeuttans vlos tehdä, ia ettei yxikän mahda nijtä osta.

32. Ei mahda yxikän iakamatoindh kylän farian laidhunda omista itzellens, eli muita omistoxia ia kairoo metzästä.

34. ×Qumga tule raketa rumalda ia ladualda, taicka ylhäldä ia alhalda, nijn ettei wesi toet estä sitä wanha, ia ios muonen on wirtan eli cosken osa: Ios yxi tahto wedhistä toett, ia ettei pidhä wettä edhistettämän eli cainettaman wanhaldans eli ios sundi taicka rauma maka kylän waihelle eli kylacunnan wälille.

35. Ios walkea päsepi wallallens wahingoxest tapaturmast ia talonpoica asuupi yxistäns kylläs: Ia mikä wahingotemni eli tapaturman walkiaxi cutzutan.

36. Ios se quin walkean pästä asu muidhen cansa kyläs, eli pala kylä ia ihmisett kyläs, taicka pala kircko, qumga cungin pitä maxettaman, ia ios se tapahtu irtaimella ihmisellä, papilda eli klockarilda.

37. Ios myllij pala, ia polton sorkost.

33. ×Qumga myllyn siatt pitä rakettaman, ia catzelmuxest nijden ylitze ia kalan toteist ia aidhoist.

38. Nytt landa mies walkean metzän, pala halko metzä, tammi eli böki qumga cungin pitä maxettaman.

39. Kmalaisten kätkest ia nijdhen sorinast, qumga ne otta mahdetan taick ei.

40. Mikä oikeus aidhall eroitetull kylällä on, wanhast olluen kylän cansa.

41. Ios vsealle on omistos wanhas kyläs, ios yxi tahto raketa ia ei muudh qumga hänelda pitä osalda annettamä, ia ios muudh tachtonat. sitä raketa.

42. Ios waimo lypsä toisen lamban, vuohen eli lehmän.

43. Ios mies pane merckins toisen kalun päälle, ia ios caxi riitelewätt yhdell merkill.

Ios mies

HS B 96 - 29r

44. Ios mies tappa toisen eläimmen, eli hänän anda mielellans.
45. Ios mies tappa toisen eläimmen eli hänen anda tapaturmast.
46. Tappa toisen miehen Eläin eli hänoitta toisen Eläimmen.
47. Ios miehelle on turillos coira, ioca Eläimi purre. / tapactu.
48. Ios talonpoiat lyton tekewät yhdesä karia kaita, ia ios wahingo — Lyton tege tilan.
49. Ios mies kisko nijniä, nyörta lehtiä tammest, eli otta purhi toi: sen miehen Saosta luwatt ia hake metzä humaloit.
50. Cunga humalis tapott tule istutta, ia ylespidhettä walda cunnas.
51. Ios mies pane Eläimmäns toisen miehen luoton ilman luwata.
52. Ios mies osta Eläimiä sitä kyläst cusa kipiä karia on.
53. Ei mahda yxilän toisen karia, wenett eli taloin asetta, otta ia nautita ilman luwata eli palkata.

Ios Talonpoiat tahtonat kylä wastandhesta valeta, ~~tailla~~ 1.

tailla ios usi walo iaghos makapi ia polui iaghos, nijn tule itze Cungin oman kyndöns kylwä ia sitte käykän wastudhelle iaghelle. Ios sytte iolun kyndä eli nautitze wanha iakoa, quin usi on palle tullut, nijn maxetan wahingo itze Cungin rikoxen ia wahingon iälken, nijn saapi netiämmes neliämmen iaghon, ia puoli kylä puolen kylä. Silloin on kylä tasan iaetuxi tullut. Nijn pannan kylän ymbärille, neliä tomtin raia, ia neliä maan tien raia nijn on se kylä gatuilla ia Cuilla wahwistettu, nijn tule tien olla 10. kynärä leuen: Wielä tule sitte maan tien ioca kylään eroitetan ia ulos kyläst, ia ios kylän miehet tahtonat mahtanatt wielä enämmängin tehdä. Nijn pitä synä kyläs maan tiedh oleman, quin wähemmän edhest maka, quin synäkin ioca maka enämmän edhest. Ei mahda myös caicki yhtä ahdista. Nijtt tahtonat talonpoiat raitia laskea, läpitze kylän sen mahtanat he wapadhesti tehdä ios he itze sihen suostunatt.

Udhest kyläst ex: tat in Sve: co.

Se quin maan tien tahto tukita, ia toisen wastudhen las: 2.

kea, nijn pitä hänen käreiän menemän ia ottaman Duomion tietä laskeaxens sytä paikast toisen paickan, cusa hän ennen oli, nijn pitä hänen sen laskeman oman osans pälle, nijn oikeam ia nijn tyjnän quin se ennen oli. Se ioca ei nijn teghe, ia hän ricko wanhat tiett ia wereiätten wanhatt siatt ia ei ole hänelle Duomiota sen pälle, maxakan 3. mka, ia maatkan tie, quin se ennen maannut ombi. Warielkan Cukin tiens sillansa ia wereiänsä, nijn cauwas quin hänen manderensa ulottu.

Iocaiken tule sillona valeta, ia teitä perghotta nijn se 3.

quin wähin on kyläs, niquin sengin iolla enämbi on kyläs Cungin sämansa iälken. Ios kirkon silda maka yhden Sunnundai pämän maasa, maxetan 6. äyri, nijn

myös

HS B 96 - 29v

mös toisen ia Colmannen Edhest, se on syynsanoian [Toma] sacko, se
matta ioca ei ole rakendanut, ia se olkan wapadhe ioca ra:
kendanut on, iocainen sen iälkin quin hänen osalens tule.
Kirkon sillan tule olla 5. kynärä leweä. Ios se maka enäm:
män maasa quin colme Summundaipäiwä, maxettakan 3.
marka colmie iakoon. Se sama laki olkan karian sillast ia
myllyn sillast. Maan tien ia käreiä tien, tule olla 10. ky:
närä leweä Custa cansa pitä Edhes waeldaman. Ios ma:
ka maan silda iosakin paikas, quin pitä enämmän quin yh:
den kihlacunnan rakendaman, ia se maka colmen Summundain
woriestens maassa, nijn maxakan se kihlacunda, ionga sil:
da on 40. marka, colmelle iaghoille, syynsanoian, kuningan
ia kihlacunnalle, ios se kalamat on, ios hän mös osin iaettu
on, ia cukin kihlacunda tietä hänen osansa, Ios moni:
kahdat tahtonat raketa, ia monikahdat andanat langeta;
Ios sitte puoli silda maasa makapi, quin sanottu ombi maxet:
takan 20. marka, colmie iakoon, Makapi neliännes maasa
maxettakan 10. marka colmie iakoon. Cuka kihlacunda
langeta andapi, ia ei tahdo raketa, maxakan quin sanottu
on, ia olkan ne wapaatt, quin rakendaneet owat. Cusa kih:
lacunnan silda maka caicki, colme Summundaipäiwä maa:
sa, iota coko kihlacunnan tule tehdä, maxakan 20. marka.
Ios maka puoli silda maasa, maxakan 10. marka. Maka
neliännes maasa, maxakan 5. marka, colmie iakohon. Ios
iokin kylä ei rakenna kihlacunnan cansa, maxakan 3.
marka. Ios yxi Talonpoica ei tahdo raketa maxakan 6. äyri,
ne ottakan talonpoiat iotka rakendaneet owat. Nyt taita
silda pois tulla ylös wedhen wirdhasta, eli walkiasta, ia on
sen tähden rikkis. Cusa ikänäns se taita olla woiericun:
dain eli manderittein wälis, kihlacundain eli maakundain,
Swesi silda id est lautta. syynä tule heidhän wesi sillan eli huopa wenhen pitä, si:
hen asti että silda tule walmixi. Iollei he pidhä wesi:
silda eli wenhett, maxakan colme marka ioca wijkolda,
ioina ei he nijtä pidhä, ia wahingon, ios iokin wahingon 7
7 sentehde taita tulla. Iollei silda ylös raketa yhden cuokaudhen si:
sällä, sittequin wirta on edhes iouttunutt ia ilma taita
nijn olla että mies taita raketa, sijtte maxakan ioca sillan
edhest ylimäinen sacko, quin ennen on eroitettu; se seisokan
12. toimelisella miehellä, ionen päälle se asia ei lange.
Nyt taita cansa sillasta wahingon nauttia eli ~~saada ia~~
cuoleman saadha, maxakan se 10. marka, ionga silda tuli
wariella, ia ne ottakan sen cuollunen perilliset, se on heidhän
oma sackons. Nyt rikko henoinen itzens sillasa, Tamma
eli iocu muu eläin, iota ei sötä makdeta eli ei ole ruaxi

kelwollinen,

HS B 96 - 30r

lelwollinen, ia saapi sijtä Cuoleman, se maxetan neliännex=
elle sitä quin sen hinda on. Ios se kelpa södhä, olkan hinda
puolda wähembi: Ios taas hewoinen eli muu ioca ei syödä
kelpa, tule parandomattoman wahingon, ia ei cuole olkan
maxo ninguin ennengin: Ios hän saa parattanan wahin=
gon, ia on se quin södhä kelpa, olkan maxo cadhexes osa, sen
hinnast. Ios wahingo tule sillan päsä, olkan se sama laki.
Olkan sama laki maan teistä, kärriä teistä, kirckoteistä ia
myllyteistä, iotca perkamat owatt eli silloittamat cusa ropa=
kott owat eli muodh esteedh teillä. Ia caicki tiett pitä 6 kyj=
näret lewiexi perghattaman. Ia olkan se syyn sanoia, ioca en=
sin candapi päälle, ios ne perkamat owat. Ioca paickas cusa
mies sacon tule, sillan eli tien tähden, ia ei tahdo sackons
maxa, ilman tyjö etzikott, otettakan sitte lain cansa, ia 3
marka palkexi, colmie iacoon, kuningan, syynsanoian ia
sildain catzelmus miesten eli kitanmiesten. Sillain catzelmusta
pitä oleman caxi ioca wuosi, toisen walburin päiwän ia toi=
sen mickelsmessun, ia ei enämbi, muutoin ios oikea asian can=
daia on edhes, ioca sillasta wahingon saanut ombi. Silloin
pitä kihlacunnan pämiehen 12 miehen catzelmuxen nimittä=
män sijtä kihlakunnast. Ios catzelmus miehett sortanat sen
sillan, maxakan se sillan wahingon, ionga sildatuli wa=
riella, ia wahingon sen iälkin, quin ennen on sanottu, ehkä
cuka wahingon nautinnut eli saanutt on, ihminen eli eläin.
Wannowat catzelmus sillan oleuan maasa, quin ei ole ennen
ollut nijn pitä nijlle ioimmin silda on, saaman Cuolandhen
aika, sitä silda ylesrakendaman iolleij he silloin ole sitä silda
ylesrakennett maxakan sen cautta 3 marka, colmen iacoon,
quin ennengin sanottu on.

Tomti tule iaetta kylän iaghon iälkin ia semminguin 4.
maan iälkin, kurton maan iälkin, järvi maan ia mar=
kan maan iälkin, kahdexannen ia puolen kahdexennen maan
iälkin. Syynä tule cunguin hänen osans ylesotta, quin hä=
nen osaxens kylästä tule ia rädhatkan eli hallitkan cu=
kin oman osans, se quin hänen tulepi, enämbi eli wähem=
bi. Ei mahda yxikän toisen osa pidhättä muutoin waan
ios hän lupapi cohtulisen coston. Ei mahda mös yxikän
kylä tasan pytä iakaa iolleika hänen ole kyläs neliännexen
osa. Ios ei taas ole yhdelläkän cudhennexen maa kylässä, nijn
mahta tasa iakon pytä ioca wahingon on saanut eli waria=
noitze, sen tule iaghon alguin walita, iolla ennin on kyläs
maata. Ei mahda yxikän sitä kylä ricko ioca oikein
nyötän pämän on iaettu, muutoin ios se on caiken maan
omistaidhen tahto, olkan caicki wapadhet, quin kyläs asu=
watt, tomtein, peldoin ia nijttuin iaghon puolest, sihenasti
quin anda toisensa syyn.

Nytt tahtowatt Talonpoiat huonens Tomtinsa päälle asetta 5.

nijn

HS B 96 - 30v

nijn rakenda mies nijn lähes toista ettei hänelle ole sia, cun:
ga hänen stolpan asettaman pitä, se on puoli toista kynärä
cunmangin Tomtin pälle, ottakan ylös ia paetkan puolelleus
ia maxakan sen edhest 3. mka, colme iakoon. Ios hänelle
on rakennoxen todhistaiat eli luuan todhistaiat, nijn seiso:
kan se alallans, iollei hän woi ylös otta ia paeta eli maxa
quin sanottu on. Nytt Callio taita tomtis olla eli maata
ios sen saa nuotetta eli poltta, pälle raketta eli nuttoin nanttia
nijn on se [7 puoli ia osa ia] seitoinen puoli ulkona iaghosta: Ios ei saa nanttia,
nijn on se caicki ulkona iaghosta. Ios Kåpakoinen Tomti on,
saapi sen täyttä eli peittä, nijn on se puoli iaghos, ia puoli ia:
ghotoin; Ios ei saa täyttä eli peittä olkan caicki iakamatt.
Nytt tule palle maa kyläståä panda, sitte quin kylä on cohtuli:
sest iaghettu ia möäten pämän asitettu, nijn pitä ne palke:
maan iakaman, iolda puttu kylä tomtista ia sen palcken
pitä laskettaman eli annettaman nijlle ioinnen Tomtis este
löytän. Ios mies nijn rakenda, eli tulikzi että este tule maan
tiehen sijtä rakennoxest, nijn pitä catzelmuxen käreiäs ninnet:
tämän, sen catzelmuxen tule puoli cunmangin, rådhanan
wastaian eli pällekandaian, ios catzelmus wariele sen quin
pälle cannetan, olkan wariellu, ios hen sen eli hänen soluai:
senatt, ottakan ylös ia paetkan, ia maxakan pälisexi 6. mka,
Tomtin pitä raidhille eli cuille wootaman ia ei raitia es:
tämän. Ios raiti eli tie on kylän läpitze, nijn taita yxi
mies pitä tomtis molemmin puolin tietä. Nytt mahta
nijn olla ettei hän saa tomtians raketa, iollei hän saa hen:
dä cokoon, nijn mahta hän sisälle otta waellos tiän tom:
tixi, ia toisen tien waellos tiexi ulos anda, nijn että wer:
ta on werta wastoin, ia raketkan sen tien katulda ia
kinalda, quin hän itze tahto. Nytt tahtopi hän ennen
mielestänsä rakenda sighan pihalle quin tomtilleus, nijn
anokan sitte sighan pika irkoon, ia raketkan sitte nijn
paliolle, quin hänen osaxens tule, ia ei enämmälle.
Nytt seiso kylä tasan, ia nijötä pämän oikein asitettij, se
mahta seiso colme aiastaika, caickein nijdhen edhes iolla
huonet ouat toisen miehen tomtin pälle, quin he onatt 7
7 saaneett sillä tasoittamisella. Ios hän woi huonet pois wiedhä
ennen colmia wuotta, ei ole hänen sijtte syytä, iollei hän
wiä pois, ei ole hänelle lupa, eikä ole palkannutt, nijn
mahta maan omistaia heittä pois hänen huonens ilman
syytä, ia se toinen ionga huone on, maxa 3. mka.
6. Nytt on kylä tullutt tasoitetuxi ia möätän pämän
iaetuxi, nijn on tomti pellon äiti, nijn pitä pellon tomtin iälken
iaettaman ia laskettaman ia åri miehelle palke annettaman,
askele linnun pördönöst, caxi tie pördönöst, ia colme maan tiest,
ioka makaa kirkon ia kaupungin waikella. Pellon tule nijttuin
omista

omista, nijttů sarka, metzä sarghan, metzä sarka ialos sarghan
ruolo sarka ulos wedhellä, wedhen tule luowille eli apaille
iaetta, nijsä ioisa ei kinedh estä, nijn että meren mahta, ruo:
ko stango sargan syynä ricki eroitta.

Nytt pitä heidhän pellon tomtin wilken rickoman ia sarka 7.
raiatt asettaman, nijn taita maan tie aidhan sisällisellä puo:
lella käydhä, ios sijs peldo maka, kylgittäin maan tietä wa:
stoin, pidhuttain, nijn tule tien olla 10. kynärä leuen ia
colmia askelda, iocainen tie ioca maan tieldä ulos maka, ma:
ka se kylän iaghost ulkona, sitte rikotan caicki tomtin iäl: Teistä ia
ki, ios peldo maka aidhan wieras eli ojan wierás, nijn pitä oista pellosa.
caxi askelda pandaman paranuxexi: Ios mös oia maka
aidhan ia pellon waihelle, ia se peldo maka ylös oia möädhen,
nijn tule ojan ulkona kylän iaghosta seisoa. Ojan tule caxi
kynärä leueyttä olla, ia yhden kynären paranoxen pitä ojan
wieres oleman. Nytt tarwitzewat mehet oia peldoin wai:
helle, nijn käykän puoli oia cummangin pellon pälle, ei tule
sen edhest palketta panna. Ios maka taas peldo päin oja:
han ia toinen maka pitkin oia, pitäkän cumbikin puolen
oia. Nytt taita sarka eli caxi tulla wastauxin, ia molemat
inoxewatt oiahan, nijn tule cungin pellonsa päästä ojan
kaiwa. Nytt maka napurin eli kylän mehen asa yxi, caxi
eli colme kaiwamat hänen pellonsa päsä, maxakan 3. äyri
iocaitzest. Ios makawatt caiki hänen ojans kaiwamat co:
ko waimos, maxakan 3. mrka. Äyrin salott tule napuren
eli kylän mesten keskenäns iaka, ia 3. mrkan salott käy:
dhä colme iakohon. Nytt laske mies ojan pellons eli nijttuns
läpitzen, ia ottawat toisen kylän pellott eli nijtudh wastan, kar:
ian maa eli mus kylän manner, ioldei ne edhistä pois we:
tä, ioinnen asumalda se wuota, nijn maxakan nijlle iällens
wahingon, iotca sen saanet owat 4. todhistos mehen sanan
ialkin, mikä se olla taita peldo eli nijttu, ia maxakan 3. mrka.

Nytt lähte talonpoica pellollens siemen waclansa cansa 8.
nijn pitä caicken napuritten, sikäin edhest tulitzeman cosca Laillisest
siemen wacka ulos cannetan. Nytt audawat monilahdat tulitzemi:
olla tulitzematt, nijn pitä napurit yhten cutzuttaman ia sen sest ia ai:
catzottaman, ios weriä maka awoi, maxakan 3 äyriä, dhan panast
ottakan kylän mehett salon itze. Cosca äiestetty on, ia waimo nijn Infra 12:
pitä aidhatt teruet oleman ia wahwat. Nytt taitawat ai:
dhatt macasa maata, nijn pitä napurin colohon tuleman
ia nimittämän catzelmuxen colme mestä, ios ne sortawat
sen ionga aita on, nijn maxakan se 3. äyriä, ia ottakan se
heidhän oma sackons. Nytt tahtowat he catzelmuxen otta
pitäiähäst, sen pitä cwosi mestä tekemen, nimittäkän 3.
mestä cummaldakin puoleld, ios ne sortawatt sen, ionga aita on,
maxakan 6. äyriä se ionga aita on, ottakan se heidhän o:
ma sackons. Ios ei näitä sakoia ulos saa, mengätt sytte

C. 2. käreiän

HS B 96 - 31v

käreiän, ia Landalatt vlos 6. äyri ia cansa 3. mla colme
iakohoon. Nÿtt taita catzelmus käreiäs nimitettä, sÿnä
pitä 12. miestä oleman kihlacunnan mies pitä ne catzel:
muxehen nimitettämän quin he molemmin puolin suo:
sistunatt, nijnen 12. tule catzelmuxen mennä ia sano:
man näin, me nämme kanion ia särkain siat, sekä
aidhan tÿkön että taambana, ionga cautta wahingo tehtÿ
on, seisokan se heidhän tunnustoxellans, ionga he sortanatt,
olkan se sortu 3. colmehen mkan, ottakan yhden kuningas,
toisen kÿynsanoiat, colmannen kihlacunnan mies. Ia cohta
quin catzelmus miehett ouat sen catzonet, nijn mengen ia
puhukan keskenäns, mengen sitte yhden nijdhen tÿgö quin
rÿtelenätt, ia sanokan cohta sillens cumman he sorta tah:
tonat, ia älkän sitä edhemme wedhetelko, ia wannokatt
sÿtte iälkin ensimäises käreiäs. olkan mös nijn minsta cat:
zelmuxist, quin tästäkin.

9. Tule karia sisällä, häÿn aidhan läpizen, ia sÿnä teh:
Infra 16. dhän wahingo heinäin eli Eloin, pälle, nijn pitä sen, quin
Aita on, andaman Eloin Eloist, ia heinätt heinäin edhest
nelian arwo mihen sanan iälkin, iollei hän södhÿn maxo
tahdo vlos anda ia aidhans maxo ilman candett, anda:
kan sÿtte kÿynsanoia 4. napurin eli muidhen läsnä asinnitten
arwata caiken söömen, ia landakan sitte vlos caiken söndö
sakon lähimäses käreiäs, ia wahingon, pälle candaiadhein
cansa erittein, ia sÿtte päälisexi 3. mla colme iakohon.
Nÿtt tule karia wainion, iolden mies taidha arwata wahin:
gota, maxettakan se iällens laillisella maxolla, 4. penningi:
tä naudhan edhest, nijn mös toisen ia colmannen, nijn mös
lamban ia wuohen edhest, caxi penningitä yhden hauhen
edhest, nijn toisen ia colmannen edhest. Nämet sakott
quin sanotut on, ei mahdat corkemmat ekkä quinga kar:
ia olis palio, mutoin ios wahingo arwatan, sÿtte maxakan
quin ennen on sanottu. olkan sama laki henoisist ia sigoist,
ios mies ei taidha wahingott arwata. Nÿtt leicka mies
toisen pellon eli nÿtun puolelda liecka, maxakan 3 äyri,
olkan sen oma sacko, ioca wahingon sai, ia iällens sen qu
haaskattu on, likola mies täydhelle lieghalle maxakan cu:
si äyri ia iällens haaskattu. Nÿtt käÿ henomen wallal:
lans, cosca ohra käi pällens, maxakan caxi neliämest
henoisen edhest, ios hän lieghan wetä peräsens maxakan
spannin ohria. käÿpi henomen ialka katzleis eli conckin
caulas maxakan spannin. käÿpi hän kijlghittäin ialka
widhiois, maxakan colme spannia. Ios mies sorta alas
aidhan, ia löÿtän nori tÿöstä, maxakan colme marcka,
iollei hän mös löÿtä töstä, warielkan hän itzens Cwdhen

miehen

miehen walalla. Ios polta mies toisen ridhan tietämätt, maxakan Cuusi äyri, ia pangan ridhan nijn hywän quin endinen oli, ioldei hän woi wahingo wala käydhä pangan ridhan nijn hywän iällens ia päälisexi 3. mka. Ios polta hän tietens pangan ridhan iällens nijn hywän, ia wielä maxakan 3. mka, eli warielkan itzens 6. miehen walalla. Nyt hacka mies toisen miehen ridhan ia kanda cotihins, löytän sitä tyy:köä, ottakan hänen kireens eli muota caluä työn merkixi; ia se maxakan 3. mka toca ridhan mahan hackaisi. Nyt tai:tawat he tulla rijtahan se sanopi wargastetun eli röwätyn ikeldens ioca mistanut on, nijn annetan sille todhistos sama iolla kyy laskean. Otta mies righun toisen ridhast, ios hän löy:tän päältä maxa äyrin nijn toisen Edhest ia colmannen ei ole maxo enämbi; ioldei händä päältä löytä warielkan hänens omalla walallans; Walborgmessun tule caicki ridhat terwet olla. Iold ei se nijn tehdä, nijn maxettakan quin en:nen sanottu on, olkon sama laki talun rukihin kylwöst. Ia silain tälitzemisest, eli tucko pitä oleman p. Mattheuxen päi:wän, ia ridhat walmit Mickelin päiwän: se on touni rida että mös yxi cohtudest corkea mies woottu ylitzen ridhan las:kea toiselle puolelle mahan kynären pitudhella kadhilalla eli sabitta, ia rita sattu hänen kainalons ala, se ombi kelwolli:nen rita. Ios hyppä eläin sen ylitzen, nijn on se laiton elä:iän. Wara seippäin pitä pandaman askelen woluos aidhast nijn ettei sika eli lammas tartu wälille. Ios sitte käypi iotakin sille waihelle ia sytä cuolepi, se maka maxamat. Ios seinäs ei seiso minquin sanottu on, ia tule nuhtelus waihelle ia saa:pi wahingon, maxakan iällens puolen kuida. Nyt pane mies hewoisens ialka withisin eli hieckan toisen miehen wai:nihon eli nijttun, maxakan colme äyri, taicka tietkän lu:wan eli palkatun etehens. Supra 3.

Nyt taitan karia sisälle otetta waimost eli nijtust 10.

nijn mahta mies hewoisen sisällä talutta eli aia, ia ei tur:mella eli rewäistä. Häriän eli lehmän mahta mies sisälle aia ia ei turmella eli tappa. Nijn mös taetusta metzästä pitä karian sisälle aiettaman, ia ei pahast cansa mendä:män, ia ottakan se sytä kariusta waarin, ioca sen sisälle ajoi, nijn cauwan quin hän on toimelisesti tiedhyttänyt sen sille ionga karia oma on. Nyt taita hän kyödhä wauta, pahemin quin hän tahdoi, ia se cuolepi sytä, maxakaun eläwän cuolluen edhest, nijn hywän quin se oli, cahden tie:to miehen sanan iälkin. Nyt on mies ottanut Eläimin sisälle, ia se tule iälkin, ionga ne omatt owat, ia taritze oi:keutta karians edhest, nijn ei tahdo se ulos anda, ioca kyn:ni on pannutt, nijn ottakan se cansans laki wahtia talolista miestä

ia

HS B 96 - 32v

ia pangan Talonpoialle pandin, karians edhest, iold ei hän wie:
lä sittengen tahdo wastan otta, nijn pangan pandin toisen mie:
hen tyghö, cahden todhistaian cansa. Iold ei hän wielä sitten:
gen tahdo sitä karia wlos lasken, ia pitä sisälle yhden ia toon täyttä:
kän se kiellon walan, ionga karia on oma, ia se maxakan 3.
mka ioca kielsi. Ios taita iocu sitä kariasta cuolla sisälle,
nijn maxakan elänän cuollen edhest, nijn kyinen quin sekin
oli 4. tieto miehen todhistoxen iälkin, ia 3. mka päälisexi.

Adhuc de 10. Capite. Nytt on karia sisälle otettu, ia ei tahdo se tulla iälkin ion:
ga oma ombi, nijn tule hänen se wlotutta napureillans eli ky:
län miehillens ioca sen sisälle otti. Iollei se tule wielä sitten:
gen ouistaman nijn maatkan hänen warielluxens alla,
sen karia ionga se oma ombi, ia se olkan wapadhe ioca sen
wlotuttanut ombi ia sisälle pannut. Nytt tule haille rijta,
toinen sano, sinä otit minun kariani sisälle ia salaisit; nijn
tietkän se sen cahden miehen walan cansa, että hän sen si:
sälle otti wainiostans eli nijtustans, eli iaetusta metzästäns,
ia että se on wlotettu napureille. Iollei nijn ole wlotettu
nijn maxakan iällens karian, ios se on wahingon tullut ia
3. mka päälisexi colmie iacokon, sentähden ettei se laillisesti
wlotettu ollut. Nytt sano toinen sisälle otetuxi karian war:
peild, ia toinen sano wainiold eli nijtuld eli iaetust metzäst,
nijn tietkän cahden miehen cansa iotca tykönä olit, ia pääl:
dä näghit, että hän sen pyhitetyn eli weron alaisen maan
sisäldä otti, iollei hän woi saadha todhistoxia, andakan kar:
ian nijn kyinänä iällens quin hän sen sisälle pani, ia can:
sa 3. mka. Ios on miehellä tuima eläiän, ioca pannun
aidhan ricko eli ylitzen hyppä ia mies saapi wahingon sil:
dä eläimeldä, pellon eli nijtun päälle, nijn maxakan se iällens
wahingon ionga se eläiän on, tieto miesten sanan iälkin ia
maxakan 6 äyri. Nytt löytän eläiän aidhan päälle cuollun,
ios se löytän ioca suottans aidhan päälle yritti eli karkotti maxa:
kan eläimmen iällens laillisella maxolla. Iollei sitä löytä io:
ca on yrittänyt nijn makapi se eläin ei mistäkän. Soi:
matan se iolleculle, ia ei ouista, warielkan itzens cudhen
miehen walalla. Ios otta mies colo launan pellosta, eli
nijtusta cahden miehen todhistoxella, maxakan 3. mka, ion:
ga karia on.

Wargasta mies sisell: otettua kar: ia. Se quin wargastapi eli röyäpi mieheldä sen
quin hän on sisälle ottanut, ennen quin hän on laillisesti
iällens lunastanut, maxakan 3. mka, ios cahden miehen
todhistos on päälle, eli warielkan hänen 6. miehen walalla
se iolla röyäyst cannetan, ettei hän ikänens röyännyt sitä
quin oli sisälle otettu, eikä wlos ottanut paitzi lunata.

11. Nytt tahtowat talonpoiat Terhometzensä pyhään cu:
lutta, ia siliä sen päälle panna, ne pitä pandaman äyrtoiden
ia äyrein iälkin, markan maidhen ia cahdexandein iälkin,
sen iälkin, quin cullakin osa metzäsä. Ios iocu iolla osa on

metzäsä

HS B 96 - 33r

metzäs ei saa sitoia metzän pannaxens, ia torinnat nijtä pois
iotca pannut ovat sijnä mahtavat he wapadhesti hänen ter:
hons wastan otta. Nijtt pane iocu enämmän päälle, quin
hänen tule osaxens, maxakan 3. mrka ia iällens wahingon
tieto miesten sanan iälken. Nijtt pane se pälle, ionga ei osa
ole metzen, eikä sitä miestä, ioca hänelle metzän omisti,
ollan hukuttanut sillansa.

Nijtt maxenat sighat metzäin waihel nijn sanokan metzän 12.
isändä, sikain isännälle yhden ia toisen kerdhan, että hän
sälke sighansa, ia ei maxa hän sitä, muutoin ios metzä on ai:
dhattu; Ios he iällensä tulevat colmannen kerdhan, nijn otta:
kan ne sisälle cahden mihen todhistoxen alla, sijtte sanokan
sikain isännelle sen laillisesti, ia cumbikin nimittäkän sijtte
siken colme wahva talollista miestä napureista ia napurein
lähimbiä, ne cuusi arvatkan sitte metzä isännen wahingon ia
sikain parannoxen, ia laskekan metzän pallan heidhän wai:
kellans nijn että tasus tule, siken pitä heidhän tytymän, ios
ne pitä sijtä pois otettaman, taicka sijnä oleman. Ios sika Ios sika
tapetan, lödhen eli muotoin sisälle pannan taicka pahasti menmän, tapetan eli
maxettakon ia cohdendakon nimquin muista eläimist [ylös] ervoitetan. lyödhän.
Nijtt malavatt metzädh nijn yhdes, että sighatt sikain cansa mö:
xevät älkän sijtte yxikän omans ervottako, muotoin ios iocu
metzäns aitapi, quitengin nijn, että itzecukin nautti osans sen:
iälken quin hänelle metzän osa ombi, ia 6. miestä heidhän
osans arvanatt.

Nijtt tule aika että mies tarvitze elovans eli halmeitans 13.
sisälle wetä, nijn pitä hänen elon eli laihon pois edhestens leic:
kaman toisen mihen pellolda eli sargalda, ia yhteis sitoman,
ia [tähkä]päädh tieldäns coloman, ia sijtte wapaan ylitzen aia:
man. Nijn pitä mös nijtus sekä nijttämän, että tieldäns
pois haravoitzeman ia aiakan sitte ilman syytä. Se ioka Ios wahin:
wetä nijttämättömän eli leickamattoman pellon ylitzen ia go tule wa:
colomattomaidhen päidhen, maxakan 3. mrka yhden sargan ellos ware:
edhest, nijn mös toisen ia colmannen, ei mahda se sacko olla iast.
surembi. Nijn on se mös nijtuista, ios hän aiapi colmen
nijttämättömän sarghan ylitze, maxakan 9 mrka, colme iakoon.
waellos weriä on caickein oma, quin kylläs asuvatt, ios wa:
hingo tehdän sen läpitzä, ia se sanotan mihen pälle, ia ei
mies sitä tunnusta, nijn warieltkan itzens 6. mihen walalla,
ios hän woi walan käydhä ollan syytöin, ia maxakan caicki
napurit haaskan iällens, iold ei hän woi, nijn maxakan yx:
in iällens haaskan. Se on haasko että wahingo tule peldon
eli nijttun, werevän eli muldhun läpitze, ia ei tiedhä yxikän
cuka sen avaisi eli cahdallans iätti huomenelda eli ehtona,
taicka mahan heitti eli kaasi saranaldans rioki.

Ei mahda yxikän tuwnasta leikata toisen sargald eli sijtä 14.
cunga laillinen iako on päälle tullut; Se quin sen teke, maxakan
3. mrka yhden sarghan edhest, eli pellon, nijn toisen mös ia col:

manen,

HS B 96 - 33v

colmannen, ei mahda se maxo olla suurembi, muutoin ios syyn:
sanoiat on useambi. Ios nijtä ombi useambi ioille hän
wahingott on tehnijtt, nijn maxakan nijn yhdelle quin toi:
sellengin. Ios maka se keto ulkona kylän iaghost, nijn lei:
katkan itzecukin, quin tahto ilman syytä. Ios miehen on sar:
ka cahdes kyläsä eli useammas, ei mahda mies quitengin
leikata eli luodha turuetta toisest kylästä ia wiedhä toiseen,
Ioll ei iaettu ole, wan ios iaettu on, nijn wetäkän omastans
ia ei toisen omast. Pördönöijst ia oijst omista cukin osans
iälken kylän iaghosa. Ios miehelle on kedhoxi lasketta maa:
ta ia nijnä tule sen palle toisen siemenist, nijn älkän leikatko
enämbä, quin hänen oikian kylän iaghon iälken, tule leika:
ta, ia älkän hän mös eistä mitäkän wariellko, ios se toisen maan:
päälle tullut on. Leicka hän sen ia wetä pois, maxakan
3. mka, laillist sacko. Caicki pitä pitämän laillisen war:
iellu(x)en nijttuun ylitzen Mickilmessun asti, ia elon ylitzen,
nijn cauuan quin kyhde ulkona seiso.

Adhuc de 14 Capite. Supra 18.

Nijtt taita ioca mies nijn tawatoin olla, että hän anda elonsa
pellolla seiso ilman ahdistesta, ios hän taita wahingon sen
päälle saadha olcan kukutettu. Nijtt sano hän achtanden
tähden olevan, seisokan se 6. pitäiän miehen todhistoxella
puoli ninitästä Cummallen puolelle, ios he sanowat ahdistaxen
wallinen, nijn pitä wahingon iälleens maxettaman, sen iälkin
quin se arwatan, quin io ennen sanottu ombi. Caicki ne qu
cohtullisen wariellu(x)en pitäwät olcan syyttemätt, se quin ei
pidhä walmistakan 3. mka. Iotka laillisen wariellu(x)en
keskenens käskewät toinen toisellens. Elot caneau, ia heinät
kekohon panda, ia aidhan ymbärille ios he tahtowat,
nijn ei mahda ykikän anda sitä ulkona seiso, nijnnen esi
tehti iotka kiriannet owat omansa. Nijtt maka eroitettu

Eroitettu Cappalett.

cappale kylän saamas, cummasa se ombi pellosa eli nijtysä,
sen pitä oleman 30. kynärätä ioca syyldä eli suulda, sen
pitä mös oleman wadhiosetun että kyneillä lasketun, olcan
miquin ennen ollut on. Ios on se aidhattu ia waarattu,
nijn olcan se ~~waa~~iaiain ia raia kiueni edhest wahuana.

15. Palcka Talonpoika miehen puolen eli waimon, ia andapi
Palkoli: sist.
heille pesti penningin, eli he käywät ruualle eli syömän hä:
nelle ios he sijtte erawewat hänest ennen märä peiwä, ottakan
Talonpoika häneldä iälleens märän nijn palion quin märättin.
Se ioca toisen palkolisen kukuttele pois häneldä maxakan 3. mka,
ia Talonpoica ottakan sen palkollisen iälleens ilman syytä, nin
quin käreiä syisä eroitetan Cap. 26. Ios mies hyliäpi palko:
lisen pois ilman syytä ios ne taritan hänelle iälleens cahden
lähimäisen napurin todhistoxen cansa, ia hän ei tahdo, nijn
andakan hän sitte nijn palion, quin hän heille märäisi, ia
olkan

HS B 96 - 34r

olkan ne sitte cuisa heidhän hijstinsä on olla. Nyt taita Talonpoian
palkollinen sairaxi tulla, ia hänen Elons ia heinäns teko iäpi teke-
mätt nijn prottukan nijn palio palkollinen palkastans quin Talonpoian
työ päiwästä prottu. Caxi tule olla aigastaias märäys päiwä,
yxi helluntaista nijn Martinan päiwän, toinen sijtä iällens
nijn helluntaihin, nijn mahtawat palkolliset seitzemen päiwä
irdhallisisa olla cungin märä päiwän wälille, ia ei enämbä,
sijtte pitä heidhen pestin ottaman. Caikein tule palwelluxen
mennä eli otta, iolla wähembi on quin 3. mrkan edhest, iocane
holpi eli huonesens ottapi, Sittequin heille on palka eli pesti penningi
tarittu, ia ei he tahdo wastan otta, maxakan 3. mrka. Ios hänel-
le on 3. mrka eli enämbi, ia ei tahdo palkalle panna olkan sitte
puolisa wlospanoisa talonpoica wastan.

Ios nijttäpi mies pellolla toisen miehen sargan, eli nijtulla nijttä 16.
sarghan, sijnä tule maxetta nijnätt nijtillä, ia heinätt heinillä, ia Supra 9.
ei enämbi sakko. Ios nijttä heinä eli haaska toisen sarghan, sen
pitä maxettaman, ia ei enämbi sakko. Ios nijttäpi hän colmanne
sen pitä iällens maxettaman, ia ei enämbi maxo. Ios nijttä hän
neliämen, sen pitä iällens maxettama ia colme mrka päälisexi:
Samallamuoto mös wijdhennest ia cudhennest, ei mahda olla se
sakko enämbi; että wielä useambi haaskans tulisi, seisokan se
Catzelmus miesten walalla, iotca sijhen nimitettäin. Olkan sama
laki nijtuista quin pelloistakin. Riiwat miehet waghot eli käy-
nät nijttun sarkain raiatt on oikein raiat ia keskeldä mittela,
maka se toisen miehen päälle, maxakan iällens quin hän on otta-
nutt tieto miesten sanan iälkin, ia olkan wapadhet sijtä iala-
misest eli wedhost. Ios owat iaetut mittelan molemin puolin,
olkan ilman sijtä.

Nyt pane yxi napinwi aidhan toisen manderelle, eli useambi, quin 17.
kylääs asuwat, pellon eli nijtun päälle, hukta perghon, maxakan 3. mrka
yhden wuodhen edhest. Ios nantti hän sitä edhemmä, maxakan 3. mrka,
cungin wuoden edhestä, taicka warielkan hänen cuoden miehen walal-
la, ios hän woi walan käydhä, olkan syytöin sijtä wahingest iosta
hän on walalla itzens wariellut ia sen wahingon maxakan ionga
päälda hän on löytty ia teghosta.

Hackapi mies halo kuorman pino hedhelmättömit puita (eli hacka 18.
mies toisen miehen halatuista Rangopuista halkokuorman) toisen
miehen metzästä, tule se ilmei ia löytän, maxakan 3. äyri, nijn Ios mies hacka puita.
toisen ia colmannen edhest, hacka neliämen, maxakan 3. mrka
ios hän päällä löytän eli toimelisesti sortan, ioll ei ole hän pääl-
dä löytty ia sijhen sorttu, warielkan itzens 6. miehen walalla.
Hacka mies kirsiä toisen metzästä, olkan sama laki quin nijtt sa-
ottu on pino puista. Kisko mies tuohia toisen miehen metzäst
otta yhden miehen taakan, maxakan 3. äyri, nijn toisen ia col-
mannen edhest: otta hän neliämen, maxakan 3. mrka. Riipi
mies eli kaatattapi kenoisen cuorman pois, eli sonten wiepi,
maxakan 3. mrka, ia iällens caiken wahingon. Nyt hacka
mies toisen metzäst lehti cuorman, nijttä ~~ei~~ heinä keon, taicka kisko
tuohia, ia pane läiän, ia anda metzäs läiäs olla eli seiso,
maxakan 6. äyri, ia on tijänsä hukuttanut, ios hän caiketi

pois

HS B 96 - 34v

pois wiepi, maxapi 3. mrka, ia wahingon iällens. Iolle sencaltai:
nen syy soimatan ia ei ole todhistaita, estäkän sen 6. miehen
walalla. Ios mies hacka miehen Cuorman tuoreita Sarapuita
eli nuoria Tammia toisen miehen metzäst, maxapi 3. äyri, nijn
toisen ia colmannen edhest: ios hackapi neliännen, maxapi 3. mrka.
Ios hackapi mies Tammia ollanxens toisen metzästä, maxakan
3. äyri, nijn toisen ia colmannen edhest. Hacka mies Cuorma
eli paatin kandanuxen, maxakan 3. mrka, nijn toisen ia col:
mannen edhest, ei ole se sacko suorembi. Nijtt hacka mies Tam:
mia Bökiä eli muita hedhelmän tuopia puita, maxakaun
3. mrka, Iold ei hän ole päaldä löyttij, warielkan itzens 6.
miehen walalla, taicka tietkän kuuan eli palkannen etehens
maan oikealda ouwstaialda. Hacka mies 10. eli useamman
ia löytän päaldä, maxakan 40. mrka, iold ei ole tuunustaxia
Tammen warielkan itzens 12. miehen walan cansa. Nijtt kuori mies
kuorimi: toisen miehen metzäs Tammen, löytän päaldä ia kijnni otetan,
sest. maxakan 3. mrka, nijn mös toisen ia colmannen edhest. Se mies
mahletan Sijdhotta ia witzoilla nahka kiskotta lani duomi:
on cansa, iold ei hän woi sackoa maxa. Tammen kuorimisen
ia metzän polteen edhest ei pidhä seisoman eikä kuuan eli pal:
kan, ios metzä kuoritan eli poltetaan se seisokan caicki yxi
laki. Nijtt ei mahda yxikän osa weliäistä hakata tuoretta
Tammia, yhtä eli useamba, paitzi caickein osa weliein luwata
muutoin ios hän walunsta maxkan iocaitzeille osa welieille
yhden Tammen Edhest, nijn toisen ia colmannen, hacka hän
neliännen, maxakan 3. mrka. Ios seiso Tammi miehen pellon
raian sisällä, eli sarghan, sen mahta hän hakata ilman syytä.
Omena Hacka mies omena puun toisen miehen metzest, ios se useam:
puun hacka: bi, quin hedhelmän kandauainen, maxakan 3. äyri, nijn
misest. toisen ia colmannen Edhest, ios hacka neliännen, nijn maxa:
Löytä mies kan 3. mrka. Nijtt löytä mies hackanust metzästäns, hän
toisen metzäns mahta otta häneldä kirwen eli waatten, nuutoin ios hänelle
hackanust. on lupa eli palkannutt eteens, ei mahda se itzäns wariella,
ioca päaldä löyttij on. Ios hän on palkannut, ottakan oman
waattens, ia olkan ilman sakott. Ios he riitelewät sanotoinen
itzens rönätijxi, eli hänens otetun omasta metzästäns, eli muu:
alda iostakusta, seisokan se sen wisun duomion päälle, ioca sen
tehnijtt on, ios hänen sijhen cahden miehen wahwa tuunustos
sithä, quin sijnä läsnä olit, ia päaldä näit. Iold ei woi hän
saadha nijtä tuunustaxia, maxakan rönärin sakon wolwos, ia
nijn maxa hän iocaitzest, quin ennen on sanottu. Nijtt tahto
hän tarita hänellä että oli lupa hänen päällens, nijn täyttä:
kän sen cudhen miehen tiedhon cansa.

19. Ei mahda werolinen Talonpoica eli lamboa luwata, eli palkan e:
dhest anda yhdengen yhteisest metzäst, hakata eli pois wetä
Maan kaari eli wiridösten cansa lindua pyytä, eli petoa pyytä, eli caikinai:
24. sia metzän Elämdä, paitzi caickein osa welien suosiota. Ei
ole mös yhdellekän lamboalla walda asunnan alda nijdhä
eli pois wiedhä hirsiä, Tuohia, pinopuita, eli muita sencaldai:
sta,

HS B 96 - 35r

sta paitzi nican Isännän lupa. Se qvin tätä wastan tekee, maxakan
iälleens nican Isännen wahingon ia päälle 3. m:la colme iakoon.
olkan sama laki kala wedhest.
Nytt lähte mies toisen metzän wiritösten cansa linnun eli metzä 20.
elämmen iälken, nijn andakan iälleens metzän Isännän sen qvin hän sai
sieldä suosiolla eli wannotulla walalla, taicka sen iälken kuinan ??
se maxa, ia maxakan 3. m:la, colme iakoon, taicka warielkan 6
miehen walalla, ettei hän sielle wiritösten cansa ollut, eli mitäkän
wahingo tehnytt.
Karhun, Sudhen ia Ketun mahta iocainen caikis paikois wa: 21.
padhesti tappa, ia kuningan fougdi mahta olla metzä aion foug:
dina eli pännesnä caikis metzä aion luonnisa, nijn lamalda, qvin
hänen foughdiuxensa läni wlottu, ia rädhatkan hän sen 12 miehen
cansa, qvinga suwen cungin metzä luoman oleman pitä, ia hänelle
tule colmannes caikist metzän aion sakost. Nytt ei taidha hän
metzä aion luoman werckoin cansa, ia toisen suttein aitain war:
iaxi, ne qvin hän tahto, ia hänen mielestens ovat sopeliat siihen,
ia caicki metzä aio kunda eli wäli pitä oleman hänelle avoiai:
set, caikisa metzän aion oikeuxisa. Iolla wapamiehelle, Talon:
poialla eli lamboalla ei ole neliä syldä pitkä cappale sudhen
wercko ehkä cosca metzän aion fougdi hänelle sanopi maxakan
3. äyri, ia pitäkän cwcaudhen päivät walmistaxens hänellens
ternet werkott. Ioldeikä hänellä wielä sillom ole cosca cwcausi
Ia nijn ioca cwcaudhen parest nijn cauwan qvin ei hänellä wer:
koa ole. Sudhen werkon pitä oleman nöri wahwan, nijn ettei se
repiä eli heltiä, cosca mies sen silmiä mödäten käppä eli kyppiä
ylöspäiten, taicka maxakan sen edhest 3. äyri. Se mies qvin
sanä saapi ia ei tule cohtulisella aighalla metzä aiaman ennen:
qvin kymmenen werko on ylös wanoitettu, maxakan 3. äyri, io:
sälitty on eli teke hämmännöst metzän aios, maxakan 3. äyri,
Iolle iotakin Soimatan näisä asioisa nijn warielkan hänens 6.
miehen walalle nijstä metzän aion miehistä, eli maxakan nin:
qvin sanottu on. Nytt tule mies sackon metzän aion rikaxest,
nijn ottakan metzän aion fougdi eli hänen ammatti miehens ulos
sakon cahden todhistos miehen cansa, ia colmas osa olkan se ioca metzän
aion sakost colmannex tosan ylös kanda; Iold ei hän heille maxa neliän
päiwän sisälle, sen iälken qvin häneld nijn anotan, nijn cannetan
häneldä lähimäises lakikäreiäs iokainen sacko omattain metzän
aion foughdin, nijn myös aiocunnan ia colme m:la palkexi col:
me iakoon, ioca kerdhalle qvin usein hän lakikäreiän cutzutan.
Caickein tule werkot ia metzän aion keskijtt pitämän, nijn wa:
padhe miehet, qvin Talonpoiat, lamboatt ia huonecunnaiset, caicki
iolla on lehmä ia sika, ia itze erinomattain tiski ia lijna, ioll
ei heille erinomainen este ole ia tiedhyttäkän sen metzän aion
foughdille cahden miehen tiedhon cansa. Pappi, Kläckäri
ia ylimäiset waimot ovat wapadhett werkoin ia metzän aion
edhest. Caicki pitä Sudhen aidhan ylös pitämän maantu: 22.
qvin iälkin, kurtton maalda äyrin maalda, markan maalda,

HS B 96 - 35v

Suttein Ri: ia cahdexailda, ia ei cothalughun iälkin. Ia aina nijn wesin, qu
skoist. kustan Suttein aidhoilla, tule ne walmit olla, ios sillon on ioca
walmistamatoin ia sen tunnustauat 6. miestä, iotca sillon kus:
tamas olit, nijn maxakan 3. äyri ionga äita on ia etzittäkän
sacko wlos quin ennen on sanottu. Nytt mala karkia maa metz:
aio luonan sisälle nijn pitäkän se äidhan cohdallans ioca maan
nijttä, sijtä päiwästä asti, quin hän on maan nijttänyt, nijn sen
wuoden ymbärins. Ia ylimeiset asuuat pitäkän äidhan ylös ia
Suttein huo: rakettakan heidhen tasningans saaqwilda. Suttein huonet pitä rakettama
neista. ia cohdallans pidhettämän metzän aion saloilla ia se ylitzen
uxe wuorottain tasan metzän aion miesten cansa. Ia pitä
ioca neliänmexen kihlacunnast sudhen äidhan aina terwen:
nä ylöspitämän. Cuka neliännes caiketi hyliäpi pitämätt
maxakan 6. kuningan kihlacunnan ia metzä aion sougdhun
Cuka sanan saapi että iustaman pitä äidhoilla ia ei cohta seura
maxakan 3. äyri ia etzittäkän wlnos sacko, qu edhellä sanottu on.

23. Ei mahda yxikän metzä wochta ikellens pytä quin kuningas
cosca hän tarwitze nauttiaxens ia ei muutoin: Se quin sen tekepi
maxakan 40. mrka, ia se maatkan kihlacunnan nimitäxel, ottakan
sitte kuningas 20. mrka, 10. syynsanoia, ia 10. mrka kihlacunda.
Ios hän sangitan tuoelda toälda, sitte maxakan quin sanottu
on. Ei mahda mös yxikän metzä wochta suttein werkon
aia eli otta, muutoin ios tapahtu suttein aios, sen sakon päälle
quin ennen on sanottu. Nytt teke mies wiritäxen karhun eteen
sudhen, ketun, eikä mikä wiritoxia se olisikan, ia syhen sattu
metzä wuohi, nijn mahta se quin wiritäxen pannutt on ilman
sakota nauttia. Samallamuoto ios mies hänen löytä cosca sudhet
owat hänen murtanet. Ei mahda yxikän hirwen spiuttia raketa
metzän, nijn lewellä quin huotki ombi, muutoin ios hän maxa
6. mrka colme iakoon. Ios saapi mies eli waimo nijstä surman,
maxakan 40. mrka se quin ylespani colme iakoon, mutta
nämät maacunnat owat eroitetut, Dala, wästergötin maalla,
Dala mös wesmannan maalla, Gestringin maa, Helsingin maa,
Suomen maa, ia werinlandin maa. Cuitengin ei näinä aighoi:
na, quin täsä kieldän, se on, Paastonlaskiaisesta nijn oleuin päi:
wän, tällä aighalla ei mahda yxikän hirwen iälkin mennä.
Nytt lähtewät miehet hirwen iälkin ios nostawat he Cleimen
ia tulewat he iälghille ia nondhattawat: cahdottawat he iälgett
ei mahda yxikän sen iälkin mennä ennen quin colme öötä
on edhes iontunut. Nytt menewät toiset iälgille ia saawat Cleim:
men. Nytt tulewat ne iälistä iotka cadhotit iälget, ia ensin rosi:
tit colmen öön perästä, nijn pitäwät ne Cleimmen iotca saanet
owat, ia ne menewät tulapewin iotka iälget ylon annoit. Nytt
tule mies etehen metzän aios ia ambu pedhon, nijn saapi hän
Halff knäck. Ambuian lawan ia puolen. Nytt menewät miehet pedhon
iälkin, ia toisen miehen koiwa senrapi cansa, nijn saapi koiwa
puolen miehen osa.

24. Ei mahda yxikän toisen metzän mennä, eli oman metzän

oravan

Orauan iälkin, Näädhän eli Kärpän, Ennen pyhä miesten
Päiwä. Ios mene hän ennen ia löytä napureilda eli muilda,
ottakan caicki pois sekä miehen että wiritoxet, maxakan sitte
3. äyri, ne ottakan syynsanoia. Ios hän mös tappa nytä iäl:
kin puoli paaston, maxakan samalla muoto. Nÿtt ei tahdo
hän sitä sacko maxa, mengän sitte käreiän, ia etzittäkän ulos
3. äyri, ia colme mrka colme iäloon. Ios ei ole ilmei ia pääl:
dä löytty nÿn warielkan itzens 6. miehen walalle, eli maxakan
niguin sanottu on.

Teke mies tokeen toisen miehen cala wetten, olkan hukuttanut 25.
työnsä, ia maxakan 3. mrka mös. Pane mies merta toisen miehen
tokees, eli epotta toisen wetehen eli laske werkoia, eli tuotustapi eli Kalan pÿ:
avinalla pytä ilman kudhun aika eli minkäldaisella kalan dhÿxest.
pÿdhölle hän pytä, maxakan 3. äyri, Ios pyytä mies kalan
pÿdhÿxelle toisen miehen wethestä kalan kudhun aikana, maxa:
kan 3. mrka, ehkä mingäkaldainen kalan pÿndö se olla taita.
wetä mies nuotta toisen werellä, millä aika se tapachtu, kudhun
aikana eli muullon, otettakan pois hänen waattens, nuotta ia muo
calu, nÿsä tunnustoxesa ioinnen wesi on oma, ia hän maxakan
3. mrka, ioca ilman luwata mene calanedhelle. Ios hän saa lu:
uan eli palkatun etehens, olkan wapadhe. Ei madda hän luotta
sen saman miehen luuan päälle enämbi yhtä kerta. Ios hän
warielle ettei händä löytty toisen wetheldä, ioka hänen pällens
Canda, nÿn täyttäkän pälle kandaia 6. miehen walalla, ia sytte
maxakan se 3. mrka. Taitawat heitin ridhallä, toinen sano, että
hän teki hänelle ioka raanin oli että wargaudhella, nÿn tuo:
kan se tieto miehet ioca toiselta otti, ia tiedhyttäkän se cahden
miehen tiedhon cansa, ios hän otti oikein eli ei. Ios ei woi hän
saadha tieto miehiä, olkan sytte wapade se iolda otettu, ia se maxa:
kan Köningixen salon ioka toiselle ruola raanin teki; se on, 3. mrka,
Caikisa nÿsä sakois ia syÿsä iotca ei ole ilmei eikä päälda löytty
eli todhistaxilla sidhottu, ottakan se tieto miehett itzeäns wariele:
man iolle sÿ soimatan, itzeäns wapauttadhen laillisesti sen iälkin,
quin sÿ on ollut. Nÿtt rÿtelewät caxi kalanedhestä, nÿn sano
toinen enämmen osan itzellens olewan, ia wähemmen kaloia
saawans: nÿn sano se ioka iakoa tahto päälle panna; nÿtt tah:
don minä osan tietä kaisalois eli katiskois ia tokeis, nÿn an:
netan sille todhistos sana, ioka iaka tahtopi, hänen pitä anoma
iakoa napureildans ia pitäiäns miehildä, nÿn mös käreiäs
kieldäpi hän hänelda oikean iaon, ia pyytä sitte hänen ia ka:
mattoman osans, maxakan 3. mrka. Ios hän mös pÿdhÿstäpi
sitte quin iaettu on hänen osansa ilman luwata, maxakan cu:
kin rikoxensa iälkin, quin io on ennen sanottu. Nÿtt maka sun:
di eli wirta, sisälle eli ulkona kylän asumisest, nÿn mahtawat
ne tokeen tehdä iotka maan miehet owat kylässä ios he tah:
towat, ia rasetkan cukin sen iälken, quin hänelle osa on kyläs
ia tomtia. Se quin Rönäisi nuotan toiselda, maxakan 3. mrka- Ios mies
wan ios hän hacka nÿn ricki, ettei se mihingän enämbi kelpa, Repele nuo:
maxakan sitte iällens wahingon, ia pälle 40. mrka. Repele tan eli wer:
mies verkot eli merdhat eli mingäkaltainen kalan pÿdhÿs se taita kon.
olla, maxakan 3. mrka, ia iällens caiken wahingon.

HS B 96 - 36v

26\. Caicki kylät tule Raioilla ia merillä ymbäri lasketta. Ios
maka Raia kyläin waihella, ollan se quin ennen on ollut.
Ios ei ole Raia eli mertä, nijn owat wanhat vainio äidhatt,
eli nijttun äidhatt ia wanhat waghott kyläin waihell, nijn
armetan nijlle todhistus. Ios ioki maka kyläin wälille, nijn
mahta synä myös kyläin eroitus olla, iold ei Raiat ia määrätt ole. Nijtt makawatt caxi kylä meren eli Sundin sinulla,
omistakan puolen mertä eli iärffin cumbigin kylä, ollan sama laki Sundist ia Ruonast, ios eroitus syhen wlottu. Ios
maka luoto keskellä mertä, omistakan puolen cumbikin. Ios
maka se toista kylä eli maata lehembenä, omistakan se ionga wesi on. Ios maka kyluna luoto Sundisa, pitäkän se kylunan
luodhon, ioca sen taita makans kyymittä. Ios maka kylä
iärffuen päasä eli meren, nauttickan nijn cauwas merta quin
hänen asumansa eli manderensa wlottupi. Nijtt riitelewätt
miehet Raian märä: Sano toinen Raian käynän wäreillen, ia
toinen sano käynän oikeastans, syhen pitä catzelmuxet päälle
nimitettämän synä rådha puolen catzelmusta cumbigin. Ollan
ne Raiain merkit luwatt, iotca catzelmus miehet wahwistawat ios
ne käywätt oikeasti eli wärällen. Ios riitelewät kylät Raiain
märistä, ei mahda cumbikan itzellens omista, ei myös tomtin Raia eli waellos tien raia, mutta etzein mudhen Raiain iälkin.
Ios riitelewät caxi kylä, quin owat yhten raketut, heidhen asuinisens märäst, nijn pitä heidhän päinän elhes nimittämän
ia osa weliet catzelmuxen pitämän, ios he syhen tytywät se
on hywä, iold ei he syhen tydhy, nijn pitä heidhän käreiän
menemän, kandaian ia wastaian, ia 12. mieste catzelmuxen
nimittämän, ottakan puolen nimtöstä cumbikin, ne 12. pitä
ulos etzimän cummala heistä totuus löytän, sitte quin ne
owat sen catzoneet ia ulos etzinet, nijn pitä heidhän sen tunnustaman, mikä synä asias cohtulisembi ombi, cumbi heistä ei tahdo syhen tytyä, hänelle on walta wetoa laskea kihlacunnan
catzelmus miehiä wastan, lähimäisen maan käreiän. Wetäkän Talonpoica 3. mrka, ia kihlacunnan catzelmus miehet
12. mrka. Nijtt tule maan catzelmus päälle, nijn pitä sen wahwan oleman quin se tekepi, ia sitä wastan ei mahda yxikän
wetoa wetä, olkon se luwa, quin 6. catzelmus miestä tekewät
eli useambi. Caicki asumaten catzelmuxet pitä pidhettämän walborgmessun ia Kyhä miesten päiwän waihelle, caicki ne quin
sitte pidhetän owat turhat. Ios tulewat cahden kylän nijtut eli pellot wastauxin eli nyött omistoxet, ios he tahtowat
eroitta itzens äidhalla, ios toinen maka enämmäst ia toinen
wähemmäst, äidhatkan se enämmäst ioca enämmän edest
maka, ia se wähemmän, ioca wähemmän edhest maka.
Nijtt wasta toisen kylän karian warue, toisen kylän pellon
eli nijttun nijn pitäkän se kylä äidhan ylös, ionga peldo on
eli nijttu, ia se on syytöin ionga warue on. Ios myös metzä
wasta toisen kylän pellon ollan sama laki. Ios tulewatt
caxi warwetta wastuxin itze kyläståns cumbikin, ehkä toinen

on

Kuningan kaares 35.
Käreiän kaares 10 35.
Wetäkän Talonpoi: ka 3 mrka.

Tästä catzelmuxet pitä pidhettämän.

HS B 96 - 37r

tomien on wähembi tomen enämbi, nijn mahta sorka käydä
sorkan cansa, ia ei cumbikan toisens eläimi estä eli sisälle
panna, muutoin ios tomen asumans aidhal eroitta. Nyt ovat
calli kylä wastukkoi toisel on warnu ia toisel ei ole warnetta,
eli wehmasta, nijn palkatkan se karians, edhest ioll ei ole, sen iäl:
kin quin he sopia taitanatt. Nytt aitapi kylä toisen ky: Ios mies aita:
län wehman päälle, eli mies miehen päälle, ia catzelmus pi toisen man:
sen tuomusta quin he molemmin nimittänät, ottakan se siis deren päälle.
ylös aithansa iohan aidhannut on, ia maxakan 3. m^rka.

Raia on se iosa wijsi kiwiä ovat, neliä ymbärille ia yxi 27.
sisällä eli keskellä, nelie eli colme kiwiä ei mahda raiaxi cutzu:
ta. Ei mahda mös usiambat kiwiä raiaxi cutzutta eli
määräxi. Iola Tomtin raiasa pitä wijsi kiwiä nakaman.
Nijn wallos tien raialla samallamuoto: Ia ericappalen ra:
ialla, iola wanhast on ollut raioitettu, eli aidhattu ia warieltu.
Mutta peldoin ia sarkain waihois mahta calli kiwiä raiaxi
cutzutta, eli waaia ia kiwi ia lio cansa. yhdelle kiwelle ei anne:
ta todhistos sana. Nytt ei taidha raia eli märä olla eli aita.
Olkan siinä asumisen eroitos keskellä iokia eli keskellä suun:
dia: Se quin ilman lain duomiota repele raian eli pois: Deut. 27.
heittä, ios hän todhistosten cansa siihen sidhotan kihlacun: Iola raian
nan käreiäs, maxakan 40. m^rka, colme iakoon. Ios hän ylösrepi renäi:
ylös repi ia siirdä toisen asumisen päälle, ios hän siihen sidhotan, se eli siirdä
quin on sanottu, maxakan 40. m^rka, ia cutzukan warkaxi: ilman duo:
ia ei pidhä sen ilkunans oleman käreiäs wastotun, eikä to: miota.
dhistaiax ottamaan: Ios se sowitan hänelle, ia ei ole il:
mei eikä päälda löyttij, warielkan hänens 12. miehen wa:
lalla, ottakan puolen nimitäst cumbikin, eli maxakan ia
cutzukan nijnquin sanottu on. Nytt ei mahda yxikän asu:
misens raioia ylös otta eli alas taiella puolens otta eli a:
setta, muutoin että se on caikille wehelle ialo miehille tiedhijtetty
laillisesti, ia duomio päälle annettu. Ios pannan Tomtin
eli wallos tien raia alas, siihen pitä caicki maan nautti:
at samas kyläs tygö cutzuttaman laillisesti, ei tarwitze
heidhän duomiota käreiäs sen päälle ottaman.

Ios maka keto eli sawicko kylän waihelle, ia ovat ra: Tiddra. 28
iat ia aitain siat, olkan sitte se quin ollut on. Iold ei
ole raiat, nijn omistakan puolen sawicko cumbikin kylä:
Ios on pinopuu metzä kylän waihella, olkan sama laki.
Ios makapi pyhättij metzä kylän waihelle, ios on raiat # Nijn olkan se
eli märät, # nijn tule se iaetta kyrein ia auroin iälkin. quin ollut on. Iol ei ole raiat eli märät.

Ios rijtelewät caxi kihlacunda keskenäns yhteisest eli 29.
takamaast, ia cumbikin kihlacunda sano sen omans olewa,
nijn pitä catzelmuxen lähimmäisest kihlacunnast nimitet:
tämän, waan ei nijstä quin rijtelewät keskenens. Cuka
kihlacunda ei tydhij nijhin catzelmus miehin ia siihen
quin ne tekewät, olkan sillä walta wetä wetä maan

HS B 96 - 37v

catzelmuxen ala, Daugan kihlacunda wastan, 12. mka, ia catzel:
mus miehett toisett 12. mka colme ialcon, quin ennen on sanottu.
Ia renäistkän maan catzelmus miehett rijdan heidhen wälillans
niquin muotkin maan rijdhat ratkaisten, ia olkan se tuna mitä se teke.
Nyt ei mahda yxikän toisen talamaita aia eli (yhteist) rahkeroita metzäst
eli wedhest muotom mutta walmistakan laillisen maxon, eli tietkön
luan eli palkatun ettehens. Ios yhteinen maa smaka perkanat
eli sillatoma, nijn tule caiken kihlacunnan perghata eli silda teh:
dä eli maxakan laillisen sakon, itzecukin osans iälkin. Ei mah:
dha yxikän raketa kihlacunnan yhteitzille ilman kihlacunnan
luvata eli kihlacunnan Däimiehen. Se quin rakenda kihlacunnä
yhteitzelle, nijn olkan hänen sillansa nijn pitkäldä ia lawalda
quin hänen sisällä hakemaansens on: Se on hänen sisällä ha:
kumansens, quinga kaumas hänen kidhans ulottunatt. Ia anda:
ka kihlacunna maan oikeudhens sijttä quin lochtuus on ia sijöistu:
nat. Samalla tawalla on maan yhteisest, quin kihlacunnangin,
ia ottakan luwan maalda ia maan wanhimilda. Caiki ulghos

Maan kaares
28.
ulostteghon
päiwä on
thomaganes:
suna.

teghott pitä maan ia kihlacunnan yhteitzild ulgos tehtämän en:
nen, Thomas messua, ioca wuosi. Se quin ei nijn teghe maxakan
penningi penningeidhen päälle. Ia kihlacunnan Däimes etzikän
ne ulghos 6. miehen cansa, niquin muotkin ulghos teghott
ia oikeudhett. Sakätt ottakan puolet maata ia puolet kihlacun:
nan Däimes wainansa edhest. Ulghos teghott iäetään niquin
käreiän kaares erotetan Cap. 30. Ios hän pitättä ulgos te:
ghott toisen wuodhen maxakan ia ulgos etzikär samallamuoto.
Ios pidhättä hän colmannen wuodhen, nijn olkan hukuttanut ra:
kennuxens ia työnsä, Ia anda kan maan wanhin eli kihlacunnan
Däimies (ralgta) sen maan päälle kenengä hän tacto, mutta quitengin
maan suosiolla eli kihlacunnan. Ei pidhä mös yhdengen
sitä pois ailleman ioca yteitzelle asupi, nijn caunan, quin
hän woipi oikeudhens ulgos tehdä, eikä otta hänen työtän:
sä cosca hän täydhen ulos anda.

30. Yteisten maidhen niitun Däimä on sant Petarin Däiwäst
lähimmäinen Däiwä se quin ennen niittu yhteitzi maita, ios
ioca hänen päällens kanda osanelistä, maxakan 3. mka
ia heinät iällens.

31. Nyt ios sequin maan eli kihlacunnä yteitzellä asupi
köyhty nijn ettei hän maan eli kihlacunnan oikeut ei woi ulghos
tehdä eli laskepi sen caiketi carkiaxi ermomaisen ia oikean tijskan
tädhän. Ios hän woipi sijtte toisna wuonna sitälähin hän oiken:
dhen ulos tehdä ia hänens ulostoimitta ia sen asuman nauttia.
Ei mahda sijtte yxikän händä sijtä pois aia. Ioll ei sen woi,
nijn pitä maan wanhimma eli kihlacunnan Däimiehen, toi:
sen miehen sen päälle paneman asuman, niquin sanottu on.
Nijn pitä kihlacunnan Däimiehen 6. miestä käreiäst sune can:
sansa ottaman eli nimittämän. Ne pitä arwaman wahin:
gon, quin hän sen päälle tehnyt on sitä rakennoxest, ioll ei
muota ensin kihlacunnan kädhen welgasta, quin takeperin

iäänyt

jänyt on sijtä rakennoxest, ioll ei muuta racka de, ios se ra:
kennos on parambi nijn täyttäkään sen kihlacunda hänelle quga
palio se on parambi, tieto miesten sanan iälken. Ei pidhä yhden:
gen eli ei mahda yxiken maan eli kihlacunnan itzellens yhtei:
stä osta eli wahetta, muutoin että sijtä annetaan maan eli kihla:
cunnan oikeus eli wlostelo, quin ensin coska se ylös otettu on. Ei
mahda mös yxikään metzä perko perghata maan yhteitzeldä eli kih:
lacunnan, se quin sen teke olkan hukuttanut 3. mka, ia oman työnsä
pääliseksi.

Ei mahda mös yxikään kylään wehmasta eli karian warutta 32.
eli ietacuta sitä quin iakamatoin on, ios se taita olla sisällä eli ul:
kona kihlacunnasta, sisällä olla pellaxi eli nijtuxi taicka humala
tarhaxi eli iocikin tarpexens, ennen quin sijhen on kaikkine iako
palle tullut, ioca sen teke, olkan hukuttanut hänen työnsä, ia wie:
lä pääliseksi 3. mka. Nijtt taita muille olla perko metzä ia tah: Perko metzästä.
touat sen perghata, nijn mahta itzecukin sitä perghata ilman sijtä
paitzi iaghon, ia ano iakoa, nijn annetan hänelle walda iaka ia
iako miehen iakaman. 7 Ia pitä sen palle colme örtiä ia laske
sen sijtä iällens yhteiseksi ios hän sitä

33. Nijtt taita myllyn sia asuma sian waihella olla, pitäkäm puo: Cuin embi pitä peldona eli nijttunans eli muuxi tarpexens nijn olkan hukuttanut työnsä ia 3 mka pääliseksi. Nijtt sano yxi että tomen perka ylön palio. ia ano iako etc.
len myllyn sia cumbikin asunsia, nijn cannas quin kylän asu:
mus ulottu eli malapi. Nijtt malapi myllyn sia kylän ia asuma
sisällä, nijn ottakan cukin osansa myllyn siasta, nijn paljolda qu:
hänen osansa anda Tomtista, pellosta ia nijtuista. Ei mahda
mös yxikään raketa myllyä toisen wahingoxi ylömäiseldä puo:
lelda wettä nijn tukita että ylijttä eli ylij peldoin eli nijttuin
palle, ia ei mös nijn alamaiselda puolelda että se estä sen, ioca
ylimäiselle puolella on. Nijtt taitanuat he rijdellä tomen sano nijn
olenan raketun, että peldo eli nijttu on häneldä turmeltu, taicka
myllij, nijn pitä sijhen ennistoria catzelmuxen ottaman ia puolen
catzelmusta cumbikin pitämän, Ioll ei he sijhen soin, nijn pitä
heidhän käreiän menemän ia kihlacunnan pämies nimittä heille
12. miestä, iotka he itze tachtonuat ne pitä sinne menemän ia
sen rakennoxen catzoman, ia sijtte lähimäisenä käreiä päiwänä
menemän käreihin ia sanon mikä sijnä on, tottus, cumbi
heistä ei tahdo sijhen tytyä, nijn on hänelle wara weto wetä
minquin ennen on sanottu maan catzelmuxen alla, ennen quin
kihlacunnan catzelmus wannonut on, sen pitä sen rijdhan ratkai:
seman heidhän waihellans. Iollei he weto wedhä niquin sanottu
on, olkan sijtte se wahuana quin kihlacunnan catzelmus tehnyt on.
Nijtt ouat catzelmus miehett wannonet, että hän laittomast ra:
kendanut, nijn on hän 3. mkan sakos, ia maxakan caiken wa:
hingon, nijn tule kihlacunnan pämiehen hänen rakennoxens
ylös duomita, ia hänelle puolen auxandhen pämät anda ylös
repiä. Nijtt ei tahdo hän ylös repeistä sen edhel sanotun aighan
sisällä, nijn pitä kihlacunnan pämiehen cansansa nimittämän
12. miestä, ne pitä sinne menemän, ia sen saman rakennoxen
ylös repimän, ia samain miesten cansa 6. mka ulos ottaman
häneldä, 3. mka colmie Iakoon, laittoman rakennoxen edhestä,

ia

HS B 96 - 38v

ia 3. mka kihlacunnan Pämiehen duomion ilast. Nytt seiso
hän Edhes ia tahto wariella, ios hän teke iotakin wahingota
nijlle, qui sinne tullnet ouat, mikä se on nies tappi eli haauatt
olkan, caicki cahdes maxos qui hän teke, ia caicki maxamatt
mitä hän saapi. Sama laki olkan toceist, pidhäxist ia calan
kidhoist eli katiskoist, ios ne laittomasti raketut ouat. Nytt ios
usematt wirdhatt ouat yhdes, ia caicki tahtonat raketa toisensa
wahingoxi, nijn mahta syna sen raketa ioca saapi paitzi muidhen
wahingott.

34. Nytt ios wsi rakennos hämmändä vanha, nijn tule wahän
rakennoxen tiedhor iälkin seiso ia aia sen wdhen pois. Nytt on
molembihin rakettu sekä ylömmä että alamme, ia molemat ma:
kauat laillises paikas, ios nijtä on caxi eli enämbi, nijn ei pidhä
ne ylimäiset pidhättämän wettä, alimaisilda eikä alimaiset
ylimäisten esteexi, wetäkän itze wesi we:
tulitzeman nijnnen ylimäisten esteexi, wetäkän itze wesi we:
veidus eli ouensa, taicka maxakan 6. äyri, ios toinen taita
hänen siken Sitoa cahden miehen todhistoxen cansa, käreiäse
ia itze colmanna. Ios hän mös siken ei sidhota, qui nijtt on
sanottu, olkan wapadhe ia maxakan nijn wsein 6. äyri, qui
hän siken sidhotan laillisesti, sen iälkin qui ennen sanottu on.
Nijtt on usealla miehellä myllyn sia yhdes, nijtt tahto yxi raketa
ia ei caicki nijn ottakan se todhistoxen ioca raketa tahto, nijn pitä
osaelille, cahden taloin miesten cansa sanottaman ia käskemän hei:
tä cansansa rakendaman, ioll ei he rakenna hänen cansans col:
men käreiä päiuän sisällä, nijn pitä hänen colmannes käreiäs
kihlacunnan Pämiehen duomion sen pälle ottaman rakendaxens
ia sijtte mahta hän ilman sijtä raketa. Nytt tulitzeuat he
sitte, ioita ei ennen hänen cansans raketa tahtonet wedhen hänen pääl:
lens ia sanouatt että hän rakendi heidhän omansa pälle wäki:
wallalla, nijn olkan hänelle tieto miehett, ia tunnustakan 6. miehen
cansa, että hän rakendi kihlacunnan Pämiehen duomion iälkin,
ioca käreiäs laillisesti duomittin, ia sijtte pitä hänen pitämän
myllyn, sijhen asti, qui hän saa kädhens täyttenn, nijn palio
qui hän sen pälle culutti tietkän sen 6. miehen cansa, iotka
heidhän tule nimittä molemmin puolin. Olkon mös sama laki
kalain toceist. Nijtt ei mahda mies wettä eli wanha kalan
pydhyst wanhastans muutta, ia toisen edhest turuella, muutoin
ios hän cahta walmista 3. mka ia maxa wahingon tieto miè:
sten sanan iälkin laillisesti käreiäs nimitettyin. Ios morka

Hahden laita pitä oleman 12. kynärä laiua Paatin 6.

Sundi kylän waihell kihlacunnan eli waeldettauan: Laita
Sundin pitä oleman 12. kynärä leuiän maan laidhan. Paatin
laidhan 6. kynärän leuiän, ioca ei ole maan yteinen laita,
ia aina sijtä custa syuin mepa käypi ioca enämmän tulitze
nijn reueiskän sen iälleus ylös ia maxakan 3. mka laittoma
rakennoxen Edhest. Ios mös iotu leickapi wsia leickauxia,

ylös

ylös merestä eli Järwestä, ioista eli lammikoista eli kai-
wa syynemmäldi quin se ennen oli, hänen omaxi hywäxens
ia hyödhytöxesens, ia muille wahingoxi eli esteksi täyttä:
kän iällens mitä hän on kaiwanut, ia asettakan saman
sialle quin ennen oli ia maxakan 9. mka ia iällens
caiken wahingon. Jollei hän mielellens tahdo iällens täyt:
tä nijn olkan sijtte se laki quin muistakin laittomista ra:
kennoxista quin ennen kirjoitettu on.

Nytt taita nijn wahingo wetä, että walkea pääse wal: 35.

lallansa kylähän. Jos se tule tieten eli tapaturmast, taicka
wnhodhuxest ia karttamattomudhest se eroitetan korkiadhen syyj:
dhen kaares Cap. 2. Jos talonpoika asu yxinens kylas, iolla
huonett ia maa on, ia walkea pääse hänellä wallallans hä:
nen Emändällans eli lapsildas, pala ylös Cardans, pitäkän
se myös wahingon. Jos se on lamboa ia hänen suat omansa
huonet pitäkän se myös wahingon omanans, ios hän Isännen
wellassä, maxakan sen sille quin palosta iäijtt ombi ia muulla
mitä hänellä on, nin Cannas quin se olottu. Nijtt istu myös yxi:
näns kylas, ia ei ole hänelle itze eikä huonetta eikä maata ios
se kylä ylöspala hänen wnodhuxestans eli tapaturmast, quin
on, ios hän istutta kyntilän seinän waxis eli myös mnat mene
sengyn, eli mene pois sen tyköä, taicka ripusta lijnat eli hambut Hiella.
wnin eli ordhen päälle, sytyttä walkean wnin eli laattiolla, ia
mene itze pois, eli muosta sencaldaisesta wnhodhuxesta, ionga ihi:
minen taidhais parammin waarata, ia kätkiä ilman wahin:
gota, tule se walkea wdhalle ia polta ylös kylän, nijn rakendakan
iällens ylös kartanon nijn hywän, ia pääliseksi 3. mka maan
Isännen omaxi sakoxi. Jos se tapahtu mwi tietämättömäst
ia ei wnhodhuxesta, quin on, ios käypi walkea wnista lä:
pitzen nijn seinään, ei tule kipenist iotka langewat katon päälle
eli muista sencaldaisista waaroista, ioita ei myös taidha kartta
eli waroia, ennen quin wahingo tapahtu, nijn tule hänen käy:
dhä ia täyttä tietämättömydhen walan 12. wahnan talon: Jos pala
miehen cansa, ensimäises pitäjän Colondhes, ia täyttämän sa: mwi tietä:
man walan ensimäises käreiäs, ia olkan walan edhes itze. mätä.
Jos pala yxi huone ylös, caxi eli colme, maxakan neliännexen
nijdhen iocaitzen hinnast, maan Isännelle iällens nijtä raketa.
Jos pala ylös caicki kartano, maxakan 14. mka tietämättö:
mydhen sakoxi maan Isännelle.

Nytt asu se kylas miehen cansa, ioca tulen eli walkean wal: 36.

lallans päästä, pala ylös yxi huone, caxi eli colme, eli pala ylös
yxi kartano eli coko kylä, ia se tapactu wnhodhuxest eli ta:
paturmast, quin ennen on sanottu, maxakan iällens caiken wa: Jos coko
hingon nijn Cannas quin hänen tawarans olottu, maasta eli kylä pala
maanpällisest, iocaitzelle sen iälkin, quin hänen wahingons wnhotu:
arwatan: Jold ei täydhy täydhellisest maxa, nijn prottakan xest.
nijn yhdeldä quin toiseldakin culdakin mka kuns iälkin.

Jos

HS B 96 - 39v

Ios mös se tapattu ywri tietämät täyttäkän sytte tietämättö=
myydhen walan, quin ennen sanottu on, tietämättömyydhen sacko,
yhden huonen edhest, toisen ia colmannen, neliännexen my:
dhen hinda. Pala caicki kartano napurilda eli napurita lä:
himbä maxakan 7. mrka yhden kartanon edhest, ia täyttä:
kän tietämättömyydhen walan, nijn mös toisen ia colmannen
edhest. On useambi kartano kyläs, maxakan 40. mrka coco
kylän edhest, ia täyttäkän tietämättömyydhen walan, quin sanottu
on, ei mahda se sacko olla swrembi, ottakan cukin sytte sen iäl:
Ios Ihmisiä sisäll pala ulos: kotuxest. keli hänen wahingons arwatan ia prottukan, nijn yhdeldä quin
toiseldakin. Ios Ihmisitä sisällä pala ulkoduxest, maxetta:
kan cukin 9. mrkall. Ios pala tietämätt, maxettakan iocainen
3. mrkall. Pala kirkko ulkoduxest, maxakan se ioca tulen laski
40. mrka, sen saman kirkon ralemoxexi. Ios se pala tietämätt,
maxettakan 20. mrka, kirkon ralemoxexi, ia täyttäkän tietä:
mättömyydhen walan, ninquin sanottu on, ia olkan nijn iocaitzist
nijstä walkioist, nijn nijstä, quin yhteitzist huoneist eli asia
huoneist ia ladhoist päästetän, quin muistakin huoneist. Tu:
lenat nämä wahingot irtaitzild Ihmisild eli palcka perheldä
ios syy käypi 40. mrkan päälle, eli enämmän, rädhatkan se ioca
wahingon sai heidhän hengens, ioldei he woi maxa, ios syy
käypi wähemmen päälle, käykän sytte työn iälkin 3. mrka,
ioca wuodhen palwelluxen edhest, nijn caimaan quin he saawat
edhestäns lunastoxen, eli annetan irdhalle. waaroitkan mös se:
kä pappi että klockari heidhen walkians, custa se mahdais
päästä kirkosta eli heidhen kartanostans. kihlacunnan ni:
mitöxen tule heidhen walans etziä ia tietä ongo se wahingo
ulkoduxest tieten eli tapaturmast, taicka tietämät tapahtu:
nut, ia wannokan cukin oman sielons terweydhen päälle.

37. Nyytt landa meccutulen miehen toisen myllyn dittahan,
Ios myllyn pa: la. ehkä cumbi se on, myllari eli Talonpoica poltta hän myllyn
eli ryynä, ulkotuxen tahden, eli tapaturman, ionga walkean
piti warielema, hän rakettakan huonen iällens ylös caiken
walmistoxen cansa nijn kuin ennen, ia maxakan 3. mrka, 12. äyri
myllyn Isännellä, ia 12. äyri talonpoian, ionga ryynätt oli, ia
käykän tietämättömyydhen walan, 6. miehen cansa, ios hän sortan
walalda, nijn maxakan iällens wahingon, sen iälkin quin se ar:
watan wielä cansa 9. mrka, colmie iakoon. Se sama laki on
twoli myllyistä, quin wesi myllyistä. Cusa kihlacunnas sencal:
daiset wahingott taitawat tapachtua, walkiast quin nyytt sano:
tut owat, nijn tule kihlacunnan, nylle tulipalon eli walkean
apua tehdä sen iälkin, quin hänen wahingons arwatan kih:
lacunnan pannes pitä hänelle 6. miestä nimittämän käreiäs,
ne pitä hänen cartanons menemän, ia napureitten tunnustoxe
iälkin, sen wahingon arwaman, ios he sen arwawat 20. mrkan
eli enämbän, nijn tule hänen caikesta kihlacunnast walkean
apua saadha, ios se arwatan 10. mrkan eli enämbään, ottakan
sildä

HS B 96 - 40r

sillä pudoldda sijtacunda walkean aunn, cusa hän asupi ia se
tapachtui, ios se arwatan 5. mkaxi, ottakan sijtte walkean aunn
sijtä neliämmes kunnast cusa hän asupi. Walkean apu tule olla Paliosta walkean apua tule olla.
pudoli spannä ohria eli äurto knockni penningetä. Caicki
tule walkean apu otta ia anda ne iotka wahwat taloni asunai:
set mehett owat, sekä papit että Talonpoiat, nijn mös heidhän
phensä; Ei tule yhdengen wapadhen olla sen edhes.

Nytt kanda mies tulen metzen ia tahto poltta kiws kuhta 38.

tilua eli muita polttoxia, ios iouttu se tuli edhemmä quin tarwitaisin, Ios mies
nijn pitä hänen kustanua napuritans, ios hän woipi samotta ol: poltta pino:
kan syytöin, iolldei woi, nijn pitä hänen seuraawan palannut ke: metzän.
kaleit ia siitzenat sauro, ia sitte taritzeman tietämättömyden
wala, edhestens, ios hän woi tietämättomyjdhen walan käydhä
6. mehen cansa, nijn maxakan tietämättömyjdhen sakon, yhden
kylän pinometzän edhest 3. mka, nijn mös colmannen ia toisen,
olkan se kylän miesten oma sacko. Ios ei woi wala käydhä, ol:
kan 9 mka yhdhen metzän edhest, nijn mös toisen ia colmanne.
Ioldei hän de päältä otettu ia ilmei, nijn warielkan hänens
12. mehen walalla. Ios poltta mies hedhelmäitzenän metzän
tietämät, Taita poltta Tammen eli Bökin maxakan yhden
tammen eli Bökin edhest 3. äyri, nijn toisen ia colmannen
ia täyttäkän tietämättömyjdhen walan 3. mehen cansa. Poltta
hän neliämmen, maxakan 9. äyri, ia täyttäkän tietämättö:
myjdhen walan 6. mehen cansa. Ios poltta hän 10. eli enäm:
män, maxakan 7 mka, ia täyttäkän tietämättömyjdhen wa:
lan 12. mehen cansa. Ioldei woi hän tietämättömyjdhen wa:
lantäyttä, nijn maxakan sitte yhden Tammen edhest 6. äyri,
nijn toisen ia colmannen. Poltta neliä, maxakan 3. mka. Poltta
10. maxakan 10. mka colmie Iakoon. Poltta 20. eli enämmän
maxakan 20. mka, ei tule se sacko swremmaxi. Ios soimatan
mehelle walkean ulgos candamista, ia hän wariele eli kielti itzens,
ia ei ole otettu päälda eli laillisen todhistaiain cansa, silhottu,
warielkan itzens 12. mehen walalla, ia olkan syytöin.

Nytt taita mies löytä kimalaisi mandereldans eli metzest 39.

ionga hänen on osa, olkan sen ioca löyti. Löytä hän toisen me: Kimalai:
hen manderest, eli sisälle äidhatusta metzästä, nijn saapi hän kyto: sten kuli:
xen edhest ia ei mitäkän palka, löytä hän ulkoiselda pudolda koist.
aita uwalda toisen metzäst, sijtä saapi hän colmannexen caicki
tän mehett cacki osa. Sanowat caxi löymens yhden kima:
laisten kulikan, ottakan sembi löytäiäisen palkan, iombi ensin löy:
si eli ilmoitti. Nytt Rämäiäwätt kimalaisett ia lendäwätt toi:
sen metzän, nondhatta se iälghist, iongu kimalaiset omat owat
sijhen kulikan ia täpehen, cunga he menewätt ia merkitzepi sen sama
pron, ia cuulutta kylän mehille, ei mahda yxikän mies häneltä
dä pois otta. Tule toinen iälgist ia omista ne samat kimalai:
set, pitäkän se ioca ensin cuulutti. Ios lendä kimalaisten Rä:

HS B 96 - 40v

Kämäys eli kypele terho prohun, nijn pitä ne hůlikan oretta=
Blåster och Bijkader. man ia ei puuta tůrmeltaman. Ios harka mies puun mahan
eli tůrmele, maxakan 6. äyri edhest. Ios lendä hän puno
prohůn, hakatkan mahan ia ottakan kimalaisens ilman syytä.
Nyt taitawat metzän omistaiat köndä nähdellä, sanowat ne
kimalaiset ei hänen olewan, nijn tiettkän sen 3. mihen cansa,
että ne olit hůlikoisa ia kimalais astioisa, hänen kimalaistar:
hasans ia että hen semraisi haitä iälistä nijn lapehen, ios hän
täyttä sen walan, nijn ottakan wapadhesti kimalaisens iälleus.
Ios hänen puuttů walast, nijn andakan kimalaiset iällens ia
sakoxi 6. äyri. Ios tappawat kimalaiset toisen mihen hů:
likasta kimalaiset, maxakan 2. äyri, se ioca kimalaiset tapoit,
Blandd och eli warielkan cahden mihen walalla. Tappawat he toisen,
Bijkar. maxakan 2. marka, eli wariella 3. mihen walalla. Tappawat he
colmannen eli enämmän, maxakan 6. äyri, eli luhtikan 3.
mihen walalla. Ei hän syytä maxa enämbä, ehkä se enä=
män tapais. Ios käypi mies sekoituxen kimalaisten astiaidhen
seghas toisen mihen metzäs, ios hän löytän maxakan 3. marka,
Iollei hän käy hänen cartanostans ionga metzä on oma,
Skrůff. ia on xteriälla ia ruälla hänen cansans. Se ioka pane
kimalaisten otteen eli söätän oman metzähäns eli toisen maxa:
kan 3. marka. Warghasta mies toisen kimalaisten hůlikan
ia löytän päältä, nijn pitä hänen sidhottaman ia käreiän:
wietämän warghaistoxens cansa, ia siellä tunnůstetta:
man ia kelwottomaxi duomittaman, ia sitte hirtettämän.

40. Nyt taitaa wesi kylä tehdä wanhast, se ensin tahtoo ulghos

Mitä wesi kylä pitä wanhan can: sa. rikhatuxi kylälä, hän saapi wanhan kylän cansan kylän yh:
teitzest, heidhen puno metzäst eli hedhelmättömist puista ia ei
terho puist, ridhaxia ia tuli puita, tuohett, nijndä kiskoa
ia karian warpen, turpen leikon ia sauen oton; ia ei mahda
wanha kylä wdhelle naisä mitän estettä tehdä hänen mande:
rellans ia mös parem kuorimises. käykän sikans syynä
hänen kariansa käypi, nijn monda, qujn hän taita ruita
marpellans. Ei mahda hän mös kenengän lupa anda metzän,
eikä palka otta eli lainata, ia ei yhtän wlgos metoa metzästä
Affsalun otta, wan tytykän syhen qujn cartano tarwitze. Ios wanha ky:
lä tahto maata sisälle ridhata, nijn pitä heidhän hänelle rai:
tin iättämän eli kuan 10. kynärä lewiän maan tielle päin,
ia ne pitä ridhall wariteleman iotca sisällä ridhata tahtowat.
Ei mahda he nijn raketa, että hän sisällä suliijetan.

41. Nyt taita se kylä otta karkiana iosa enämbi qujn yxi
Ios yxi ra: kenda ia ei muun. owatt osalliset: nijt tahto yxi ylös raketa ia ylös otta osans,
ia ne muodh ei tahdo rakenda ia ridhata heidhän osans, ni:
mittäkän sytte kiklakuman pämies sillä ioca raketa tahto
12. miestä käreiäst, ne pitä sinne menemän, ia heidhen par:
han

HS B 96 - 41r

han taidhonsa iälkin, eroittaman yhden osan sytä åsumasta sekä
nijtusta että pellost, nijn suwren quin he taitanat arwata, että hä:
nen osaxens taita tulla sytä åsumasta. Sen osan mahta hän il:
main sytä sisällä otta, raketa ia nautita hyödyxens, ia ei mahda
yxikän händä sytä hämmändä eli estä: Ia hänen kariaus ia
Elämmens mahtanat käydhä ilman estett sille manerelle cusa
he tahtonatt, muutoin ios iocu nijstä umista tahto hänen osansa
Ridhata ia laillisen wariellux en pitä. Nyt on hän osans ylös
peranut ia ylös ottanutt nijtust ia pellost, ia ne tahtonat sitte
tulla ia nautita itzecukin hänen osans, peralatt sytte ia ylös ottakan,
nijn palion, quin hängin, ia cosca he onat itzecukin osansa iälkin
ylösrenäisnett ia puhdistanett, nijn hyödyxi, quin hänen on, ios kihla:
cunnan niuitös sen tunnusta, nijn mahta iocainen otta osans ia sar:
kans laitta pellost ia nijtust, ia cailist iaghoist, nijtä senranai:
sia ia iaka pellott ia nijtut Tomtein iälkin, ninquin laki käskepi.
Ios otta iocu sen osan, ioca-Ensin tuli, muotoin quin. nytt on sanot:
tu; maxakan 9. mka colme iakoon, ia iällens caiken wahingon
tieto miesten arwon iälkin.

Lypsä waimo toisen lamban eli vuohen, ios hän löä maxa: 42.
kan 3. äyri: Iold ei hän ole löytty päältä olan wapadhe. Ios
hän lypsä toisen mihen lehmän, ia löytän työstä nijn maxakan
3. mka: Ios ei ole tunnustost, warielkan 6. mihen walalla.

Merkitze mies toisen mihen kalun, on hengellinen eli hengetöm 43.
ia tahto nijn toisen kalun omista eli laske merkinsä toisen mihen
merkin päälle, höyritän händä sen cansa, tule se tettänäxi ia ilmei,
eli täytetän hänen päällens täydhen todhistoxen cansa, seisökan war:
kan oikeudhen sen edhest, sen iälkin quin sen hinda on. Nytt soi:
matan sitä hänelle ia hän tahto itzens wariella, ios se maxa
10. mka eli enämmän, nijn warielkan 12. mihen walan casa,
eli maxakan 40. mka: Ios on se 3. mkan osa eli wähembi war:
ielkan 9. mihen walalla, eli maxakan 12 mka. Ios se äyrin
osa on maxakan 3. mka, eli warielkan 6. mihen cansa: Ios
se on puolen äyrin osa eli wähembi warielkan colmen mihe
walalla, eli maxakan 6. äyri. Rytelenätt calu yhtä calua
ionga heidhen molembaidhen merkinsä päälle seiso, ehkä quinga
se on, ia heille on molemille ytelämen talom eli pro merki
taicka itze eli erinomainen merki cummallengin, ottakan se tie:
to mihett, ionman hallusa se on, sitä itzellens wariella, ioldei
pälle kandaia täyttewä todhistaiain cansa, tunnusta tiedhä että
se on hänen omans, ia että merki on pandu merkin päälle.

Jos mies merkitze toisen mihen kalun.

Tappa mies toisen mihen Elämen tietens, ehkä mikä Elain 44.
se olisikan, ioca enämmän maxa kahta äyri, maxakan iällens
täydhelle hinalla cahden tieto mihen tunnustuxen iälkin,
ninittäkän mihens cumbikin ia sitte 3. mka sacko cans.
Nijn mös toisen ia colmannen edhest. Ios ei ole tunnustaiat
tiedhos, nijn warielkan hänen 6. mihen walalla. Tappa hän
enämän

Jos mies Tappa eli haawoitta toisen Elämen.

HS B 96 - 41v

Eläimmän tietens se Cutzutan Eläimen surma, maxakan hinnan täydhellä hinnalla, ia päälisexi 40. marka. Ios hän laillisesti sidhotan 6. miehen tiedhollä, ioldei händä laillisesti sidhota wariellan 12. miehen walalla. Ios tappa mies sen Eläimmen ioca wähemän kahta äyri malla, maxakan caxinaisest sen edhest, tieto miesten sauan iälkin, quin sanottu on. Cusa sencaltainen syy soimatan miehelle, ia ei ole laillisesti sidhottu päälle näkyväisten eli catzowaisten todhistaiain cansa, luhtikan sitte sen iälkin quin asia ombi, quin sanottu on.

45. **Heittä mies eli pistä toisen Eläindä, taita pahamin sattu,** quin mies tahdoi, ia cuolepi sitä, maxakan sillens Eläimän cuollen edhest, ia wannokan ettei se ilkänäns ollu hänen tahtons 3. miehen walalla. Mies taitan keicoilla auttaman toisen eleindä, hewoisen, Nauta islemän eli muun eläimmen, taita pahemman tapahtu, quin piti eli hän tahdoi niquin tapah-

Mies auttaa toisen Eläindä ia cuole. tui niin wariellan sen syyn omalla walallans, ettei se tapactuni hänen tahdostans että se wahingon tuli, eli maxakan neliämmexen sen täytte hinda. Nytt hanoitta mies eli lyöpi toisen miehen Eleimmän, niin ettei se sitä cuole, on se hewoinen eli härkä taicka Tamma ioca on työ juhta, ottakan se ioca löi sen Eläimmän ioca hänois on läkitäxens eli parataxens, ia andakan hänelle iällens terwen työtäns tehdä, ios se tule iällens wighattomaxi eli Endisellens, ottakan mies iällens omans. Ios tule sika, ottakan se quin löi wighallisen, ia andakan iällens wighattoman, tieto miesten tunnustoxen iälkin. Ioca ei tahdo niin iällens malla, quin nytt on sanottu, ia se kannetan hänen päällens kärejäs, niin pitä kihlacunnan pämiehen tieto miehet nimittämän, iotka pitä arwaaman täydhen täydhestä, ia caxi sa 3. marka. Heittä mies hewoista, Tamma, härkä eli lehmä, lyö wolgos silmän, hacka pois sarwen eli katkaise taicka leicka häntän, tapaturmast maxakan äyrin iocaitzen edhest ia täyttäkän tapaturman walan 3. miehen cansa. Sortan hän waiahan, maxakan puoli hinnallisell iällens. Ios puhkaisee hän molemmat silmät, maxakan iällens täydhellä hinnalla, ia pälle 3. marka, ios caxi todhistaia on päälle, iotkei ole tunnustaita, wariellan 6. miehen walalla. Lyöpi mies lehmän niin ettei händä saa lypsä maxakan puoli marka.

46. **Tappa eläin toisen miehen eläimmän hewoinen eli Tama,** eli sen Eläimmän, iota ei syödhä mahdeta, sidhotan nieslaillisesti todhistaiain cansa siihen syyhyn, maxakan iällens puolella hinda, tieto miesten tunnustoxen peräst. Tappa häriän eli leh-

Ios työ juhta saa haawan. män eli muun eläimmen, ioca syödhä kelpa, maxakan neliämmen täyttä hinda, ia se pitäkän sen cuollen, ionga se oma oli. Nytt kaiwatahan tätä miehen tyyö, ia ei ole tieto miehiä, iotka neghitt, warielkan walalla, sen iälkin quin Eläiäin arwatan. Nytt ios eläiäin hawan anda Eläimmelle, sitä ei maxeta. Ios työ

juhta

HS B 96 - 42r

ruhta hänoitta nuon eläimmän, nijn ettei Isändä mahda sitä
nauttia ileen alla eli rängein sisälle, nijn pitä sen ionga se Eläin
oma on, ioca wahingon teki, andakan hänelle rangein täytön
cahden tieto miehen sanan iälken, eli maxakan 2. äyri. iäimittäkän itze eläimbikin mie: hens.

47 Nijtt on miehellä koira, ioca puree eläindä eli iotakin eläinet
toisen miehen kariast. Puree hän iongun cuoliaxi, ottakan se io:
ga koira on cuolluen, ia maxakan iälleens eläimen nijn hywän:
Ioldei se sitä cuole, maxakan neliännexen sitä hinnasta, quin
se maxa. Puree hän sen toisen kerdhan maxakan iälleens wahin:
gon ia päälisexi 6. äyri, eli mistackan koirans. Teke hän wa:
hingon colmannen kerdhan, maxakan sitte wahingon ia päälle
3. mka colme Ialoon. Ia nijn usein, quin hän sitte wahingon
teke, maxakan iälleens wahingo, ia sacko aina päälisexi. Nijtt
tappa mies eli wargasta toisen miehen koiran, maxakan 6. äyri;
ioldei hän karia, orawa eli metzä koira ole: sitte maxakan
12. äyri: wan puree hän karia, quin ennen sanottu on, olkan
maxo puolda wähembi.

Ios koira eläindä pure.

Tappa mies toisen miehen koiran eli warasta.

Nijtt usiammat talonpoiat ijmmä yhdes kylas, nijn tekewät lij: 48.
ton ijmmä yhdes karia kaita, sijnä tule cungin toisellens oikeuden
tehdä. Nijtt hylkäpi iolkun heistä paimenuxen, warielkan cah:
den miehen cansa taicka maxakan 2 äyri, ia ottakan sen itze
quin paimenuust yhdes pitänätt. Nijtt taita paimen cadhotta
härian eli lehmän eli mikä eläin se olisikan, ioldei hän
iälleens saa, maxakan iälleens täydhellä hinnalla iocaitzen
sen iälken quin se maxa, cahden tieto miehen todhistaxen iäl:
kin. Nijtt otta peto karia paimenelda, ios on hän itze sijnä
läsnä eli tykönä ia saapi tähtedh eli raislat merkixi, olkan
ilman sijtä, ioldei hän saa wointa merkixi, maxakan täydhellä
hinnalla. Canda eli poiki lehmä metzäs ia wasicka kato pois, ma:
xakan Kurton wasikan edhest. Kato pois wohlainen eli karitza,
maxakan 3. penningiä, iocaitzen edhest. Nijtt taita miehen
Eläin tulla toisen miehen pydhyxen, sen ioca wiritäxen wiritti
eli louckauxen rakendi, ia cuolepi; Ios wiritös on laillisesti asetettu
on, maxakan paimen puolen hinda sille ionga oma on, ioldei
wiritös ole asetettu, maxakan se ioca wiritti täydhen hinnan.
Ios cadhotta paimen härian eli lehmän, ia ei taidha iälleens löy:
tä, mistackan palcans. Cadhotta hän nuoren naudhan, mistackan
äyrin palkastans. Wuohen eli lamban edhest Kurton: wasikan,
caritzan eli wohlaisen edhest, neliä penningitä. Wan sighan
edhest äyrin. Nuoren sighan edhest, ioca on yxi wuotinen Kur:
ton. Lyö talonpoica paimendans sanalla, tule wighallisexi,
olkan wahingollans.

Paime: nuxist.

Ios paimen cadhotta karian.

Ios peto otta karian.

Kisko mies niinä eli nuorta lehtiä Tammest eli hake pursia 49.
toisen miehen metzäst eli manderest maxakan iälleens wahingon,
ia päälisexi 3. mka, ios hän laillisesti siken sidhotan. Segn
hake maan eli kihlacunnan yhteitzeldh pursia ennen oleff meso,
ios hän löytän, maxakan 6. äyri. Hake mies metzä huma:
loit eli putke kylän yhteitzeld maalda eli kihlacunnan, en:
nen

Otta mies pursia eli humaloi: ta eli ni: mä toisen metzästä.

HS B 96 - 42v

un Perttulin päiwä, maxakan colme marcka, ia iälkens cairkein wakingon: Ei madha yxikän hänen päällens canda muita, waan oikia ouystaia.

50. Jolla talonpoialla eli Lamboialla ei ole 60 Ragan humalis tarha eli tappo, ioissa humalat päällä caswawat, maxakan 3 äyri Ruokin ioca wuosi, ottakan sen saken, se cuin uton eli ulos teghen ylös otta, humalan oikiudhen edhest, sen iälkin cuin humala maxa, waruna ia ty ylumingina eli muuna tiudana. Kuningan wanitzi mihet pitä tiltämän cukin laamsans, ne iotka ei teghet, cuin sanettu on, ia tiedhittämän sen, ensimäises maan keräias Mickell messun iälkin, edzikän sitte kuningan foudhi maan käräias iowlun iälkin, ia ssandä on sitte wairkenut oikiudhens. Jollei lamboi rakenna ensimäisnä eli toisna wuona, se on merki, etti hänen isändäns ata sarko, ottakan sitte kuningan foudhit, nijn cauwan cuin hän on rakenut. Jocainen kihlakunnan pää mies ylidzen cairkein waldacunnan, pitä kihlacunnans nimitij Xen cansa kihlacunnasans edzimän ia tiltämän, ios iongun asumas on kuinomainen este, etti hän humala tappo eli tarha rakelta saa. Jos hänelle on senaldainen este, nijn olkan sitte ilman syyttä. Jollei estett ole, maxakan cuin tuulen on sanettu.

Humala tapeist.

51. Jos mies karia toisen mihen luothon ilman luata, eli sisälle aidhattuhun mahan, iongh mies tahto rauhasa pitä, mittä eläimiä ne olisitkan, se cuin eläimet sisälle otta, hänen pitä laillisesti Cuuluttaman pitäiänsä käräias. Tule se iälkin ionga eläimet owat ia taridze oikeutta eläindens edhest, hänen pitä andaman äyrin ioca se edhest ia wantaan nandhan edhest, wuoren nandhen wouhen ia lamban edhest äyrtuan, Luohan, Wasikan ia karidzan edhest neliä ylumingitä. Jollei lunasta hän eläimens, ia taridze oikeutta, colmen cuukaudhen päiwän sisällä, ottakan sitte se warin nijstä ionga owat owat, ia ei tahtomi lunasta, se olkan wapadhe iocca ne sisälle otti, ios hän ne laillisesti cuulutti. Saita se karia pois tullu eli cuol la, olkan sen wahingo ioca ei tahtonut lunasta. Pane mies eläimens muuttelin osa welihin luata luodhen, ionga mihen on idze osa, nijn on lunastus puolda wähembi cuin tuulen sanettu on 12 Cap. Jos mies cairki tahtenaat panna luothon eläimens, olkan sama laki eläimistä, cuin Bighaistalin Sirho mekäs.

Supra 12.

52. Osta mies karia tantisesta kylästä, waapi kotihins, paitzi kyläins milsten luata, omin tadhoin; Aiakan cohta pois eli sainalan mahan, ia maxakan 3. marka. Jos iokun kaipa eli landa hänen päällens kylän miehoist; Nijtt kieldä hän ia tahto warilla, etti hän sitä tietänyt, nijn warittakan mihen walalla, ia aiakan sitte pois ilman syytä: Jollei hän tahdho pois aia eli mahan kaiwa, nijn maxakan 6 marka.

53. Ei madha yxikän mies otta toisen eläindä, Hachtia eli Rosta, eli mitä se taidhais olla, cuollut eli eläwät, idzellens iohongin tarpexi eli nauttiaxens, paitzi lupa eli palkata, sildä ionga oma on, ios iokun sen teke, nijtt olkan omista iälla walda tehdä händä warkaxi eli ryöwärixi, cumma xi hän idze tahto, ia se maatkan kihlakunnan nimitijxell, cuinga se oli warastettu eli ryöwätty, eli muulla muoto otettu, sen iälken se oikiudhen cuin atti, ios se ilmeisisteus on päälldä löytty. Jos se hänelle soimatan, warittakan lain iälkin, eli maxakan sen iälkin cuin se hänelle arwatan.

Kuningan Kaares 28. Wala Sakon 40. War: kan kares 38.

Kaupan asian kaari.

1. Osta mies Maanpäälist karia, Ostia tehdhyi waatteita, suolda eli hopia.
2. Osta mies suolda eli hopia, ia sijnä löytän turhus eli falskeus taicka petos sisälldä, ia quinga miehen pitä nijtä hopia sepän tehdä andaman.
3. Osta mies Suola, medhen waha, pyhä sauuia, woita, talghi etc. ia löytän petos sisälldä ia turhus, ia miste petoxen eli turhude eroitus on.
4. Ei mahda yxikän osta talanpoian Ennämäld, lapsild, eli hänen perheldäns, paitzi Isännen tiedhott.
5. Nyt teke mies kaupan torilla, quinga sen pitä itzens warckändelt vapattaman, ios sijtä häiritän eli häwatan sinus tanne, ia ios sijtä kuolemaa sijndij ieta horratan.
6. Quinga maan kaupa tehdhän ia mikä rangaistos sille tule: Ia quinga mies mahta ilman sijtä warallia kaupa tehdhä.
7. Maan kaupast: Ia että ammatti miesten on lupa osta heidhän wärkians waraxi.
8. Palka mies lainaista eli tawaran ia se turmeldu, eli mies otta ne taisselda lainan, ia ne tur=meldunat, eli quinga mies mahta taita lainan mexa.
9. Quinga miehen pitä pänningeitä tähdhelli andaman toisen tagha, ia iällens ulwos ottaman, ia ios ne palawat, wargastetan eli pois tulewat.
10. Ios panti pala, wargastetan eli ryöwätän, ia quinga mihka pitä tawarans pandix panemaan.
11. Quinga miehen pitä pantia lailla aiaman, ioldei se iällens lunastetta.
12. Takapi mies pänninghitä toiselle, eli taka itze miehen oikeudhen etehen.
13. Ios mies wäkiwallalla wadhitan ulwos lupaman pänninghitä eli muuta, otta takauxen ethehen.
14. Quinga miehen tule lailla aia irtainia drenghiä, ne quin welgas owat eli welka päädh.

HS B 96 - 43v

In Sueco extat I. caput.

2. Osta mies culda eli hopia mulda mutta hopia sepildä itze, ios se löytän ioca osti,
että siinä on petos sisellä, nijn ottakan se iällens ioca myi, ia warielkan 12 mihen wa-
lalla, ettei hän tiennyt siinä petost sisällä oleuan: Ios hän sordan walalla, maxakan 3.
marka. Warielepi hän sen, ettei hän sitä myynyt, warielkan 12 mihen walalla, eli anda-
kan iällens hinnan ia sakon cansa quin sanottu on. Ujtt ammetin hopia sepän mahdotte
että hän myi turha eli pasca cullasa eli hopiasa, nijn pitä alaisemben ia warsaran wal-
hell käymän, ios se löytän puhtex, pitäken kumpikin nijncuin sanottu on: On se fal-
skattu andakan hopia seppä hänen iällens hindans iola osti, ia ottakan itze turmellans ia
maxakan 40 marcka. Taita hopia seppä lähtiä ia ei ota iällens turmeldu ionga hän
myynyt on, ottakan se sitte tietomiehett iola osti, caxi wahwa talonmiestä, händä wil-
pijttelens sitoa ia sacotan, quin tuulee sanottu on. Tahto mies cultans eli hopiatans
hopia sepän kätten anda tehdä, sen pitä hänen kirkasen sisälle andaman cahdhen wah-
wan talonmiehen cansa: Otta seppä sen hopian eli cullan kirkan edhest, taita se

Kunga håpiaseppä tjö ammetan.

sitte sanoa, iola cullan eli hopian andoi, ettei se nijn hywänä iällens annettu, quin
oli se ottais, olkan se nijnen todhistoxella, ietta tykönä oli coska se töhos annettin, wa-
riletuet ne hopia sepän, olkan warieldu ia ottakan palkans: Sordanut ne hänen
nijn cudzutakan warcaxi, ia maxakan warcaudhest tietomiesten arwon iälken.

3. Osta mies suola, medhen waha, sylnä sauma, woita, talghi rasua
eli humaloit että mies nisä löytä petoxen caupas, ostetus eli myi-
miestä, ne pitä tietämän ios petost on nijtty eli ei, ia tunnustakan
sitte kiztaeumman ninitoxen edhes käreiäs, wariele nimitös sen io-
ca myi, olkan wapadhe: Sortanut ne hänen maxakan 12 marka.
Nijn pitä caicki wahingott maxettaman, cusa petos löytän caupois
ia ottakan se iällens hindans ioca osti, ia sen turmellans ioca myi.

Se ioca iotakin se: koitta eli turmele.

Se quin willitze eli pettä iongun calun, että mikä se taita olla, nijn
käylän sen cansa, quin mongin warcauxen sen iälkin, quin culin
on tehty ia wahingo arwatan käreiäs. Petos on se cosca mies
myypi pahan hywän edhest, sekoitettu sekoittamattoman edhest.

Mikä petos eli wilppi on.

Wilpitty on se cosca mies peittä pahan hywällä, quin on cupari
cullan alla, herneit sekoitetan medhe wahan: kimä työdhen sa-
tyn rautain cansahan, eli muuta sencaldaista wilpitöstä tyinmöin
calun cansa, quin on woi, talghi, humala ia muudh sencaldai-
sett.

Se quin Emännän cansa cauppa teke eli perhen.

4. Se quin cauppa teke talonpoian Emännän cansa mihen tietä-
mätt, nijn on mihellä walda se cauppa takaperin otta, ios se on
enämbi quin yhden äyrin cauppa. Ei mahda yxikän mihen
lasten eli perehen cansa cauppa tehdä paitzi hänen tiedhotans.
Se quin caupan teke heidhän cansans ylitzen neliän penningin,
nijn andakan iällens sen quin hän ostanut on wannotulla walal-
la, ettei se enämbi ollut, quin hän osti, ia maxakan 3. marka.

5. Nytt teke mies caupan Torilla, mitä hän osta elävän eli hen-
gettömän, häwitän eli misstellan sitä cauppa, ia se ei tiedhä kel-
dä hän sai, ionga päälle cannetan, nijn wannokan se ioca hä-
witze cahden mihen tiedhon cansa, ia se tonien sitokan caup-
pans Torilla, oston tunnustoxilla, wahwoilla talon miehillä
ia warielkan hänens warcaudhest, ia ottakan sitte hän omansa
ioca päälle cannoi, ia se etzikän sijtte hinnan iälken, ioca osta-
nut oli. Osta mies tamman eli lehmän, taicka mikä se
on quin synnyttä, häwitän sitte se eläwäin, ionga hän ostanut
on,

on, nijn pitä sen sijnnijtöxen pitämän, ioca ylös on casuattanut, sillä
ettei mahda yxikän olla toisen piemen casuattaia, ia lunastacan
sijtte se omansa iällens iota oikein omansa tundenut on.

Kutka cauppamiehet, papit, suemnit, hoimiehet, talonpo: 6. Maan caup:
iat, lambatt eli muudh miehet, eli waimott waeldauat maalle pa.
cauppa wijstan cansa, qvin ouat sillit, suolat, werka, frijdhitt
pieni calu ia muodh sencaldaisett ia caupitze kylä kylälda nij:
pi ia osta yhdellens, se cutzutan maan caupaxi: Ionga kuningan
fougdi sen löytä ia laillisest sihen sito 6. miehen todhistoxella,
olcan wicoitut 40. mark, ia kaiken cauppa wijstans mös cansa, ionga hän
hänen tyköäns löytä, olcan kuningan caicki, sekä sacko että caup:
pa tauara. Ei ole mös yhdellekän walda kuningan fougdille
eli iongun muon miehen anda lupa tätä wastan eli muita qu:
ins keldän 40. markans päälle, kuningan on oma sacko. Ia se qui:
kan on ottanut maxalan lain iälkin, ei sitä wähembä. Maan Maan mie:
miehet mahtauat wapaudhesti heidhän tarpens tehdä osta ia myydhä het mahta:
ia waihetta toinen toisensa cansa, lymä, tuohin, kala eli woita ia uat osta toi:
muita sencaldaisia, qvin syötäwä tauara on, rautan, teräsrautan nen toiseldas.
cuparihin, aisa sencaldaisia lange eli tule liinastetuxi ia tarpexi
eli muita mikä olla, qvin Talonpoian koto casuna ia lange, cosca
hän ei osta ulgos waihettaxens talonpoian tauaran eli cauppa
miehen caluhun. Ia nijn mös wastan päin, ei pidhä maan cau:
pali cutzuttaman, sitä qvin maan miehet waihettauat, ohra, ruista,
nisuia eli muita sencaldaista, sencaldaisihin tauaroihin qvin
pohialaiset, suomalaiset, wirolaiset ia ölandaiset eli ahnen maan
miehett iotka sisälle tuouat mahan; wahettaman heillens
syötäwä ia tarvetta.

Ei mahda mös iokun pitä maalla hänen huonesan cauppamie: 7.
hen tauara myydhä, ia cauppa tehdä, ehkei hän sen cansa kungan
walla, sen sakon ia syyn päälle, qvin ennen on io kirioitettu. Ios
se on werollinen talonpoica, ioca sen teke ottacan kuningas sakon.
Ios on se wapaudhest ottacan Isändä sakon kyllä mahtauat telomie: Telämie:
het, qvin maalla eläuät osta ne qvin heidhän telohons sopiuatt het mah:
ia myydhä mös ne heidhän töijens iällens edhespäin ilman syytä tauat osta.
ehkä lusa he tahdhoisit. Ei tule mös fougdin eli muidhen otta
eli kaipata, iotakin wero eli työ äyri Sutareilda, Skinnareilda
sepildä eli muilda mukamild Ammatti eli wirka miehildä, sen
edhest että he käynett kylän wälia, ia tekeuät nijlle iotca tar:
uitzeuat. Eikengän pitä heidhän weron eli Affradhin ulgos
tekemän sijnä lusa he asuuatt, ia sen oikeudhen caikisa asioisa
qvin muutkin miehett.

Ios palka mies toiselda heuoisen, tamman, haviaun eli mikä 8
ase se olisikan. Ios hän otta sen wiatoinna, nijn pitä sen iällens
wiatoinna cotihin tuotaman. Nijtt sano se ionga oma on, että
se turmeldin sen kassis ioca sen palkais, wariellcan se sijtte hänens
12. miehen walalla ia andacan ulghos sen iälkin qvin sijn
mahran teki; iox hän mös sordan walalda, andacan talonpoican
nijn hywän iällens, qvin hän otti ia palkan cansa. Ios otta

HS B 96 - 44v

Cuinga lainan pitä maxettaman. nut lainmahan toiselda nijn pitä lainnan palkan cansa cotihin tuo:
tamaan. Ei mahda laina huckua, sen pitä täydhen maxon ca:
sa maxettamaa, sen iälkin, quin tunnustanut tahtonut wanno nega
tijlön olit cosca se ulgos lainattin. Nijtt rijtelewät he, se quin
lainannut on, sano Enämmän lainanens eli andanes, ia se toinen
sano wähemmän oleuan, seisokan se 2. mehen todhistoxella, iotca läs:
nä olit. Ios ei tunnustaiat tijkönä olluet, eli kiria päälle annettu,
ia on se wähembi quin nika, nijn warielkan itzens colmanden. Ios
se on nika eli Enämbi ia wähembi 3. nika, warielkan itzens
6. miehen walalla. Ios se on 3. nika eli Enämbi, warielkan itzens
12. miehen walall, eli andakon ulghos se qu lainattu eli annettu on.

9\. Pane mies penningitä toisen tygö tallelle panna, eli mikä se tai:
Cuinga ion: quin toiselle tawarans pitä andaman tal: dellä. dhais olla hengellinen eli hengetöin, sen pitä sisällä pandama 2. mehe
tiedhon cansa, ia ottaman iällens ulgos nijmen samain todhistaiain
cansa. Ios ei ole todhistaita, ia se sano enämmän sisällä andanens qu
hän ulgos otti, nijn ottakan se tunnustanut, qu sisällä otti, ia tietkän ul:
ghos andanens 12. miehen walan cansa. Ios wargastetan se calu
eli Rönätän eli pala, ia hänen omans otetan eli pois tule, nijn olkan
se huckunut. Ios ei tule molembaidhen wahingo, nijn andakan sille
omansa iällens ioca talledellä andoi.

10\. Nijtt pane mies pandin toisen tagha, ios se enämbi eli wähembi maan:
Ios pantti calu cata. Deut. 24. päälist, nijn tehkän sen 2. wahwan talon miehen tunnustaidhen.
Nijtt taita se panti pala, ennen quin märä peinä on tullut, ios pala
heidhen molembaidhen, nijn olkan wahingollans. Nijtt taitan se war:
gasteta eli wäliwalla otetta, nijn pitä hänen kirkon menemän ia
cuuluttamaa sen iälkin pitaiän miesten edhes, sekä omans että pandixi
panninn. iälken Iold ei ole molemilda wargastettu, nijn andakan pandin
omans iällens.

11\. Nijtt iointu heidhän märäpäiwäns ulgos pandista, ia ei lunasteta
pantia iällens, nijn pitä hänen pandin iällens taritzema käreiäs en:
simäises, toises ia colmannes, ios hän sillom tahto lunasta pantins
iällens sihen on hänellä walda. Iollei hän sillom ~~ei~~ tahdo iällens
lunasta, nijn pitä pandin arwattamaa. Ios on panti parambi qu wel:
ka, nijn andakan omistaialle, pälle nijn panti on parambi eli maxa
enämmän. Ios von panti wähembi, quin welka, nijn täyttäkän se welghan,
quin maxa tule.

12\. Takaisi mies penningeitä toiselle, eli käy lupauxehen toisen edhest,
Se quin ta: kauxen käy; se käy mös maxon. nijn maxakan se sama sen ulgos, ioca takaisi, eli lähtekän 12. mie:
hen walalla, ettei hän ikänäns hänen Edhestäns hijnä ollut eli lupa:
uxen käynijtt. Ios hän sortan walalda, nijn maxakan ulgos, sen qu
hän taghannut on, mikä se on Enämbi eli wähembi. Nijtt taita
heille tulla eriö, toinen sano Enämän oleuan taghatun, ia toinen
wähemmän, nijn maxakan sen ulghos 12. miehen walan iälkin,
ia sanokan ettei hän Enämbä taghannut, quin io on edhes pandu.
Nijtt sano toinen, sinä olet taghannut miehen, ia toinen sano ta:
ghanneens penningeitten Edhest, nijn tuokan senedhes ioca tunnusta
että hän takaisi, ia olkan sitte wapadhe; Ios ei tule mies edhes,
nijn maxakan sen welgan, eli mös miehen siijn, ionga hän ta:
ghannutt on,

HS B 96 - 45r

ghannut on, eli luhtikan itzens 12. miehen walalla. Ios on käreiäs
eli pitäiän cohdullis taghattu tietkän sen 12. miestä, ios taghattu on eli
ei. Ios ei ole taghattu käreiäs seisokan se hänen tunnustaiallans.
Nyt miethän mies wäkiwallalla piottun eli sidhottun eli iollakin 13.
muulla muoto ahdistettu, wadhittu eli trunattu vlgos lupaman penni: walackoni
getä eli palwelusta eli muuta caltamen se taidhais olla, cusa ei lain duo:
mio ole edhellä käynyt, ia pitä panema wissin eli wahwan edhest lu: kaares 2.19.
pauxen eli takauxen. Tule hän sijtte kihlacunnan eli lakimiehen Tappå tachto
käreiän, yhden eli cahden walldacunnan Radhmiehen etehen, ia anda: 19. Corkein.
pi itzens sen asian puolest oikeudhen etehen, ia asetta takauxen etehens 11.
2. eli 3. wahwan talom miesten cans. Cosca hän nijn tehnyt on, olkan
sitte wapadhe sijtä Endisestä takauxestans. Ios se teke sijtte iongun pa:
han työn hänen pällens, maxakan se caicki caxi warxos, ia sen erotta:
kan kihlacunnan nimitös, cusa se mies asu, ioca ahdistettin, sekä sen ah:
distettun syystä, että sen ioca hänen ahdisti takaust ottaman.
Nyt tule mies mille welcapääxi penningit eli tawara, eheä mikä se 14.
olisikan, lainast eli caupast, ia pakene sitte pois, ia ei pysähny sijtte, nijn että
mies hänen sais lain etehen: Ios hänen tawarans taitan iostakin paicka
löytä ia mahta syynsanoia lakimiehen eli kihlacunnan päämiehen lu:
walla, ia 2. wahwan talom miehen tunnustoxella, sen tawaran ylös
otta, ia 2. talom miesten haldun anda, ia sanokan cohta sillens cu:
ga palio welka on, cuin tahto hän oikeudhella täyttä käreiäse, ia men:
gän sijtte käreiän lähimäisenä käreiä päiwänä, ia puhukan samas lais
sen tawaran päälle cuin hänen tulis puhu sen omistaian päälle ios
hän nijn läsnä olis. Ia cosca syynsanoia on tiedhyttänyt welkans,
sen ialkin cuin laki osetta, andakan kihlacunnan päämies hänelle sume
seurata ia vlghos etziä laillä. Nijtt ei taita hänen tawaratans löyttä
eikä etze händä iosakin paicka pysyvexi, nijn että mies mahdais
laille händä aia, eikä cusa syynsanoia taita hänen sijtte löytä cau:
pungist eli maalda, nijn mahta hän kuningan fonghdin luwalla ia
nijdhen, iotka sillon oikeudhen edhes istuwat, anda hänen kijnni otta
ia fangiuxen panna, ia oikeudhen etehen tuotta, ia etzi häneld
vlghos penningit eli tawaran mikä se olla taitais, sen iälkin cu wel:
ka iocke. Waihetta mies hewoisen eli Tamma kihlacunnan sisäl:
lä ia pitä 3. öötä se cutzutan caupan kinsaus, nijn pitäkän cun: Frest marck.
vikin cuin saanut on. Osta mies Lehmän, häriän, hewoisen,
Tamman, eli mikä se olis eläinmist, iota ei tarwitze kinsaman,
cosca sen takaiset iälgat tulewat sijhen, cuin ettiset ennen olit nijn
on heidhän kauppans wahwa, nijn pitäkän cukin, cuin saanut on,
sitte olkan se cu nijn estelemät ia heiritzemät, ia seisokan se kaup:
pa lujana ia rickomatoinna.

HS B 96 - 45v

Käreiän Asian Kaari

1. Cusin lakimies tule rohtos walitta ia hänen walastans.
2. Cuinga kihlacunnan pämiehen pitä walosnalittaman. Ia hänen wa:
lastans. Nijn myös maan duomarin walast.
3. Ios otta lakimies, kihlacunnan pä, mintös mies, eli lukumies lahioia
oikeudhen edhest.
4. Kihlacunnan pämiehelle ei tule enämbi, quin yxi kihlacunda olla,
ia mikä hänen asans on Sakoist, ia quinga kihlacunnä oikeus
tule ylös otetta ia kädhellä pidhettä.
5. Kihlacunnan mies eli hänen duomarins tule käreitä iocaisna
käreiä päiwänä.
6. Yhden kihlakunnan käreiän ioca wijcko, ia yhden käreiä sian
tule olla ioca kihlacunnas. Ia quin Talonpoicain tule käreiöitä noutta.
7. Ios käreiä päiwä lange pyhäxi päiwäxi.
8. Colmest laillisest käreiän aighast ioca vuosi
9. Maan käreiäst ia kiritoxest, cosca ne pidhettämän pitä ioca laki:
miehen läänis.
10. Cuinga ne pitä pidhettämän oienos miehille, mintöxel ia kustilla.
11. Cuinga lakimiehen käreitt pitä pidhettämä ia tiedhyttämän ia cutzuttama.
12. Cuinga miehen tule toista laillisest käreiän Cutzua, ia quinga
nijtä tule lailla aietta, iotca ei tahdo edhestulla maanpalisen puolest.
13. Nijtt nijtelenäit he maansaamast, quinga sitä eroitta.
14. Mondako laillist esteett on, ia nitä estetän todhistaiat wanoma pitä.
15. Nijtt cutzuatt monda yhdhen, ketä hänen tule wastatt ensin.
16. Cuinga miehen pitä sitä cutzuman ioca ei asu samas kihlacun:
nas eli lakimiehen läänis.

17.

HS B 96 - 46r

17. Cuinga nimitös miehen pitä candaman, ios ei syynsanoia canna.
18. Canda syynsanoia ia lacka kesken, candalan sytte nimitös mes.
19. Cuinga sen lain wahuista ia käydhä, ioca ilmei tulohon tule iostakin syystä, ia hän sen kieldä, se on syyn kuhtimus.
20. Ios ioca canda toisen pälle, ia tahto sen syyn todhista hänen pällens todhistaidhen cansa, ia ei woi täyttä, quga sen pitä rewäistämän.
21. Caicki todhistaiat pitä oikeudhen edhes wannoman, Ja quga heidhän pitä sanoman, ia koetteldaman. Ja mijdhen syystä, iotca wärin wannonat, ia cusa walat pitä käytämän.
22. Nytt tahto mes walans käreiäs käydhä, ia ei tule syynsanoia, eli ei tahdo walastanat, nijn olcan kihlacunnan pämiehelle walda edhusta hänelle wala.
23. Carinaisest puhest käreiäs.
24. Annettu wala on nijn hyvä quin käytty.
25. Cuinga kihlacunnan pämiehen tule duomio anda taicka sakon wetä. Ios irtaian drengi ricko quinga sitä tule lailla aia:
26. Cuinga ulos arwattaman pitä sen quin duomittu on, ia quga arwatun maan
27. pitä lunastettaman, ia iocainen maxa kan oman syyns.
28. Ei mahdeta yhdeltäkän arwatta, mutta lailla sowitulda ia laki käskyillä.
29. Ios talonpoica laupa pois arwattu itzeldäns, ia ei lailla etzittyä.
30. Kundi affrad sisälle pannut penningit ei mahdeta arwatta, ia taloin yteys penningi.
31. Nytt ios erotettu iällens duomitan.
32. Caicki sakott ia duomio rikott hovoista pitä luettaman, arwattaman ia maxettaman Stocholmin nijndin iälkin, penningeisä eli kiunasa.
33. Sesacko ioca nimitetän arwohon, eli nimitöxehen ia ei tule, tahdo laukay wahwistettua lakia sinä pämänä, ia synä paicas, quin edelle nimitetty on.
34. Ios nimitös ei yhten sowi.
35. Ios laupaia eli wastaia nihtele iongun nimitöxest wihasuona olevan.
36. Cuinga mes mahta wedhon wetä nimitöst wastan, lakimiehen ia kihlacunnan nimitöxen ala.
37. Cuinga mes mahta kihlacunnan pämiest wastan wedhon wetä.
38. Cuinga mes mahta laki miestä wastan wedhon wetä, ia lakimiehen duomion rikoxest ia kihlacunnan pämiehen.
39. Cuinga kuningan tule oiemos käreiäns pitä, ia quga ne tule tiedhytettä, ia quinga sihen cutzuttaman pitä, ia etzittämän kuningan oiemos käreiän nimitöxest ia heidhen woimastans.
40. Kristin pidhost kuningan oiemos käreiäs.
41. Cwolemattomudhest, kiroxist ia toimittomist sanoist, wihan pudest käreiasä.

Coska lakimiehen pitä wlgos walittaman nijn pitä kuningan sihen ottaman sen, ioca hänen mielestäns sihen sowelias on, sillon tule cansan käreiähän tulla, synä pitä lakimiehen wannoman hänen walans. Nijn rucoilen minä itzeni Jumalan autta ia caiken mailmaisen audon ia cunnan, ia ne pyhitöxet quin minun pyhittänät, että minä tahdon köyhille ia rickahille caikesa minun lakicunnasani oikean lain sanoa, ia En tahdo ikänäns lakia wäänellä eli wäärytta wahwistella iongun pelgon tähden wallan eli penningin ahneudhella, eikä mös wihan eli wainon tähden, eikä mös suguun eli ystäwyydhen tähden. Nijn olcon minulle | 1. lakimiehen wala.

D.3.

nulle Jumala auttavainen sekä hengellä että sielulle, quin minä tä:
nään walan wiklomat pidä tahdon, minun parhan tietoni ia taito:
ni iälken, ia caicki quin ennen on toimitettu kuningan kaares.

2\. Nijtt tule kihlacunnan pämies ulgos walitta nijn pitä hänen
sillä samall muoto sen walan wannoman. Ia wannokan kihlacun:
nan duomari sen saman walan, quin kihlacunnan pämieskin wan:
noi: Cosca möös duomari on wannonut ia löijtän duomioisa wä:
rijttä telenän, nijn maxakan itze, ios hän wärin duomitze.

Ios lakimies otta lahioia oikeudhen edhest.

3\. Otta lakimies lahioia duomon eli oikeudhen edhest, kihla:
cunnan pämies, fougdhi, nimitös mies eli lanta mies, andakan lah:
ian kuningan, ia maxakan 40 mka, ia nijstadan iocainen hä:
nän lanins eli ammattins ia ei ikänäns enämbi iällens saa.
Eikä mies woipi nämät sencaldaisia syijhin woitta eli sitoa täytten
todhistaimidhen cansa, että hän lahioia otti, ottakan se mies 40 mka qui
sen maxaman pitä, synsanoian oikeudhexi 13. mka ia 8. äyrto. Soima:
tan se iollengi nijstä, warielkan itzens 12. miehellä, eli maxakan
ninquin sanottu on.

4\. Ei mahda yxi mies enämbä quin yhden kihlacunnan pämiehe
kuin pitä, ia hänen tule saadha colmanmexet caikesta kihlacunnan
sacko penningeistä sijtä kihlacunnasta, ia kihlacunda Rådhapi ia wal:
litze itze ne caxi osa, quin iänätt. Ia kihlacunnan asiamiet ottakan
siken yhden talonpoian, ia yhden wapadheist miehist iotka ne caxi osa
saloist, ia caxi osa möös caikista kihlacunnan yhteitzist ulgos teghoist
yhteitzest tulost ia affradhist laitta ulgos lainanat ia tähdellä pitä
kihlacunnan tarpexi. Ia pitäkän ne wodhennen osan nijstä caikista
wainansa edhest. Kuningas ottakan sen yhden colmanmexen kihlacun:
nan yhteitzist saloist.

Kihlacunnan pämies maxa käreiän wuoho: tuxest.

5\. Iocaisna käreiä päiwänä tule kihlacunnan pämiehen eli sen iolla
hänen duomions on, käreiähän tulla, iöri edhes nimitettyinä päiwi:
nä, eli maxakan 3. mka, ioca kerta, quin ei hän tule, colmie iälken,
ia päällä kandaia ia wastaia ottakan sama tuunistarat lälli:
mäises käreiäs, quin heille tuli olla, ios kihlacunnan pämies olis
tullut ensi käreiähän. Sentedhen että caicki laillisett todhistoxet
ia walat pitä käreiäs lain edhes todhistettaman käyttämän.

6\. Ei pidhä enämbä yhtä kihlacunnan käreiä olemä yhtenä
wijckona, muutoin ios kuningan kiria ia sana tule, ia iocaitzes
kihlacunnas tule yhden käreiä pailan olla, ia ei enämmän eli
ulseamman. Nijtt ettei oikeus pois langeis pitä 6. miestä wijmeistä:
kin eli wähimbänäkin, iocaitzest neliännes kunnast, kihlacunnas,
iocaitzen kihlacunnan käreiän tuleman, eli maxakan iocainen
heistä, iolla ei olli laillinen este, 3. äyri, puolet ottakan kihlacun:
nan pämies ia puolet nimitös. Tämän käreiä lughun eli kä:
reiähän nimitöxen pitä oikein ymbärins käymän, siken asti
quin käreiä seiso ia ulseaman taas sijtä quin loppui, cosca lähi:
mäinen käreiä sisäll käy.

Kihlacunnan pämies maxa salon iollei hän kulutta käreiä päiwä.

7\. Ios tule käreiä peinä pyhän päiwän päälle eli pasto päiwän
päälle

47

päälle, kuulutettakan kihlacunnan päiwies sen ennen käreiä päiwä,
iona päiwänä hän tahto käreiän pitä sen iälken. Jollei hän au:
kita, istukan sijtte tolonpoiat ilman sijytä kotona toisen käreiä
päiwän asti, ia kihlacunnan päiwies maxakan 3. markka colmia
iakohon.

Colme käreiän aicatule olla wuodhes, iocaitzes lakimiehe läänis. 8.
Ensimäinen, cahdenneſt kymmenenneſt päiwäſt Jouluu iälken, nijn
9. wijcko paaston asti, Toinen walborgh messusta, nijn P. Joha:
nexen kastaian päiwän asti, Colmas Mickelin päiwäſt, nijn
aduentin.

Nijtt sentähden että kuningas on wannonut caickia oikeutta 9.
ia totuutta wahuista, ia walhetta wäryydhen cansa sorta, ia wai: Kuningan
pautta cansansa nijstä anckista, nijn sisällä asuwaista quin ul: kaares 35.
kona asuwaista. Sentähden pitä oiewollen eli maan käreiän, cap.
wähimmäxilki yhdhen kerdhan ioca wuosi oleman ia pidhettämän
cunkin lakimiehen läänis. Quin on Upsalos ensimäisnä päiwän
S. Erikin päiwän iälkin. Strengnäsis maanantaina Samai:
käreiä päiwän iälkin. Lijnköpingis Maanantaina 20. päi:
wän iälkin Jouluſt. Wexiös ensimäisnä päiwänä S. Sigfren päi:
wäſt talwella. Ölandin maalla maanantaina P. Johannexen kasta:
ian päiwän iälkin keski suwesta. Trigwallis maanantaina keski
paaston, Summunpäiwän iälkin. Skaras ensimäisnä päiwän Maria
päiwän iälkin Ascumtionis. Orabros ensimäisnä päiwänä S.
Heinrikin päiwäſt. Westrååxes ensimäisnä päiwänä Marian
päiwän Natiuitatis. Turusa ensimäisnä päiwän P. Henri:
kin päiwäſt.

Nijtt ei taidha kuningas läsnä olla nijsä edhellä nimitetyisä 10.
oiewoxis ia maan käreis, nijn pitä hänen hywät miehett, kaadhistans Kuningan
eli muudhz hywätt wapadhe miehett, quin lakimiehett siken walitzewat Kaares 35.
ioca lakimiehen lääniin nijlle on woima duomita kuningan duo: Lakemaxe
mion ylitze caickein nijdhen asian ylitze, quin heidhän etehens edhes tuo: kaares 26.
dhan, quitengin nijn, että ne asiat quin heidhän lakilääniſtäns owat Infra 41.
wedhotta kuningan ala heitetyt ia kuningan duomion ala sijnä
pätettämän. Sijnä pitä nös 12. miestä lauta miesnä istuman iotka
wannonet owatt, kuningan kaaren iälkin, oikeutta wahuista ia toi:
mitta, nijdhen ylitzen iotka kuningalle ammattiin walan rickonat.
Jos mös iokū nijstä pois owat, nijn pandakan toiset nijnen sian.
Caickein neidhän edhel kirioitettuin asiain kusti pidhetän, ninquin
edhespäin kirioitetan täsä kaares. 40. cap. Ja pitä lät caicki duo: Kuninga
mion ulkott keskenäns iakoon, heidhän wainains edhest. Ja puo: kaares 32.
let nijstä saloist, quin sillom langewat, ia toisen puolen cantakan
kuningas ylös.

Jocainen lakimies hänen läänisäns pitä lakimiehen käreiän pi: 11.
tämän iocaitzens kihlacunnas yhdhen kerran wähimmäxilki ioka wuosi, ia
wielä useamasti, ios nijn tarwe on, sen pitä hänen cuuluttaman
ia tiedhyttä andaman ioka kihlacunnas 14 päiwä ennen quin hän
käräioitze; Tämä on laillinen cutzue lakimiehen käräiähän, ia pyspan

HS B 96 - 47v

käräjähän. Jos sillois on jollakin kajaresta toisensa kyghö, nyn sonakin hänelle josta käreiä on kuwelutettu, z wahwan falon miesten cansa, ia mitä syytä hän hänelle anda, joldei hän josta cuitzwa taidha sadha.

Maan kaa: res 10. Ja tule laki miehen cautten duomioittens päälle aina kirian anda, rwotzun eli suomen kielen, Jos hänen alans weto on heitetty eli ey ia ottakan breifwens eli kirians edhest caxi äyri rwotzun nyyrki.

12. *Infra 40.* Nytt tahto mies toisen päälle kaijata, nyn pitä sen gwin laim edhes istu, toisen tekemen eli cuitzwaman sen todhistaiain cansa itze, ionga päälle kaijatan, ios hän nyn läsnä on eli andaman päälle candaiän z wahwa falon miestä, että hän nydhen cansa cuitzu sen ionga päälle cannetan, ehke kuosta he hänen löytä taitawat, nyn mengen kotihin hänen kardanons (ellei he muutoin händä löytä taidha) ia cuitzukan hänen ehtä kuosi hän on kotona eli pois. Ja päällä candaian sanokan

Laillist estett on kahdex: en. Infra 14. hänen syynsä, nuiga syyn edhest hän cuitzu händä käreiän. Jos ey hän tule ensimäisen käräiän ettänsä laillisesta wastaman, eli pane edhestäns todhistay, maxakan 3 äyri päälle candaian omaxi sakoxi, ia nimittäkän sitte todhistaians ia tulkan toisen käräiän. Nyn pitä

wastamattoma edhest maxe: tan 3. ℔. heidhen mollemmat tekemän wannoman ia todhistaman; Joldei wie: loe sitte tule wastan ilman estett maxakan hän sitte 3. m. colme ioldon. Ia todhistaiat käykän anian päänäns, Joldei hän tule col-

Käreiän kaa: res ultimo. manden käreiän ilman estett olkan sitte sortu pä syhyn.

13 Ios se on maan saama iosta he riitelewät nyn nimittäkän kihla: cunnan päämies colta 12. miestä käreiäst iotca pälle kandaian wie: nät maan saaman pälle, ia wastaialla olkan sitte öö ia wuostaika woitta sitä iälkens, ios hän woipi sen oikendhella sadha; Ios se on muo asia, nyn mengän itze kihlacunnan päämies eli duomari cansa iamimitöö mies, ia nitakan wolghos saman 12. mihen cansa sakon eli syyn, ia colme äyri sarkoa cansa ia 6. m. ottakan sitte cukin osans.

14. Ios onat esten tunnustaiat, wannokan ne samas käreiäs iosa he tunnustawat. Nämä on laillisett estehet käräiäst pois olla. Ensimäinen Jos mies sairasna maka eli haawois. Toinen ios hän kuningan cuitzun iälkin nimmijt waldacunnan palwelixehen. Colmas Jos hänen sangiuxen heitetty. Neliäs ioldes hän saa sodhan tähdhen käreiän tulla, Wydhes ios hän on ulkona maalda ia kihlacunnast eli laki: cunnast. Cudheis ioldes hän ole taudhosans ia taydhes mielesäns. Seitze: mäs Jos hän on neitzy eli taitamatoin. Ja heidhen syynsä sanoia ei ole maalla eli lakicunnas. Cahdhexas ios hänelda on walgiu tullu ylännä gwin tarue anois.

15. Nytt cuitzwuat monda miest yhdhen miehen käreiän yhdhe: xi käreiä päiwäxi. Nyn pitä hänen sitä gwin hänen ensin cuitzui ensin wastaman, ia sytte cukakin sen iälkin, gwin he cuitziwat. Nytt sa: no itzekukin ennen cuitzumuens, gwin toinen, tietäkän sen cuitzun miehet. Nyn otta kihlacunnan päämies ne ensin oikiudhen etehen iolla korkein päälle canne on, ia sytte iocaitzen sen iälkin, gwin cullakin päälle kanne on.

Nyt ehke cwsa pidheis toista käreiän cwtzuman, ios hän 16.
olis wlkona kihlacunnast, ia sijällä kihlacunnan, nijn pitä cwtzutta
man kirkon pitäien cwlden yhänä päiwänä, eli käreiäs sijna cusa
hen asw, ia olkan 3 wijkon päiwät, tulla wastaman syijnsä sen
iälken quin hän laillisest cwtzuttin. Jos hän wlkona sijtä lakicun
nast, ia sijälle waldacunnan, olkan sijtte 6 wijkon päiwät hänelle tulla
syytäns wastaman, ia cwtzuttakan nijn quin ennen on sanottu

Nyt anda nimitös mies iollenkin syyn, mikä syy se taidhais 17.
olla, ia sano hänen sala maxamen syyn sanoillen, on nimitös mie:
hellä sijhen oikeat todhistaiat että se näkin, ia todhexi tietti sanal:
la aighalla, nijn on hänellä ennen oikeus hendä sijhen syyhyn sitoa, quin syyn
sanoiallakin. Ia syynsanoiat olkan heidhän oikeudhens sijnä asias
kadhottanet. Ia sen syypään pitä maxaman kuningan ia kihlacun:
nan. Iollei saa nimitös mies näitä todhistaita, nijn olkan sitte wastaia wapade.

Tule syynsanoia käreiähän ia anda toiselle syyn, lacka sitte pois 18.
ia ei tahdo laillä kanda, kandakan sitte nimitös mies, quin ennen
sanottu on ia syynsanoia olkan kadhottanut oikeudhens.

Nyt tule mies ilmei soimauxen mistä pahast töästä eli syystä 19.
se olla taita, wiedhän mies käreiän sen edhest, nijn tule hänen en:
simäises käreiäs lainsa wahuusta, sen iälkin quin syy ombi, ia käy:
män sen lähimmäises käreiäs sen iälkin. Ios hän woi lakins käy:
dhä olkan wapadhe, iollei hän woi käydhä olkan sitte sortu syy:
hyn ia maxakan sen iälkin, quin syy ombi. Olkan sama laki, ios
ioku canda toisen pälle, ia ei ole tunnustoxi eli todhistoste pälle,
ia se taritze kiellon puolestans, nijn wahuustakan wastaia lakins
ia käykän, niinquin edhellä sanottu on, eli olkan sortu. Ei mah:
da ne hengiens mistat, mutta nijsä asiois. toisa laki ia meidhen
laki kiria, sen ilmei wolgos tulkitze, se cutzutan warieluxexi.

Nyt tahto se quin pälle canda, ne sitoa syyhyn todhistoxilla 20.
ionnen pälle hän kanda, nijn nimittäkän todhistaians samas kä:
reiäs, ne pitä sekä todhistaman että wannoman lähimmäises kä:
reiäs sen iälkin. Ios päälle kandaia taita hän täysillä todhista
illa eli muilla wahuustoxilla sitoa laillisest syyhyn, nijn pitä sen
iälkin duomittaman ia etzittämän wlos lailla, iocainen sacko e:
dhestens, niinquin se syy andapi. Nyt ei woi se ioca pälle kanda
eli ei tahdo, ionga pälle hän candoi todhistoxilla syyhyn sitoa
niinquin sanottu on, kihlacunnan päämiehen duomion iälkin Jos
se asia käy hengen eli kunnian pälle, nijn maxakan pälle
candaia 40. marka, ia se ionga pälle cannettin duomitan wapaa:
xi, nijn yhdes syys quin toisesakin. Ia täme cutzutan tunnustos
asias. Witnes måål.

Warielus on se quin wastaia kieldä ia ouat todhistaiatt.

Witnesmåll.

Caicki tunnustos miehet pitä kuningan lähimehen kihla: 21.
cunnan päämiehen ia heidhän nimitöxens edhes wannoman en:
nen quin tunnustauat caikista nijstä quin heidhän pitä todhistaman
wastaian sijnä tyhön olles: Ia käske heitäns nijn Iumalan
auta

HS B 96 - 48v

auta, ia caiken Tunalan waldacunnan herrandhen, että he tahtowat oikein, ia totudhen sijnä asias ia ei mitäkän, salata pelghon, woiman, wainon, ystäwydhen, naimisen eli langhoin ystäwydhen tähden. Heidhän^(eripitä) mös käreiäs kinsattaman, erotetut, nijn ettei yxi cule, mitä se toinen tunnusta. Ios nämät tunnustaiat la:

Walapattoi: sten kostå illa takaperin woitetan, maxakan iocainen heistä 9. mka 7 ei: kä de roshotut käreiäs, eikä wannoman, eikä mös watunsta:
man, ia olkan kirkotoinna ia maxakan pijspan 3. mka. Caiki

7 colmee valoon ia ålkån ilä: näns enämb: tullå tunnu: staiat. tunnustaiat ia walat pitä kihlacunnan päämiehen edhes annettaman oikeana käreiä päiwänä, ia kuningan Raadhin ia lakicunnan miehen edhes, ciennos ia maan käreiis, cusa ne pidhetän. Ia ei tule

Supra. 5. ikänäns otetta wala, toista wala wastan, ei mös nimitös nimitöstä

Infra 41. wastan, samas käreiäs yhden syyn tähden, nimtoin ios kuningas tah: to ia itze oikeudhen ilmei etzi.

22. Nytt tule se käreiän, quin walan tahto käydhä ia syynsanoia ei

Laillista wala ei mahda yxi: kän ykiä. tahdo tulla, eli on sijnä, ia ei tahdo Stawata wala, nijn käykän talonpoica walans ia kihlacunnan päämies eli duomari stawatkan ni: kil dee, walan laillisest. Ios iocu sytte sitä hawitze nijn pitä colme wah: wat talon miestä, ne quin sillon olit käreiäs sen wannoman että se laillisesti käytin, ia ei mahda yxikän sitä wala rikkoa, paitzi welhon heittämät eli kuningas tahto itze totudhen etziä.

23. Ruhm vyta mies puhens käräiäs, twle se peräst toisehen kä:

Caxi kieli: sudhest. räiän ia puhu toisella unodhella, se on caxi kielinen, nijtt soimatan michelle sitä warellan itzens 6 miehen walalla, eli maxakan syyn sanoilla 6 äyri yxistäns. Sytte pitä hänen samalla puhella quin hän puhui ensimäises käreiäs syynsä edhes toimittaman, mikä se tarta olla päälle cando eli wastains.

24. Nytt tule mies käreiän ia pitä walansa käymän, ia twodhan tunnustaiat. Ios syyn sanoia, nimitös mies ia kihlakunnan pää mies andawat sen walan hänelle wannomatt, nijn on se wala nijn ^wastoin wakaa käymät quin käydhengin. Nijtt rydhellän sytä, toinen sano walan annetux ia toinen kieldä sen, tietkän sen 6 miestä quin käräiäs olit, mitä sijnä oli totues. Nytt annetan michelle syy, nijn pitä häne sordaman eli warieldaman, sijnä kihlacunnas quin työ tehty on, ia se maxakan sijnäcuesa hän asuu.

25. Nytt tule talonpoika käreiän ia anopi kihlacunnan päämieheldä lain duomiolta, ios hän sanoo ey tietäiwäns laki sytä asiast nijn mahta hän ylös asetta sen, iä anatella sitte toisen käreiän päiwän asti, sen iälkin. Sillon tule kihlacunnan päämiehen hänelle laki duomita eli maxakan 3 mka. Mutoin ios hän laissa

Kihlacun: nan mies maxa iollei hän duomios ta anna. wanno walallansa, nijn ettei hän lakia tiedhä sijnä asiasa, sytte pandakan se asia lakicunnan miehen latzelmuxen.

26. Nytt rikko se talon poikaa wastan, iollei mitän olle etziteldäkän se lailla, laillisen sakon, quin munegin mies sangi fayoni hatuwain, ia Köwäyxen edhestä, mahta hän fangitta, quin

HS B 96 - 49r

edhespäin eroitettan) iollei hän woi maxa, käykän sitte työtä teke-
män. Cusin talonpoian etehen aiästaian ioka colmen markan
edhest iohon hän on sakoitettu, sijtte kuningalle ia olkan
wapadhe kihlacunnast. Nytt woxi hän pois sillä aialla quin
hänen piti talon poika palweleman, nijn olkan sorkie 3 markan
nijn wseni quin hän sen teke, ia maxakon eli palwelkan
sen edhest mös, nijn quin endisengin sakon. Nytt mene talon
poika hänen iälkins ia tahto händä iällens otta, nijn ottakan
hänen ilman sijtä custa ikänäns hän hänen löytä tacta;
iollei talon poika tahdho händä otta, ottakon sitte kuningan
mies. Jos hän saapi haawoia pitakän ne omanans ilman
maxota paitzi mies tappoa. Jos hän mös tapetan maxettakan 20 markalla, ia ottakan tappaia puolen tuppiä, iolkon
talon poika wapadhe kuningan meheldä. Josta orian
mies nijn pois woxe talon poian tykö iollei hän pe-
rati mene pois nijn olkan se caicki wapadhen miehen
maxos mitä hän teke, eli mitä hänelle tehdhän. Sama
laki olkan palka perhestä, ios he emmen määrä päiwäns
pois woxewat quin emmen sanottu on.

Nyt sakoitetan mies sijnsä tähdhen, nijn pitä sijn sanoian 27.
käräien menemen, ia sanoman kihlacunnan päämiehellen, kihlacunnan
päämies pitä hänelle 12 miestä käräiestä nimittämen, ne pitä hä-
nen kansanons menemän ia arwaman maan päällisen, ia elänät
elämmet, iocaitzelle sen iälkin, quin hänen tule sakosta, ios ei nijn
palio löytä, nijn pitä iyvät ia heinät arwattaman. Jos ne o-
wat huonoisa lukitutt, ia talonpoica ei tahdo awata, nijn ricko-
kan ilman sijtä ouet ylös. Jos ei nijtä löytä, nijn pitä
huonett arwattaman, ios ei nijsä käydy nijn pitä hänen maan-
sa arwattaman, ios ei ole maata, nijn pitä mannet ia asuinan
saama arwattaman, nijn tyvimmäst, quin ne 12 sanowat oike-
vimmän hinnan sen päälle. Ja cusa ikänäns maata wlghos
arwatan sakost, nijn olkan talopoiallen walda sitte iällens
lunasta 3 aiastaian [illegible] sisällä, sen iälkin, quin se ar-
wattin. Jollei hän woi, nijn lunastakan hänen sukuns,
sen saman aian sisällä, eindakan se ylös maan kasuon, iolla
maa on, ia älkän mitäkän maxosta sihen sulkeko. Jollei
se lunastetta colmena aiastaikan, nijn pitäkän se sekä maa
että casuon, iola sen saamit on. Ja ei mahdha sitä yxikä
sitä maata enämbi häiritä, eli sukun lunasta. Nijn
wsein quin mies sakoitetan, nijn pitä kummen osan wl-
ghos eroitettaman, sekä maasta että maan päällisestä. Jos
ricko enämbä, ia ijsendä sortan sen tähden laitta, nijn pi-
tä maxettaman enämmin saamalta.

D.6.

HS B 96 - 49v

28. Nÿtt ei mahda kihlacunnan päämies emmen lähättä kä:
veiän nimitöst häneldä sackoa ulghos arwattaman, quin 12. mie:
stä owat todhistanet että hän on laillisesti lakin cutzuttu ia lail:
la sortuxi tullut eli ei woinut itzens lailla wariella.

29. Nÿtt sano mies ettei händä ole lailla sortu ia että hänel:
dä on palio ulghos arwattu tietä sen arwo niehet todhistos
miesten cansa käreiäsä todhista ettei he enämbä ulgos arwa:
net, quin rikos annoi sentähden, ettei tule kenengän syÿtömä
sackoa maxa; Ia ei myös enämbä, quin syÿ sowita.

30. Ios on Talonpoialla afradh eli tiundi talaperin cosca
häneldä sackoa ulos arwatan, nijn ei pidhä nijtä arwon las:
kettaman. Ios on myös nuuinen osa hänen saamahans, eli hä:
nellä on nuimen Eläinmi, eli palcka Eläinmi, ia on todhistos
päällä, nijtä ei pidhä arwattaman.

31. Nÿtt taitan ulos arwattu iällens duomita, nijn annettakan
caicki iällens wannotulla walalla, mitä pois otettu on, ia olkan
wapadhet Kuningaxen sakost ne quin ulghos arwaisit, sillä että
se otettin lain duomiolla ulos ia ei röuäÿdhellä.

32. Caicki duomio rickon sakot pitä arwattaman ia maxetta:
man ÿlitzen caiken kruotzin ÿhdenu nijntein iälkin. Se on Stokhol:
min wichti eli sen hinda nicka lughun iälkin, eli Äÿrin lughun.
Ios se käÿpi hengen iälkin, niikä se olla taita, Kuningis eli war:
kans nijn ei pidhä sitä syÿpätä mistattaman, wan arwattama
hänen sackons, saman nijndin iälkin eli sen hinda. Sen iäl:
kin pitämiös walat käÿtämän, cullast ia muista sen caldai:
sist quin lainatut owat ia taghatut, quin io emmen sanottu on.

33. Se quin laillisesti nimitetty on, cutzuin eli nimitäxen taicka arwo:
hon, ehkä mikä nimitös se olistan, Ios hän sen kieldä ia ei mene
Tahtä ta: paitzi laillist esteett, maxakan 3. mka, caicksa tunmistoxisa wa:
pän kaares lan käÿmisesä, nimitöxisä pitä wahwat talon miehett oleman.
12.

34. Ensa 12. pitä ÿhdemi eli warieleman taicka sortaman sen pi:
tä heidhän samas käreins telemän, eli maxakan 3. mka iocaitze
nutom ios he warnowat caicki, ettei he siken asian totutta tiedä
ia sitä syÿtä ei taidha sillä hawalla eroitta, nijn mahdetan se nitettä
toissen käreiähän ia sillom warielda eli sortetta, eli maxakan sakon,
quin sanottu on, Ia se quin lain ia wariellixen wahwista, ia ei
woi käÿdhä edhel nimitettijnä päiwänä ia paikasa, olkan sortu
siken syÿhijn.

35. Nÿtt ei taidha nimitös sopia ÿcten ionga 7. nimitöstä warie:
Kuningan lewat olkan se lukdittu, ionga ne sortawat, olkan se sortu, sijnä syÿs
kaares 35. quin hänelle somatan.

36. Nÿt ios pälle candaia eli edhestens wastaia somapi iongin ni:
Kuningan nitöxest nuriaxi, nijn pitä hänen pois menemän ia toisen hä:
kaares 36. nen siahans pandaman, nijn cauwan, quin se asia ratkaistahan,
ia ei

HS B 96 - 50r

ia ei mahda yxikän enämbä, quin 3. hyliätä yhdes asias.

Ios tachto mies nimitöstä wastan wedhon heittä nijn heittä 37.
hän emen quin he wannonat kihlacunnan nimitöstä wastan
heittä, syynsanoia wedhon lakimiehen nimitöxen ala 3 mkan päälle
ia iocainen nimitöxest ½. mkan päälle. Lakimiehen nimitöstä
wastan heittä syynsanoia wedhon kuningan nimitöxen ala, eli ei:
emos käreiän taicka mam käreiän 6. mkan päälle ia iocaine
nimitöxest yhdhen marcan päälle. Jos syyn sanoia cadottaa ottakan
puolen wetoa lanita miehet iotka wastan wedhettin, ia toisen puolen
laki mies eli kuningas, Jos cadotta nimitös, ottakan puolet kuni:
gas eli laki mies Ia puolen syyn sanoiat.

Nyt anda Laki mies eli kihlakunnan pämies 38.

duomion Ja iocku tachto nijtä wastan wedhon lasckia, nijn lasc:
kan wedhon samas käräjus eli ensimmäisellä wijcollaa sen iälken.
Ei mahdha hän sitte wetoa wethä heithä wastan. Jos wetä
mies wetoa kihlakunnan pämiestä wastan, nijn wetäkän syyn
sanoia 12 äyrin päälle, Ja kihlakunnan pämies 3 ♂ päälle
laki miehen ala. Jos syyn sanoia cadhotta, ottakan kihla:
kunnan pämies ½ marcka Lakikunnan mies ½ marcka, Ja
puolen marcka kihlakunda. Jos cadhotta kunnan pämies otta:
kan syyn sanoia 1 marckan toisen kuningas ia colmane kihlakunda.

Nyt heittä Talonpoica eli kihlakunnan päämies we: 39.

dhon laki miestä wastan, nijn wetekän talonpoica eli kihlakun:
na päämies 3 ♂. Ja laki mies 6. marcka. Jos Talonpoica
eli kihlacunnan päämies cadhotta, nijn otta laki mies 1 ♂. Toi:
sen kuningas colmanne kihlacunda. Jos laki mies cadhotta,
ottakan se quin wedhon heitti 2. mka. Ja 2 mka kihlacunda. 2. kuningas.
Lakimiästä wastan heitetän wethä kuningan ala eli sen ala,
jolla hene duomions on. Jos mös ioku̅n kircko kihlacunnan Duomion Kirk
päämiehen duomio maxakan 3. mka. Kircko ioku lakimiehen
duomion, maxakan 6. mka itze lakimiehelle.

Nytt tachtä kuningas eli ne iotka hene duomions on 40.

Diennos keräjä pitä: Nijn pitä kuningan, eli nee quin kunin:
gan puolest pitänet eli onat, sen ilmoittama kirialans sille
maan ärellen 6. wickoa emne, quin se pidhäten. Kucka sillon
tachto toisensa päälle canda, nijn sanoran henelle 2. wathuan
staja asw, lähimeisten 2. wikon sisellä, sitäquin kiria on
luijettu. Jollei hen sijtte tulä wastaman, paidhi estettä nijn Supra 12.
duomitzema sen asian nijnquin hen itze sijnä wastamas olis.
Kaicki nee quin kihlakunnas asunat, onat wärapäät tulema saman
oijennus kereijen, eli maxaran iocaine 1. mkan colmen iakoon, mu:
tom Jos henelle on laijline este. Ja sen tule olla syyn sanoian, ioca
päällä canda.

Neisä diennos.

HS B 96 - 50v

41. Näsä olenus kärels pitä kihlacunnan pää miehen
nimitöxes nimittämän 12 miestä samast kihlacunnast, pwolet
hoiniehia a pwolet talonpoikia ia lamboist ia mös ollom miehist
ne quin rijta welixet, ia kihlacunnan nimitös mielellans
ottanat, toimelliset miehet. pitä nimitöxen nimitettämän
ia ey wahefeliaiota eikä mös rijtelewesä miehiä, ia ey mös
nijtä ialoia. Kihlacunna pää mies pitä itze sijnä nimitöxes
oleman ia ey toinen hänen siasansa, mutoin ios hänellä
laillinen este on. Ionga tämä nimitös warele eli sorta, sen pi-
Kuningan kaares 36. tä seisoman, ia ei sungan takaperin käymän. Ei mahda mös
yxikän sitä nimitöstä wastan wetoa wetä. Ointengin mahta
wäret ia yleli- kuningas caikis asiois totudhen ulos etziä. Hän mahta riclsoa
set etzikött tule caicki wärätt etzikött, ia caicki ylöliset etzikött. Ia lakimiehen
kuningan riclsoa tule lain etziä ia eroitta.

42. Sihen aikahan quin kuningan nimitös pidhetän, sillom pitä ku-
ningan fongdin pitämän kustin, nijlle, ioilla kuningan duomio on
8. henoisen cansa, ia sen iolla hänen duomions nisigli on, 3. henoi-
sen cansa. Ia kihlacunnan päämies pitä pitämän kustin lakimie-
hille 8. cansa. Nimitöxen, iocaitzen hoiniehen quin nimitöxes
on, 2. henoisen cansa. Ia iocaitzen Talonpoian ia lamboan, qui
nimitöxes ouat 1. henoisen cans. Ia sen edhest kihlacunnan pä-
miehen tule tämän kustin pitä, pitä hänen ylöskandaman
caiken sen kihlacunnan oikeudhen eli sakott, quin sillom lange
sen nimitöxen edhest, Iocainen kihlacunnan päämies hänen kihla-
kunnasans zerinomaisen

43. Teke iocun hämmännöxen käreiäs änellans oikeuden edhes,
Hämmennij- maxakan 6. äyri, asia nuehen oma sacko. Kiroile iocu toista
xist kiroxi- ilmei oikeudhen edhes, [illegible] eli waati, kädhäpi eli kutzu wal-
sta ia käte- hetteliaxi maxakan 12. äyriä colme iakoon. Ios mös tomen
ylist käreiäs anda toiselle toimettoman sanan äkki wihast, mikä ilkenäns
se oliskan, quin astu kunnian eli tonnen pälle maxakan 3.
mka colme iakohon, ollei hän sanans sijnä cohta oiena ia iällens
takaperin ota. Jollei hän tahto oita itzens emmen quin hän käreiäst
lähte maxakan sytte sen iälkin quin sanat ouat, nijn quin emmen täsä ka-
res erotettu 20 cap. Jollei hän tahdho seiso oikeutta samas käräiäs, nijn
etzitän se sacko ulos quin muukin sacko, ia hänen rikoxens lisätän
neliänästä emmämäxi, ia sen etzitän 6 miestä, iotka käreiäs causa
olit, ies ne toimettomat sanat olit, eli ei, ia ios hän teki senkärki
wihast eli pitkäst wainost.

44. Nytt otta toinen mies toisen äkehen hänen pellolldans
Ios mies otta ia äestä sillä päiwän ies hän wiepi iällens siehen paikan cusa hän sen otti, ollan
toisen äkeen, ilman sijtä, ios lato sijtä pij maxakan 4 penningi ia nijn iocaitzen edhest yhdhextäin-
pellolda. den asti, sen edhest maxakan 3 äyri. Ia nijn palio mös äkehen edhest, iollei hän
pane sitä siehen saman sian pyördönelle, quin hän sen otti. Ei ole se sacko
suwrembi. Nyt tarwitze mies äkehens ylitzen pellon wetä iota on ylöskäytäwä
peldo, nijn pitä hänelle oleman äies kelkan. Jollei hänellä ole äes kelka, nijn ma-
xakan nijn iällens samatun äkehellä ia 6 äyri palkexi maxakan.

HS B 96 - 51r

wala sackoin kaari

1. Ios ioku yllyttä jongun cokohon ia teke wahingon hänen päällens
eli hänen perhens taicka hänen wierans päälle.
2. Ios mies teke wahingon sen päälle, ioca pakene adhistoxes toisen miehen kardanon
3. Misä kuoneisa, taicka cusa miehen koto rauha pitä olema.
4. Ios mies saa wahingon ennen quin kartanon tule iohonga hän pakene.
5. yllyttä mies toisen cartanohon wahingo tehdäxens, ia ei löydhä eli
saa sitä tehdä quin hän tahdoi.
6. Ios se saa wahingon ioca yllytyxen teki toisen Cotihin.
7. Ios se iotte yllytys tehdän, moxe ulghos kartanostans saapi eli teke sitte wa:hingon.
8. Ios miehet tulenat yhten skoskos ia eriänät rydhalla, ia toinen tule
tällens otans eli asettens cansa.
9. Ios mies kosta sonitum ia maxetun syyn ylitzen.
10. Ios mies kosta ylitzen ulos huatun sakon ia taghatun, eli cosca iotakin
on sakoista maxettu.

HS B 96 - 51v

11. Kosta mies toisen pälle, ia toinen teki wahingon.
12. Ios mies otta wannon wäellä.
13. Ios mies istu toisen Edhes käreiä tiellä, eli kircko tiellä.
14. Ios mies teke wahingon itze kirkos eli käreiäs
15. Ios mies mene kirkost eli käreiäst penningi oluelle.
16. Carkotta mies toisen laist hänen asiastans eli cutzustans.
17. Hacka mies toiselda kädhett eli ialghat wäkinallal.
18. Nÿtt kosta mies duomarin pälle eli teke wahingon, eli nijdhen pälle ioita hänen päällens oikendhen edhes todhistit.
19. Ios wiepi mies toisen ulos kartanostans wäkinallal ilman duomio: ta eli paitzi ilmei paha tÿötä. ⌐ ilman sÿÿtä.
20. Käätän miehen päällä warkandhen sÿÿ eli muu sÿÿ sidhotan ia piinatan
21. Mitä ne rickonet onat, quin wala sakott rickouat, ia heidhän wel: goistans, ettei he riko toisen penningeit.
22. Cuinga walasakon sÿÿn tule tiedhÿttä, ia etzittä kihlacunnan päämie: hen, ia kihlacunnan niminitäxen edhes.
23. Kihlacunnan niminitäxen tule nÿtä wariella eli sorta eusin wala sakost.
24. Cuinga ne pitä käreiäs ÿlös luettaman wannottaman ia duomitta: man rauhattomaxi, ia heidhän päämiästäns.
25. Ricko iokun walasakon lamboan päälle eli huonecunnaisen.
26. Ios iokun pakeelamboan kartano ahdistaxes ia saapi cuoleman eli hauat.
27. Cosca rauhattoman miehen tauara mahdetan hÿpoitta, eli ios hän mahdetan nistata ennen quin hänen päiwäns wlkona ouat.
28. Se quin pitä, raintze, huonesans otta, eli koria rahatoinda miestä.
29. Ios iokun pitä rauhatoinda miestä toisen wahingoxi.
30. Tapetan rauhatoin mies, sÿtte quin hänen päiwäns wlkona on.
31. Ios hän tapetan wlkona waldacunnast eli tuodhan sisällä ia tape: tan, ei ole rauhattoman miehen emändä rickonut häne tauaratans.
32. Cuinga rauhatoin mahta itzellens rauha saada; ia ios hän cuole ennen quin rauhan saa.
33. Cuinga rauhattoman miehen maan saama cansa pitä tehtämän, ia peripinden nijn kauuan quin hän rauhatoin on, ia iälkin häne cuolemas.
34. Palene rauhatoin mies ia ei täÿdhÿ maanpälist maxa hänen wel: koians quinga sitte pitä hänen maans arwattaman.
35. Ios se fangitan tuoresta tÿöstä ioca wala sakott rickopi, quinga sillom pitä hänen ÿlitzens oikendhen sanottaman.
36. Ei mahda wanno eli taitamatoin lapsi wala sacko ricoa.
37. Rauhan rikost pelloill ia nÿtuill sÿkÿisell ia kewäill.
38. Ios mies tapetan rickomatoin, kanta hakatan eli steilatan.
39. Ios iokun toisen kuohitze, puhkaise silmet, eli ulos lÿö hambat, leicka koruat, nenän eli kielen, quinga näme pitä etzittämän eli oiettama.
40. Se quin könä toiselda puolen markan osan eli huunan, mikä sen palka on.
41. Ios mies wähemmän könä quin ½ marcka.
42. Metzä warkaist ia meri könäreist, sencaldaiset cutzutan murha miehix.
43. Ios iokun otta hedhelmä toisen protarhast luwitust wäkinallal ia teke isämmen wahingon päällisexi.
44. Ios iokun cutzu miehen eli palcka toisen tekemän pahan tÿöhön.

ÿllÿttä

HS B 96 - 52r

9.

Ylläyttä mies toisen cartanohon nijn mielin että hän tahto 1.
Talonpojan, eli iongun hänen perhestäns, eli sen iolla hänen car:
tanosans on, eli hänen wierahans, taicka sen qun hänen carta:
nohons on ahdistoxes paënnätt wahingon tähden. Coska hän car:
tanohon tule, teke wahingo, tappa, lyöpi, hacka täydhet hawat
eli lyö hwon ricki, sinisexi eli weriseksi, caicki qun sijnä seurasao:
nat ia kimbusa, ne onat rickonet walasalon.

Palene mies toisen cartanon wihamiehens edhelle, iase qun 2.
tala aia lastetta eli pistä iälken, nijn että hän sijtä cuole, eli saa
täydhen hawan, sinisen eli werisen: Ios se sattu hänen sitte qun
hän tuli oman Tomtins sisälle eli kartanohon cunga hän palemi
apua etzimän, nijn on se ia caicki qun hänen cansans olit ricko:
net walasalott.

Nijn palio qun Talonpoica on sisälle ottanut huonettans ia tom: 3.
tins cans, iosa hän pällä asu, sijnä tule hänen olla koto rauhan
ia caikille hänen omillens. Nijtt seiso sama ulkona kartanost, paia,
ytkinen huone eli aitta, näisä huoneis tule miehen nauttia, sama koto
rauha, qun cardanosahan eli tontisa. Se qun sijnä teke hänelle wa:
hingon, olkan walan salon rickonutt.

Nijtt taita se sattua sihen ioca otehen maxe, emmen qun se tule sen 4.
toisens Tomtille ioca palene eli hänen cartanohons, sijnä ei de wala
sacko rikottu.

Nijtt ylläyttänä he miehen cardanohon sisälle ia tahto wahingo
tehdä, ehkä ei he saa sitä tehdä, mackan 40. ullä kartanon mene: 5.
miset eli warielkan heitäns 12. miehen walalla ettei he nijn mielin
memmet, että he tahdoi wahingoa tehdä. Nijtt rickowat he ouen eli
tulewat he päällä wedhettijn iousten cansa, ulgos wedhettijn miekain
cans, eli muilla sen caldaisilla odhilla, ia etziwät nijdhen iälkin,
ioille he wahingot tahtowat tehdä, miehen cartanosa, ehkä he qun=
tengan wahingo teghe, mackan sitte niquin emmen kiroitettu on
ia ei mahda ytän warielluxta saadha, kihlacunnan nimitös nijn tunnusta.

Nijtt taita se mies, qun miehen cartanon täyttä, hawoitetta eli 6.
tapetta eli saa weristöxen, sentehden että hän ylläyttä miehen kotohon,
nijn pitäkän omanans mitä hän saapi. Nijtt taitawat ne iotka
walalla menewät, paëta, caicki se qun he saawat, mitä he sawat kar:
tans eli Tomtin sisällä pitäkän maxamat. Nijtt ios he tulewat
kuinpwu 7 wereiäs ia ialghatt langewat eli kaatuwat sisällisel puolel,
7 kartanon
ia pä ulghoiselle puolelle, nijdhen qun ylpeijstä tekewät, maatkan
ilman maxott langewat ialghat ulghos ia pä sisälle päin, olkan
maxon alla, sillä että sieldä pää langeis, cusa ialghat seisoit.

Nijtt taita se iosta ulghos kartanostans ionga kartanonhe 7.
aiawat, ia tappa, lyöpi, ia hacka sitte qun he ulghos tulit hänen kar:
tanostans, mackan sitte maan lain iälkin. Saapi hän mös ha:
wat eli tapetan sitte qun hän tule ulghos kartanostans, nijn macka:
wat he mös hänen maan lain iälkin, se qun sen teke, sen tietkän
kihlacunnan nimitös.

Nijtt.

HS B 96 - 52v

8. Nyt löytänät mehet toisens kartanons suosiolla ia eriänsit rijdhal: la, sijnä ei rikota walasacko, mutoin ios mies mene kartanosta wihoisans ia tule sitte iällens odhilla eli awon cansa, hacka, lyöpi eli tappa, nijn on hän ia Caicki[me] quin händä seuraisit rickonet walasakon. Nyt tule syyn sanoialle rauhan rikous, ia maan omistaille colmanes rijpitöstä ia costa hän on maxanut syyn sanoille, ia hän rucoile hänen edhestens

Tahto tapon Kaares 22. Infra 32.

nijn ottakan kuningas 40. mka, iotca maalle onat. Cuole se rauhatoin ennen quin hän rauhan saapi, maxakan sitte hänen perilisens laillisen sakon ehkä mikä se on hanat eli tappo, syyn sanoian ia ei muil le yhdellengän.

9. Nyt costa mies etzityäsiä ia maxeutta, nijn on hän rickonut wala sakot, nijn pitä sen nimitoxen tietämän ios miehet syytä tuelis sille wälille tairka ej

10. Ej mahdha yxikän costa wlwos lwatoin sackoin ylitze, ia tagghaltwin, mutoin ettej hän rico wala sacko. Jos on sacko lwattus ia ey tagghaltu tairka ios nijn on edhellä määrätty, sakot maxetta, iollei maxo annetta sen päiwän pälle, sitte mahta hän costa. Jos hän sytte costa, ej ole hän sille rickonut wala sackoa waan maxakan laillisen sakon sen iälkin quin ukos ombi. Nyt ios iotakin on maxettu sakosta, sitte ei mahdha hän costa muilta kaiwata sen iolwos quin taka: perin seiso lailla, eli olkan rickonet wala sakon.

11. Ej mahdha mies costa toisen pälle ia toinen on tehnyt wahin- gon, ios hän costa toiselle, nijn on hän rickonut wala sakon. Hen pitä kihla- cunnan nimitoxen tietämän ios se sima wllen hän kosti teki hänelle wa- hingon tairka toinen: Jollei se sama tehnyt hänen päällens wahingott, nijn pitä kihlacunnan nimitoxen sen tietämän ios iokun nijn ette on tuellut heidhe waihellens eli mixi hän costi toisen päälle, nijn on hän rickonut wala sakon syyn.

12. Otta mies waimon wäkiwallalla, ia fangitan tuoreldä työldä

Naimisen Kaares 5. Cap.

tunnustakan 12 miestä, nijn pitä kihlacunnan pää miehen kohta suoma kaupulä ylös leickata ia käreiän koota ia duonnikaman hänen miekan ala, ia ej pitä edhemmä syrtämän edhes päin. Jos mös iokun otta hänen edhestäns tu nastoxens iällens, maxakan 40 ₰ kuningan oma sarkoa, ia huonastoxen iällens, puolen ottakan waimo, ia puolen kuningas. Nyt ej ole hän ilmej työstä otettu, soima waimo sen hänelle, että hän on wäkiwallalla wietan tahdhonsa eli himons tehnyt, eli sano että hän kihnusti häne cansansa waan ej saanu pahaa tahtoans täyttä; Jos sitte näky waate reuwistyna hänen päällens eli waimon päälle, ia sen causa mös suinen eli weristetty eli sijnä kiwelue parve eli awuun huto, sen pitä kihlacunnan nimitoxen tietämän ia etzimän ios he sortawat hänen, olkan sytte rickonut wala sakon. Jos otais mies waimon wäellä ia waimo tappais mehen syynä ia tunnustaisit 12 miestä, nijn makaa maxamata. Otta mies waimon wäellä ia pakene maalda se causa, ia hän sortan siehen lailla, ey tule hänen ikänäns rauha saadha, ennen quin sen waimon awios mies rukoile hänen edhestäns, Jos se waimo naitu on ia hänen saamans rijpoitan.

13. Nyt istu mies toisen edhes oikealla käreiä tiellä, eli kirko

Infra 16.

tiellä, costa hän tahto mennä eli tulla, ia tahto hänen tappa, haawoitta

Eli

eli Tuumella. Ios hän teke iongun nijstä, nijn on hän rickonut wala salon. 9
Nÿtt tarta se tulla ärki wihast sÿnä eÿ ole wala sarko rikottu. Nÿtt istu mies
kirko tiellä eli käreiä tiellä, ia tahto wahingo tehdhä, ehkei hän saa sitä
täÿttä, wetä ioutzen awapi miekan eli weitzen, eli nuoren odhan händä wastoin
karkapi hänen pällens tuapi händä taka kiwen eli tangon cansa, maxakan
6 marka colme iakohon, maakan se todhistaiilla iotka silloin länd
olit, ia 6 miehell käreiäs. Ios se hänelle soimatan warielkan itzens
6. miehen walalle eli maxakan, quin ennen on sanottu. Hacka mies
toisen waatten eli okran, lÿckä eli träinpä, kirko tiellä eli käreiä tiellä
ia ei tule weristöst, nijn warielkan 6. miehen walall, eli maxakan 9. mka.
Tappa mies toisen löä eli hacka sinisen eli werisen, käreiäs iuori 14.
eli kirkos, olkain silloin rickonut walasalon, muutoin ios se tule tapa:
tuumast, silla että sÿnä caickein tule rauha saadha.
Nÿtt aia mies kirkost eli käreiäst ia tule penningi ohelle ennen 15.
quin hän cotihin saapi eli muualla istuman, cusa hänen wikamiehen:
sä on, hänen edhesäns Tappanut, lyönätt eli hackanut hänen nijn ei
ole he sÿnä rickonet walasackoia.
Nÿtt karkotta mies toisen laista candeestans, ia ei lÿö eikä tule 16.
sinist eli werist, maxakan 40. mka colme iakoon, ia ei ole rickonut wala Karkötta
sackoia, ia sen pitä kihlacunnan päämiehen nimitös tietämän, qwinga käreiäst,
hän peltein ahdistain eli omin tahdom: Eli hän karkotti hänen cutzutusta on se ettei
käreiäst, eli taisi nuo wirki heidhän wälillans olla, ia ei käreiän cutzu: mies saa
tusta. Nÿtt tule hänellä olla rauha, hänen cotnans nijn käreiähän ia oikenttans
nijn sieldä iällens cotihins. Tappa mies hänen eli hanoitta lÿö sinisen puhua.
eli werisen tielle cutzuun mennes eli tulles, sentähden että hän cutzui Supra 13.
hänen, ia randa hänen pällens sÿnä on hän rickonut wala salon. Ios
istu iokutiellä hänen edhesäns, ia ei taidha mitän hänelle tehdä, nijn
on härhitettÿ eli häiritettÿ tÿhiällä maxettu. Heritettÿ
Nÿtt talutta mies toisen stuckin eli kiwen tÿgö eli muualle ia maxetan tÿhiellä.
hacka häneldä kädhett eli ialghat wäkinällalla, nijn on hän ia caicki 17.
quin händä senraisit rickonet wala salon. Nÿtt tule hänelle ruko: Infra 39.
uxet ioca tapettu eli hanaut sai taicka hänen perilisens, ios on se
tullu ärki wihast heidhän waihellens, saapi iocu heistä hanat cuo:
leman, sinisen eli weristöxen, sÿnä ei ole rikottu wala sacko.
Nÿtt kosta mies sille, ioca duomon ulos annoi, eli wastan otti: 18.
tappa, lÿö täÿdhellisillä hanoilla, hacka sinisen eli weristöxen, eli
kosta sille, ioca todhisti händä wastan oikendhen edhes, eli sentähden
että hän omansa laillisesti warieli lailla häneldä. Nijn on hän
ia caicki ne, quin händä senranatt, rickonet wala salon. Nijn
pitä sen kihlacunnan nimitöxen tietämän, ios hän kosti sen edest
eli tuli nuo wirki waihellens.
Nÿtt täÿttä mies toisen miehen kartanohon wäkinällalla, ia wie: 19.
pi hänen kartanostans ulos, ehkei hän sörie huoneita, eli tege
wäritöstä kartanon sisällä, nijn on hän rickonut walan salon
muutoin ios ombi kuningan duomio käÿnÿtt edhellä, eli mutoin
sen iolla kuningan duomio on. Eli iohdatta hänelle täÿdhellisen
warlandhen; Taicka on rickonut hengens eli löÿttÿin todhistoxilla,

hänen

HS B 96 - 53v

hänen huonestans täysi warkaus, eli on pahan töidhen tekiä. Sen caldaisten ei tule koto rauha nauttia.

20. Nyt käätän miehen pälle warkan syy, eli mikä ilkan setai: toi olla, mies otetan ia sidhotan, eli wiotan ia piinatan, ennen quin hänellä syylyyn sidhotan, ia ei ole ilmei kädhestä löyty, ia ilman kuningan duomiota eli sen, iolla kuningan duomio on. Se quin nijn teke hän on kuningan walan sakon rickonut ia ei oteta 40. marka, quin ennen oli. Sillä että ioca miehen tule rauha kartanosans nauttia, ia erittein oman hengensä päälle ia ruumins.

21. Se quin walasakon ricko, eli quinga palio heitä on ymmä ia yhdes

Mikä wala sakko on. seuras cosca työ tehdän, nijn ovat he hukuttanet caicki mitä on heillä maan päällä, paitzi maan saama, ia tule rauhatoinna olla ylitzen caiken Ruotzin waldacunnan. Heidhän irdhallisen calunsa pitä iacettaman colmie. Ottakan maan omistaia, cuka sen maan

Cautela. omista, cusa työ tehtin ia walingo, yhden osan, Toisen kuningas. Ia colmannen kihlacunda, cuitengin nijn, että heidhän welkansa, iotca he ennen teit, quin he rauhattomax tulit, ensin maxetan päldä ia kanattomast maanpellisest, ia sitte syynsanoian oikeus sen iälkin quin syy etzitty on. Ios ei täydhy tawarata, welkoia maxa ia syynsanoian oikeutta, nijn wähetän molemmist nijn wikast quin marhast. Ios tawara on enämbi käykän se colmie iakoon, quin ylitze iäxe, quin en:

Infra 31. nen on sanottu. Ei mahda he hukutta heidhän lastens osa, ios heillä

Käreiän kaares 30. lapsia on. Eikä mös heidhän Emännens osa, ei mös huoneita quin

Regula. emännän Tomtin eli hänen maansa pälle seisowat. Eikä mös yhden:

Jocaitzen pitä maxa: gän nijdhen osa, ioidhen osa heidhän saamansa on, heidhän can:

man omansa syyns. sans, nijn tule itzecungin sackons yxinens maxa, ia ei mahda yxi: kän toisen osa hukutta.

22. Cosca walasakot rikotan, nijn tule syynsanoian sen tiedhyttä pitäialle eli käreiäs, cosca walingo tehtin; taicka kuningalle quin ennengin on sanottu, kuningan kaaris, Cap. 26. Ia cosca se työ nijn tiedhytetty on, nijn pitä kihlacunnan pämiehen sijnä kihla: cunnas cohta leiwkaman sanoma kapulan, ia cokohon cutzunnan kihlacunnan käreiän; nijn mahta se quin työn tehnyt on, rauhan lupauxes tulla ia mennä endisehen tilaans hic desiderat iälleus, kihla: cunnan nimitös samas kihlacunnas pitä ulos etzimän, ia tietä: män mikä totuus on, sijnä asias. Ia löytän todhistoxet, nijn käy: kän ne nimitäxen etehen, ia wannokan itzecukin terueydhens pälle, ia kihlacunnan pämies luettakan walan heille.

23. Nijn tule kihlacunnan päämiehen samas käreiäs eli toises sitä lähimeises sen iälle syy lasketan, wariella eli sorta, ensin walasakosta ios he warieleuat hänen walasakost; nijn olkan sitte wapadhe ia syyn sanoia kandakan aina pälle, sen iälkin, quin syy andapi, meidhen laki sirian iälkin.

24. Nijt sortawat he hänen walasakon nijn pitä kihlacunnan pämiehen samas käreiäsä eli lähimäises sen iälkin, caicki ne ylöslu: keman quin seuras ia cansa matkas sillon olit cosca työ tehtin ia nim: quin hän ylös nimittänyt on, nijn pitä kihlacunnan nimitöxen wan: nonna

HS B 96 - 54r

noman caicki ne Rauhattomaxi ia kihlacunnan pännes duomitkan
caicki heidhän kodhottomaxi ylitzen caicken Ruotzin waldacunnan. Nijn
on heille sijtte Cuslandhen pämät sijtä päiwäst sommido pyytä, quin työ
tehtij on, syyn sanoialda ios he taita kuningan maan omistaian ia kihla:
cunnan oikeudhen kämmämöxet sijtä hän eli wiepi tauarans sijttegr
hän syypäädä löyttin nijn on hän cadhottanut tauarans ia rauhansa möslin.
Nytt on se Lamboa ionga kotihin tullan taicka on pallannut huo: 25.
net eli lainnan ottanut, saapi hän eli iolu hänen perehestäns haauan
eli halun, surisen eli pimaisen taicka tapetan, nijn on hänelle sama oikeus
quin itze maan omistaialle paitzi talondhen kyppansta.
Nytt ios tomen mies quin Lamboan kartanohon wahingon päälle 26.
menj, saapi haauatt eli halun eli tapetan, nijn tule syynsanoialle molemmat
sekä rauhan ruokus, että hänäin maxott, ia maan Isändä otta col:
mannexet kyypotusta.
Nytt ei pidhä yhdengän miehen tauarata rijpoittaman ennen quin 27.
laillä rauhattomaxi tehtij on. Ei mahdeta händä mös tapetta ennen
sitä pämää quin hänelle märätän käreiäs cosca hän rauhattomaxi
wannotan, muton ios hänen edhestäns paastotan ia maxetan, quin
möngin rickomattomia miehen edhestä ia hänen ruumins kircko
Ritahan hauhatan. Ei pidhä hänen caluans mös pois wietä:
män eli sijrtämän, sitte quin hän syihin sidhotan, syihen syyhijn iolla
wala sacko ribottu on.
Se quin pitä nijtä ia rawitze heitä ateriallä yhdelle sitte quin hei 28.
then Cuslantens on wlkona maxakan 3. mka. Pitä enämmän
ia ruoki, maxakan 40. mka. Eli antta heitä ioitakin wahingo teke:
män, sittequin he rauhattomaxi tullut owat, eli anda heille iongun
annin odhista, eli culunnoxen, se maxa 40. mka, ios hän sen tiesi
että he rauhattomat olit sen pitä kihlacunnan nimitöxen etziman
ia auua nijn wsein, quin hen nijhin asioihin kaillä sidhotan eli luhti:
can 12. miehen cansa, ettei hän Rauhatoinda miestä holhonnutt eli
ruockinut taicka ettei hän tiennijt, että hän Rauhatoin oli.
Sequin pitä Rauhatoinda miestä, toisen miehen wahingaxi olkan 29.
nijn syypä quin rauhatoingin mies. Ios hän iongun wahingon te-
ke maxakan rauhatoin mies rikoxens iälkin, ei sentähden wähem-
bä. Sen pitä kihlacunnan nimitöxen tietämän mikä syynä on tottuus.
Ios iocunin rauhatoin mies tapetan syyn andaialda eli iolda: 30.
kin muulda sisälle waldacunnas sitte quin hän on Rauhatto:
maxi wannottu, ia hänen laillisett päinäns owat edhes iondunet
maatkan maxamatoinna sekä kircon että kuningan prolest. Mu:
toin ios hänellä rauha kuningalda laillisesti on.
Ios iolu on Rauhattomaxi arwattu waldacunnasa ia tapetan 31.
sijtte wlkona waldakunnast taicka hän otetan wlkona waldacun:
nast, ia tuodhan wäkinallalla waldacunnan iälleus ia sijtte ta:
petan, nijn pitä hänen Edhestäns sekä maxettaman että paas:
tottaman, nijnquin möngin rickomattoman miehen edhest, ia
hänen ruumins kircko Rithan handhattaman. Sillä ei tule
hänen wsiammat maalla Rauhatoin olla, eli rauhans ca:
dhotto

HS B 96 - 54v

dhotta mutta sille maalla cuhunga wahingo tehty on. Ei pidhä myös walasacon edhest, emännän maata eli Tomtia taicka huonetta quin hänen tomtins pälle seisowat vijporttaman. Sillä ettei meidhän laisa nareta myös waimon Esiwanhembain maan pälle, huonetten eli cala wedhen ia toëten pälle. Eikä myös waimo miehen mutta maanpälisen. Ei pidhä myös yhteist mandèrett vijportettaman, ehkä se lugetan irdhallisexi caluxi.

32. Nytt tule heidhän Rauhatomna olla, sihen asti quin se ucoile heidhän edhestäns, iolla he wahingon teidh, eli hänen perillisens. Sitte mahta kuningas heille rauhan anda, eli se iolla sencaltainen kuningan walda on, että hän mahta heille rauhan anda. Nijn pitä heidhän lunastettaman 40. markalla kuningan oma sacko. Ios se cuole ioca rauhatoin on, ennen quin hän rauhan saa, maxakan sitten hänen perillisens hänen tauarastans laillisen salon mikä se on myös tappo eli haawat syynsanoialle, kuningalle ia kihlacunnalle quin io ennen on sanottu.

33. Rauhattoman maan saaman tule lakicunnan miehen eli kihlacunnan päämiehen pitä eli otta sillä toimella että heidhän pitä paneman yhden lammatti miehen, ionga heidhän edhesens pitä hukema ettei sijtä himasta yhdellengen nitän annettu, waan nijllen iollen hä totisesti welkapää oli, ennen quin hän ricoi rauhansa. Pitä sen ylitze mexe, se annettakan wainaisille hänen sielunsa edhest, taicka kircon ia Closterin, ia sihen asti quin hän rauhan saapi eli cuolepi. Sitte quin hän cuollut ombi, nijn pitä hänen perillisens sen maan saaman.

34. Nytt taita Rauhatoin myös waldacunnast päeta, se iolla nijn wähä on maanpäälistä, ettei se ulotu maxattaa hänen welkans ia ei ole, millä hänen rikoxens maxetan, ia hänellä on maan saama. Iollei hän tee öön ia aigastaighan sisällä, sijtä aigast quin hän pakeni, syynsanoian sowindo, nijn että hän pyydhäis hänelle rauhan kuningalda, nijn pitä 12. miestä hänen maans arwaman, ia ensin hänen welkans maxettaman ia syynsanoian oikeus, ia mitä sijtä ylitzen on, käykän se rauijlle ruoghali, ia iaettakan, quin ennen on sanottu.

35. Nytt taita mies walasalon ricko ia fangitan tuoreldä työldä ennen quin öö ia päiwä ylitzen käy, nijn tule kihlacunnan päämiehen sanoma käpulan ylöspyäldä, ia käreiän kokon cutzua samas kihlacunnas cuhunga wahingo tehty on, kihlacunnan miehitäxen tule tietä sijtä totudhen ios on myös tappo tehty sijnä pälle yllytöxes ia sen tunnusta kihlacunnan nimitös nijn pitä kihlacunnan päämies hänen wiekän ala duomitzeman ia caiki ne quin hänen cansans fangittu sijtä samast työstä. Ios on hänes siinen eli weristös eli muu wika, ioista walasalott maxetan, mistakan oikean kädhens, ia iocainen quin cansa oli. Hänä ylest maxetan nijnquin edhespäiten erotetan sen iälkin quin rikos anda, ia walasalon syy, Ios he mistanat hengens taicka ei,

Tapän Kaarec 30.

HS B 96 - 55r

ei, nijn tule heidhän irdhallinen tauaransa ruola rauixi tehtä,
quin ennen sanottu on Cap. 21.

Ei mahda wainö wala sacko nikoa, sillä että ei mahda hän 36.
rauhatoin olla, ei mahda myös taitamatoin lapsi wala sacoa nikoa, Tietä
ios sitä kannetan hänen pällens, nijn pitä nimitöxen wanmona Tapån
ettei hän ole 15. aiastaika wanha, waan maxetan sen iälken, kaares
quin kaauani syyn kaares eroitetan. 11. 12. 29 Cap.

Nytt mene mies toisen pellolla eli nijtulla kenäm eli syyssyn 37.
ia tappa, nijn on se cahdes maxos quin hän teke Isännen eli hä: Tietä ta:
nen perhens pälle, ia se maka maxamat mitä hän saapi iocatoi: pån kaa:
sen pellolle meni. Sama laki on sytä ioca toisen carkotta oman res 17. Cap.
saamans päälda nijn toisen saaman päälle ia teke sitä wahin:
gon hänen päällens.

Nytt mistatan mies omans tähden ilman rikaxet caulalei: 38.
katan hirtehen wedhetän eli steilin pälle pannan, se quin sen teki
seisokan sama sencaltaisen oikeudhen, quin hän sille toiselle teki.

Otta mies toisen, ia saata wäkiwallal alas mahan ia kiwitze 39.
hänen, quin myöngin elämmen puhkaise ulgos silmen eli lyö
ulgos hambat, sysstä taicka leicka pois kielen, nänän eli korwatt
hacka poicki kädhen, ialghan eli molemmat, se quin nijn teke ia
caicki quin cansa ouat ouat wala sakon nolonnett. Ia cuka
sihen on syynsanoia ehtä mikä se oliskan kaauan kinnoxj eli nuod
nijn tule hänen perilisens, sillä nijn poittlemus että saawain sacko ia rangan ruikens,
klenenga fnens se ehdhan naisa asiosa, ios hän kylmi sadan nuorelda nyöldä, nijn on
syn sanoialle ia hänen sugullens waldi handä klareian wiedä ia anda lodista, sillä
on syn sanoialla walda handä wallalans pääsiä ios hän tahto, eli otta häsenen ia:
serest ne sinnat quin hän mistasi wälla wahingon nahutidzi eli kengon hänelda
otta ia maatkan maxamott myöns edest. Nyt iulistodhan wahingosi sen walil:
lens ia nij wäkiwallast, quin nytt sanottu on, nijn on wala sacko rikottu, waan
maxallan nijnquin tahto saawain edest. 3 cap. eroitetan. Nytt caitan mieholle
sen caltaisen syy sanoatta ia nij ole sitä löytty, nijn pitä kihlakunnan nimi:
töxen kolme sitä kihlakunnan neliänexest wohvat taloin miehet sitä kihlakun:
nast cusa syy tehti, ottaman, ne pitä hänen tuskinan eli sordaman; ios se hänen
sordanut olkan sorttuy ios ne hänen warielenat olkan wapado.

Se quin ryöwä toiseldans täydhellä wäkiwallalla maapäällista 40.
eli mikä se raidaisi olla puolen markan hinnan eli enämän ios hän fangitan
tuorelda työldä, nijn pitä hänen klareian wietämän ia annettaman kihlakun:
nan nimityxen tunnisla että hän täysi ryöwäri on. Jos ne nijn domidze:
wat nijn pitä hänen klareias mielkan ala duomittaman ios myös tuchsian ol: Kuninga
kan wapadhe, ia se nyt kallan neliä kymmendä marcha iora hänen wäki: kaares 26
wallalla otti. Soimatan se hänelle ia nij ole päälda mutta kan se kihlakunnan 28
nimityxell; ios ne warielenat hänen olkan wapadr, sordanut ne hänen olkia warka:
sorttu 40 ne sakkoon. 38.

Röwä mies kolmen äyrin osan eli enämän ia wähemän puolen 41. Raken: kaares 53.
marcha, ios se edzilan hänelle täyden toimin cansa eli soimatan hänelle, ia nij wai
wariella idzens tuodhen taloin miehillä maxakkan caxi kymmendä marcha. Kuni: gan kaa: res 26.

HS B 96 - 55v

Röne hän 2. äyrin ahan ia wähemmän quin 3. äyri maxakan 6. mka, eli warieltan itzens 6. miehen walalla. Röne hän yhden äyrin taicka enämmän ia wähemmän quin 2. äyri maxakan 3. mka, eli luhtilan hänens itzens colmanden. Röne hän wähemmen quin 1. äyrin, maxakan 6. äyri, eli warieltan hänens itzens toisna. Caikis näisä asiois eli etziloisa, maxetan niuquin edellä on sanottu colme iakoon ia syynsanoialle se iallens, quin pois röwätty on.

42. Nyt mala mes metzes eli marias eli missä paikois ia ryöstä Röwämän. Röwä hän wähän eli palion, ia se tule tiettäwälle, nijn maxa ioca mies hänen ia caicki, quin hänen cansans owat ilman syytä kihlacunnast cusa sen asian etzittämän pitä, löytä se että tyä on ilmei, nijn pitä kihlacunnan palmiehen ne caicki miehen duomitzeman, iotca cansa olit seuras ia luotas. Jollei ole ilmei, mutta soimatan nijlle, ia owat sitte tullut iocaitzen sölle, nijn pitä 12 miestä sen etzimän; sortawat ne heidhen, maxakan sitte 40. mrc iocainen, colme iakoon. Joca ei woi maxa, mistakan paldus; luodhitan he, olkan syyttömät. Nijn ne quin fangittin, quin nekin quin fangitzit. Jos mös löytä se että, että he iongun murhannut maalle eli merelle, näisä asiois, pandakan

Cwettä karla.

sitte steilin päälle. Joca sen caldaisia miehiä huonehens otta, holhoapi eli coriapi tietäns eli tahdhollans, olkan se nijn syyllä, quin nekin, sen elkitzet cuuluttan Metzä warkazi eli Meri Röwäri ixi.

43. Nyt menä mies toisen pro kartanon, ioca lukittu on, otta Ouen eli muota hedhtimatt waghella, isändä ia hänen perhens on edhes ia tahtowat warieilla, tule tappelus heidhen waihellans, tapetan hänen perhellens eli isändä itze, taicka saawat haawat, eli weristöxen taicka siniset, sijnä on mala sakot rickottu. Tapetan se quin päälle ylytti, saapi haawat, weristöxen eli siniset, pitäkän caicki omanans ilman maxamat. Cosca warghas eli Röwäriat miis, eli ioca quin syypä on, fangitan, nijn pitä cohta sanoma capulan kylymään ia kalreiaan coxettuman. Olkan sama laki nauris carkiast ia maasta, quin pro tar hastakin.

44. Se quin kaskä toisen miehen eli palkamiehen lonmaan, tappaman eli iongun pahan työn tekemen, toisen miehen päälle, nijn pitä hänen seisoman saman oikeudhen, quin hän sen itze tehnyt olis.

Korkein: baidhen Syydhen Coravec 13. cap.

HS B 96 - 56r

Corkeimbain syydhen kaari.

1. Murha iohon toisen, qwinga sen pitä etzittämän ia ratkaistaman.
2. Tappa Isä eli äiti lapsens tahdollans eli lapsi Isäns eli äitins.
3. Nyt taita se tapahtu tapaturmast.
4. Ios iocu Ihminen mistor itze hänens.
5. Ios iocu kihla eli omista toisen waimo, nijnkauan quin hänen Endinen laillä otettu Emändä eläpi, ia ios hän kihla toisen ia ei omista.
6. Ios iocu toisen turmele welhoudhella.
7. Ios iocu murha poica pholens eli tyttär pholens perimisen tähden.
8. Ios iocum nosta sodhan Cuningast eli maan herra wastan eli teke wäijymisen eli wäkinällan hänen päällens.
9. Ios iocum iohdatta Isänsä maalle wieran sodhan taicka san=da wärin pholen kitnen hänen oikeata herrans wastan.
10. Ios lamboa Myllari vskottapa palwelia tappa oikean Isännens eli Emändä murhapi hänen herrans eli oikean Isännens.
11. Ios mies Canda murha tulen toisen päälle.
12. Eunga tule sen hänens luhtia, iolla sencaldaista syytä soimatan.
13. Kälia iocum toista ia se saapi sijtte wahingon, iota kaetan ia ei tiedhä kusta.
14. Sitä iola Elaimen Cansa kormentta teke eli hondo cappalen Cansa.
15. Ios iocum teke noitulen toisen pälle, qwinga sen pitä etzittämän ia tutkisteltaman. Nämät asiat ei ole rahalla maxettawat.

Murha mies toisen, eli waimo, eli cuka ycki toisen murhaisi ia salanda pois, ia Canda peiton ala, nijn pitä miehen stei=lattaman ia waimon poldettaman. Sen pitä kihlacunnan m=nitöxen syynä kihlacunnas cusa työ tehtin tietämän syytä mie=hest eli waimost totudhen eli walhen. Ia kihlacunnan pämies ennustalan walan, ia sijtte wanno kan cukin terweydhens pälle ninquin waloisa serso. Nijn pitä coikis murhis tehtämän, Ja Coikis syysä iommen edhest hengi otetan. 1.

Tappa mies eli waimo lapsens tahdollans, taicka murha lapsens salanan eli christityn, taicka lapsi Isänsä eli äitinsä eli waimo miehensä taicka mies waimonsa; cuka heistä sen tekisi, nijn pitä miehen steilin päälle pandaman, ia waimon poldettaman, ios se coikille ilmei on. Nyt kelle sencaldainen k=ieleman kihlacunnan nimitöxellä, nijn pitä sen itzens war=hän wariellan olkan wapade, quin ennen sanottu on; Jos hen steilin päälle pandaman ia waimon poldettaman, ia se pholi quin tapoi eli murhaisi tahdollans, pitä mistattaman sen cuollen perimisen, ia ei pidhä hänen perillisens sitä ijancaicki=sest saaman. Sillä ettei mahda yxikän toistans periexens tappa. 2. Tahto tapan kaari 15. Perimisen 10. cap.

Nyt ändä se on tapaturmast tullut, nijn maxakan quin tappoin sakois eraitetan Cuningalle, syynsanoialle ia kihlacun=nalle caxinaisen sakon ia ei hukuta hengi eli perimistä sen ta= 3.

paturma

HS B 96 - 56v

Tapaturma
Tapås 16. cap. Paturman edhest. Sen pitä kihlacunnan nimitös tietämän iosse
tahdolla eli tapaturmasta tehtin.

4\. Nyt taita nijn uriasti tapachtua, että iocu ihminen
Tapaturma murha eli surmapi itzens, millä muoto se tapachtua taitais, nijn
Tapås 16. pitä hänen kochta metzän wietämän ia tulesa poldettaman muu:
toin ios tiettänä on, että hän nijn taidhottomaxi tuli, ettei hän ni:
tälän waara tainnut karta; nijn mahta hän mahan kätketta
kircko äidhan wieren. Ia cosca sencaldainen wahingo tapachtu
nijn pitä kihlacunnan Pämiehen cochta sanoma kapulan ylösleica:
man, ia coguaman kihlacunnan käreiän, kihlacunnan nimitäx:
en pitä sen syyn etzimän, ia andaman kihlacunnan duomion
sen pälle. Ia sen cuollen Perilisett ottacan hänen Perisans ia
hänen saamans.

5\. Hyliä mies laillisesti otetun Emämäns ia kihla hänellens
Perimisen toisen Emännän laillisesti, makapi ia pitä sen, nijn cauuan
17. quin se toinen Eläpi, ionga hän laillisesti nainut on, ios se nijn
Naimi. 2;3. todhexi löytän, ilmestein eli ulkisten töidhen cansa ia tunnu:
stusten hänen pällens todhistetan, kirkon lain cansa se on tu:
kuttanut hengens ia waimo samalla muoto, ios hän sen tehi.
Miehen pitä leikattaman, ia waimo Eläwänä mahan kätket:
taman, kihla mies mös toisen Emännän nijn cauuan, quin se
toinen laillä naitu eläpi, ehkei hän sitä ensingen pidhäis maka:
san 40. mka, nelia iacoon; syn sanoian, kuningan Pispan ia
kihlacunnan, maatkan se kihlacunnan nimitäxelle, ios hän
piti hänen taicka ei. Olkan sama laki ios waimo naipi eli
hulepi toiselle miehelle.

6\. Ios surmapi mies miehen eli waimo waimon noitudhella nijn että
Infra 15. se sytä cuolepi, mistackan hengens sen työn edhest, miehen pitä
Steilin pälle pandaman, ia waimo poldettaman, ia sen pitä kih:
lacunnan nimitäxella todhistettaman, quin ennengin sanottu ombi.

7\. Ios surma mies eli waimo lapsi pudhens itze tietens taicka
Perimisen 12. waingosta, ia tahto nijn omille lapsillens Perimistä omista, olcan sa:
ma laki hengest, ia seisocan Periosast, niinquin Perimisen kaari
laissa sanopi Cap. 12.

8\. Se quin westa sodhan kuningast eli waldaanman herra wa:
stan, taicka wäij sen iälkin, että hän tahtopi hänen fangita eli
tappa taicka telepi iongun wäkiuallan työn eli wäryidhen, kirian
neuuon töidhen eli awon carsta, nijn tule hänen mistat sekä hen:
gens, maansa ia hyuydhens ios hän fangitan ilmeisistä töistä.
Nyt taitan hänelle nähtä sonnata, ia ei ole ilmeisistä töistä löyt:
ty, se seisocan kuningan nimitäxelle ia wannocan itzecukin
Käreiän 21. sytte lestunsä pällä, niinquin heidhen walansa sanotan, ios hänen
sortawat, nijn on hän cadhottanut caicki quin ennen owat sano:
tut. Ios ne hänen wapahtawat, olcan wapadhettu.

9\. Nyt ios mies iohdatta maalle, iolla hän syndynyt on wie:

rahan

HS B 96 - 57r

rahan sodhan, ia landa kiluen wärinpuolin oma herrans wastan
ia turmele oman Isänsä maakunnan, muutoin ios hän semaxi
sitä, ioca oikein on waldakunnan tullutt niin ombi hän ia
caicki ne, quin hänen Cansans olit, rickonet hengens ia hywy:
dhens, ijancaickisexi Cruunun omistoxexi. Nytt ios ollekin soima:
tan sencaldainen syy, ia ei ole ilmei niin pitä kuningan nimi:
töxen, hänen taicka sortaman eli luhtiman. Ios hän luhditan
olkan wapadhe; Ios hän sortan mestakan sekä hengens että hyy:
wydhens, quin ennengin on io sanottu.

Nytt ios lamboa Rickonut oria, Myllari wscottapa pal: 10.
welia eli iongun nijdhen Emändä, tappa oikean Isännens taicka
herrans eli hänen Emändäns ia se fangitaisin tuorelda työldä, Tapaturmä hauaam 7.
niin pitä sen miehen eli waimon käreiän wietämän ia sielä
mes steilin päälle duomittaman ia waimo poldettaman. Sen syy:
pään maan ia irdhallisen rahan pitä colmie duomittaman. Otta:
kan yhden osan kuningas, toisen syyn sanoia, ia colmanen kihla:
cunda cusa työ tehtin. Quitengin niin, että wero, kymmendi, wel:
iolle sencaldainen syy soimatan miehelle eli waimolle, ia ei ole
tiettäwästi päälde otettu, niin luhtikan itzens kihlacunnan mi:
mitöxell cusa työ tehty on, Ia kihlacunnan pämies luettakan
walan, ia sitte wannokan itzecukin Lestins, quin walasa seisopi
ia rucoilkan Iumalan niin itzens autta, ia pyhitöxet ioilla hän
pyhitetän, ettei hän eli hänen waimons ikänäns tappanut her:
ransa, eli Isändäns, ia sille ei mahda hän hengens eli hywyttäns
mistata. Ios hän luhditan olkan luhdittu. Ios hän sortan,
niin mistackan caicki quin ennen sanottu on. Nytt sano se Carinamen Sacko.
quin tapoi sen tulluen hanaitzemat ia ei tieten, niin pitä hei:
dhen perillisens caxikertaisesti maxettaman, ia ei hengiä otetta:
man, ia annettaman kuningalle ia kihlacunnalle laillinen sacko
niinquin Tappo syysä erotetan, ia ei Enämbätä. Tämen pitä
kihlacunnan nimitöxen tietämän quin ennengin io sanottu
ombi. Ios se tapaturmast eli tahdosta tehtin.

Ios ioku sytyttä tulen toisen miehen huonesen ia tahto poltta 11.
sekä kylän että asuiamet poltta ylös huonen eli caxi eli colo
kartanon taicka kylän, saadhan hän kijnni tuorelda työldä
eli putumaisella suolla taicka palawaisella kekälellä niin pitä
hänen sydhottaman ia käreiän wietämän. Sitte tule 12
miehen kihlacunnasta catzoa ia etziä totudhen syhen asiahan,
ios ne sen luhtiuat, niin maxakan se 40. wika, ioca syyttömän
sidhoi ia nighoi. Ia ei ole hän rauhans rickonut eli hywyttäns.
Ios ne sollaisexi hänen, niin maxakan caicki mitä hänellä
on sakoxi colmie, Ottakan yhden osan kuningas, Toisen syyn
sanoia, colmannen kihlacunda; ia quitengin maxettakan ensin
wahingo sille quin wahingan saanut on, quinga palio se oli.
Ioldei ei enämbi löytä niin tule sen ensin wahingons saadha
quin wahingon nautitze ia sen pitä kekis poldettaman, ioca
toiselle tulen sytytti.

Nytt kellen sencaldainen syy soimatan miehelle eli wai: 12.
molle

nelle, ia ei ole löytty, warielkan itzens kihlacunnan colmel-
nimitexellä iossa työ tehtin, ia olkan sitte syytöin, sortan hän
nijn maxakan iälleus Caiken wahingon quin toinen sai ia
päälisexi 40. mka, colmie iakoon; Iollei hän woi sacoa maxa
ia wahingo iälleus, ensimäisten 6. Cuckautten sisällä, sen perest
quin hän sakoitettu, nijn pitä hänen rauhattoman oleman eh:
kä Cumbi se olis mies eli waimo, sihen asti, quin hän on oiken:
dhen tehnyt sytä syystä iohonga hän on soluaistu.

13. Nytt käkeä eli whka iokn miestä taicka hänen hyyjttens
ia miehellen tule sitte wahingo tulest, Tappo, murha, taicka muu
wahingollinen tapadhos ia ei ole tiettänä custa wahingo tapahtui
nijn cutzukan wapadhesti sen wastaman käreiin ioca käkeis
ios hänellä on todhistaia sen päälle, maatkan se kihlacunnan
nimitexelle, Ios hänen ne warielenat olkan wapadhe; Ios ne
hänen sordanat, olkan se sama laki, quin ennengin sanottu. sil:
lä että nytä on paha wsksa, iotca muillen paha toiwottanat.

14. Ios miehelle tai illeys tapahduis, että hän makais elämmen
eli iongun iäriettömän hundocappalen cansa, ia saadhaisin kijnni
tuorelda työldä eli todhistailda sortaisin, ia kihlacunnan nimi:
texelle. Nijn kihlacunnan päämiehen tule duomita hänen e:
länänä mahan kaiwetta, sen saman Elämmen cansa eli tu:
lesa poldetta, ei mahda ne maan päälle elä. Ios se hänelle soi:
matan, ia ei ole ilmei, se maatkan kihlacunnan nimitexelle
quin muitkin Corkiain sackoin asiat, Ios ne hänen luhtinat
olkan wapade; sortanat ne hänen nijn pitä hänen raudhoin
lyötämän ia pyspalda ripin ottaman, ia pitämän hengens.

15. Nytt ios mies taicka waimo tekepi iongun päälle welhon
työn ia se tulepi ilmei ia löytykä, nijn pitä hänen rautoin
pandaman ia käreiän wietämän, nijn myös heidhen welho:
udhens heidhen cansans, sen pitä 12. miestä tietämän ios hän
sen welhoudhen tehnytt on, taick ei, ios ne heidhen wariele:
nat olkan wapadhet. Sordanat ne heidhen, nijn olkan sor:
dutt 40. mkan colmie iakoon, kuningan, syynsanoia ia kih:
lacunnan. Ios sytä on iokun Cuoleman saanutt, ia sitä
kannetan sen tietkän 12. miestä. Ios ne hänen luhtinat
olkan syytoin; Ios ne soluaisenat hänen, nijn tule sen waimon
tulesa poldetta, ia miehen steilin päälle panda ia sen syy:
pän maanpällinen iaetta, ia perilliset ottakan häiden maans.
Ios se soimatan illengin ia ei woi wariella itzens kihlacunnan
nimitexelle, maxakan nijnquin Tappoin syisä eroitetan. Cap. 15.

16. Nämä syydh quin nytt owat sanotut owat sakottomat syyt
ioist otetan sekä hyys että hengi, iolle sencaldaisett syytt soimatan,
ia ei ole ilmei, nijn warielkan heidhens, quin ennen on sanottu.
Nijn pitä myös syypään welghatt maxettaman ensin hänen hy:
nyjdhestäns ennen iakoa, ia ei mahda hän myös yhdengen muin:
nen penningiä rickoa paitzi omians.

HS B 96 - 58r

Tahto Tapon Kaari.

1. Ios tapahtu tappelus miesten waihelle ia toinen tappa toisens.
2. Ios se tappaia käsitetän tuorelda työldä öön ia päiwän sisällä.
3. Ios syynsanoia tappa miehen tappaian paitzi duomion öön ia päi: wän sisällä.
4. Ios miehen tappaia tapetan ota lähdes, cosca iocu hänen estäpi.
5. Tapetan miehen tappaia nijn ettei ota ole hänen lähdesäns.
6. Ios miehen tappaia pakene kirkon eli klostarin.
7. Nytt ei tahdo tappaia tulla työtäns wastaman.
8. Iollei miehen tappaia tahdo paeta, quinga hänen sillom pitä käsitettämän.
9. Ios iocum tahto tappaian wariella, ia syinä tapahtu iocum wahingo.
10. Ios mies könä miehen tappaian nijdhen lähdestä, iotca hänen käsittänett owatt.
11. Nytt ota iocu lunastoxen miehen tappaian edhest, ionga hän lailli: sest käsittänytt on.
12. Miehen tappaian päiwäst tulla kuningan tygö, ia iällens pois ia kuningas taita kinsata, ios hän tapoi tahdollans eli hädhällans.
13. Cosca tappaia on maxanut syynsanoialle ia se rucoile hänen edhestäns nijn tule kuningan hänelle rauha anda.
14. Kuningan oikeudhest, ia kihlacunnan oikeudhest, aighan ia rauhan kiriast tapoin. Ja ios miehen tappaia tapetan, sittequin hänen rau: hans on ulos iohtunut.

E. 5.

HS B 96 - 58v

15. Rymäckt työdh ia nijmen kostost.
16. Ios tappa mies wieralda maalda mihe omalla maallans ia pakene pois.
17. Ioca pitä eli raundze rauhatoinda miehen tappaia.
18. Ios käsitetän miehen tappaia, ia kieldä mies tapon.
19. Nytt wariellan se iolla mies tappo sonmatan.
20. Ios tappaia tule edhestens wastaman ilman fangitzemat, quin=ga kihlacunnan niminös sen asian pitä etzimän, ia syynsanoia sitoa totisen rikoxen ia kaulan syyhyn, sen iunga hän tahtopi.
21. Kaulan syidhen sakost.
22. Ios miehen tappaia cuolepi, ennen quin miehen hinda on ulosluo=nattu, quinga sen pitä eroitettaman ia maxettaman.
23. Quinga sakon pitä maxettaman Cuolluen eli Isän äitin eli langon iälkin.
24. Quinga syynsanoia tule toista mies tappon sitoa öön ia äighasta=ian sisällä.
25. Iollei tunnusta mies tappoa yxikän, eikä woiteta ketäkän syihen aighastaighan sisällä, maxakan sytten kihlacunda 40. mrka.
26. Quinga sala tappo ia murhan raha pitä maxettaman.
27. Ios waimo tappa miehen ia käsitetän.
28. Luodhois ia kareis tapetan, cusa ei löytä miehen tappaia.
29. Quinga waimon pitä mies tappohon sidhottaman iollei händä fangita ia että hänen pitä rauhattomaxi luskettaman.
30. Quinga syynsanoian pitä tappaian fangitzeman ia fongdille andaman, ia käreiän tuotattaman.
31. Ios tappa pappi iongun muista miehistä.
32. Ios tappa muo mies papin.
33. Ios tapetan ioku ia ei ole syynsanoia maalla cosca pälle kando on.
34. Quinga miehen pitä tietämän tapon somituxi ia maxetuxi ia ios iocu tunnusta sen työn, iosta hengi pitä otettaman.
35. Ios jrtain mies Tappa miehen. ſ maxa.
36. Ios irtain mies teke arnen eli täydhen haan, ia ei woi sacko
37. Ios irtaia mies teke loucka(u)xen, ia ei ole hänellä 3. mrka.
38. Ios ioku wäyy toista warios, ia mikä wäyiminen on.
39. Ios mies tapetan kuningan Linnan sisällä, ia quinga ne sakot pitä iaettaman, iotca seisouat caxi maxos.

1. **Nytt tule rijta miesten waihelle, tappawat toinen toisens** sillon mala mies miestä wastan, ia pitä maxaman heidhän perillisens kuningan sacko 8. äurtot ia 13. mrka, nijn mös kih=lacunnalle.

2. **Tappa mies miehen ia käsitetän tuorelda työldä cohta** Hengi hengest. Infra 11. cap. Kunnin työlonä taicka pakenewaisilda ialgoilda sama päiwä=nä ia öönä, iona hän työn teki, nijn andakan hengen hen=gest. Ia ei pidhä hänelle oleman rauha paitzi kirko ia klo=starit. Ios se löytän että hän teki sen työn tahdollans, paitzi caikia hengen hätä, se maatkan kihlacunnan miniäxelle, iosa työ tehtin, ennen quin hänen hengens otetan.

11

Tule sen miehen lähimmäinen sijhen, iocca tapettu on päi: 3.
vän ia öön sisällä, ia tappa miehen tappaian sillä vihalla il:
man duomiota, nijn maxakan hänen edhestäns ia paastakan
ninquin muokin miehen tappaia, ia ei tarvitze maalda pakene:
man, eikä hergiens nijstangan, wan maxakan kuningalle 8. äur:
tot ia 13. mka, ia samalle kihlacunnalle.
Taita se nijn olla, että sen cuolluen lähimmäiset perilliset eli 4.
sen iocca tapettin, eli muu mies tahtois tappaian estä Iumalan teh:
dhen, taicka herran käskyllä, eli herran ammatti mies Ia mie:
hen tappaia tapetan warielian käsihin, nijn etzitän hänen syyns
elävän ninquin cuolluengin ia duonitan rikoxens iälkin ia
maatkan maxamat ia ei maxeta hänen iälkens eikä kunin:
gan, syynsanoian eli kihlacunnan.
Tapetan mies mulla tawalla, ilman warieluxet, nijn maxe: 5.
tan hänen edhestäns täysi sacko kuningan, syynsanoian ia kihlacun:
nan, ia sen pitä makaman kihlacunnan nimitöxelle.
Pane miehen tappaia kirkon eli klostarin eli mulle ia ei 6.
käsitetä sama päiwänä taicka öönä, nijn pitä kihlacunnan pi:
miehen cohta sanoma kapulan uloslewittaman, ia käreiän coko:
ia fieldä iällens wapauxehens. Ios hän tunnusta työxens
ia toilla sihen sordaan, nijn tule hänen saadha colkaudhen
päiwät mennä kuningan tygö, ia 14. öätä mennä kuningan
tyköä pois, ia ei enämbä mutom ios hän nautitze kuningan
armoia hänen rauha kirialans. Se quin työn teke hänen
päällens, tämän sanotun Rauhan sisällä, hän on rickonut wala:
sakott.
Nyt ei tahdo hän tulla wastaman samas käräiäs nijn on syyn: 7.
sanoialla se sama woima händä tappon sitoa quin hän itze sihen
tullut olis: Ia ei pidhä hänelle deman päiwä eli rauha, paitzi kir:
koa eli klostaritt.
Ios Rauhatoin mies istu alallans ia ei tahdo paeta, ia ei 8.
woi syynsanoiat händä fangita, sanokan sytte kihlacunnan pä:
miehelle ia kuningan ammatti miehelle, nijdhen tule auta
händä fangita, syynsanoiadhen cansa.
Nyt taita iotkut miehet miehen tappaia tahto wariella 9.
nijdhen edhest, quin hänen fangita tahtowat; Eli itze hänen ko:
tonans eli maalla, sijnä olkan se catimaxos, mitä ne saawat
quin fangita tahtowat: ia ilman sakota, se quin ne saawat iotca
wariella tahtowat mikä se taita olla hawa eli tappo.
Ios iotkut Röwä miehen tappaian, nijldä iotka hänen owat 10
fangunnet taicka rewäisewätt hänen ulos fangiuxest yöllä taicka
päiwällä kuningan Raudhoist; se quin sen teke hän on rickon
kuningan walasakon.
Nyt cosca miehen tappaia on laillisesti käsitetty. se quin 11
ku:

E. 5.

HS B 96 - 59v

lunastoxen otta hänen edhestens andakan kuningan lunastoxen ia
40. mka. Ehkä cuka se diskan Syynsanoia, Viinutos mies, eli mikä
miehiä se olla taidhais ioca sen tekis.

12. Nyt tule miehen tappaia kuningan työö eli sen etehen iolla kü:
ningan duomio on Ruotzisa, tunnusta työns nijn on hänellä pä:
Kuningan tule hänelle rauha anda saman kihlacunnan cusa työ
tehtin; ia sijnä samasa kiriasa sen nimittä ionga pitä työnä ole:
causans tule olla kihlacunnan pämiehen ia kihlacunnan nimi:
töxen pitä sen asian hijnasti etzimän että hän teki sen tapoun
ahdistettu ia iöri hengen hädhäs. Nijn tule nydhen samain pan:
na sacko hänen päällens, nijnquin he sen Jumalan edhes wastawas
tietäwät ia heidhän kuningans edhes, ia etzimän sen cuolluen vi:
kaxen, mijllä syyllä hän ahdisti sen tappaian itzens tappaman ia mie:
hen tappaia olkan sitte wapahe kuningan sakost ia kihlacunnan.
Ios mös ne ennen nimitetyt taitawat etziä täydhellisten todhista:
iain cansa, että hän sen tapon ilman hädhätä teki, nijn ei tule
heidhän syynsanoialla maxoa laskea, wan tappaia paetkan maalda
ia ei mahda saada itäwens rauha, ennen quin hän taritze lu:
nastosta edhestens, ia andapi syynsanoialle nijn suuren maxon, io:
honga hän taita tytyä.

13. Nyt Ios hän on maxanut ia syynsanoia vucoile hänen edhestens
nijn tule kuningan hänelle rauhan anda, eli hänen Ammatti mie:
hens iolla sen caltainen kuningan walda on, hänelle kuningan
puolest rauhan andaman, ia maxakan sen iälken kuningan 8.
Auxtot ia 13. mka, ia kihlacunnalle mös nijn paljon. Ioldei hätä
ia ahdistos taita löyttä quin ennen io on sanottu.

14. Ei tule kuningan oikentta, ylömme corghotta quin 8. Äyrtoa ia 13.
mka, nijn samalla muoto mös kihlacunnan. Päiwän kiria lunaste:
tan kuningan Cantzeleiltä puolell mka. Rauhan kiria yhdellä
mkalla. Nämä breffuit eli kiriat pitä Ruotzixi kiriotettaman ia
caicki muodh kiriat iotka annetan duomioitten päälle. Ioldei hän saa
rauha kuningalda, taicka ei tahdo maxa eli paeta, ia hän tapetan
sijtte, quin hänen määräpäiwänsä owat wlkona, nijn maatkan ma:
xamatoin. Ei tule hänen hywyttäns rijpoilda, eikä maanpälistä
ei mös muota. Ei mös maxa sacko kuningan, kihlacunnan taicka
Syynsanoian, muotoin ios hän on heimonsa pälle tapon tehnyt.
Eli muita rymiä töitä ia ulmia, sencaldaisita, iotta ei wala
sakott nimitä ne seisowat heidhän arwosans.

15 Nämä owat heimon tapot: Ios iocu tappa Isäns eli äitins poians

Frändewärck. eli tyttärens, weliens eli sisarens taicka nuoricaisen nuoremä
seitzemen aiastaigaist, muotoin ios se tapaturmast tapahtu. Taicka
iocu tappa toisen waltamaas eli wiedhes ylitzen Rauman, taicka
toisen orian Auorman alla, nijn että hän sijtä saa wighan. Cuka
sencaldaisen työn teke, quin nyt owat sanotut. seisokan saman
oikeudhen, quin ennen wala sakois ia Orkeimbais syyis erotettu,
ios hän käsitetän. Ioldei hän käsitetä, nijn paetkan maalda qu
ennen sanottu on, ia sitä wähemän armon iota wähembi hän
on mahdollinen.

tappa.

Tappa mies wieralda maalda, miehen omas waldacunnas, olka 16.
sitte ninquin oman waldacunnan mies sen olis tehnyt, iollei hän
pakene waldakunnast, maxettakan hänen syyns hänen kalustans
syynsanoialle kuningalle ia kihlacunnalle, ios nijn täyttyi. Ios ei
täydhy täydhellinen maxo ia sacko, prottukan syys kuningan ia kihla: Perinnisen kaa:
cunnan, ia syynsanoia ottakan hänen oikeudhens. Ios mös on tauara res 23.
enämbi, quin welka ia sacko, seisokan se yön ia aigastaighan ia käykän
sitte syytä, ninquin laki erotta mistakin wierasta tauarasta.

Nytt ios iocu pitä rauhatoinda miestä, nijn että hän ruocki 17.
händä yhdellä atrialla eli yön ylitzen, taicka huonen lämminda an:
da sittequin hän on rauhattomaxi tehty, ia hänen päämäns on wolkena
maxakan 3. marka, taicka warieltkan 6. miehen walalla, ettei hän
tiennyt händä rauhattomaxi. Se quin händä pitä eli rauitze edhen:
nä, quin nytt on sanottu, maxakan 40. marka colme iakoon, ia se
maatkan kihlacunnan nimitöxelle, mikä siinä totuus ombi, maxakan
mös nijn usein 40. marka, quin hän sijhen laillä woitetan, että hän
on hänen edhemmä pitänyt eli rauinnutt

Nytt kasittä mies toisen yön ia päiuän sisällä tapon tähden sittequin 18
mies tappo tehtin ia wie käreiän ia tahto miestappohon händä sitoa
ia se toinen kieldä, ettei hän ole sitä tehnytt. Nijn pitä kihlacunnan
päämiehen heitille 12. miestä nimittämän kihlacunnasta, ioita hei:
tin itze tahtouat, ne pitä sihen asian totudhen tutkiman, ninquin he
tahtouat Jumalan edhes wastat ia heidhän kuningans. Ios hän
sillom otain wlottumalla oli nijn tahtoin, ia autain että se toinen cuo:
leman sai eli ei. Ios ne hänen sortauat nijn on sen cuollen perillisellä
walda händä miehen tappohon sitoa, ia anda hänen oikeudhens
tehtä, quin ennen on sanottu, ia ei otta sacko hänen edhestäns.

Nytt wariellan se iolle mies tappo soimatan, nijn olkan hän 19.
wapadhe, ia se toinen maxakan 40. marka, ioca syyttömän wali:
walla sidhoi. Ios hän on mös hauois eli lyöty, nijn maxakan
ninquin haauain sakois erotetan. Ios he mös ouatt ottanet hä:
nen omast huonestans eli toisen huonesta, nijn ouat he rickonett wala sackoin
wala sakon. kaares 20 et 19.

Nytt on mies ilman fangitzemat tullut edhestäns wastamaan ia 20.
sanopi itzens siellä olleen, sen tahdon ia työn cansa että se cuole:
man sai, taicka sanopi ettei hän siellä ollut, nijn pitä kihlacun:
nan nimitöxen sen tietämän, quin he molemmin puolin tahtouat
ios he otain wlottumalle olit, sen mielen ia tahdon cansa että se
cuoleman sai, taicka ei, ia ne quin kihlacunnan nimitös erotta;
Ettei he otain sapuilla olleett, sen mielen eli tahdon cansa että
hen cuoleman sai, ne olkan wapadhet. Ia sytten olkan siellä iolda
se cuollut pois tullut on, walda sitä sitoa mies tappon, tota hän
tahto, ia iocainen warieltkan itzens 12. miehen walalla, quin o:
tain sapuilla olit, ia ei nimitöxen cautta eroitetut. Ioca sillom
tappoon sidhotan, nijn on hänelle päimät kuningan tygö mennä,
ia sieldä ulleus kiertä, quin ennengin on sanottu.

Nijn on hengen sacko 9. marca, ios sorta mies Nemio cuole: 21.
man, warieltkan itzens 12. miehen walalla, eli maxakan 6. marka,
syynsanoian oma sacko.

Ios

HS B 96 - 60v

22. Ios cuole miehen tappaia ennen quin sacko on wahwistettu
wala sackom kaares 8 ia valennaxen 32. nijn maxakan hänen perillisens hänen hengisthestäns 40. märka
colmie iakoon. Ios he luhtinat tapon, seisokan se kihlacunnan
nimitoxelle, Ios ne hänen luhtinat olkan syytöin, ios ne for-
tanat hänen nijn maxakan hänen perillisens, quin sanottu on.
7. Ios niös se sackö on wlosluwattu nijn maxakan perilliset ninquin luwattu on. Nijn möös kuningan ia kihlacunnan kohtulisen sakon, quin en-
nen nijstä kirioitettu on. Ios hän möös cuole, sijtte quin hänen
pämäns olkona on, ia ennen quin hän rauhan on saanut,
taicka syynsanoialle sacko wlosluwatan, nijn maxakan hänen
perillisens hänen tauarastans 8. äyrtot ia 13. märka ia olkan
wapadhe kuningan ia kihlacunnan sakost.

23. Caicki quin maxettaman pitä isän toidhen edhest, quin
hän on rickonut, eli äitin, taicka lundhen sygust, nijn pitä ma-
xettaman sacko ia welka sen cuolluen osast ioca ricki, mitä se
taita olla maa eli maanpällinen, Iollei ole maata eli maan-
pällistä, olkan sitte perilliset wapadhet, sekä kuningan sakost,
että syynsandian, ia kihlacunnan. Sillä ettei tule yhdengen
wala sackom kaares 21. toisen sackoa maxa, cusa hän ei mitäkän ylös ottanut eli ricko-
nut ole.

24. Cosca mies tahto toista mies tappohon sitoa, nijn on hänelle
walda sitoa händä öön ia aiastaighan sisällä cosca hän tahto wa-
remman taicka hiliemmex. Nijtt ei taritze hän sidhettä mies
tappon öön ia aiastaighan sisällä senialkin quin mies tappotet-
tin, ei ole hänelle woima sitte händä mies tappon saadha paitzi
tätä syytä, ios iocu itzens tunnustapi ios se löytäisihin.

25. Nijtt ei tunnusta yxikän mies tappoa ia ei woiteta sijhen yh-
tän laillisesti öön ia aiastaighan sisällä sitte quin työ tehtin
Dulgha dräp. sijnä pitä kihlacunnan maxaman 40. märka iosa se työ tehtin
mötoin ios kihlacunda toisen tappaian taita etziä, se lutzutan
sala tappo, nijstä 40. märkast, ottakan kuningas puolet ia toisen
puolen sen perillisett ioca tapettin, ios ne sisällä waldacunnan
ouat. Iollei he ole waldacunnas, ia oikea tieto ia kiria tulepi
oikealda perilliseldä öön ia aiastaighan sisällä, sitte quin sala tap-
Dana arff. po wlostoimittu, quin ennen sanottu on. Nijn iaetan ne 8. äyr-
toa ia 13. märka, ninquin perindö kaares seisopi wierast perighst
(: dana arff :) Cap. 23.

26. Nijtt annetan kihlacunnalle murha sakon syy, nijn pitä
kihlacunnan nimitoxen sen tietämän, ios hän cuoli taudhist
ia ei miehen kädhest, taicka että toinen perillinen annoi oikean
tiedhon kärsiän cotonnes öön ia aiastaighan sisällä. Eli että
sijnä tykönä käyttin öön ia aiastaighan sisällä. Taicka he
ilmeittänätt toisen tappaian toisten tunnustaiain cansa, Iollei
ole kihlacunnalle näitä todhistai, quin sanotut nijtt ouat, nijn
pitä sen kihlacunnan murha sakon maxaman 40. märka. Otta-
kan.

HS B 96 - 61r

kan kuningas 20. mka, ia 20. mka Syyjnsanoia. Tämän pi:
tä mies lughun iälkin vlos maxettaman, iocainen miehen puo:
li, quin on 16. wuotinen eli enämbi. Caicken edhest quin murha
sacko maxetan, nijn pitä maxettaman täysi murha sacko, ios
he murhalle caswanet ovat, Ia ei ole sijtä yxikän mies wapadhe,
Ios taas iokin murhata quin ei maxa murha sacko, quin olis
waimo eli woimatoin lapsi, wan ombi seitzendä wuotta, olkan
sen maxo puolda wähembi. Nijn tule kihlacunnan nimi:
töxen mies lughun nimittä, ia iocaitzen tule murha sackuo maxa
quin sijnä nimitetän, ios iocku on koualornamen ia ei maxa,
maxakan 3. äyri. Ios on caicki kihlacunda konalornamen,
maxakan iocainen murha sakon, ia rikoxest 3. mka-iocainen.
Tapetan mies tiodhos eli käveiäs ia kihlacunda löytä mie: 27.
hen tappaian öön ia päiwän sisällä, taicka ilmei ia tiettä:
wä on että wierahan maan mies on sen tehnyt nijn olkan kih:
lacunda wapadhe. Ioldei nijn ole, maxakan kihlacunda sen iäl:
keus sala tapon sakolla 40. mka, ia ei enämbä, ehkä wuonna enäm:
bi on quin yxi löytäisijn yhdelle kaualla.
Tappa waimo miehen ia käsitetän tuoresta työstä eli öön 28.
ia päiwän sisällä, nijn pitä hänen käveiän wietämän todhista,
ia duomita annettaman, quin mongin miehen tappaian. Nijn
olkan sitte Syyjnsanoialle walda, ios hän tahto sakon otta eli an:
da hänelda kaulan hakatta. Ios otta Syyjnsanoia maxon
hänelda, nijn maxakan myös kuningan 8. äyrtot, ia 13. mka,
sillä muoto myös kihlacunnalle.
Ios ei käsitetä waimo öön ia päiwän sisällä, nijn pitä hänen 29.
miehen tappohon sidhottaman käveiäs, ninquin mongin tappa:
ian, ia maxaman Syyjnsanoian 40. mka, kuningan 8. äyrtot
ia 13. mka, samalla muoto kihlacunnan; Ei mahdeta waimo
rauhattomaxi tehdä ios hän woipi sen tehdä. Ioldei hän woi
sacko täyttä, nijn olkan Syyjnsanoialle walda, otta wähembi sacko
taicka hänen hengens. Ia olkan rauhatoin Syyjnsanoia, ku:
ningan ia kihlacunnan edhes, quin muukin tappaia. Ia ei mah:
da yxikän sakoitetta, quin händä rauitzeuat, eli asuuat hänen
cansans, muotoin ios händä iocku wariele cosca händä käsite:
tän. Ios hän wariele händä se on caicki cahdes maxos quin
warielia teke, ia se caicki ilman sakota, quin wariellalla
tehdän, quin ennengin sanottu ombi.
Cosca miehen tappaia laillisesti käsitetän, cumbi se on mies 30.
eli waimo, nijn pitä Syyjnsanoian saattaman hänen kuningan
foughdin käsijn; kuningan fougdin pitä hänen kijnni panema
ia tähdellä pitämän, sihen asti, quin käveiä on loghottu ia
hänen oikeudhens tehdän. Foughdin pitä sen käveian tuoman
ia siellä oikeudhen etehen andaman, ia sitte pitä Syyjnsanoian
sijnä hänen syyhyn woittaman ia duomita andaman

HS B 96 - 61v

ia Bondein pitä annettaman 1. mka Ruotzin raha kihlacun:
nan sacko rahast.

31. Tappa pappi iongun mun miehen, sijnä ottakan pispa kuningan sakon ia sen cuolluen perilliset syynsanoian oi:
keudhen ia duomio kircko kihlacunnan sakon.

32. Tappa mu mies papin nijn ottakan kuningas oikeu:
dhens, ia sen cuolluen perilliset heidhän osans maxost, ia kihla:
cunnan oikeudhen kircko, quin ennen sanottu on.

33. Nytt taitan mu mies eli pappi tapetta ia ei ole oikea syynsa:
noia kotona maalla, cosca se asia kaunotan. Ios se tappa wariel:
lan nyldä, iotca päälle candauat nijn kauuan, quin se pois on,
ia hän tule sytte kotihin, ia kunapi maxo. Olkan se warieltu,
nijn häneldä quin nyldäkin iotka ensin pällä kaunoit. Ia nijn
mös caikilda nyldä, iotka sen pälle taitauat edhespäin puhua.

34. Nytt tahto mies tietä ios miehen tappo on istuttu ia duomittu
candapi syynsanoia sakon iälkin, kuningas eli kihlacunda, culka
se oliskan ioca kanda iälkin. Nytt sano hän sen sakon maxettu
oleman, sen pitä 12. miestä tietämän, ios hän on syyn sovittanu
taicka ei. Ne 12. miestä tule nimitös miehen nimittä. Ia
mikä ikänäns asioita se on quin hänen tule oikeudhen seisoa ia
käypi miehen hengen päälle, nijn wannokan ne 12. miestä
että hän sitä työstä oikeudhen seisoi, ennen quin duomio hä:
nelle sanottin.

Hengi
otetan
Tapon e:
dest.

35. Tappa irtain mies miehen, nijn tule hän kasitettä syyn:
sanoalda kuningan nimitös miehellä ia kihlacunnan pä:
miehellä, cusa hän löytän, ulko kirkost eli kircko aidhan
sisäldä. Nijn tule hänen käreiän wietä ia sieldä hengi
häneldä pois duomitta, ia ei tule paastott eli sacko wedhettä
hänen edhestens.

Käsi haka:
tan täydhen
haavan e:
dhest.

36. Nytt taita irtain mies haavan muodhon eli täydhen haa:
van tehdä, ia ei woi maxo sacko, nijn pitä hänen kasitettä:
man, quin sanottu on, Ioldei tule se, ioca wollisesti maxo taritze
hänen edhestäns, cuokeudhen sisällä, wietäkän sitte käreiän, ia
duomittakan käsi häneldä pois.

~~Löncka:~~
~~...~~ pis:
~~tetän~~ wei:
tzi läpitze
Rådhen

37. Taita irtain mies lonckatixen tehdä, ia ei woi 3. mka, nijn pitä
hänen kasitettämän ia pidhettämän cuolausi, iollei sillä aikaa ma:
xeta hänen edhestäns, wietäkän sitte ia weitzi pistettäkän lepitze
hänen kädhens. Se on irtain mies, iolla ei ole kotoa, ia ei woi
täyttä maxoa ylöspitä.

38. Ios weghij mies toista huonen warios, weneiän wieres luotoin
warios, eli wetten niemille, taicka ulkona harois, ia tonen tule
dian käydhen eli souten, taicka millä ikänens muto hän taita
tulla, ia tonen nouse ylös ioca weghiji, nosta odhan eli teke
iongun wäyydhen sen pälle ioca tulena on, ios se lange quin
wäghiji, maatkan maxamat, unstoin ios hän tahto kosta sitä
cuollutta. Ios hän oikea syynsanoia ombi, eli wartioitze sen
iälkin.

iälkin iolla on duomittu Randhattomaxi oikeasa laisa, maatkan sitte laillises mackos 40. mrka colmie iakoon, syynsanoialle, kuningalle, kihlacunnalle. Ei ole se macko enämbi eli corkembi. Sillä että iocaitzen tule nanttia lakia, ia ei kaandi toinen toisens cansa. Ios se lange, quin tyyö tule, se maatkan caxinaises mackos 80. mrka. Iolldei se quin wäärij kosta, quin ennengin sanottu on, maxakan sitte 40. mrka, colmie iakoon, ia ottakan täydhen ripin. Iolldei se quin weerij kosta Isäns, weliäns eli iotakuta sucuans ioita hän on syynsanoia kostaman. Nyt sano toinen weijnen, ia toinen kieldä, tietkän sen kihlacunnan niminitös, mitä siinä on oikeus. Ei mahda wäärijmisexi cutzutta, mutta se quin edhes istu. Nosta odhan toista wastan ia teke wahingon toista wastan eli toiselle quin walasakois eroitetan Cap. 13.

Nyt käske kuningas ulko reisuhun ia hahti mala oikeus 39.
sälytyxes, ia kilpi ombi keulas, tapetan siinä mies maatkan caxinackos. Näisä syisä quin nyt on ylös luetettu ia pitä sillä muoto sekä maxettaman syydh, että hengen syydh, niin sidhottaman quin nyt on sanottu muisa tapois. Niin tule caxinaiset mackot iaetta, että syynsanoia otta 40. mrka. ia sitte käyblän 40. mrka colmie iakoon. Ottakan kuningas yhden osan, toisen syynsanoia, colmannen kihlacunda.

HS B 96 - 62v

Tapaturman Tappoin kaari

1. Eroitetan, mikä tahdon teko on eli Tapaturman. Ja ios iocu wetä weitzen eli muun odhan tahto wahingo tehdä ia ei saa.
2. Jos caxi cuoleman haawan saanat eli tulenat yhdest löämisest quinga sen pitä etzittämän nimitöxen cansa ia walan, ia että kuningan nimitös mies ia syynsanoia tyköna olit.
3. Jos mies laskettu eli syöxä iotakuta kohdhen, ia osa ihmine edhesolla.
4. Jos iocu saapi wahingon wiritöxest metzes, quinga ne cuulutettaman ia tiedhyitettämän pitä.
5. Jos caxi hackanat puta, eli wierittänät kiwä, ia cuolenat molemmin eli toinen.
6. Lange iocu kaiwohon eli sildaan, ia cuole syta.
7. Kääppä eli kyppiä mies puhun omu tahdoin käskeni eli ruwillen ia langea eli putua cuoliaxi.
8. Lange mies pusta, ia se quin alla seiso saapi wahingon syta.
9. Lange huone miehen päälle.
10. Lange cuorma miehen päälle.
11. Tappa woimatoin lapsi miehen tahdollans.
12. Tappa woimatoin miehen tapaturmast.
13. Quinga se woimatoin pitä tappohon sidhottaman että waimo on saman lain alla quin mieskin tapaturman salois.
14. Jos waimo tapetan, se quin sanotan raskas olenan.
15. Jos ne quin willis onat telenät mies tapoun, eli muun wahingon ia quinga cuuluttaman pitä, että he onatt mielettömät. Ja quinga heidhän lähimäisten langois tule heitä wariella.\
16. Tappa Isä eli äiti lapsens Tapaturmast.
17. Tappa Eläjäin eli Peto ihmisen eli hudu iotka kotona kesuatetan.

1. Se quin miekan eli weitzen wetä, wetä iontzen eli muun odhan nosta toista wastan, ilman aludistoxett ia wiadhatt, hacka, ambu eli pistä hänen puoleens, ia sattu toisehen, mitä sytä tapahtu tappo eli haawa, Ei pidhä sytte ilcänäns edhestuleman tapaturman walan eli sacko. Nyt taita iocun hengen warast itzens wariella tahto, eli tahto faugita sen miehen, ioca rauhatoin on, taicka muun, iocataitta faugita nahdetan. Löäpi eli ambu hända kohden, eli nytä kohden, iotca hända wariella tahtonat, ia se sattu miehen, se mahta tapaturmaxi luetta, ios hän tapaturman walan 12. miehen cansa täyttä taita. Nyn ei mahda enämbi quin yxi hakua eli muoli, yhden miehen päälle tapaturmaxi luetta; Jos mös iocu wetä weitzen eli miekan toista wastan, eli wetä iontzen, ia tahto wahingott tehdä, ehkei hän saa, maxakan 3. mrka colmie iakoon. Jos se tapahtu kircko tiellä, maxakan ninquin eroitetan wala salois Cap. 13. Mwatkan caicki nämät asiatt todhistoxilla, iotka tykönä olit, ia kihlacunnan nimitöxelle.

Wala sacko[in] kaares 13.

2. Nyt taita yhdest löämisest Tapaturman enämbi haawoia tapahtua, iosta cuolema tule, sen pitä 12. miestä sytä samast kihlacunnast todhistosten cansa tietämän, ios iocu käsiä oli catzomas, ia wannokan

HS B 96 - 63r

noxan cukin terweydhensä päälla, ios se oli tapaturmaa taicka ei.
Ios se oli tapaturma, maxakan 20. mkr, tapaturman sacko. Syyn:
sandian ensimainen sacko. Sen walan pitä lähimäisis käreiäs käy:
tämän sen iälken. Ia kuningan nimitös mies, ia Syynsandia anda:
kan sille, ioca tapon teki, 2. wahuan talonpoian cansa ennen sa:
notta. Saawat he sen Cutzun, ia ei tule ilman esteett, niin käykän
se walans kihlacunnan päämiehen edhes eli hänen duomarins Ia
pangan kohta edhes, taicka wahuistakan Syynsandialle 20. mkr ia
olkan wapadhe kuningan kihlacunnan puolest. Ioldei ne kuningan
nimitös miehelle ia Syynsandialle näin sana tehtij, seisokan sijtte
lähimäisen käreiän, siken asti että kuningan nimitös mies ia Syyn:
sandia saawat sanan, ia käykän silloin, ios ne owat saapuilla taicka
ei. Ia cusa ilanäns mies taritze itziens tapaturman walalle ia
tapaturman sakolle, ia hän sortaan walalda, nijn sillon olkan ta: Wala sackoin 13.
paturman thaktoin teghoisa.

Ambu mies eläindä kohden taicka maalia iontzella spiutilla 3.
eli heittä kiwellä, stangolla taicka weitzellä eli muolla, mikä se olla
taita, iosta wahingo tapahtu. Nijn osa Ihminen edhes olla, ia saapi
Cuoleman. Ios hän taita tapaturman walan täyttä 12. miehen
Cansa, maxakan 20. mkr Syynsandian oma sacko. Ios hän sor:
taan walalda, luettakan sijtte Tahto tapoxi, ia ei Tapaturman.
Ios se sattu iongun paikan ennen, Stuckin eli linehen, ia quiten:
gin miehen, nijn että hän siken Cuolepi maxakan sen edhest 9. mkr.

Tekee mies wiritäxen metzän spiutille, nuoralle eli kindu: 4.
rille taicka hiwnen haudhan, eli muita petoin pydhyxi
nijn pitä hänen sen Cuuluttaman yhtä Sunnun päiwä ennen, quin
hän wiritöxen teke, pitäiän kirkon tykönä, cuinka hän nijtä tahto
tehdä, ia caxi Sunnun päiwä sittequin ne tehdytt owat ia tiedhyttä
cusa ne makawat. Ios iocu nijstä Cuoleman saapi, Cuuluttamat
olkan sacko 40. mkr. Sano toinen Cuulutetuxi hän tietkän 12.
miestä pitäiäst. Cosca on laillisesti Cuulutettu, ia sijtte tapahtu
nijstä Cuolema, olkan sacko 9. mkr.

Nytt hackawat caxi yhtä puuta, eli wierittäwät kiwiä 5.
tulewat molemmin wahingon, maatkan sitte molemmin maxa:
matt. Saapi toinen wahingon maxakan se quin iälkin iäi sen
Cuolleen 4½. mkr.

On kaiwo kyläs, nijn pitä sen wisusti peitettämän ia kehäl: 6.
lä korghotettaman, lange mies sen sisällä ia saapi wahingon
maxakan 10. marcka se, ionga kaiwo on oma. Ios mös kaiwo Rakennoxen kaares 3.
on caiken kylän oma, nijn pitä heidhän caicki olemaan peittä:
mäs. Ios taas monikahdat ei tahdo peittä, maxakan ne sen wa:
hingon, quin ei peittä tahtonett, ios se on Ihminen eli Eläiän.
Ioldei he tahdo sitä iällens maxa, tuomitstaian sanan iälkin
etzittäkän sitten lakia, heidhän cansans. Olkan se oikeus, quin
sillan wahingost. Nautitzewat usea kaimon kyläs, maxakan
se ioca ei rakenna, ia ei se ioca rakenda. Lange mies sildan
ia saapi wahingon, maxakan niinquin Rakennoxes etzitän

Cap.

HS B 96 - 63v

Cap. 3. On ossan silda yhdes, maxakan ne iotka ei rakenna, ia ei ne iotka rakendanaat.

7. Käppä mies prohun itze tahdom ios hän puttuapi ia cuolepi se maxo on 10. mrka. käppä hän käskyn iälkin, ia putua cuoliaxi, maxettakan 20. mrkall. Nyt sanouat sen cuollen perillisett käskyn eli rucouxen tähden ylös käpämän, ia tomen kieldä, luhtikan 12. miehen walalla taicka maxa: kan, quin ennen on sanottu.

8 Putua Mies prosta maahan, ia se saapi wahingon, ioca alla seiso, olkan maxamat.

9. Putua miehen päälle huone eli muu miehen calu, ia saa: pi cuoleman olkan $4\frac{1}{2}$. mrka maxoa.

10 Lange cuorma miehen päälle, olkan maxamatoin, ehkä mikä cuorma se oliskan.

11. Nyt taita woimatoin lapsi wanhembi seitzendä wuotta ia nuorembi quin 15. wuotta, miehen tappa tahdottans olkan nijn woimatoin tahto teko, quin woimallisen miehen tapaturman työ. Maxakan sen iällens 20. markalla, nijstä 20. mrkast, ottakan syynsa: noian 14. mrka, 3. mrka kuningas ia 3 mrka kihlacunda.

12 Tappa woimatoin miehen tapaturmast maxakan 9. mrka, ia ei kuningan eli kihlacunnan. On hän seitzemän wuotinen eli nuorembi, ia tappa tahdottans, maxakan $4\frac{1}{2}$ mrka, Tappa se ta: paturmast, maxakan 3. mrka, syynsanoian oma sacko. Tulesi: hen haaua ia ei tappo, olkan haaua tyhiässä, sille että lapsite: ke lapsen työn. Mutta curitettakan se witzalla syynsä tähden. Sen pitä Isän eli äitin tekemän, eli sen ionga hallussa se onki ia opettakan sijtte waroiman sencaldaisia töitä.

13. Wariellan woimatoin tappoa, sidhottakan hän nijn tappon, quin muot: kin miehet. Nyt sano tomen olewan woimattoman, ia tomen ei sen tietkän 12. miestä kihlacunnast, ottakan quolen winitost cun: kikin. Olkan waimo samas laissa, quin miehen Tapaturman sakois, ios hän tappa eli tapetan.

14 Nyt taitan waimo Tapaturmast tapetta, ia sanotan olewan lapsen
Periniſen 11. cansa, nijn tietkän sen lähimmäinen lapsen perillinen tunnustosten cansa, 2. cunnialisen waimon cansa, ia 12. miehen walalle, että se lapsen cansa oli, ia sijtte lisätän hänen maxohons $4\frac{1}{2}$. mrka.

15 Nyt tule mies eli waimo mielettomaxi, nijn pitä hänen lähimmäi:
Corkeam. 3. set langons sitä pitemmin, quin he sen tietä saanat, cuuluttaman sen nabureillens ia pitäiän miehille, ia sijtte hänen kijnni panna, ios he woinatt hänen käsittä. Taita se mies eli waimo wlostulla sangiuxest, ia tappa miehen eli poltta kylän, maatkan se kylä ta: paturman tekois 9. mrkas. Ei ole se maxo corkembi, ehkä sijnä palais sekä kylä että asuian. Taitaun se mies eli waimo tapetta, olkan coicki tapaturman sakois 9. mrka. Nijn pitä hänen perilli: sens sekä ottaman että andaman hänen edhestäns. Ioldei ole cu: lutaxen tunnustaxia, olkan sijtte heidhen tekons tahtoin töi:
sä

Så, sekä se quin nijllä tehden, että se quin ne tekenät. Ia nijhen sacko cuolutta tuli, puolda enämbi ia mitä se mieletöin tekepi, ios hänen perillisens sen tietänätt että hän mielettömäxi tuli. Ios se mieletöin saapi wahingon hawan eli muun wirhen, olcan puolda wähembi sacko.

Tappa Isä eli äiti lapsens Tapaturmast, ios ne elänät molemat 16.
Kanda toinen sen päälle, ioca tappanut on, nijn täyttäkän tapa: turman walan, ia Tapaturman sakon, ia älkän sitä yxikän edhem: le kanna, olcan sijtte wapadhet sekä walast että sakost. Ioldei cumbikän toisens pääl: taritze itziens Tapaturman wala käymän. Sowaistan hän walal: da, nijn olcan Tapaturma Tahdon teghois. Cosca mieg

Tappa eleän miehen, härkä, karin, kawis henomen korra 17.
hwona, eli mikä se oliskan eläimist, maxakan sen edhest 9. mrka se quin eläin on oma. Kuodi mies petoa kotona eli tiellä tai: tauat ne wahingon tehdä, olcan nijdhen edhest, niinquin nijdhen: gin eläimiden cailis asiois. Nijt ios se kieldä, ionga eläin oma on, nijn sitokan sen cuollnen perillisett hänen siken, 2. tunnusta: ion Cansa, ia 12. miehen walalla.

Tachto haavain sackoin kaari

1. Cuinga miehen pitä toisen haava sackohin sitoman.
2. Nyt tehden molemmat yhtä haava ia wäkiuallalda. Suenwlas.
3. Ios hackapi mies toista tapellesa, haavoilla, nenän pois eli korvan eli sil:
4. Hacka mies toiselda pois sormen eli ialgan edhestä pöytä ialghan.
5. Hacka mies warpahan toiselda
6. Hacka mies eli pistä toisen täydhen haavan, ia ei tule linstadhost.
7. Hacka mies toisen selkän, käsiuarten eli kontihin, nijn että hän tu:
le riuinomaxi eli ondumaxi.
8. Hacka mies toista eli lyöpi kädhen päälle, nijn että sormet käyristyuät.
9. Cuinga wlos lyödhyt hambat pitä maxettaman, ia quinga ma:
xettaman pitä ia iaettaman, cusa molemmat tuleuat yhten, haa:
ua sacko ia riuin oman sacko.
10. Liha haauast lonckamisest ia pienemist haavoist.
11. Cuinga haauat pitä catzottaman ia maxettama, cusa nijta tule nijstä.
12. Hakatan mies nijn ia hositan, ettei hän woi käveiän eli kir:
kon tulla, andaman catzoa wahingotans.
13. Lyöpi mies toista korua prostilla, Stangon eli kiuen cansa.
14. Nyt yhtendyuät miehet wihas, ia toinen tapetan ia tome sapi haauat.
15. Olkan waimo nijn hyuä haava sakois quin miehin ioldeskä
hän saa cuollutta lasta.
16. Cuinga pitä sitä haauottua waaroman öön ia aiastaighan ia
edhemmäkin, ios nijn tarue anopi.
17. Tappa mies toisen eli haauoitta pellolla eli nijtulla kämähillä eli
sykysillä
18. Cuinga woimatoin lapsi mahta maxa haauan ia riuinoudhen.
19. Nijstä miehistä quin lyöuätt ia pahasti meneuät Cuuänden:
sä cansa.
20. Ios miehen koira, eli muu Eläin haauoitta toisen.

1. Nyt tahto mies toisen haauoille sitoa, nijn sanose ionga pääl:
le kaivetan, itzens siellä olluen, ia ei sillä tahdolla eli työllä että
se toinen wahingon sai. Taicka sano, ettei hän sieldä ollut:
Nijn pitä sen kihlacunnan nimitöxen tietämän, ne quin he
molemmin suosistuuatt ottaman. Ios hän otain sapuilla oli,
tahdon ia työn cansa, että se wahingon sai, taicka ei. Ia ne quin
nimitös erotta, ettei hä siellä olluet, taicka ne quin siellä olit
ei quitengan nijn tahtoin eli tehden että se wahingo sai, ne olkan
wapadhet. Sytte on sille walda ioca wahingon sai, sitoa sitä haa:
uain sakon, iota hän tahto, 6. miehen walan cansa, iotka
siellä olit, ia ei olleet, paitzi nimitöstä.

2. Nyt tehdän yhdelle miehellä yhtä haua molemmat, sekä
haauatt että wäkiualda, sitokan sen molembihin 6. miehen cansa,
ia maxakan sytte erinäns cumbastakin.

3. Tuleuat miehet yhten odhisa wihan perästä, ia toinen hacka,

toisens

HS B 96 - 65r

toisens täysillä haawoilla, pois nenän, silmän wlos, korwan päästä Walasackos
kasuon eli kaulan, nijn että hän tule Rumuomaxi caiken ijäns. 19. Cap.
~~taicka~~ hacka pois kädhen eli ialghan, nijn että ne käyristyuät.
Se quin nijn teke maxakan 12. mka, Syynsanoian Rumuoman Tapån laa:
edhest. Ia 20. mka, colme iakoon haawasakoxi. Hakatan mie: res 25. Cap.
heldä caxi näitä edhelnimitettyi iäsendä, olkan puolda enämbi Irtainest
sekä Rumuoman sacko, että haawain sacko. Nytt taita enämbi miehest.
hakatta nijstä quin nimitetyt owat, quin caxi iäsendä, olkan
yxi iäsen nijn tyyris, quin toinengin sekä Rumuomaisudes että
haawain sakos.

Haka mies toiselda peucal sormen, eli ialghan edhest pöytä 4.
olkan 9. marcka, rumuomast ia 12. mka colme iakoon haawa Peukalsormi
sakost. sillä että peukalt on puoli kättä, ia kanda puoli ialka, eli jalka.
Hacka mies lähinmäisen sormen peukalosta, maxakan 6. mka,
Rumuomasta ia 9. mka haawa sakost. Pisin sormi olkan sa:
mahan maxon. Se lähinmäinen sakar sormia, olkan 3. mka
rumuomasta, ia 6. mka haawasacko colme iakoon, Sakarsormi,
olkan samas maxos.

Hakatan miehelda warwas, olkan aukmi nijn tyyris haawa 5.
salos, quin sormett ia puolda wähembi maxo rumuomas. Warpahat.

Hakatan mies täysin haawoin, nijn ettei linslans tule piste: 6
tän Candan miekalla, weitzellä, Spiutillä, eli millä se taita tapahtu
eli pistettä läpitze reidhen taicka käsiwardhen, taicka mistä hän taitan
läpitze pistettä, eli lyötä pähän käsiwartehen eli Cuntihin, nijn että Tasso 38.
luu irdhalle tule eli wlos otetan taicka Contitt eli käsiwardhett Irtainest miehest
rickihakatan eli lyödhen nämätt owat täydhett haawatt, olkan täysi hawa.
20 mka sacko, syynä ei seura rumuoma sacko.

Nytt hakatan miehen selkä, käsiwarsi eli kontti, nijn että 7 Jos mies tule
hän käyrittä, tule raia rikoxi eli rumuomaxi. Sillon olkan rumu raja rikox eli ru:
oman sacko 6. mka ioldei hän tule raia rikoxi eli rumuomaxi muomax.
syynä ei pidhä rumuoman sacko seuraman.

Hakatan miehen käsi eli lyöden nijn että sormi käyristy eli 8.
herwottomaxi tule, maxakan 3 mka rumuomasta, ia 12. äyri
sen lähinmäisen edhest, ia 6 äyri sen pisimen sormen edhest, ia 4 ä
aurto sakar sormen edhest, ia haawat maxetan, sen iälkin quin ne
on arwatutt.

Lyödhen miehen suusta esi hambatt, eli muut hambat 4. Cu: 9
kin wlos sialdans, nijn on se täysi iäsen, syynä rumuoman sacko 12
mka ia 20. mka haawa sacko. Lyödhen 4. hammast ~~...~~ wlos, Hambat ulos lö:
maxakan 6. mka rumuomast, ia 12. mka haawa sacko colme ia: dytt.
koon. Lyödhen 2. hammast wlos maxakan 3. mka rumuomast
ia 6. mka haawa sakost. Lyöden yxi wlos, maxakan 12. äyri ru: 7 ia 3 ...
muomast, nijn käyköön haawa sakott colme iakoon; Ottakan yhden haawa sa:
osan Syynsanoia, toisen kuningas, colmannen kihlacunda, ia Rumu kost. Cussa
oman sacko, on Syynsanoian oma. Cussa Rumuoman sakott pitä molemmatt
maxettaman, linskauxen edhest, nijn käyköön rumuoman sakott tapahtuuat
wlos haawa sackoin cansa; Cussa ei linskausta tule se seisokan haawa sacko
ia rumuo:
man sacko.

öön

yön ia arastaighan. Nijn pitä kihlacunnan nimittämän 6. miestä kihlacunnast, ne pitä catzeleman ios hän on käyrittyy eli rimu oma, ios henen tule Kiunioman sacko saadha eli ei.

10. Nytt halatan miehen lihan haawa, eli lyöden täysi lonckans maxakan sen edhest 6. mka, ia ottakan syyinsanoia 3. mka, ia cdi: mka käykän colmie iakoon; lyöden mies eli leikatan wähimillä haawoilla, quin nytt on sanottu, ia quitengin näky siminen eli weri: nen, maxakan 3. mka colmie iakoon.

11. Sano toinen wähemän haawoia oleuan ia toinen enämmen nijn pitä kihlacunnan pämiehen 6. miestä nimittämän, arwaman ne haawatt, ia andaman maxa nijnnen edhest, quin ne sanowat lain ia oikeudhen oleuan.

12. Nijn taita mies olla halattu ia haawoittu nijn ettei hän woi käreiahän käydhä eli kirckon tulla walittaman waiwans ia haawoians näghyttämän, nijn pitä kihlacunnan pämiehen sanan saaman, hänen pitä 6. miestä nimittämän, ne pitä sinne me: nemän lähimäisnä 14 päiwän sisällä sen iälkin, quin wahingo tehtin, ia arwaman hänen haawans, ia sen edhestä andaman maxa ninquin he tahtowatt heidhen walans edhes tarita ia haawat eli wahingo anopi. Eikä nystä 6. iotka kihlacunnan päämies on nimittänytt laillisesta ei tahdo tulla, ia ei ole hänellä estettä, ma: xakan 3. mka colmie iakoon.

13 Nytt lyö mies toisen simsexi stangoll, kiwell eli muolla ia ei näghy haawa, ios se tiedhystetän kirkon tykönä pitäiälle eli muosa cokouxes taicka iuomailla, ios löytän 2. miehen todhistos iotka päällä näkitt, maxakan 3. mka, colmie iakoon, Ioldei hän saa 2. miehen todhistost, quin nytt on sanottu, ia ei näghy haawa nijn warielkan se itzens, ioll' syy sowittan 6. miehen todhistoxella. Ensa siminen löytän, quin nytt on sanottu, ia ei näghy haawa, sen iälkiin ei mahda yxikän puhua muita quin oikea syynsanoia.

14. Nytt taitawat miehet yhten tulla viha tappeluxen cansa ia toinen saapi cuoleman, ia toinen haawan, sijnä pitä sen cuol: len maxettaman, ia haawa on maxawat. Ios he elawatt molemat ia saitt molemmin hawatt toinen toiseldans, saa mies täydhen haawan, ia toinen wähemmän haawan, nijn silloin maxakan cumbikin haawans iälkin, quin ne arwatan.

15. Nytt lyödhän waimo täysin haawoin wähembin eli enäm: bin, nijn tyyris on waimon haawa sakois quin miehengin mo: tom ios hän tule nijn lyödhyxi, että hän syynyttä cuolluen lapsen nijn lisätän hänen maxons 9. mka, ia syhen ei ole osa miehen eli kuningan, haawoitta waimo miehen, maxakan nijn täydhen sakon, quin mieskin, ia etzikän hänen syynsano: ian tygö ia sacko maxetan waimon rahast ei miehen.

16. Halatan miehen pähän haawa, eli mikä haawoia se taita

olla

HS B 96 - 66r

olla, iosta mies Cuoleman taita saadha, nijn pitä sen ioca wahin:
gon teki, nijstä haawoista waarin ottaman, nijn cauwan quin
öö ia wuorokausi on edhes iouduunutt, sen iälken quin wahingo
tehtin ia ei edhemmä. Muotoin ios kihlacunnan nimitös wan:
no läreiäs, ia tunnusta cuolin terweydens päälle, että se hänen
kädhensä tehden cuoli, paastokan sijtte, quin muotkin miehen
tappaia, ia maxakan sen iälkin quin syy on, Nijtt haawoitta
toinen miehen eli lyöpi, ios se tule quin sen teki, ia sijnsanoialle
kuningallen ia kihlacunnalle, ia sijnsanoia on andanut sowinnoxi
ia maxetuxi, Ios hän cuole sitte nijstä haawoista, quin sakott o:
wat maxetut ia ennen quin öön ia wuorokausi ulkona on, sittequ
wahingo tehtin, nijn ei mahda sijnsanoia losta, waan hänen pitä
laillisen maxon ottaman, ia olkan se ensin maxos, quin hän on
ulos andanut, sijtte cauwakan sitä lais, quin prottu, ia kuningas
ia kihlacunda tijtyjkän sijhen, quin he on ylös candanett.

Nijtt käypi mies eli aicapi toisen tijgö sitä wastoin että hän 17.
tahto wahingon tehdä, Isännäns eli hänen perehens päälle, pellol:
la eli nijtullä, kenään eli kylijsin, tappa eli harka, lyöpi sinsen
eli pinaisen, Isenden eli hänen perehesens. Nijn on se caicki calli Callinma:
sakos, mitä hän teke, nijtt taita äkistä wiha tulla miesten wai: xos.
hell pellolla eli nijtulla, elon eli heinän aicana, nijn maxakan
ninquin haawain sakois erotetan, quitengin cuolin wahingon iäl:
kin, ia ei rauhan rikoxest, ia sen pitä kihlacunnan nimitöxen
tietämän, mikä sijnä on totuus.

Nijtt teke woimatoin lapsi täydhe haawat ia sinisijden eli pu: 18.
naisudhen, se quin wanhembi 7. wuotta on, ia nuorembi 15. wuotta
maxakan 12. äyri kiinnomasta, ia 12. äyri haawa sacko, ios ne
wigasta owat. Ios hän teke wähemmen päälle tulo, quin sinisijs ia
punaisus on, maxakan. 3. äyri. Teke woimatoin haawan eli
werisijdhen 7. wuotinen eli nuorembi olkan se turha, ei mahdeta
sijtä sacko otetta. Ne sakott quin woimatoin pitä maxaman
ottakan sijnsanoia ia ei kuningas eli kihlacunda.

Ehkä Iumala on andanut waimon miehelle apulaisexi ia Perimisen. 11.
alimmaisexi, quitengin ei oriaxi eli ialka portahaxi, ia heidhen 19.
tule toinen toistans rakasta, waimon miestä, quin oma päätäns,
ia miehen waimo ninquin tasendans; Ia sentehden cuka mies Callimaxos.
wainost eli pahudhest, mäxis eli muimen waimon tähden, iota
hän rakasta, lyöpi hänen Emändens sinisexi eli punaisexi,
raiarikoxi eli rimmomaxi, olkan se caicki calli maxos, ia hänen Lyöpi mies
lähimmäinen sukuns, olkan hänen sijnsanoians. Ios hän rangaise palkolista.
händä rikoxens edhest cohtulisest olkan sijtöin, sen tietken kih:
lacunnan nimitös napuritten cansa, mikä sijnä on totuus. Nijtt
lyöpi mies palkolistans nijn, että hän tule raiarikoxi eli rimm:
omaxi, maxakan se laillises maxos ninquin muotkin ihmiset.
Ios hän rangaise nijtä cohtulisest rikoxens edhest nijn olkan wa:
padhe

Nijtt

Käreiän asian kaa: res 43.

20. Nyt taita koira purdha miestä, niin andakan se ionga koira on, koiran pois, eli maxakan 6. äyri, Taicka muu eläin miehen haauoitta, ehkä mikä eläin se olis maxakan Isändä 6. äyri. Tule se riitomaxi ioca wahingon sai, niin pitä riitin oman sakon oleman, niin suuren quin haauain sacko on. Ios isändä tahto wariella, ettei hänen Eläimäns sitä tehnyt, niin tule sillä olla tiedhon, ioca wahingon sai, tietkän sen cahden miehen todhistaxen cansa, että sen Eläiäin wahingon teki.

Tapaturmain haavain sackoin Kaari.

1. Lyöpi mies toista kohden ia toimen mistapi silmens nenäns
kornans eli löpi täydhen haavan cunka ei tule liuskausta
sisällä.
2. Hacka mies toista tapaturmast, ionga ei tule rumnomausta
ia ios mies hacka sormen toiselda? 5. Lasketta mies, ia ei satu mingen,
3. Nytt hacka mies warpan toiselda eli sormen? ennen qu se wahingon teke.
4. Lasketta mies eli syöksä, ia sattu muualle ennen qu se wahingon teke.
6. Kadhetomest haavast, ia sitte quin rumnomaisus tule tapaturmast.
7. Se quin Tilaneist, miecka, eli Takavitt mahta landa.

Hacka mies toista kähden, ia toimen osa edhes olla, hacka 1.
häneldä nänän pois kornan eli silmän wlgos, Eli hacka miehen
casnon eli caulaan, Nijn että hän on rumnoma, nijncauvan quin
hän Eläpi, taicka hacka mies pois kähden eli ialghan, maxakan
tapaturman sacko 6. mka haavasta ia 9 mka rumnomasta:
Hacka mies toisen täydhen haavan Tapaturmast, cunga ei tule
rumnomus eli liuskaus, ia ei käyrätä eikä raiarikous maxakan
6. mka haavast: Ei seura sijnä rumnoman sackä, Etzikän se kihla:
cunnan nimitös ios se on, tahdon eli Tapaturman teko, sen ielkin
quin Tappo sakois tahdolla eroitetan.

Hacka mies toista sålken, eli kylken, taicka riki käsiwarden 2.
eli kondin poicki tapaturmast, se quin täysi haava, ia ei tule lius:
kaust, mutta käyristy eli tule raiarikoxi, nijn että hänelle on siitä
ijancaickinen rumnomus maxakan 6. mka haavasta ia 9 mka
rumnomudhest. Nytt hacka mies toiselda peukall sormen eli
ialghan edhest Pöytä ialghan, maxakan haavast, 3. mka ia 6.
mka rumnomast, Hacka mies sen sitälähin, maxakan 12 äyri
haavast ia 3. mka rumnomast. Hacka mies pisimän sormen
toiselda, olkan samas maxos, Salar sormest, ia sen edhest sitä
lähin, maxakan 9. äyri haavast, ia 12 äyri rumnomast.

Hacka mies miehelde warpan tapaturmast olkan war: 3.
nas nijn tyyris quin sormi hana sakos ia rumnoman maxos
puolda wähembi.

Nytt lasketta mies kiwellä eli lasketta stangolla, eli millä 4.
hän taita lasketta, ia otta toisen pailan mahan ennen quin
se wahingon teke, tyckä kiwen huonen päldä, stukni, eli heittä
ylitze huonen, ia ei näghe kunga se alas tule, se cutzutan kä:
dhetoin tapaturma: Ios osa siellä ioku edhes olla, ia saapi wa:
hingon eli millä se taidhais wirhnä olla, quin täsä edhellä
nimitetyt owat maxakan haavast puolda wähemmen qu Skeno.
ennen sanottu on. Tule rumnomus tapaturmast, maxakan

9.

HS B 96 - 67v

quin myöngin tapaturman, sen iälken quin ne owat arwatut.

5. Harka ines toisen, eli lyöpi toista, lastetta eli syöxepi nijn ettei se nikingän sattu ennen quin se wahingon teke, ollan se kihlacunnan nimitöxelle. Ios sen pitä tapaturmalli luettaman taicka ei, ia maxetan sen syyn, sen iälkin quin se arwatan ia nimitös laskepi.

6. Nytt sijnä kussa lädhetöin tapaturma tapahtu quin toisen paican sattu ennen quin se wahingon tekepi, Joku lastetta ylitze huonen, ia ei näghe kunga se mahan tule, eli nijngä:kaldainen lädhetöin tapaturma se olis, sijtä mahta se iola sen tijön teki edhes panna tapaturman walan, ia käydhä. Sittengin wielä ekkä ei syynsanoia tahdois sacko ylöslanda. Ia kussa riunomaisus tapahtu tapaturmain salois, nijn ettei lukans de cansa, nijn pitä riunoman salon oleman alallans sijhen asti että yö ia aicstaika owat edhesiouduneet, sitten ol:lan se 6. miehelle kihlacunnast, ios hänen tule riunoman sacko saadha taicka ei, Nijn pahio pitä norille quin wanhalle:ki maxettaman riunomain salois.

7. Culka wapadhen miehen perehest quin owat riconet oriat lambuatt eli heidhän käskyläisens, myllärit ia huo:nekunnaiset palcka drengit, eli heidhän poians, talonpoiat eli heidhen käskyläisens, muotoin ios sijnä on paluelus:miehett eli cansanaeldaiat, ne quin Isändhedhens paluelewat, eli seurawat, quin wapaatta miestä paluelewat. Tikanei:stä eli miecka, taicka tasarita candawat. Löytän todhistaiain cansa, maxaan 3. mrka, kuningan, syyn:sanoiain ia kihlacunnan, ioca hänen käsittä sen cansa. Ioldei hen woi sackä, nijn pitä kihlacunnan pämiehen käveiäs weitzen hänen lädhens läpitze pistämän, soi:matan se hänelle wariellan itzens 6 miehen walall.

HS B 96 - 68r

Warkaudhen Kaari

1. Sen Syyst¨a iola miehen Emännen warasta, eli hänkuttele pois henen tyköens, ia idaias wainno ioxe pois naineen miehen Cansa.
2. Ios karian waras warastapi nauthan, Sighan, Lambaan eli muun Eläimen
3. Ios karian warkalla on Taloin ykdys ionginn cansa eli lapsia polia.
4. Ios karian warkalla on Emändä ia sille annetan mös Syy.
5. Ios warasta ia käsitetän tovelda työldä.
6. Ios waras warasta puoli nelka, ia käsitetän sen cansa.
7. Ios miehelle somatan warkautta ia ei ole kädhestä löytty.
8. Ios mies warasta 3 äyri, ia wähemän puolda nelka.
9. Ios miehelle somatan 3 äyrin warkaus.
10. Nijtt warasta mies 3 äyri eli wähemmän.
11. Nytt warasta mies wohlan, karitzan, eli hanhen ia nappa salost.
12. Sytä iola warkan käsittä ia laske rangaisematt, ia otta hänen edhestäns lunastoxen.
13. Quinga warkaudhen iälken tule tutkia, ia ios warghas tahtä itzens wäellä wariella ia syynä rikotan oui.
14. Ios mies mene toisen kartanon käsketty laillisesti käreins ia Isändä seisä edhes otain cansa.
15. Quinga mies mahta caikinaista kalua osta tunnustosten ia toinne Cansa.
16. Ios iolla häritze ~~kamilliaist~~ Camallist eli Sarkallist, kulda, hopia, otia, eli ninga kaltainen Tawara se taidhais olla.
17. Nytt pakene mies kolutoxen tunnustoxen tygö, ia quinga edhes pitä tuldaman miehen cansa iolda saatu on 3. wijckona.
18. Ios mies iolda saatu on ei edhes tule eikä todhistaiatt.
19. Ios mieheldä iätakin häiritän, quinga sytte pitä tunnustoxen ia toinen edhes tuleman.
20. Nytt kieldä myiä ettei hän ole myynytt eli andanutt.
21. Nytt ei löttä kaupan todhistaia, ia se kauppa häiritän.
22. Iolda häiritän sano sen, pallanneens eli lainnan ottaneens.
23. Mitä sen pitä saaman iola warkan on käsittänytt.
24. Ios warasta iolla kirkos, eli kircko aidhalla.
25. Sitä iola omenäita warasta toisen omena Tarhast.
26. Harla mies omena puon eli muon hedhelmä puon.
27. Nijstä quin warastanat Lauloi, kaali, hernesta pauoia, nauriita, ia muita sen kaltaisia.
28. Humalain warkaist luodhois.
29. Kalain warkaist ia werkain warkaist.
30. Ios mies anda toiselle syn partin warkaudhest.
31. Ios nimitös mies laske warkan rangaisematt.
32. Ios löytö tieldä löytän quinga sen pitä iaettaman ia kuulutettaman.

HS B 96 - 68v

33. Mitä sen tule löytyst quin sen löytä ia se tiwnä cuulutoxen todhistaijn
ioca löyti ia iota sortaan löytyst.
34. Ios löytä iokù löymön wlkåna kihlacunnast.
35. Löytä mies toisen elåimen iola arka on.
36. Ios iokù löytå meri wedhest eli maa wedhest randa ainå eli lötå
lahden löydhijn.
37. Cunga se mahta itzens lukita warkaudhest, ioka löyti.
Se quin otta toisen oman paitzi lainaan ia palkan.

1. Paras Kalu eli Tawara quin miehen Talois Tarpeis
on, se on henen laillisesti naitu emändäns, iola sen warastapi
häneldä hän on corkein ia pahin waras, sillä, se quin miehen
emännens kawuttele, ia wiexe pois hänen cansans, Ios hän sen con:
sa käsitetän tuorelda tijöldä, nijn pitä hänen käreiän wietämän,
duomittaman ia ylös hirtettämän, ylitze caicke warkaita. Iollei
mies suo hengiä emännellåns, nijn wiedhen mös hän käreiän ia
duomitan elåwänä mahan kaiwetta. Nijtt taita senkaldainen asia
soimatta iollengi ia ei ole sijtä käsitetty, eikä ole täydhett todhistaiat
tiedhäs, nijn maatkan se kihlacunnan nimitäxell, ios ne luluwat
henen olkan wapah. Sortawat ne hänen, maxakan 40 mkä pu:
li Sijnsanoian, ia puoli kuningan, ia maxakan sijtten 6. mkä Cun:
bigin. Ia läytett ripin ala. Ios sijnsanoialla on täysi tietå sijtä kih:
lakunnasta iosa he pois wiexit. Nijn tule kuningan fogdin ehkä
kusa hän ne löydhäs händä autta käsittämän nijtä molembia qu
pois iexit, ia tehdä häidhen oikeudhens, quin ennengin on sanottu.
Ota iokù iongun lunastoxen heitin edhestäns, nuotoin ios sijnsano:
ia rukoile heitin edhestäns, antakan sijnsanoialle lunastoxen ia
pälisexi 40 mkä kuningan oma sackå. Olkan sama laki ios Irta:
ios waimo wiexe pois naineen miehen cansa.

2. Warasta iokù toisen elåimen, nawdhan, sighan, lampaan eli
wohen, mitä ikänäns hän warasta, sisäldä huonest, taicka ulcoa
metzästä, quin aitaighon wanha on, wätä warioh on ia nantike
sen sieltä, taicka omasa huonesans, eli toisen miehen huones. Se
quin nijn tekee, se cutzutan karian warkaxi. Ios hän käsitetän ia
warkans hänen cansans. Nijn pitä hänen sidhottaman ia käreiän
wietämän warkaudhensa cansa, ia siellä tunnustettaman 12 miehen
cansa, ia wannottaman että hän on totinen waras sihen warkau:
teen quin hänen cansans sinne tuotijn, sitte quin nijn on tehty.
Nijn pitä hänen duomittaman hirsi puhun, Ia olcman maxamat
Nijn pitä hänen duomittaman hirsi puhun, Ia olcman maxamat
telonsa tähden, ia hänen maansa pälinen iaetan colmie. Ensi:
meisen osan otta kuningas, toisen sijnsanoia ia colmannen kihla:
cunda.

3. Ios warkalla on Talois yhteijs toisen cansa lapsi puolet, eli hä:
nen omat lapsens, iomenga penningit owat sielle hänen cansans;
Ei mahda hän heidhän omansa wiedä, nuotoin ios se löytän täysillä
todhistailla, että iokù nijstä on warastanutt nandhan hänen con:
sans ia salannut, ioldei nijn ole, nijn pitä heidhän osans ensin päldä
iaghettaman.

HS B 96 - 69r

Nytt on cavian waras naimutt, nijn pitä hånen Emämäns 4.
ojan esi pållä iaettaman, nijtom ios se löytän täydhen toinnen cansa,
että Emändä on warastanutt nandhan hånen cansans, ia salanut
Nytt taita se quin wahingon sai, Eli bůningan ninitösnnes, hånen E:
mändäns sijhen anda, nijn tůle hånen tunustaiat etzie, ia wariellan
itzens 12. miehen walan cans, Ettei hän ilånäns salanutt eli natti:
nut sitä quin hän tiesi warastetůn olevan, woi hån sen walan käydhä
olfan wapah. Iollei hän woi, nijn käylån hånen maanpälisens iakoon,
miehen oman cansa. Ios iolů anda nijlle syytä, ioinen cansa warkalla
on colein yhteys, eli penningit onatt sisällä hånen cansans, nijn war:
iellatt ne itzens tailla, quin Emändäsi. Se quin cavian waras on,
quin nytt on sanottů, hän on kadhottanut selä hengen, hyvyydhen ia
maanpälisen.

Nytt ei käsitetä miestä eli oteta tuoresta työstä, ia hånelle soi: 5.
matan senkaldainen asia, nijn pitä kihlacunnan nimitöxen hånen
taitka luhtiman eli sortaman; sortan hän, maxakan michelle iellens
sen quin hän warasti, ia cansa 40. mka colmie iakoon, ia ei hen:
giens mistä, eikä hånen Tanaratans kyppoita, wariellan hen ol:
lan wapadhettů.

Warastapi mies kulda, hopia, walunt penningit eli watteit, he: 6.
mojsen eli odhat, eli mingäkaltainen warkans se olisan, ioca Enämbi
½ mka maxa, Ia hen fangitan tuorelda työldä, ia warkans kädhest
otetan, hånen pitä sidhåttaman ia käreiän wietämän, ia siellä tun:
nůstettaman, quin ennen on sanottů, ia duomion pälle otettaman ia
hånen hirten andaman wedhettä. Ia maatkan sytte maxamat te:
kons edhestä. Ia ei hånen Tanaratans iaetta.

Nytt somatan michelle täyttä warkantta, ia ei ole käsitetä o: 7.
tettů, ia ei myös oikean etzilon cansa hånen huonestansa löytty, ionen:
ga edhest hånen tůle wastat, Eikä laillisesta hallosta saatů, nijn pitä
kihlacunnan nimitöxen hånen taitka luhtiman eli sortaman, sol:
naisenat ne hånen, maxakan michellen iellensä sen quin hän mistai:
si, ia pällä 40. mka colmie iakoon, ia ei hengiens kadhottaman ei:
kä Tanarata kyppoittaman luhtinat ne hånen ollan wapadhettů.

Warastapi mies 3 äyri ia wåhemmän quin puoli mka, käsite: 8.
tän cansa ia kädhestä otetan, sen pitä sidhåttaman ia käreiäen
wietämän, warkandhens cans, ia siellä awnattaman, hånen pitä
etzittämän 12 miehen cans ia wannottaman hånen olevaxi
totisen tekien sihen. Nijn tůle kihlacunnan påmiehen, selkänahan
pois håneldä duomita, ia molemat kornat cansa.

Nytt ei fangita miestä eikä kädhestä, ia somatan hånelle 9.
nijn wariellan itzens 12. miehen walalla, taitka maxakan iellens
sen quin hän warasti, ia 9. mka colmie iakoon ei mahda hän
hirdhes rippua wåhemmän edhest quin ½ mkan, ia ei myös si:
dhätta käsiä seliän tagha, nůtta sitoa kädhett eteen.

Nytt warasta mies kaxi äyri ia wähemmän colme äyrie 10.
mistaluå selkä nahkans, ia toisen kornans, sen pitä todhistetta:
ma

HS B 96 - 69v

man 6. miehen cansa, soimatan se hänelle, ia ei ole käsitetty työssä
warielkan hänens 6. miehen walalla, taicka maxakan iellens sen qu-
sois on, ia päälisexi 6. mka colme iakoon.

11. Nytt warastapi mies wähemmän quin kaxi äyri quin ovat
wohlainen, Caritza, Porsas, kana, eli mikä se taidhais olla, quin wä:
hemmän maxa kahta äyrie, löytän ia todhistetan 3. miehellä
Synsanoia itze kolmanden, nijn pitä hänen sidhättaman kitaan
eli stuckijn, ia mistaman selkänahkans. Soimatan se hänelle
ia ei ole sijtä fangittu warielkan itzens 6. miehen walalla, Eli
maxakan iellens sen quin hän warasti, ia 3. mka colme iakon,
Cosca mies warasta ½ äyri ylös eli wähemmän ia ei käsitetä sen can:
sa warielkan 3. miehen walal, eli maxakan 6. äyri Synsanoialle.
Se cutzutan nappaian saköxi, ia olkan sen iälkin hänelle wähem:
bi Cunnia quin ennen.

12. Se quin fangitze oikean warkan ia päästä hänen ennen quin
hen lailla sortttu on, nijn ei oteta lunastusta hänen Edhestäns maxa:
kan 40 mka, ios mös waras lailla woitetan, nijn ei oteta lunastusta
hänen edhestäns, mutta ylöshirtetän, kähde iolu sijtte hänen edhe:
stäns lunastoxen otta, maxakan 40. mka kuningan oma sacko ia
lunastus cansa, Eli ioka laske warkan wallallans vangaisenatt,
maxakan 40. mka. Ei mahda mös yxikän otta miehen hinda
miestaposta, mutta oikeas kiveiäs lailla, tehden toisen, quin nyt
sanottu on, nijn on se lakia, ia ei se mitän seiso sille quin sen ylös:
annoi, sihen asti quin se lailla etzitän.

13. Warastetan miehelda iotakin nijn pitä hänen sen naapureil:
lens tiedhyttämän, mitä häneldä on otettu, nijtt on hänellä lä:
hes tietä cunga se on tullut, nijn pitä hänen sinne menemän 4.
miehen cansa, ia anoman tutkelmisen, nijn ei tule häneldä etzikot
kieldä, nijn pitä caxi miest etzimän Cungin woorons, Ja sen pitä
sanoman ioca etzikon anopi, mitä hän on mistanut, Ia ningä:
kaldaist, nijn pitä sen iolda etzitän, sanoman mitä sisällä on,
Nijn maltanut he wapadhesti sisälle mennä, ia nijn etziä ettei
Isännän tule wahingota heidhän puolestans, on se siellä sisällä,
quin warastettu on, nijn pitä sen wisusti tutkittaman, ia catzot:
taman, ios rappana on nijn sivi laessa eli seinässä aukona että
se on sinne heitetty wahingon palle wihan puolesta, ia warkans
ei ole alaskannettu, On se alaskannettu. Nijn ei ole se heitetty wa:
hingoxi, ottalatt mös warin, ettei Luckoa ole alamaisen alla,
että senkaltainen menis alaitzen, nijn tule Isännän etziä todhis:
tosmiehiet, ia warieleman itzens 12. miehen walan cansa.
Nijtt ei ole reppänä eli aukona, eli iotakin sitä wika iosta hä:
nelle piti wirhä tehtämän, nijn pitä hänellä oleman todhista:
iadh, ios hän kieldä häneldä etzikon, kieldäkän 3. mkan päle,
nijn pitä wartian ones oleman, Ja Isännen pitä hänelle sano:
makapulan ylösleukaman, ia lähimäisille naburille sanan
saattaman sinne tulla, Nijtt tule mies iällens hänen naap:

veittens

HS B 96 - 70r

reittensä cansa; Nijtt seiso isändä edhes otain ia Edhistoxen cansa,
Saapi se cuoleman eli haawatt iota edhes seiso warielenan lädhen
cansa, olkan maxamatt, Sawat ne cuoleman eli haawat iotka tu:
lewaiset owat olkan se laxinmaxos. Nijtt rickowat he hänen owens
ylös, ia menewätt sisällä, ia etziwätt. Löytän sieldä se wargastos
iota he etziwätt, nijn mahtawat he otta hänen ia wiedhä kä:
reieen; Ia seisokan siellä sen oikeudhen, quin ennengin on sanottu,
Nijtt ei löydhä he mitän sitä quin he iälkin etziwätt, olkan wa:
padhettu sytä quin hänelle sommattijn ettei he mitän sieldä löyn:
nett, ia se maxakan 3. mka ioca etzei, huonen rikoxest, ia ne ol:
katt caicki syyttömätt iotka cutzuttin, lukitut huonet tule mie:
hen waroia, ia ei lukuttomia, waroilkan lukin ne huonet, ioilla
locku ia awain on.

Mene mies toisen tygö kärejän laillisella käskyllä etzimän 14.
ia tutkiman, Seiso Isändä edhes otain cansa, ia ei tahdo ylösawata huo
eikä myös maxoa edhestarita, nijn pitä miehen kijnni pidhettä: netta.
män nijn caunain quin huonet awaitaan. ios hän teke iotakin Lätzna fall
wahingo nin caunain quin ne awatan iollengi miehelle, nijn on är ther nogon
se caicki laxinmaxos. Ia caicki syhies mitä hän saapi eli hänen will ledha
apulaisens, mikä se on haawa eli tappå. sigh ifrå och
kan icke.

Ota mies toiselda karia kaunallist eli sorkallist, eli mikä se 15.
oliskan ne pitä caicki toinen ia todhistaiain cansa ostettaman, se
quin todhista pitä oleman, wahwan talonmiehen omasta wal:
dakunnasta, sytä kihlakunnast kusa kauppa tehtin, Ja olemä
hynä edhestä, että se on oikein saatu quin wlosmyydhän. ia synä
pitä syönä oleman wijmeistäkin caxi wahwa talonmiestä,
quin sen todhistawatt, että se kauppa tehtin, tehdyn kullan, hopian Coska käsi
ia muun tehdyn malmin, tehdytt odhatt, leikatut wättett, lukuli: Eli kättä an:
set huonet ia owitetut, pitä toinen ia todhistosten alla ostetta: nettu on sil:
man, quin ennen on sanottu. Coska kättä on lötty, waroittu ia loin on lailli:
todhistettu, silloin on laillisesti ostettu. sesti ostettu.

Häwike iotku toiselda kaunallist eli sorkallist, kulda, hopia, 16.
eli otia, taicka muita talon asita penningeit, eli mitä se taydhais
olla, quin hän sanopi omans olewan, nijn tule sen tiedhon saadha,
iolla se on, cussa se on kasuatettu, ios se elapi, kusta se on wlos:
tullut, ios se on cuollut, ios se on puolen mkan maxawa elic E:
nämmän warielkan sen 12. miehen cansa, ia olkan wapadhettu,
Iollei hän saa sekä tunnustoxi että wala, andakan wlos sen iota
häwitän; Ja 40. mka colme iakoon, Ios se maxa 3. äyri, ia
wähemmän quin ½ mka, warielkan sen kahden miehen todhisto:
xella ia 12. miehen walalla, Colmaistan hän walalda, andakan
wlos se häwityn ia päälle 9. mka colme iakoon, On se kaxi
äyrilinen, ia maxa wähemmän colmia äyri warielkan sen 2.
miehen todhistoxella kätonans, eli 6. miehen walalla. taicka
andakan wlos sen quin häwitän ia 6. mka päälisexi, Ios se on

Enembi

HS B 96 - 70v

Enämbi quin yxi äyri, ia wähemmän maxa 2. äyrie, warielkan
sen 2. miehen tunnustoxella, ia 3. miehen walalla, Solwaistan hän
walalla andakan häyrityn vlos, ia Colme ylkä cansa colme iakoon.
Quin wähemmän äyri maxa warielkan sen 2. miehen tunnust:
xell, ia omalla walallans, iollei hän saa tunnustoxia, andakan
iällens häiritytyn, ia 6. äyri cansa se on syynsanoian oma sacko.

17. Nyt rupea se iolda löytän iohdatoxeen, sano ostaneens eli
Panttina otenan, palkanneus eli lainnan ottaneus, taicka kulutelle-
alla löynneens, ia tietänäns sodhost otetun, nijn pitä 2. wahwa
Taloin miestä sen edhest lupauxen täydhtä, nijn pitä hänen miehen
iolda hän saanutt on, ia caxi tunnustos miestä 3. wijkon sisällä,
ios se kihlacunnan sisäll on, ios hän ulkona kihlacunnast on, ia
quitengin maalla ia werikumalla, ia waldakunnas, nijn on hä:
nelle 3. Cuukaudhen päiwätt miestäns edhestodha. Ios hän on ulko:
na waldakunnast nijn toban, miehens iolda hän on saanut, öön
ia aiastaighan sisäll; Ios hän edhes saapi miehens iolda hän saa:
nut, neinen aikain sisälle quin nijt owat sanotut, olkan wapadettu,
ia wastakan se syyn, ionga tygö iohdatettu on.

18. Eikn mies miehensä iolda hän saanut on, tunnustosten
ia todhistaiain cansa, ia ei tule se laillisen Cutzutun aian sisälle
quin nijt on sanottu, ia hen tahto lända esteen edhes. Nijn owat
nämät lailliset esteet:– Ensimeinen on se, ios hän maka sipiäns
taudhista eli haawoista. Toinen ios hän on waldakunnan pal:
welluxes: Colmas ettei hän mahda tulla, wihamiestensä tehden.
Pelkäs ios on walkea pääsnyt wallallans. Wijdhes, ios hän on me:
nijt ulos waldacunnasta, nijn pitä hänen sen tietämän, cahden
wahwan Taloin miehen cansa, Jos hänellä iokun näistä estei:
stä on ollut, Jos hän saapi miehen edhes iolda hän saanut
on, nijn iättäkän henelle saadhun sekä että waledhoxen; Ia
se on wapadhettu ioca woi syylöäns pois iohdatta.

19. Ioldei woi hän miestä edhes todha, iolda hän saanut on,
nijn pitä hänen Tunnustaians ia todhistaians edhestoman. Tu:
lewat ne edhes, nijn on hän wapadhettu, ios ne hänen wapatta:
wat, ia ne pitä wannonian että he olit Cutzutut sen kaupan
todhistaxi molemilda puolilda, ia andakan sen ulos quin
häirittyn häneldä, ia olkan wapadhettu; Ja nijtä maxakan
hänelle täydhen hinnan, nijn palion quin se maxa ionga hän
nijnnijtt on.

20. Nyt kieldä nijtä, ia sano ettei hän de nijnnijtt, ios osta:
ia saa caxi todhistaia wahwoista Taloin miehistä, iotka
kaupan tykön olit, käykän sijtte 12. miehen walan, ia läske:
kän itzeens nijn Jumalan autta, ia 12 miestä, että hän oli
sen henojsen nijtä, eli mikä se mahta olla, costa minä sen
ostin, ia nämät olit tunnustaiat ia päldä näkiat. Ia sen:
tekte.

HS B 96 - 71r

tehden olit sinä minun myiän, ia minulle hinnan ielleens maxa,
woipi hän ne todhistaiat saadha, ia läydhä myiälle sen walan,
andakan sijtte pois sen häiritijn, ia ollan wapadhettu, ia maxakan
hänelle ielleens, täydhelle hinnalla, mitän hän myynytt on.

Nytt ei de tunnustoxia iotka, caupan tykön olit, iotka 21.
sen myiän sidhoitt, niin ottakan myiä todhistos sanan, ia wariekan
12. miehen walall, ettei hän iländäns myynytt sitä Caluа, ia sen täh:
dhen ei mahda hän sitä maxa eli omista, Jos hän sen walan woi läy:
dhä, niin ollan wapadhettu, Ia se quin ei woinutt warkautta tyköäns
pois iohdatta, ollan warkaus hänen tykönäns ia andakan ulos häiri:
tyjn, ia 40. marka päälisexi, maxa se wähemmän quin ½ marka läy:
kän sama iohdataxen, ia maxakan quin ennen on sanottu sencal:
daisist warkauxist, Sandin pitä myös sencaldaisella tunnustaxilla
pois iohdatettaman.

Nytt anda se ioldа häwitän sano, että hän on pallannut 22.
eli hinnan ottaneens ioldaculda, niin pitä sen talaudeen pan:
daman; Tule se quin sen omista, ia sano lainanneens, eli
pallat andaneens: Niin ottakan sis sen iolla itzens sito, ia pal:
kan sildä iolla pannut on, ia se ollan wapadhe iolla tyköäns
iohdatti; Nytt sano se ionga tyghö iohdatetan, ei iländäns si:
tä omans olenan eikä lainanneens, eli pallalle panneens,
se maatkan kihlacunnan nimitäxelle.

Nytt käsitetän molemat sekä waras että warkaus, niin 23.
omista se caiken mitä warkalla on hänen cansans, quin hänen
omans oli, ia sen iälleens omans otta ionga waras warasti:
Jos myös iolu muu mies warkan kijnni otta quin se iolda, hän wa:
rasti, niin mahta hän sen omista mitä warkalla cansa on,
paitzi sitä quin hän warasti sildä quin iällun lainapi, ia
ionga tähden hän kijnni otettu, sen pitä isändäns ielleens saa:
man, paitzi penningeit ia penningein wahingon.

Nytt warasta iocu kircos eli kircko aidhalla mui: 24.
da eli sanast kircost kirkon Calua, eli sitä tawara quin
kirkon hallus on, eli särke kirkon, sadhan se lohta kijnni
ei pidhä hänelle oleman sijnä enämbi rauha quin muualla:
kan cusa hän warkaudhen cansa löytäyssin, ia ios hän si:
dhotan laillisesti sijhen syyhyn, olkan se warkaalda oikeudhen
iolla händä on nuhdeltutt, iolla syystä hänen rikoxens
iälki; Jos myös oikea syynsanoia on saapuilla, niin rå:
dhatkan ikke oman warkaus; Ioldei se ole saapuilla
niin on hän kirckon rahanhaldian hallus ia pitä rän
miesten.

warasta mies toisen puutarhast omenit eli mui: 25.
ta

HS B 96 - 71v

ta hedhelmä, tule talonpoica ia käsittä hänen sijtä, nijn ottakan hänen waattens merkixi, taita hän tunnusta cahden miehen todhistaxella nijn maxakan 3. marka ia wahingon iällens, ia ei mahda hän saadha sitä wariella. Tule miehen tappo, haawat eli synnit taicka punaist heidhän waihellens ollan se caxi maxos quin isände saapi, ia se maxamatt quin se saapi iolla tule warkais.

Hacka mies omenapuun mahan eli muun hedhelmäitzenän puun, qun tarhas, maxakan 3. marka. Jos worta hän ottan hedhelmä puusta, maxakan 6. äyri, ios hän tykönä otetan tunnustaiain cansa, Nijtt soimatan se hänelle, wariellan 12. miehelle eli maxakan quin ennen on sanottu.

26. Nytt mene mies toisen yrti tarhan eli kaali tarhan warasta laukoi, yrteiä eli kaalia sawtetan sijtä, maxakan 3. marka ia iellens wahingon, Jos ei käsitetä, wariellan 12. miehen walall. Warasta mies herneitä, Nauriita pawia, käsitetän päldä, maxakan selkä kuormast paatin käymisestä, eli kannatos kuormast 3. marka colmia iakoon iolla kuormast, selkä kuormast 6. äyri syn sanoian, soimatan se hänelle, wariellan 12. miehen cansa, eli maxakan quin ennen on sanottu.

27. Warastapi iocu humalita humala tarhast luodhoist eli kareist, eli cusa hän casuais, saawtetan tykönä, sidhottakan ia wietäkän käreiäin, duomittakan selkä nahka pois, eli iäsen, sen iälkin quin hänelle syy annetan, soimatan se hänelle, wariellan sen iälkin quin syy anda, eli maxakan quin ennen on sanottu.

28. Warasta iocu kaloia werkäista, merdhäista, ongista eli muista kalan pydhyxistä, löytän päälda, maxakan 3. marka. Warasta mies werckoia eli kalan pydhyxitä, seisokan warkan oikeudhen, custakin sen iälkin quin se maxapi.

29. Anda mies toiselle syyn paatin syrtämisesta, wariellan 12 miehen cansa eli maxakan 3. marka.

30. Ehsa mies laillisesta löytä warkaans, nijn pitä hänen annettaman kuningan Nimitösmiehen, päästä hän sen nijn wastatkan, sijhen asiaan quin warkan tuli wastata.

31. Sequin löyndö löytä tiellä, eli wilkoa tietä, mikä löyndö se olla taita, hänen tule sen cuulutta tiellä, tien waeldawaisten edhes iotka händä seurawatt eli wastan tulewat, ioller nijtä ole, nijn tiedhyttäkän ensimäises kyläs ia pitä iähäns edhes kihlacunnan käreiäs eli maan käreiäs, Jos se tule quin kadhottanutt on, ennen quin cuulutettu on, ia sano merkin, oikean tundo tiedhän, nijn wannokan omaxens cahden miehen walalla, itze colmanna, ia ottakan omansa ilman kunastost: ios ei tule se iälkin ioca tunnusta omaxens öön ia ajastaigan sisällä, ottakan kuningas caxi osa, ia colmannen se quin löyti.

HS B 96 - 72r

Nytt taita sillä quin löyti todhistaiatt olla, että hän laillise: 32.
sti cuulutt annut on, nijn wannolan se omaxens quin cadhottanut on,
cahden miehen cansa itze colmandena, ia ottalan omans iällens
ia se omista colmannexen löydhyyst ioca löysi, sen iälkin quin hij:
nätt miehett laskenat, ehkä quinga se löyndö olistan parembi
eli pahembi: Turna mies cuulutoxen tunnustaikin, ia ne kieldä:
nätt, Nijn maxalan salon ia pitälän warlan innen, iocaitzest
cappalest sen iälkin quin culin ombi.

Nytt löytä mies löyndö wlkäna kihlacunnast nijn pitä häi: 33.
nen wienän sen ensimäisen kyleen, ia sijhen iättämän ia anda:
man cuulutta: Sillä ettei pidhä yhtän löyndö wlos kihlacunnast
wietämän cussa se on löytty ennen quin wllkona on öö ia aia:
staika, eli totinen omistaia iellin tule.

Nytt taita mies löytä toisen eläimen, henoisen eli Tamman, 34.
eli härian, lehmän, lamban, wohen, eli sen quin on nautittapa
eläiän, sen tule omistaian itzellens wannoa itze colmanna, ia
ottalan sijtten iällens omans ilman lunastamatt; Ia löytäiä
wapattalan itzens warlaudhest, cuulutoxen tunnustoxilla.
Henoisella, Tammalla, ia häriällä, mahta mies työtä tehdä
ia asioitans aia, kihlacunnan sisällä ia ei wlkona, sijtten quin
laillisesti cuulutettu on, ia käreiäs arwattu ia laillisen domion
päälle on ottanut sijhen asti että oikea omistaia taita tulla,
se quin työtä teke sen cansa eli asioitans aiapi ennen quin
laillisesti cuulutettu on, maxalan 3. mka.

Löytä mies vanda äijnä, meri wedhest eli maa wedhestä 35.
cussa ei oikea omistaia ole tykönä eli hänen sanans ia eitie:
dhä cunga hänen omans tullut on, cuulutta sen laillisesta
nijn omistapi se colmannexen iola löysi, ia omistaia caxi osa,
käylän se ioca cadhottanut on wahnan tunnusmerkin cansa,
ia cahden miehen todhistoxen cansa, ia ottalan omansa iällens.
Iollei hän tule öön ia aiastaighan sisällä, nijn ottalan kuonin:
gas caxi osa, ia löytäiä colmannen. Löytä mies ~~päätistä~~ wede[n] rosiasta falsat:s
löydhön, ia cuulutta laillisesti, tule omistaia nijn ottakan omas
ios ei tule yhtän quin laillisesti omista, quin ennen on sanottu,
nijn omista kuningas puolen löytäiän cansa, ei mahda yxi:
kän heildä sitä otta.

Cailis paikois cussa löyndö löytän, nijn pitä löytäiän 36.
wapattaman itzens warlaudhest, ensin cuulutoxen todhistailla,
ia sijtten wannolan se omaxens ioca cadhottanut on cahden
miehen walalla, ia itze colmanna ioca kadhotti, ia sijtten
ottalan omansa iellens: Cailine, quin tauarat päästänät
tulen edhest, eli merest, taicka sodhan edhest, ollan sitä pa:
rambi mies, ia ottakan nijn palio sijtä tauarast quin omista
suopi ia anda tahto.

HS B 96 - 72v

37. Nyt että ioku mies omin luwin, ilmain luwat eli pakatt,
toisen miehen Orihin, eli Tamman, Ajapi, wetäpi eli mitä
työtä hän sillä tekis, tule oikea omistaia cohta iälkin, ia lä:
sittä sekä henoisen että aiaian, nijn pitä hänen kärsiän wie:
tämän, ia olkan se hänelle, ios hän tahto hänen tehdä warkaxi
eli Röwärixi sen iälkin quin laki nijstä pitä.

38. Nyt warasta mies ynnä pellolda, ia warasta Iuma:
lan lukun tala, ia kanda kuormans kiheen eli metzän ia
tappa, taicka hän nytki päädh pellolda eli kulniloista kun:
man hän nijstä teke: Se quin nijn teke, hän cutzutan Täh:
Tähkätaa:ka. kätaalaxi; löytän hän sijtä työstä, ia wäitetän kärsiäs
Agnabaker. loilla eli todhistoxilla muutoin sidhotan, nijn on hän cadhotta:
nut hengens ia hyunijdhens. Mutta karian waras on se
quin Eläwitt Eläwitt warasta, ia on wyskottapa, että nimen
on se cutzuttu karian warkaxi, iota wolkon mekest Iumalan
lukun tala on warastanutt. Niinquin se cutzuttin Tähkäta:
laxi, iola wolkoa pellolda, Iumalan lukun tala kunga ei ta:
lanpoika ei taiunut lukkua panna, ia sentähden sanottijn se,
warastanan Iumalan lukun tala: Ia sentähden pandin sen
päälle suwrembi sacko, sillä että se quin sen teki, hen oli ca:
dhottanutt sekä hengens että hyunijdhens, Se quin ei tapah:
Går tiuffr tanut muun warlauxen cansa: Se luettijn corkemmaxi, qu-
Quid proprie wolkoa otettin quin se ioca sisäldä lukun ia auainnen tala
otettijn, Nijn ei ollu se oikein karian waras, ioca huoneista
warasti Eläwett, ia ei cadhottanut Enämbätt quin hengens
Ekkä nijtt näissä asiois toisin tehdän ia duomitan.

HS B 96 - 73r

HS B 96 - 73v

HS B 96 - 74r

HS B 96 - 74v

HS B 96 - 75r

HS B 96 - 75v

HS B 96 - 76r

HS B 96 - 76v

HS B 96 - 77r

HS B 96 - 77v

HS B 96 - 78r

HS B 96 - 78v

HS B 96 - 79r

HS B 96 - 79v

HS B 96 - 80r

HS B 96 - 80v

HS B 96 - 81r

HS B 96 - 81v

HS B 96 - 82r

HS B 96 - 82v

HS B 96 - 83r

HS B 96 - 83v

HS B 96 - 84r

HS B 96 - 84v

HS B 96 - 85r

HS B 96 - 85v

HS B 96 - 86r

HS B 96 - 86v

HS B 96 - 87r

HS B 96 - 87v

HS B 96 - 88r

HS B 96 - 88v

HS B 96 - 89r

HS B 96 - 89v

HS B 96 - 90r

HS B 96 - 90v

HS B 96 - 91r

HS B 96 - 91v

HS B 96 - 92r

HS B 96 - 92v

HS B 96 - 93r

HS B 96 - 93v

HS B 96 - 94r

HS B 96 - 94v

HS B 96 - 95r

HS B 96 - 95v

HS B 96 - 96r

HS B 96 - 96v

HS B 96 - 97r

HS B 96 - 97v

HS B 96 - 98r

HS B 96 - 98v

HS B 96 - 99r

HS B 96 - 99v

HS B 96 - 100r

HS B 96 - 100v

HS B 96 - 101r

HS B 96 - 101v

HS B 96 - 102r

HS B 96 - 102v

HS B 96 - 103r

HS B 96 - 103v

HS B 96 - 104r

HS B 96 - 104v

HS B 96 - 105r

HS B 96 - 105v

HS B 96 - 106r

HS B 96 - 107r

HS B 96 - 107v

HS B 96 - 108r

HS B 96 - 108v

HS B 96 - 109r

HS B 96 - 109v

HS B 96 - 110r

HS B 96 - 110v

HS B 96 - 111r

HS B 96 - 111v

HS B 96 - 112r

HS B 96 - 112v

HS B 96 - 113r

HS B 96 - 113v

HS B 96 - 114r

HS B 96 - 114v

HS B 96 - 115r

HS B 96 - 115v

HS B 96 - 116r

HS B 96 - 116v

HS B 96 - 117r

HS B 96 - 117v

HS B 96 - 118r

HS B 96 - 118v

HS B 96 - 119r

HS B 96 - 119v

HS B 96 - 120r

HS B 96 - 120v

HS B 96 - 121r

HS B 96 - 121v

HS B 96 - 122r

HS B 96 - 122v

HS B 96 - 123r

HS B 96 - 123v

HS B 96 - 124r

HS B 96 - 124v

HS B 96 - 125r

HS B 96 - 125v

HS B 96 - 126r

HS B 96 - 126v

HS B 96 - 127r

HS B 96 - 127v

HS B 96 - 128r

HS B 96 - 128v

HS B 96 - 129r

HS B 96 - 129v

HS B 96 - 130r

HS B 96 - 130v

HS B 96 - 131r

HS B 96 - 131v

HS B 96 - 132r

HS B 96 - 132v

HS B 96 - 133r

HS B 96 - 133v

HS B 96 - 134r

HS B 96 - 134v

HS B 96 - 135r

HS B 96 - 135v

HS B 96 - 136r

HS B 96 - 136v

HS B 96 - 137r

HS B 96 - 137v

HS B 96 - 138r

HS B 96 - 138v

HS B 96 - 139r

HS B 96 - 139v

HS B 96 - 140r

HS B 96 - 140v

HS B 96 - 141r

HS B 96 - 141v

HS B 96 - 142r

HS B 96 - 142v

HS B 96 - 143r

HS B 96 - 143v

HS B 96 - 144r

HS B 96 - 144v

HS B 96 - 145r

HS B 96 - 145v

HS B 96 - 146r

HS B 96 - 146v

HS B 96 - 147r

HS B 96 - 147v

HS B 96 - 148r

HS B 96 - 148v

HS B 96 - 149r

HS B 96 - 149v

HS B 96 - 150r

HS B 96 - 150v

HS B 96 - 151r

HS B 96 - 151v

HS B 96 - 152r

HS B 96 - 152v

HS B 96 - 153r

HS B 96 - 153v

HS B 96 - 154r

HS B 96 - 154v

HS B 96 - 155r

HS B 96 - 155v

HS B 96 - 156r

HS B 96 - 156v

HS B 96 - 157r

HS B 96 - 157v

HS B 96 - 158r

HS B 96 - 158v

HS B 96 - 159r

HS B 96 - 159v

HS B 96 - 160r

HS B 96 - 160v

HS B 96 - 161r

HS B 96 - 161v

HS B 96 - 162r

HS B 96 - 162v

HS B 96 - 163r

HS B 96 - 163v

HS B 96 - 164r

HS B 96 - 164v

HS B 96 - 165r

HS B 96 - 165v

HS B 96 - 166r

HS B 96 - 166v

HS B 96 - 167r

HS B 96 - 167v

HS B 96 - 168r

HS B 96 - 168v

HS B 96 - 169r

HS B 96 - 169v

HS B 96 - 170r

HS B 96 - 170v

HS B 96 - 171r

HS B 96 - 171v

HS B 96 - 172r

HS B 96 - 172v

HS B 96 - 173r

HS B 96 - 173v

HS B 96 - 174r

HS B 96 - 174v

HS B 96 - 175r

HS B 96 - 175v

HS B 96 - 176r

HS B 96 - 177r

HS B 96 - 177v

HS B 96 - 178r

HS B 96 - 178v

HS B 96 - 179r

HS B 96 - 179v

HS B 96 - 180v

HS B 96 - 181r

HS B 96 - 181v

HS B 96 - 182r

HS B 96 - 182v

HS B 96 - 183r

HS B 96 - 183v

HS B 96 - 184r

HS B 96 - 184v

HS B 96 - 185r

HS B 96 - 185v

Vocabula arboris Consanguinitatis. ascendendo et descendendo.

Pater	Isä	Fadher.
Mater	äiti	Modher.
Avus	äijä	Stoor fadher.
Avia	ämmä	Stoor modher.
Proavus	wkkå	Stoor faders fadher.
Proavia	äckä	Stoor moders moder.
Abavus	wkån Isä	stor fadher fadher.
Abavia	wkån äiti	Stor moders moder.

Descendendo â patre et matre.

Filius	Poika	Sonn.
Filia	Tytär	Dotter.
Nepos	Poian poika	Sona son.
Neptis	Poian tytär	Sona dåtter, eli tyttären tytär.

Pronepos Poian poian poika eli tyttären, tyttären tytär. Sona sons son eller dotters dotter son.
Proneptis Tyttären tyttären tytär, eli poian tyttären tytär. Dotters sona dotter eller sona sons dåtter.
Abnepos Poian poigan, poigan, poika, Sona ~~Sona~~ Sons Sona dåtter.
Abneptis Tyttären tyttären Tyttären Tytär, Dotters dotter Dotters dåtter.

Ad dextram ab abavo, et abavia descendendo.

Propatruus wkon weli, faders fadher, brodher.
Proamita wkån sisar stor faders fadher syster.
Horum filius wkån welien poika, stor fadhers fadher brodhers son.
Horum filia wkån welien tytär, stor fadhers broder dott.
Eorum nepos wkån welien poian poika, stor fadhers brodhers sona son.
Eorum neptis wkån welien poian tytär; stor faders brodhers sona dåtter.
Eorum pronepos, wkon welien poian poian poika, stoor fadhers brodhers sons son.
Eorum proneptis, wkon welien poian tyttären tytär, stor fadhers brodhers sona sons dåtter.

HS B 96 - 186v

Ad sinistram ab abavo et abavia descendendo.

Proavunculus	Acan weli	Stor moders moder brodher.
Promatertera	Acan Sisar	Stor moder moder syster.
Horum filius	Acan welien poika	Stor moders moder broder son.
Horum filia	Acan sisaren tyter	Stor moders moder broder dotter.
Eorundem filius	Isän welien pojan poika	Stor moders moder broders sona son.
Eorundem filia	Acan welien pojan poika	Stor moders broder sona dotter.
Pronepos	Acan welien pojan pojan poika,	Stor moders moder broders sona sons son.
Proneptis	Acan welien pojan pojan tyter,	Stor moders broders sona sons dotter.

Ad dextram à Proavo descendendo.

Patruus magnus	Ayan weli	Stor faders broder.
Amita magna	Ayan Sisar	Stor faders syster.
Proprior sobrinus	Ayän welien poika	Stor faders broder son.
Proprior sobrina	Ayän welien tytär	Stor faders broder dotter.
Horum filius	Ayän welien pojan poika.	Stor faders broders sona son.
Horum filia	Ayän welien pojan tyter.	Stor faders broders sona dotter.
Eorundem Nepos	Ayän welien pojan pojan poika.	Storfa: broders sona sons son.
Eorundem Neptis	Ayän welien pojan pojan tytär.	Storfa: broders sona sons dotter.

Ad sinistram ab Proavo et Proavia descendendo.

Avunculus magnus	Ämmän weli	Stor moders broder.
Matertera magna	Ämmän Sisar	Stor moders syster.
Proprior sobrinus	Ämmän welien poika	Stor moders broder son.
Proprior sobrina	Ämmän sisaren tytär	Stor moders broders dotter.
Horum filius	Ämmän welien pojan poika	Stor mod. broders sona son.
Horum filia	Ämen welien pojan tytär.	Stor mod. broders sona dotter.
Eorundem nepos	Ämmän welien pojan pojan poika,	Stor mod. broders sona sons son.
Eorundem neptis	Ämmän welien pojan pojan tytär.	Stor mod. broders sona sons dotter.

Ad dextram ab Abavo et Abavia descendendo.

Patruus	Setä	Fader broder.
Amita	Täti, Isän Sisär.	Fader syster.
Filius patrui	Sedän poika,	Faders broder son.
Filia amitæ	Tädin tytär, faders syster dotter, eli tädin tytär, faders syst dotter.	
Horum filius	Sedän pojan poika.	Faders broders sona son.
Horum filia	Sedän pojan tytär.	Faders broders sona dotter.
Horum Nepos	Sedän pojan pojan poika,	Faders broders sona sons son.
Horum filia	Tädin pojan tyttären tytär,	Moders broders sona sons dotter.

Ad dexteram ab Avo et Avia descendendo.

Avunculus	Enoi	Moder broder.
Matertera	Täti Äiteist.	Moder syster.
Consobrinus	Enoin poika	Moder broder son.
Consobrina	Enoin tytär	Moder broder dotter.
Horum filius	Enoin pojan poika,	Moder broders sona son.
Horum filia	Enoin tyttären tytär,	Moder broders dotter dotter.

HS B 96 - 187r

Horum nepos	Kuoin päian päian päika.	Moder broders såna såns sån.
Horum filia	Kuoin tyttären tyttären tytär.	Moder broders dåtter dåtters dåtter.

A dextris à patre et matre descendendo.

Frater	Velij	Broder.
Fratris filius	Velien päika	Broders sån.
Fratris filia	Velien tytär	Broders dåtter.
Fratris nepos	Velien päian päika	Broders såna sån.
Fratris neptis	Velien päian tytär	Broders såna dåtter.

A sinistris â patre et matre descendendo.

Soror	Sisar	Syster.
Sororis filius	Sisaren poica,	Syster son.
Sororis filia	Sisaren tytär	Systers dåtter.
Sororis nepos	Sisaren poian poica	Systers sona son.
Sororis neptis	Sisaren poiā tytär	Systers sona dåtter.
Sororis pronepos	Sisarē poiā poiā poica	Systers sona sons son.
Sororis proneptis	Sisa: poian poian tytär,	Systers sona sons dått.

Filius	Poica	son.
Filia	Tytär	dotter.
Nepos	Poian poika,	sona son.
Neptis	Tyttären tytär,	dotters dåtter.

Pronepos Poian poian poica, såna sons son.
Proneptis Tyttären tyttären tyttären tytär. Dotters sona dot:
ter vel Dotters dåtter dåtter.
Abnepos Poian, poian, poigan, poica. Sona sons sona son.
Abneptis Tyttären tyttären tyttären tytär, sona dotters
Dotter dåtter.

Vocabula affinium quæ sunt in usu.

Uxor fratris welien Emändä Broder kona.
Uxor filij fratris welien poian Emändä, Bodhers sona kona.
Uxor nepotis fratris welien poian poiā Emändä, Broders sons sona kona.
Uxor pronepotis fratris, welien poian poian poian Emändä,
Brodhers sons, sons sona kona.

Frater	Velij	Brodher.
Fratris filius	Velien poica	Brodhers son.
Fratris pronepos,	welien poian poian poica,	Brodhers sons sona son.
Soror	Sisar	Syster.
Sororis filia	Sisaren tytär	Systers dotter.

HS B 96 - 187v

Sororis neptis Sisaren Tyttären Tyttär Syſters dätters dätter.
Sororis pneptis Sisaren Tyttären Tyttären Tyttär, Syſters dotters dätter Dotter.
Vir sororis relictus, Sisaren mies leski, Syſters man Enckligh.
Vir filiæ sororis Sisaren tyttären mies, Syſter dotters mañ.
Vir neptis sororis Sisaren Tyttären tyttären mies, Syſters dotters dätter mañ.
Vir proneptis sororis Sisaren Tyttären Tyttären Tyttären tyttären mies, Syſters dätters dätter dätters man.

Extra arborem affinitatis hæc habeantur.

Vitricus	Isä pnoli	Stiu fadher.
Noverca	Äitei pnoli	Stiu moodher.
Privignus	Poica pnoli	Stiu som.
Nurus	Mimä	Säna kona.
Pronurus	Poian miniä	Säna sons kona.
Levir	Kyty	Bondans brodher.
Fratrissa vel glos glotis		Mansens brodher, bälij.
Socer	Appi	Swära.
Socrus	Anoppi	Swäro.
Gener	Wey	Mogh.
Compater	Ristnidisä	Gudhfadher.
Commater	Gumma	Gudhmodher.
Patrinus		
Patrim	Gutzeinkett,	gudzewer.

HS B 96 - 188r

Arbor consanguinitatis.

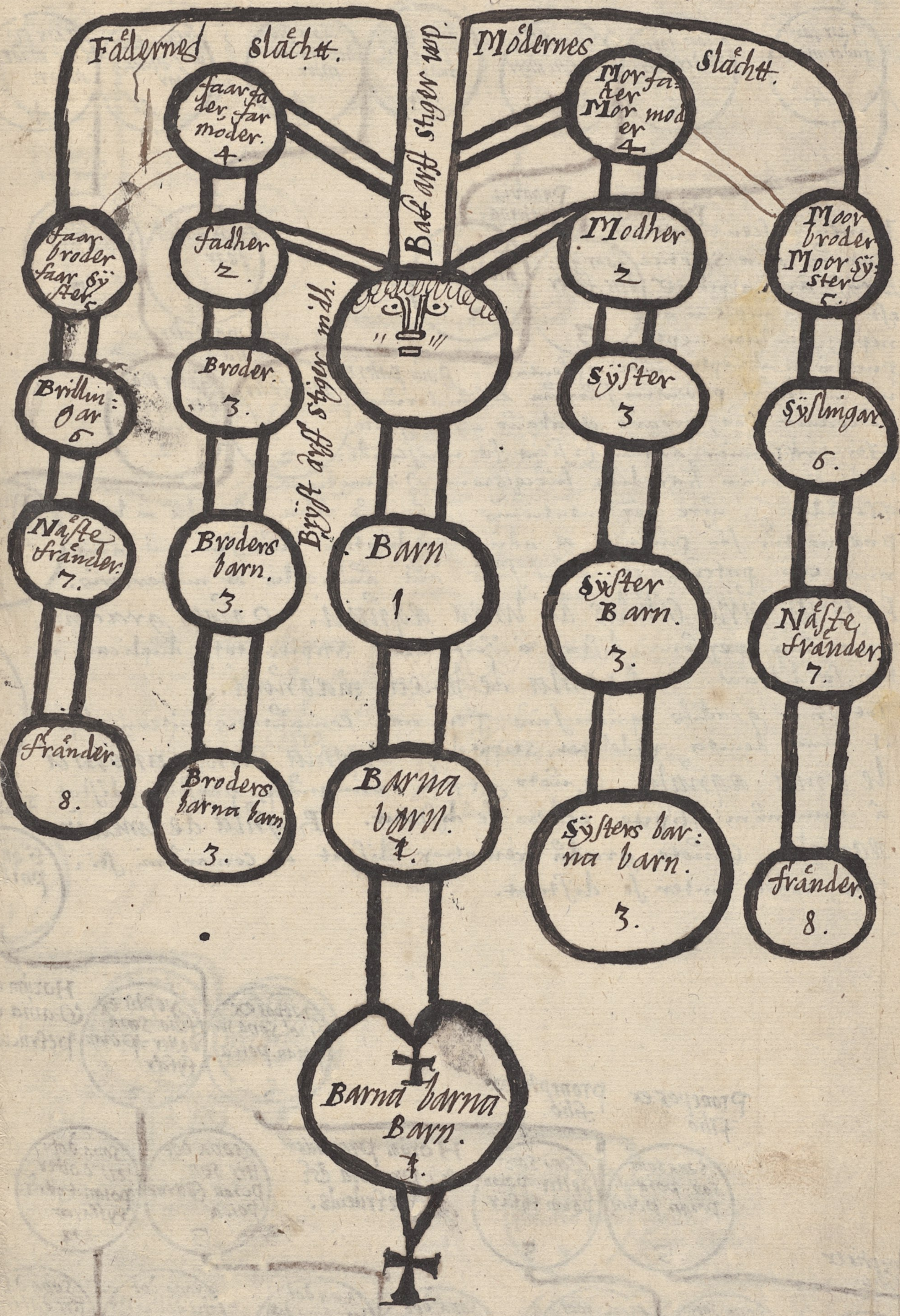

HS B 96 - 188r

Arbor consanguinitatis.

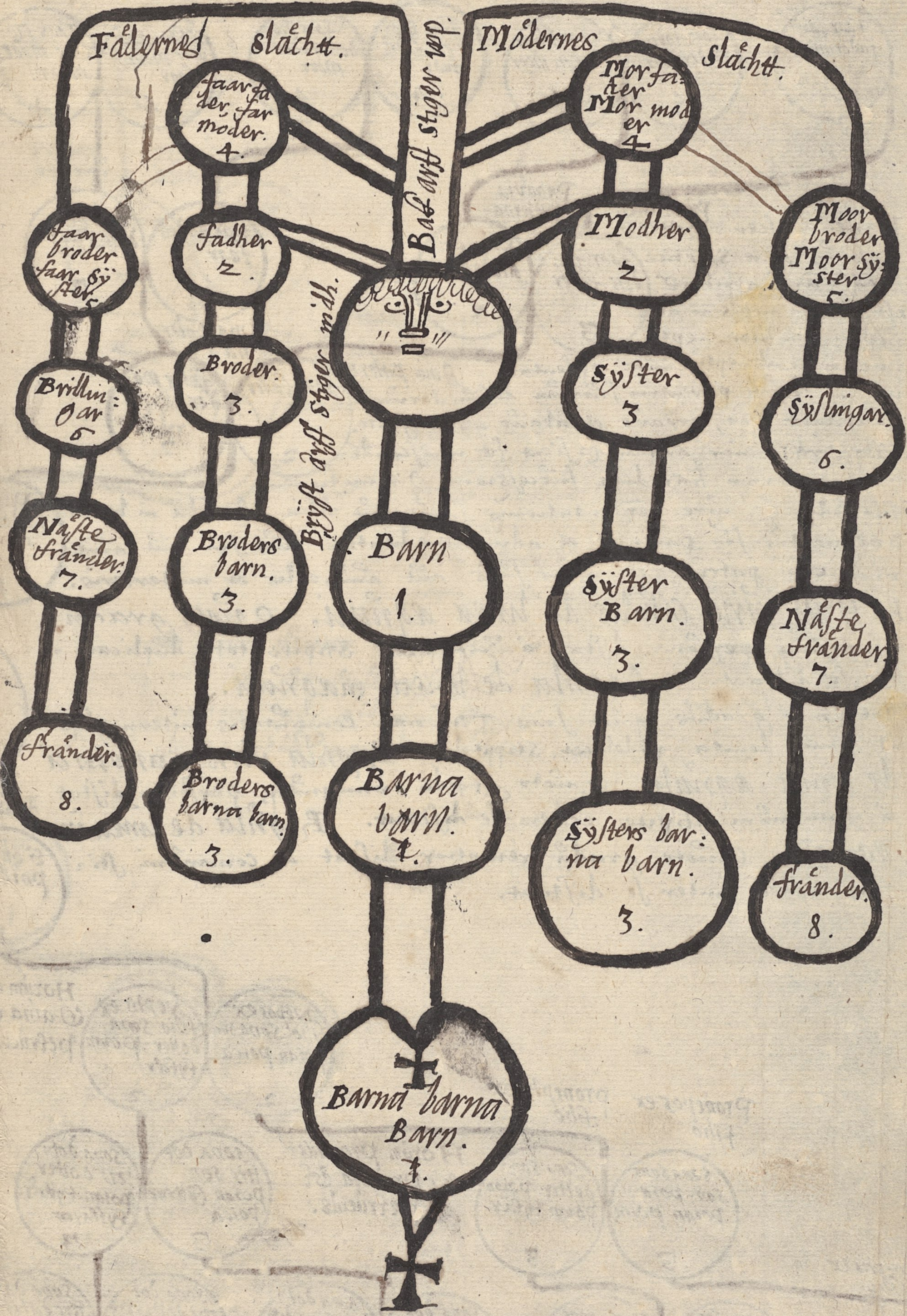

HS B 96 - 188v

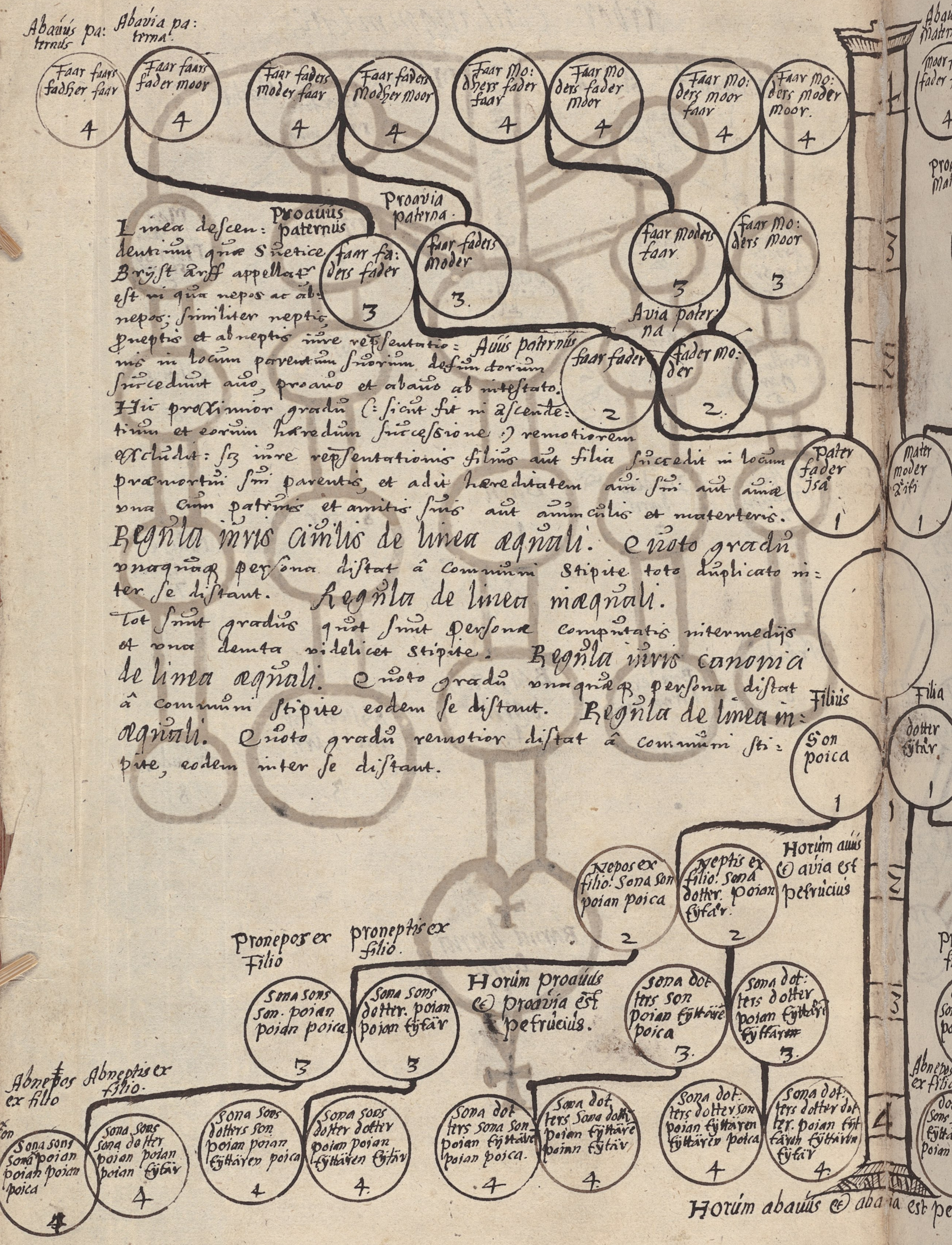

Linea descendentium quae Suetice Bryst arff appellatur est in qua nepos ac abnepos; similiter neptis, proneptis et abneptis iure repraesentationis in locum parentum suorum defunctorum succedunt auo, proauo et abauo ab intestato. Hic proximior gradu (: sicut fit in ascendentium et eorum haeredum successione :) remotiorem excludit: sed iure repraesentationis filius aut filia succedit in locum praemortui sui parentis, et adit haereditatem aui sui aut auiae una cum patruis et amitis suis aut auunculis et materteris.

Regula iuris ciuilis de linea aequali. Quoto gradu unaquaque persona distat â communi stipite toto duplicato inter se distant. Regula de linea inaequali. Tot sunt gradus quot sunt personae computatis intermedijs et una demta videlicet stipite. Regula iuris canonici de linea aequali. Quoto gradu unaquaeque persona distat â communi stipite eodem se distant. Regula de linea inaequali. Quoto gradu remotior distat â communi stipite, eodem inter se distant.

188

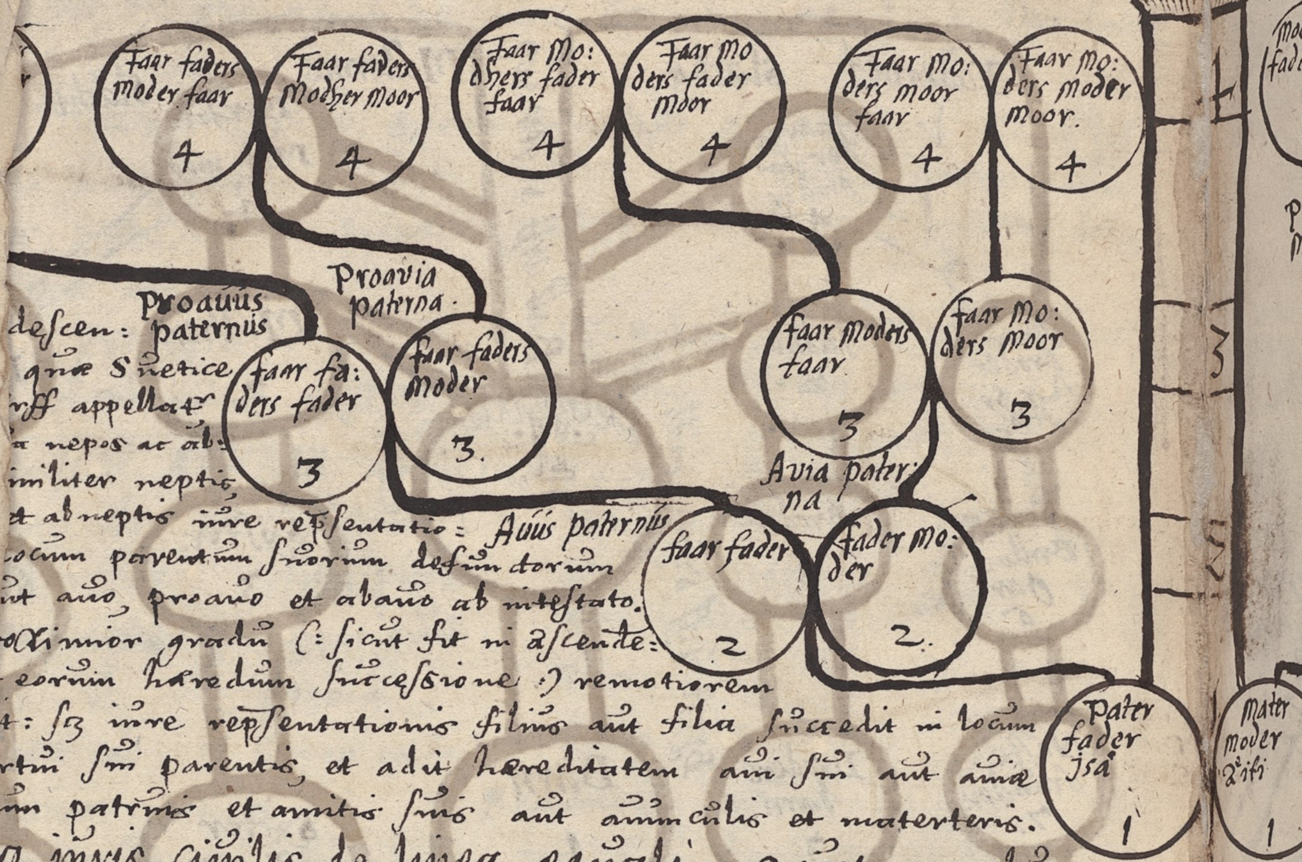

…descen: … quæ Suetice …ff appellat… nepos ac ab… similiter neptis … et abneptis iure repræsentatio: … locum perventum suorum defunctorum … ut avo, proavo et abavo ab intestato. … proximior gradu (: sicut fit in ascende: … eorum hæredum successione :) remotiorem … it: sed iure repræsentationis filius aut filia succedit in locum … ortui sui parentis, et adit hæreditatem avi sui aut aviæ … cum patruis et amitis suis aut avunculis et materteris.

…la iuris civilis de linea æquali. Quoto gradu … unaquæque persona distat a communi stipite toto duplicato in… distant. Regula de linea inæquali. … unt gradus quot sunt personæ computatis intermediis … a demta videlicet stipite. Regula iuris canonici … nea æquali. Quoto gradu unaquæque persona distat … communi stipite eodem se distant. Regula de linea in… quali. Quoto gradu remotior distat a communi sti… eodem inter se distant.

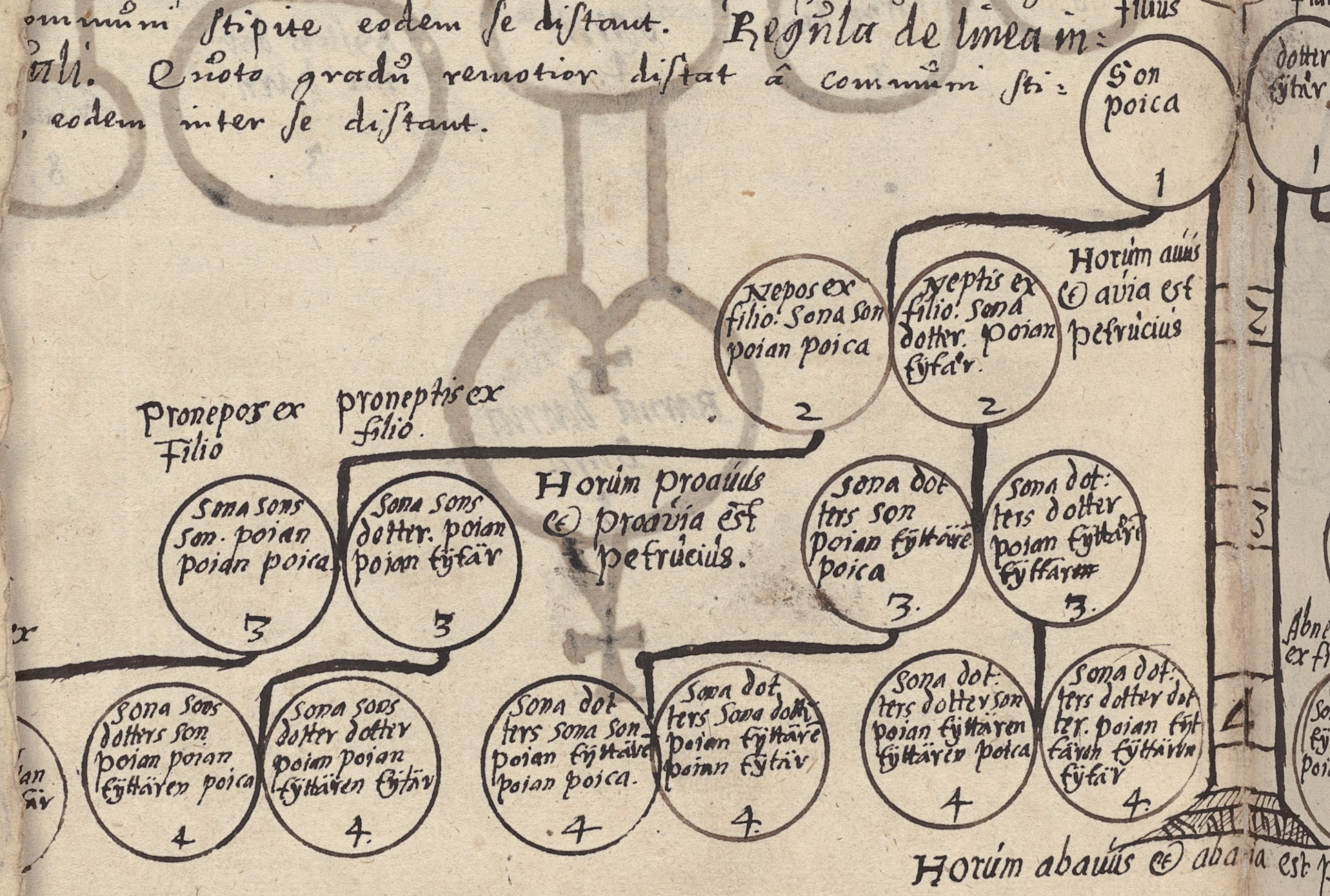

HS B 96 - 189r

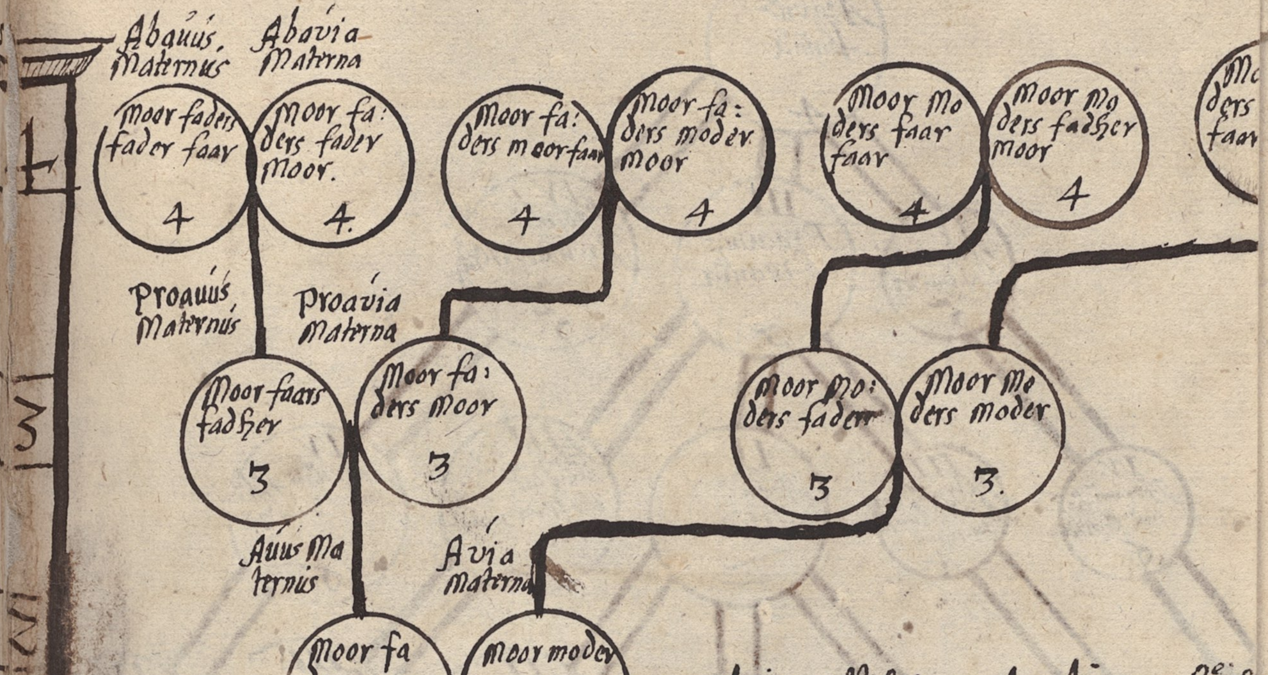

wthi nedhstigande linea ärff
till fierde man inclusive.
wthi sydhe ärff ärffues ni til
die man inclusive.
wthi Baack ärff ärffues ni til
nan man inclusive.

Ei må femte man ärff tagha, fremande hers
ner oss swenskom thenna laghen giffuit, om
rätten, och giffuit theres tienare iordh godz
som medh gamble historier bewijsas kan.

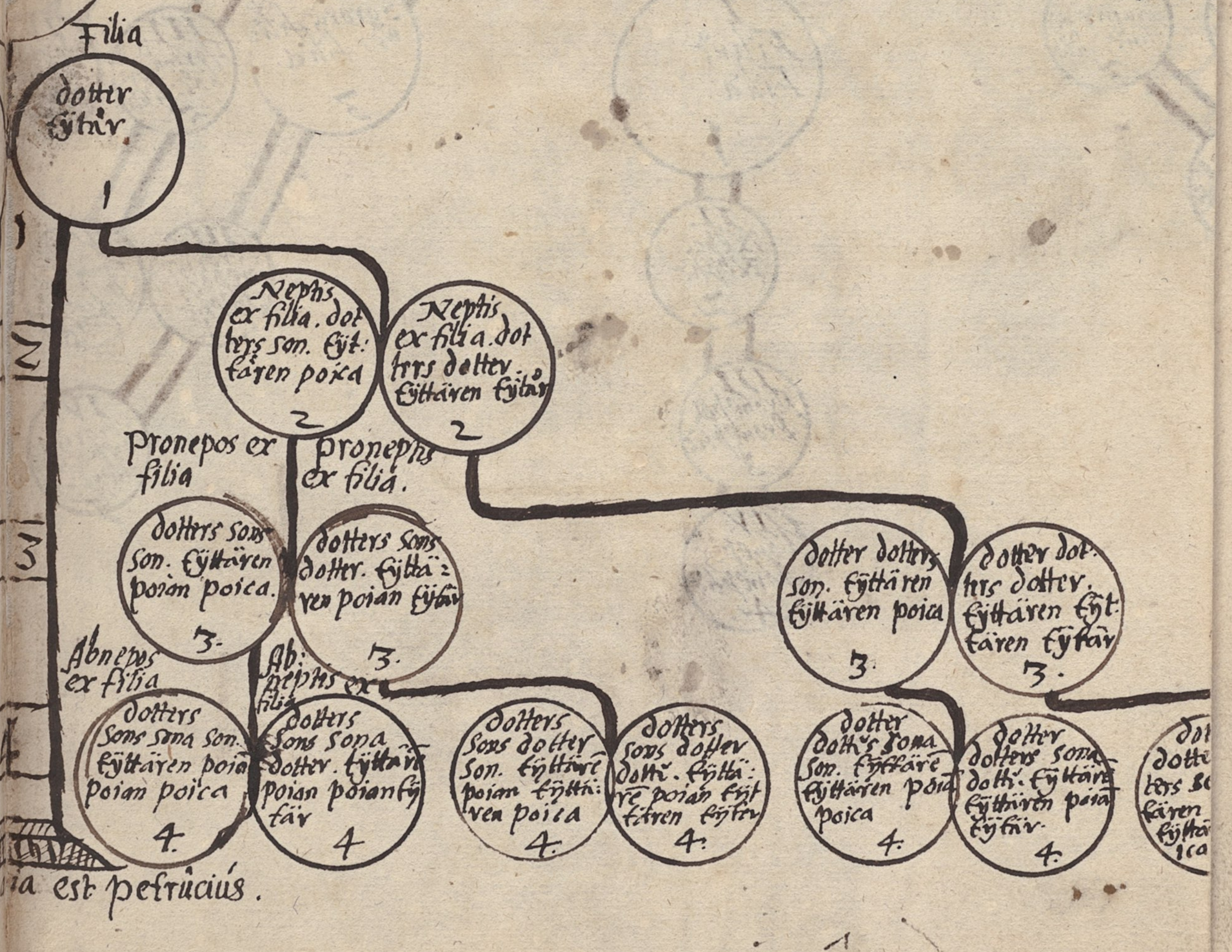

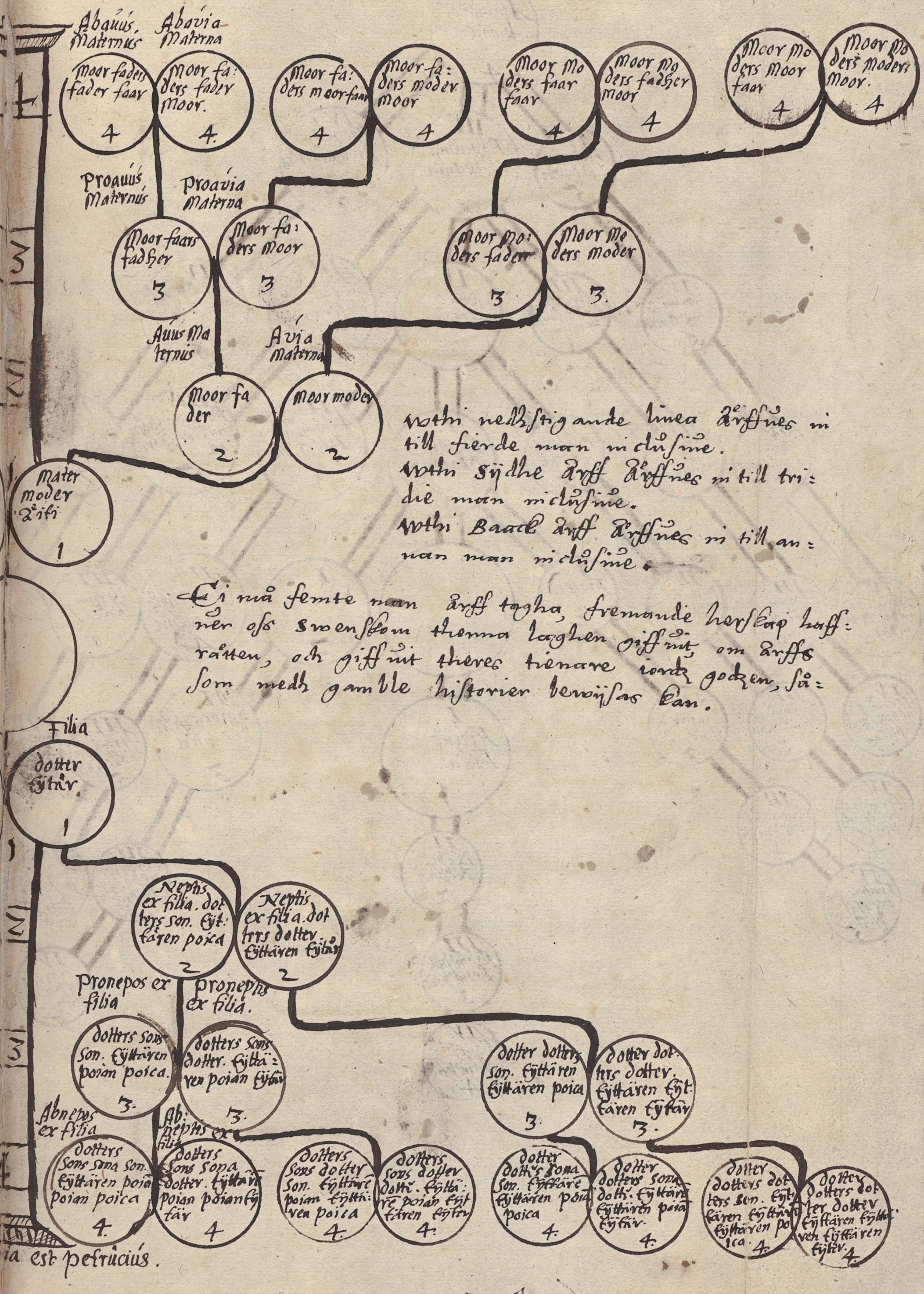

Vthi nedhstigande linea ärffues in till fierde man inclusiue.
Vthi sijdhe ärff ärffues in till tridie man inclusiue.
Vthi Baack ärff ärffues in till annan man inclusiue.

Ei må femte man ärff tagha, fremande herskap haffuer oss Swenskom thenna laghen giffuit, om ärffsrätten, och giffuit theres tienare iord gocken, såsom medh gamble historier bewijsas kan.

HS B 96 - 189v

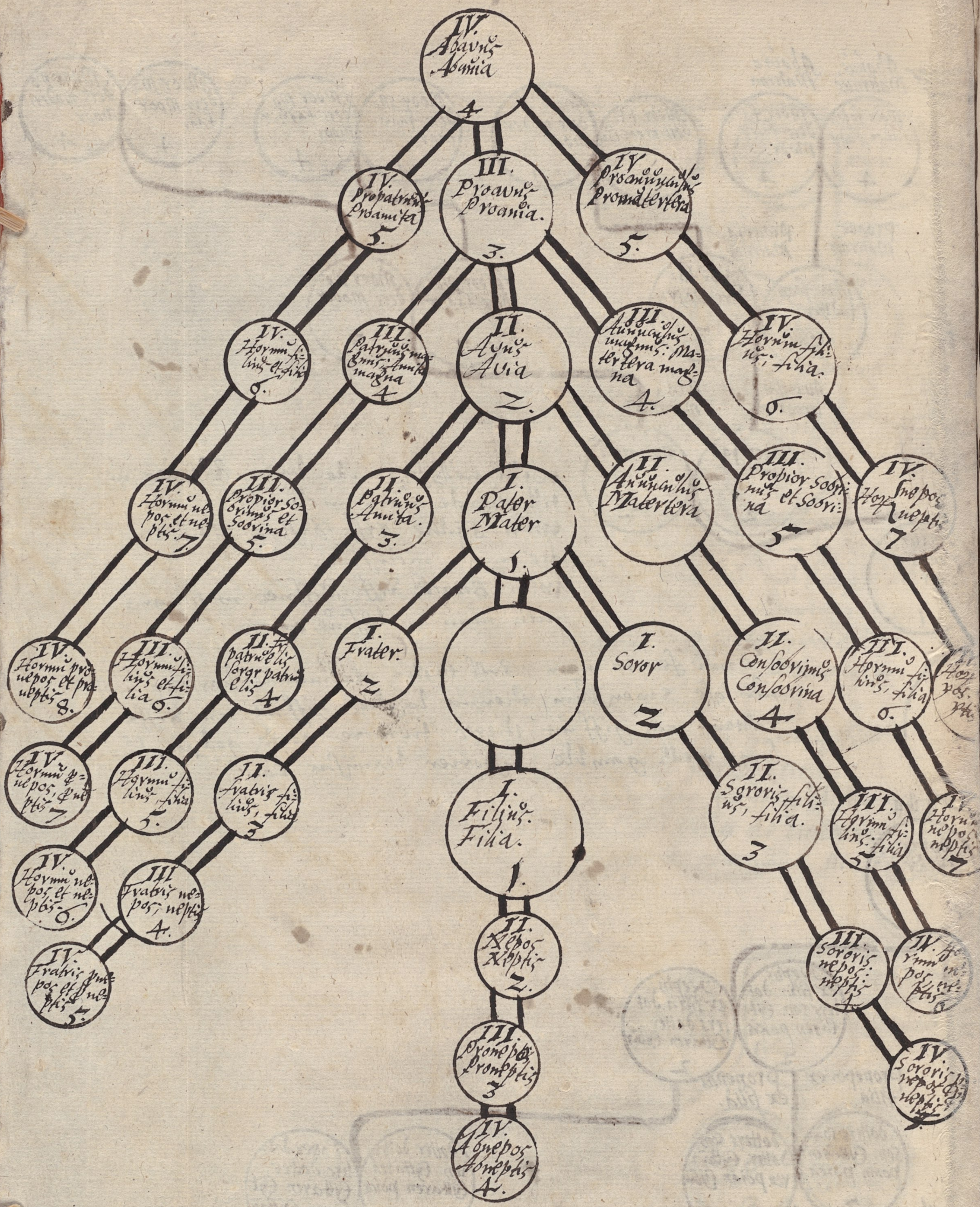
IV. Abavus Abavia 4
IV. Propatruus Proamita 5
III. Proavus Proavia 3
IV. Proavunculus Promatertera 5
IV. Horum filius et filia 6
III. Patruus magnus Amita magna 4
II. Avus Avia 2
III. Avunculus magnus Matertera magna 4
IV. Horum filius, filia 6
IV. Horum nepos et neptis 7
III. Propior sobrinus et sobrina 5
II. Patruus Amita 3
I. Pater Mater 1
II. Avunculus Matertera
III. Propior sobrinus et sobrina 5
IV. Horum nepos neptis 7
IV. Horum pronepos et proneptis 8
III. Horum filius et filia 6
I. Frater 2
I. Soror 2
II. Consobrinus Consobrina 4
III. Horum filius, filia 6
IV. Horum nepos et neptis 7
III. Horum filius, filia 5
II. Fratris filius, filia 3
I. Filius Filia 1
II. Sororis filius, filia 3
III. Horum filius, filia 5
IV. Horum nepos et neptis 6
III. Fratris nepos, neptis 4
II. Nepos Neptis 2
III. Sororis nepos, neptis 4
IV. Fratris pronepos et proneptis 5
III. Pronepos Proneptis 3
IV. Sororis pronepos, proneptis 5
IV. Abnepos Abneptis 4

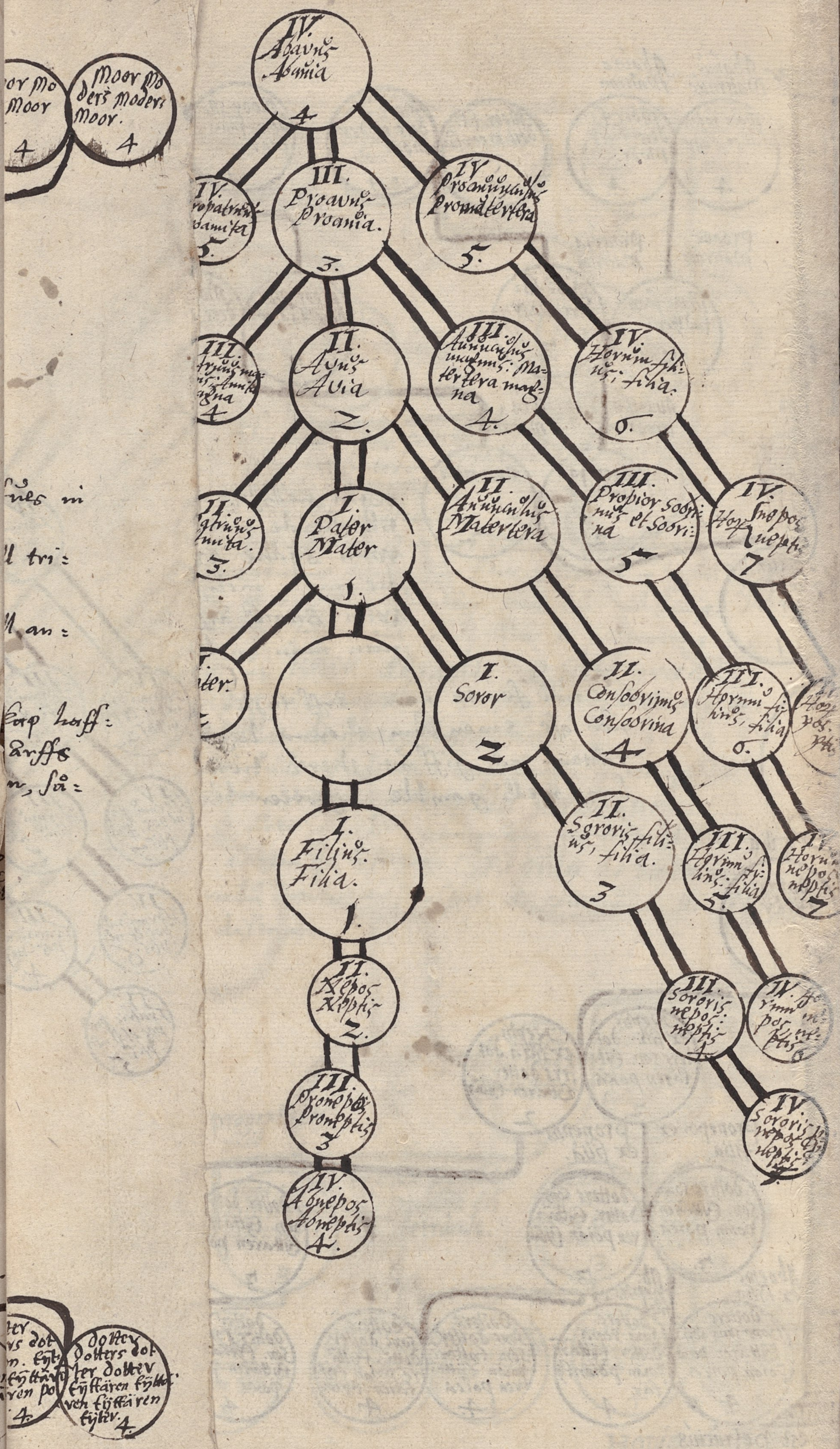

ues in
ll tri:
ll an:
ap haff:
arffs
n, så:

...nea collateralium in
...o ascendentium quam
...tice lineam Syde arff
...llamus, Tractatur in 2.
... Svetici iuris de hæ-
...tate adeunda. Eod
...le id secundum asce-
...ium attinet, quo
...s et avia paterna
... avus et Patrueles
... materna
...a desce-
...s, ab
...heredi-
...n ade-
...defuncto
...cao, Tractatur in 2. cap. Svetici iuris
...hereditate adeunda, et vocatur illa
...essio Baal arff. The andre som
...anteeknade vthi arff tråådh, endogh
...the icke ärffue, så bliffue
...nkiull arffde.

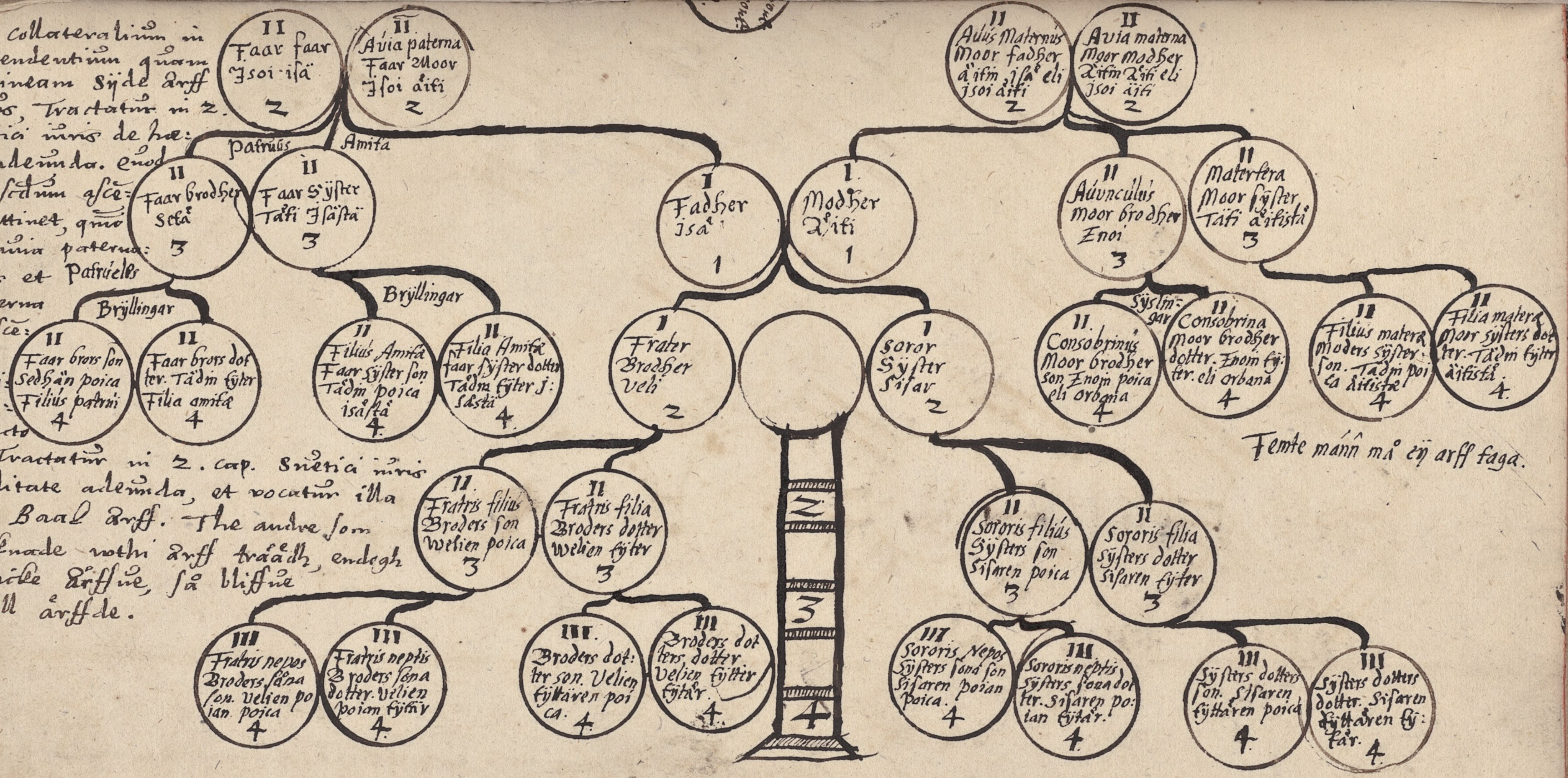

Femte mann må ey arff faga.

HS B 96 - 190r

De linea collateralium in primo ascendentium quam Suetice lineam syde arff appellamus, tractatur in 2. cap: Suetici iuris de hæreditate adeunda. Quod deinde ad secundum ascendentium attinet, quo avus et avia paterna: Item avus et Patrueles avia materna etc. descendentes, ab eis hæreditatem adeunt defuncto patruo, tractatur in 2. cap. Suetici iuris de hæreditate adeunda, et vocatur illa successio Baal arff. The andre som stå anteeknade nothi arff traadh, endogh att the icke ärffue, så bliffue the tijlnell ärffde.

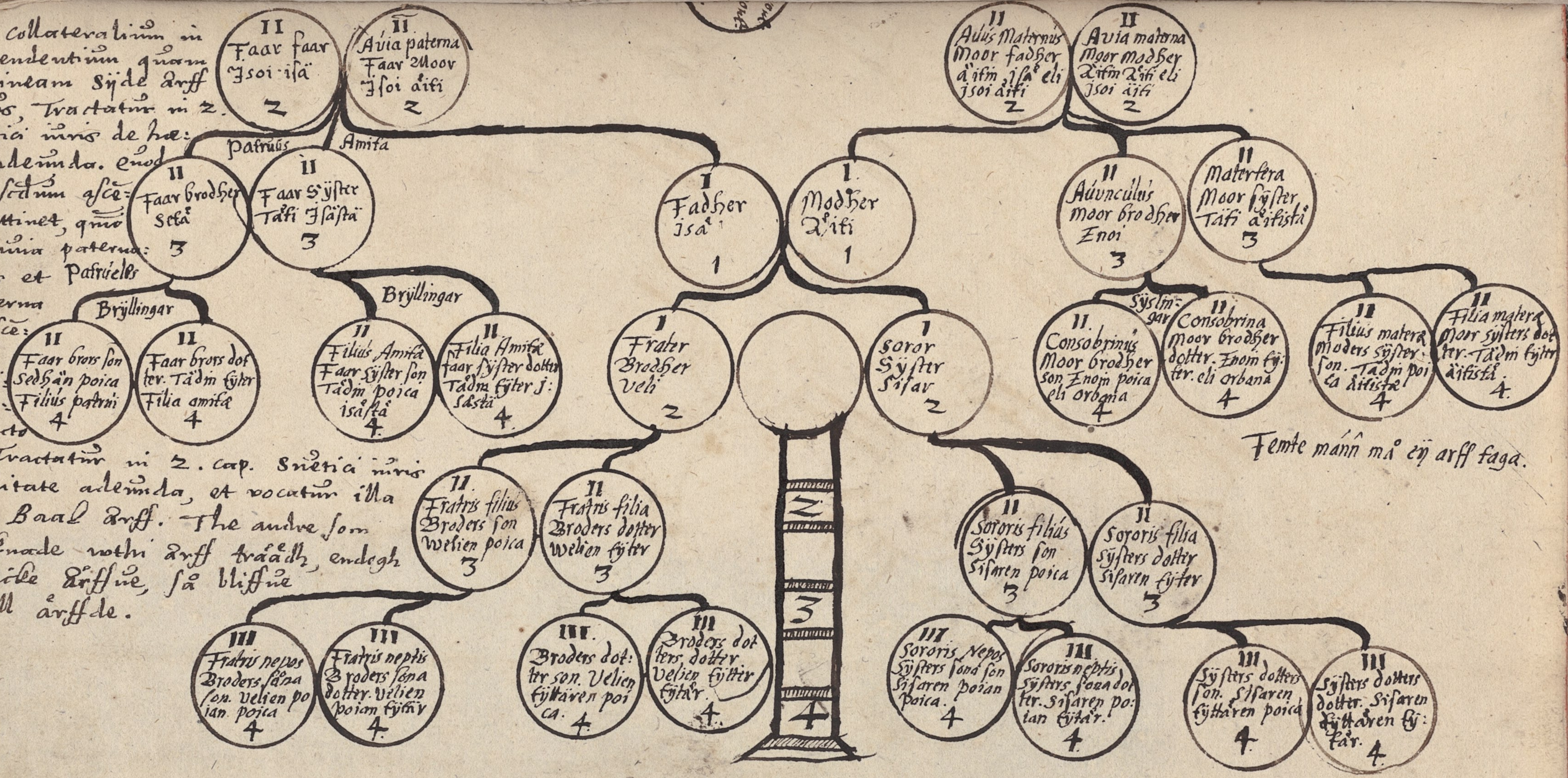

HS B 96 - 190v

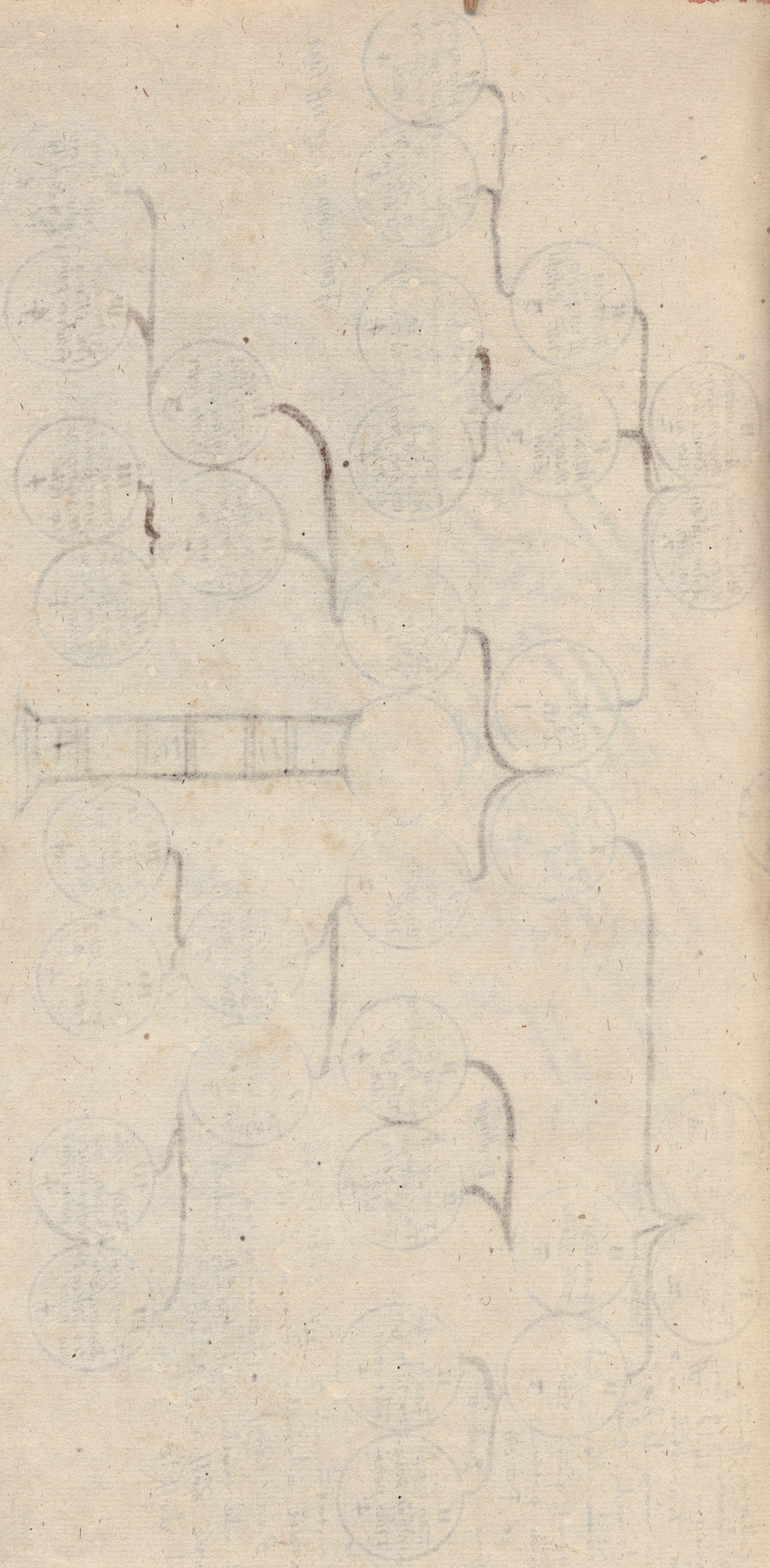

HS B 96 - 190v

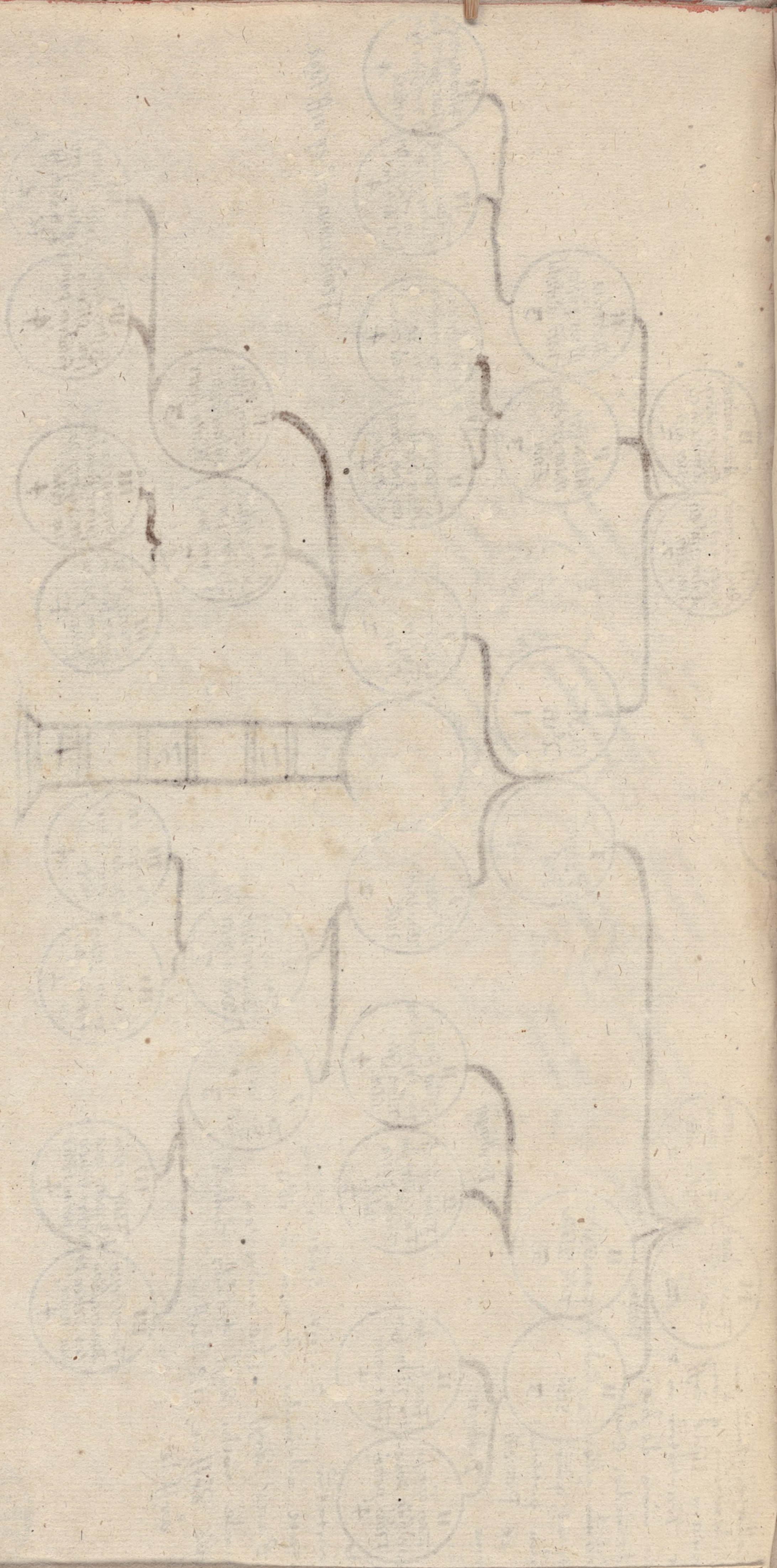

De t
prin
Snē
appe
cap:
rechi
dim
dent
ānnos
Item
Ānnā
ptert
dent
eis
taten
aut
petri
de 2
Snē
stā
Rt
the

HS B 96 - 191r

HS B 96 - 191v

HS B 96 - 192r

HS B 96 - 192v

HS B 96 - 193r

HS B 96 - 193v

HS B 96 - 194r

HS B 96 - 194v

HS B 96 - 195r

HS B 96 - 195v

HS B 96 - 196r

HS B 96 - 196v

HS B 96

HS B 96